



Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Siyaset Bilimi Bilim Dalı

TAŞRADA ÖTEKİ OLMAK: MİLLİYETÇİ MUHAFAZAKÂR ÇERÇEVENİN DIŞINDA KALANLAR

Özgür BAYRAKTAR

Doktora Tezi

Ankara, 2024

TAŞRADA ÖTEKİ OLMAK: MİLLİYETÇİ MUHAFAZAKÂR ÇERÇEVENİN DIŞINDA
KALANLAR

Özgür BAYRAKTAR

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Siyaset Bilimi Bilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2024

KABUL VE ONAY

Özgür BAYRAKTAR tarafından hazırlanan TAŞRADA ÖTEKİ OLMAK: MİLLİYETÇİ MUHAFAZAKÂR ÇERÇEVENİN DIŞINDA KALANLAR” başlıklı bu çalışma, 20/12/2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ali ÇAĞLAR (Başkan)

Prof. Dr. Mete Kaan KAYNAR (Danışman)

Doç. Dr. Elifhan KÖSE ÇAL (Üye)

Dr. Öğr. Üyesi Pelin DİNÇER(Üye)

Dr. Öğr. Üyesi Anıl VAREL (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

18/01/2024

Özgür BAYRAKTAR

“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.**

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr. Mete Kaan KAYNAR** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Özgür BAYRAKTAR

TEŞEKKÜR

Bu çalışmayı başta kızım Sera Mia ve oğlum Leo Ares olmak üzere akademisyen anne ve babayla büyüme zorunda kalan tüm çocuklara adıyorum.

Teşekkür listemin en başında kuşkusuz en büyük destekçim, can yoldaşım eşim Deniz bulunmakta. Sıkıntıya girdiğim, bunaldığım, enerji bulamadığım her anda beni tekrar motive eden, hayata gülererek bakmamı sağlayan sevgili eşime ne kadar teşekkür etsem azdır.

Tabii ki en büyük teşekkürlerden birini de danışmanım sayın Prof. Dr. Mete Kaan Kaynar hak etmekte. Yolumu kaybettiğim zamanlarda bana yol gösteren, akademik birikimini hiç çekinmeden benimle paylaşan sayın danışmanıma çok büyük teşekkür ediyorum.

Yüksek lisansa başladığım ilk haftadan itibaren ufku açan, sosyal bilimcinin nasıl olması gerektiğini bana öğreten, sosyal bilimlerin masa başında değil sahada yapılması gerektiğini belirterek bana her daim ilham kaynağı olan sayın Prof. Dr. Ali Çağlar'a da büyük teşekkürlerimi iletiyorum.

Karaman'da akademik hayata adım attığım ilk günden beri bana her konuda yardım eden, tecrübesizliğimin yol açtığı durumlarda bile bana sonsuz hoşgörüsünü sunan, her daim kapısı bana açık olan, taşrada bin bir zorluğu beraber göğüslediğimiz sayın Doç. Dr. Elifhan Köse Çal'a da teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Saydıklarım ve sayamadıklarım, bir de yok sayılanlar, ötekileştirilenler iyi ki varsınız...

ÖZET

BAYRAKTAR, Özgür, *Taşrada Öteki Olmak: Milliyetçi Muhafazakâr Çerçevenin Dışında Kalanlar*, Doktora Tezi, Ankara, 2024.

Bu çalışma taşrada yaşayan ve taşradaki milliyetçi muhafazakâr çoğunluğun dışında kalan bireylerin ötekileştirilme süreçlerine ışık tutmayı hedeflemektedir. Taşradaki milliyetçi ve muhafazakâr çerçevenin dışında kalan bir siyasi görüş ve yaşam tarzı benimseyen bireyler çeşitli şekillerde ötekileştirilmeye uğramaktadır.

Çalışma kapsamında ilk olarak araştırmada geçecek temel kavramlar hakkında bilgi verilmiş ardından bu terimlere dair literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda öncelikle taşra kavramı ve taşradaki hayat ele alınmış, taşrada hâkim olan milliyetçi-muhafazakâr iklime değinilmiştir. Daha sonra taşradaki milliyetçi-muhafazakâr toplumdaki farklı olan bireylerin karşılaştığı problemleri, maruz kaldıkları müdahaleleri daha iyi kavrayabilmek adına araştırmanın odak noktası olan öteki kavramı ve ötekileştirilme olgusu incelenmiştir. Ardından ayrımcılık kavramı ele alınmış, çalışmanın ilerleyen kısmında ise nefret söylemi ve nefret suçu hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmanın metodoloji kısmında Karaman'da yaşayan ve milliyetçi-muhafazakâr olmadığı için ötekileştirilmeye uğradığını hisseden bireyler ile yapılan derinlemesine mülakat ve bu mülakatların analizi yer almıştır. Çalışmaya dâhil edilen kişiler, kendilerini milliyetçi ve muhafazakâr olarak tanımlamayan ve sol ideolojiyi benimseyen siyasi partilerin, sivil toplum örgütlerinin ve sendikaların üyelerinden, yöneticilerinden veya sempatanlarından oluşmaktadır. Altı katılımcı ise siyasi olarak kendilerini solda konumlandırmalarına rağmen, herhangi bir örgüte aidiyet hissetmediklerini ifade etmiştir. Mülakatların ardından tecrübe edilen ayrımcılıklar sınıflandırılmış ve hangi tarzda ayrımcılığın daha çok yaşandığı belirtilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Ayrımcılık, Karaman, Muhafazakârlık, Öteki, Taşra.

ABSTRACT

BAYRAKTAR, Özgür. *Being the Other in the Periphery: Being Outside of the Nationalist-Conservative Framework*, Doctoral Dissertation, Ankara, 2024.

This study aims to shed light on the processes of marginalization of individuals who live in the periphery and who are outside the nationalist conservative majority in the peripheries. Individuals who adopt a political view and lifestyle outside the nationalist and conservative framework in the provinces are marginalized in various ways.

Within the scope of the study, firstly, information was given about the basic concepts to be used in the research and then a literature review was conducted on these terms. In this context, firstly, the concept of periphery and life in the periphery were discussed, and the dominant nationalist-conservative climate in the provinces was mentioned. Then, in order to better comprehend the problems faced by individuals who are different from the nationalist-conservative society in the peripheries and the interventions they are exposed to, the concept of the other, which is the focus of the research, and the phenomenon of marginalization were examined. Then the concept of discrimination is discussed, and in the following part of the study, information about hate speech and hate crime is given. In the methodology part of the study, in-depth interviews with individuals living in Karaman who felt marginalized because they were not nationalist-conservative and the analysis of these interviews were included. The people included in the study are members, managers or sympathizers of political parties, civil society organizations and unions that do not have a nationalist-conservative mindset. Six participants stated that although they positioned themselves politically on the left, they did not feel belonging to any organization. Following the interviews, the discrimination experienced was categorized and the types of discrimination experienced were indicated.

Keywords: Discrimination, Karaman, Conservatism, Other, Periphery

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	vi
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	vii
ETİK BEYAN	viii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	x
TABLolar DİZİNİ.....	xiii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: ARAŞTIRMA BİLGİLERİ	6
1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE KAPSAMI.....	6
1.2. ARAŞTIRMANIN METODU.....	6
1.2.1. Araştırmanın Evreni.....	12
1.2.2. Araştırmanın Örneklemi.....	12
1.2.3. Verilerin Toplanmasında Kullanılan Araştırma Teknikleri	16
1.2.4. Veri Toplama Süreci ve Analizi	17
2.BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN TEMEL KAVRAMLARI VE LİTERATÜR TARAMASI.....	19
2.1. TAŞRA KAVRAMI VE TAŞRADA HAYAT	19
2.2. DIŞARIDA KALMAK: ÖTEKİLEŞTİRİLMEK, AYRIMCILIĞA, NEFRET SÖYLEMINE VE NEFRET SUÇUNA MARUZ KALMAK.....	33
2.3. ALINGAN İKTİDAR, SALDIRGAN TABAN: FARKLİLİĞİN ÖTEKİLEŞTİRİLMESİ.....	41
3. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN BULGULARI	53
3.1. KATILIMCILARIN BİLGİSİ.....	55

3.2. MÜLAKAT SORULARI	58
3.3. KATILIMCILARIN SOLCU OLMA SÜREÇLERİ	60
3.3.1. Aile Faktörü	62
3.3.2. Okuma ve Araştırma Faaliyetleri	70
3.3.3. Arkadaş ve Çevre Etkisi	73
3.3.4. Dernek/Parti Etkisi	77
3.3.5. Öğretmen Etkisi	82
3.4. ÖTEKİLEŞTİRİLME DENEYİMLERİ	85
3.4.1. Dinsel/Mezhepsel Kaynaklı Ötekileştirilme	86
3.4.2. PKK'lı Olmakla Suçlanma	90
3.4.3. Kadın Olmaktan Kaynaklı Ötekileştirilmeler	94
3.4.4. Görevde Yükselmeme ve İş Hayatında Dezavantaj	106
3.4.5. FETÖ'cü Olmakla Suçlanma	112
3.4.6. Fiziki Şiddet Görme	115
3.4.7. Sol İçinde Ötekileştirilme	120
3.4.8. İşten Çıkarılma	127
3.4.9. Öğrenim Hayatında Dezavantaj	129
3.4.10. Bürokrasi Kaynaklı Ötekileştirilme (İş Yavaşlatma ve Kasıtlı İş Görmeme)	129
3.4.11. Ötekileştirilmenin Panzehri: Hemşerilik Bağları	131
3.5. BİREYSEL VE AİLESEL BAZDA ÖTEKİLEŞTİRİLME DÜZEYİ	134
3.6. ÖTEKİLEŞTİRİLMEME MARUZ KALINAN YER	138
3.7. ÖTEKİLEŞTİRİLMENİN KAYNAKLARI	145
3.7.1. Amirler	146
3.7.2. Para-militer Sağ Unsurlar	153
3.7.3. Kolluk Güçleri	160
3.7.4. Diğer Solcular	165
3.7.5. Yerel Halk	168
3.7.6. Komşular	169
3.7.7. Aile Üyeleri ve Akrabalar	171
3.7.8. İş Arkadaşları	172
3.7.9. Sağcı Öğretmenler/Akademisyenler	174

3.7.10. Öğrenci Velileri	176
3.8. ÖTEKİLEŞTİRİLMENİN DÖNÜM NOKTALARI.....	177
3.8.1. Ötekileştirilmeyi Artıran Dönüm Noktaları	178
3.8.2. Ötekileştirilmeyi Azaltan Dönüm Noktaları	192
3. BÖLÜM: DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	199
KAYNAKÇA	221
EK-1: ORJİNALLİK RAPORU.....	233
EK-2: ETİK KOMİSYON İZİNİ	235
EK-3: GRUP YORUM KARAMAN'DA	236
EK-4: GRUP YORUM KONSERİ DAVETİYESİ	237

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADD	: Atatürkçü Düşünce Derneği
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
AP	: Adalet Partisi
AYT	: Alan Yeterlilik Testleri
BBP	: Büyük Birlik Partisi
BM	: Birleşmiş Milletler
BSP	: Birleşik Sol Parti
BTP	: Bağımsız Türkiye Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DEV-YOL	: Devrimci Yol
DİSK	: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DP	: Demokrat Parti
DSP	: Demokratik Sol Parti
DTP	: Demokratik Toplum Partisi
DYP	: Doğruyol Partisi
FETÖ	: Fethullahçı Terör Örgütü
HDP	: Halkların Demokratik Partisi
HÜDA-PAR	: Hür Dava Partisi
İİBF	: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

KESK	: Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KYK	: Kredi ve Yurtlar Kurumu
LBGT	: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transseksüel
LBGT+	: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transseksüel Artı
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MNP	: Milli Nizam Partisi
MSP	: Milli Selamet Partisi
OHAL	: Olağanüstü Hal
ÖDP	: Özgürlük ve Dayanışma Partisi
PKK	: Partiya Karkerên Kurdistanê-Kürdistan İşçi Partisi
RP	: Refah Partisi
SHP	: Sosyal Demokrat Halkçı Parti
TAK	: Teyrêbazên Azadiya Kurdistan-Kürdistan Özgürlük Şahinleri
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TEPAV	: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TİP	: Türkiye İşçi Partisi
TKP	: Türkiye Komünist Partisi
TÖB-DER	: Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği
TÖS	: Türkiye Öğretmenler Sendikası
TTB	: Türk Tabipler Birliği

TV : Televizyon

YRP : Yeniden Refah Partisi

YSP : Yeşil Sol Parti

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Beş Nitel Yaklaşımın Özelliklerinin Karşılaştırılması	11
Tablo 2. Ötekileştirilmiş Gruplardan Verilerin Toplanmasında Endişelere Yönelik Öneriler	14
Tablo 3. Katılımcı Bilgisi.....	56
Tablo 4. Mülakat Soruları	60
Tablo 5.Mülakat Verileri	202
Tablo 6. Verilerin Sınıflandırılması	207

GİRİŞ

Bu çalışma taşrada çoğunluğun dışında kalan siyasi tercihlere ve yaşam tarzlarına sahip, kendisini siyasi yelpazenin solunda konumlandıran bireylerin¹ ötekileştirilme tecrübelerini Karaman ili özelinde analiz etmeyi hedeflemektedir. Bu amaçla siyasi kimliklerinden dolayı ötekileştirilme deneyimi yaşayan bireyler ile yaşadıkları ötekileştirilme deneyimleri hakkında derinlemesine mülakatlar yapılmıştır.

Literatürde bireylerin ötekileştirilme deneyimlerini ele alan bazı alan araştırmaları mevcuttur. Bunlardan birisi Aralık 2007-Temmuz 2008 tarihleri arasında çeşitli illerde gerçekleştirilen “Türkiye’de Farklı Olmak: Din ve Muhafazakârlık Ekseninde Ötekileştirilenler” başlıklı çalışmadır. AKP’nin (Adalet ve Kalkınma Partisi) iktidarının ilk yıllarında yapılan araştırmada muhafazakâr olmayan bireylerin ötekileştirilme deneyimleri incelenmiştir. Eserde muhafazakâr olmayan kişilerin hem gündelik hayatta hem de iş hayatlarında çeşitli sıkıntılar yaşadığı sonucuna varılmıştır (Toprak vd., 2009). Toplumda muhafazakârlık ekseninde ötekileştirilme yaşayan bir diğer grubun da Alevîler olduğu söylenebilir. Ulaş (2018), psikoloji alanındaki yüksek lisans tezinde Alevîlerin tehdit algılamaları üzerine bir saha araştırması yürütmüştür. Malatya ve Manisa illerinde yaşayan Alevîler ile gerçekleştirilen çalışma kapsamında Malatya’daki Alevîlerin daha yoğun bir biçimde tehdit hissettikleri görülmüştür. Araştırmada evlerinin kapılarına çarpı koyulması nedeniyle kendilerini güvensiz hisseden Malatya’daki Alevîlerin, Manisa’daki Alevîlere oranla iç grupta daha çok dayanışma halinde olduğu tespit edilmiştir. Ötekileştirilen bireyleri konu alan bir başka çalışma da Mersin’de din değiştiren kişiler hakkında yapılmıştır. Bu kapsamda dinini değiştirmeyi tercih eden bireylerin hem ayrıldıkları dine mensup topluluk tarafından hem de varmayı hedefledikleri topluluk tarafından

¹ Bu bireyler çalışma boyunca kısaca solcu bireyler olarak ifade edilmiştir.

yabancı olarak algılandıkları, dinini değiştirenlerin iki yönlü bir ötekileştirmeye maruz kaldıkları görülmüştür (Keskin, 2017). Konya’da ve Diyarbakır’da eşcinsel bireyler üzerine yapılan bir çalışmada ise iki şehrin siyasi yapı olarak birbirine çok zıt karakterlere sahip olmasına rağmen her iki kentteki eşcinsel bireylerin pek çok ortak özellikler taşıdıkları, benzer tecrübeler yaşadıkları ve İstanbul, Ankara gibi merkezlerdeki LGBT+ hareketlerine özlem ile baktıkları görülmüştür. Araştırmada gizli ya da açık olsun bu şehirlerdeki kuir bireylerin heteroseksist hegemonyaya karşı birer politik özne olduğu vurgulanmıştır (Kineşçi, 2016).

Literatürde ötekileştirilme deneyimleri üzerine yapılan çalışmalara benzer bir biçimde bu tezde de alan araştırması tercih edilmiştir. Bu bağlamda ilk olarak daha önceden tanışıklığın bulunduğu solcu bireylerle derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Toplumda giderek yükselen kutuplaşma nedeniyle, insanların içinde siyasi sorular barındıran bir çalışmaya katılmakta isteksiz ve tedirgin olabileceği düşünüldüğü için kartopu örneklem kullanılmıştır. İktidarın ve iktidara yakın medyanın son yıllarda dozu artan bir biçimde kullandığı *biz ve onlar* ayrımı, kendilerini millî iradenin temsilcisi olarak görüp muhalifleri *millî irade düşmanı* ilan eden söylemi artıkça toplumda kutuplaşma giderek yoğunlaşmıştır. Bu kutuplaşma milliyetçi ve muhafazakâr çerçevenin dışında kalan solcu bireylerin çeşitli şekillerde ötekileştirmeye maruz kalmalarına yol açmıştır. Araştırma kapsamında da görüleceği üzere *biz ve onlar* söyleminin özellikle seçim zamanlarında yaygınlaşması yerelde gerilimi yükseltmekte, taşrada solculara karşı *terörist* ithamını sıklaştırmaktadır. Milliyetçi ve muhafazakâr nüfusun yoğun biçimde yaşadığı taşra illerinden birisi olan Karaman’da gerçekleştirilen bu çalışmada 61 kişi ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Bu bağlamda merkez ilçenin yanı sıra Karaman’ın diğer tüm ilçelerine (Ayrancı, Başyayla, Ermenek, Kazımkarabekir ve Sarıveliler) de gidilmiş, bu ilçelerde de yüz yüze görüşmeler sağlanmıştır. Özellikle bu ilçelerde kartopu örneklem tekniği oldukça yardımcı olmuş, bu sayede güven problemi aşılmış ve katılımcılar tüm sorulara samimi cevaplar vermişlerdir.

Görüşmelerde katılımcılardan ilk olarak kendilerini sol yelpaze içinde nerede konumlandıklarını belirtmeleri daha sonra da sol düşüncüyü benimseme süreçlerini anlatmaları istenmiştir. Ardından katılımcıların siyasi kimliklerinden dolayı bir ötekileştirme yaşıyor ya da yaşamadıkları sorulmuştur. Ötekileştirilme deneyimlerini detaylıca anlatan katılımcılar çoğunlukla bu anlatı esnasında ötekileştirilmede bulunan kaynağı da belirtmişlerdir. Bu kaynağı net bir biçimde ortaya koymayan katılımcılardan ötekileştirme pratiğini kim ya da kimlerin gerçekleştirdiğini ifade etmeleri talep edilmiştir. Son olarak katılımcıların ötekileştirilmenin yoğunluğunda bir artış ya da azalış hissedip hissetmedikleri sorulmuş, ötekileştirilmenin yoğunluğunda bir değişim olduğunu algılayan katılımcılardan bu değişim için spesifik bir olay ya da tarih belirtmeleri istenmiştir.

Dört bölümden oluşan bu çalışmanın birinci bölümünde araştırmanın konusu, amacı ve kapsamı hakkında bilgi verilmiş, sonrasında tezde kullanılan metot hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmanın evreni ve örneklemini tanıttıktan sonra mülakat yoluyla katılımcılardan elde edilen verilerin toplanma süreci ve sınıflandırılması, kategorize edilmesi ve kodlanması detaylı bir biçimde anlatılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise araştırmada sıklıkla kullanılan taşra, öteki, ötekileştirme, ayrımcılık, nefret söylemi ve nefret suçu gibi terimler üzerine yapılan literatür taraması hakkında bilgi verilmiştir. Taşra kavramına dair akademik yayınların analiz edildiği bu kısımda ayrıca taşradaki hayat üzerine kaleme alınmış edebi eserlere ve taşrayı anlatan sinema filmlerine de değinilmiştir. Taşranın genel özelliklerinin, boğucu ve muhafazakâr yapısının aktarılmasının ardından öteki kavramı ve ötekilerin tecrübe ettiği olumsuz durumlar hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölümde son olarak iktidarın son yıllarda artan ötekileştirici söyleminin tarihsel temelleri analiz edilmiş, iktidarın ve iktidar tabanının milliyetçi ve muhafazakâr olmayan bireylere verdiği tepkilerden çeşitli örnekler ele alınmıştır. Bu bağlamda AKP'nin askeri vesayete ve seçkinlere karşı öne çıkardığı millî iradeci söyleme ek olarak *dış mihraklar*, *faiz lobisi*, *LGBT tehlikesi*, *teröristlerle iş birliği* gibi kavramları sık sık kullandığı demeçlere

de yer verilmiştir. Ayrıca milliyetçi ve muhafazakâr çerçevenin dışında kalan bireylerin bu dilin yoğunluğunun artmasının bir sonucu olarak yaşadıkları ötekileştirilme örnekleri hakkında da bilgi verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise alan araştırmasından elde edilen bulgulardan bahsedilmiştir. Araştırmaya dâhil olan katılımcıların demografik bilgileri ve yarı yapılandırılmış mülakatta yer alan sorular paylaşıldıktan sonra katılımcıların solcu olma süreçleri analiz edilmiştir. Katılımcıların kendilerini solcu olarak tanımlamaya başladıkları süreçlerde etkili olan hususlar gruplandırılarak bu faktörler alt başlıklar halinde açıklanmıştır. Ardından katılımcıların siyasi kimliklerinden ötürü maruz kaldıkları ötekileştirilme deneyimlerini ayrıntılı olarak açıklamaları istenmiştir. Ötekileştirilme deneyimlerini anlatan katılımcıların bazılarının cinsiyetleri, dinî kimlikleri, etnisiteleri, yaşam tarzları ve giyim-kuşam seçimlerinden dolayı da çeşitli şekillerde ötekileştirilme yaşadıkları görülmüştür. Bu kesişimsellik durumu da ayrı bir biçimde tartışılmıştır.² Katılımcıların hangi biçimlerde ötekileştirmeye uğradıkları önce genel bir çerçevede incelenmiş, ardından ortak temalar oluşturularak katılımcıların maruz kaldıkları ötekileştirilme deneyimleri ayrıntılı biçimde ele alınmıştır. Bölümün son kısmında ise söz konusu ötekileştirilme deneyimindeki ötekileştirilme kaynakları analiz edilmiştir. Ardından katılımcılara ötekileştirilmenin yoğunluğunda bir değişim hissedip hissetmedikleri sorulmuştur. Ötekileştirilmenin yoğunluğunda bir değişim olduğunu düşünen katılımcılardan bu değişimin başlangıcı için spesifik bir dönüm noktası belirtmeleri talep edilmiştir.

Son bölüm olan dördüncü bölümde ise çalışma genel hatlarıyla tartışılmış ve araştırmada analiz edilen bulgular tablo şeklinde özetlenmiş, hangi verilerin hangi kategori altında işlendiği açıklanmıştır. Son olarak elde edilen bulgular

² Kesişimsellik kavramı ilk olarak 1989 yılında Kimberlé Crenshaw tarafından kullanılmıştır. Siyahî kadınların yaşadıkları ayrımcılık deneyimlerini inceleyen Crenshaw, bu ötekileştirilme pratiklerinin siyahî olmak ve kadın olmak durumlarının toplamı ile açıklanamayacağını, siyahî kadınların ötekileştirilme sürecinin daha karmaşık ve çoklu ilişkiler yumağı çerçevesinde analiz edilmesi gerektiğini savunur. Kesişimsellik kavramı için bkz. Crenshaw, K. (1989) ve Crenshaw, K. (1990).

literatür kapsamında değerlendirilmiştir. Çalışmanın sadece Karaman ilini kapsamaması nedeniyle elde edilen sonuçların Türkiye'deki tüm taşra illeri hakkında bir genelleme yapmak için yeterli olmayacağı söylenebilir. Fakat araştırmanın Karaman ve benzer toplumsal yapıya sahip olan taşra illerindeki solcu bireylerin tecrübe ettiği ötekileştirilme pratikleri hakkında aydınlatıcı olacağı düşünülmektedir. Aynı zamanda ötekileştirilmenin yoğunluğunu etkileyen faktörlerin diğer illerle de ortaklık göstereceği tahmin edilmektedir. Zira yoğunluğu değiştiren toplumsal ve siyasal dönüm noktalarının diğer taşra illerinde de benzer bir etki yarattığı söylenebilir. Çalışmanın örnekleminin hem niteliksel hem de niceliksel bakımdan yeterli olduğu savunulabilir. Veri doygunluğuna ulaşılması nedeniyle örneklem 61 kişiden oluşturulmuştur. Mülakat yapılan grubun siyasi bakımdan solun çeşitli renklerini kapsamaması, geniş bir yaş aralığına sahip olması, içinde pek çok meslek grubunu barındırması örneklemin geniş bir yelpazeyi kapsamını sağlamıştır. Katılımcı profilinin demografik açıdan zenginliği bulguların çeşitli kategoriler altında ele alınmasına olanak sağlamıştır. Hem merkez ilçede hem de Karaman'ın diğer tüm ilçelerinde de alan araştırması yürütülmesi Karaman'daki sol hareket üzerine bir değerlendirme yapılmasına da yardımcı olmuştur. Çalışmanın tek bir şehri kapsamaması gibi bazı kısıtlılıkları bulunsa da milliyetçi ve muhafazakâr taşra illerinde yaşayan solcu bireylerin ötekileştirilme pratikleri hakkında bilgi vereceği ve ötekileştirilme literatürüne katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Ayrıca araştırmanın oldukça gergin bir ortamda geçen 2023 seçimlerinin ardından gerçekleştirilmesi ve bu seçim döneminde yaşanan ötekileştirilme deneyimlerini de kapsamaması sayesinde çalışmanın literatüre güncellik kazandıracağı da söylenebilir.

1. BÖLÜM: ARAŞTIRMA BİLGİLERİ

Bu bölümde araştırmanın konusunun, amacının ve kapsamının ne olduğu belirtilmiştir. Ardından çalışmada kullanılacak temel kavramlar hakkında bilgi verilmiş ve bu terimlere yönelik literatür taraması yapılmıştır. Bu bağlamda ilk olarak taşra kavramı ve taşradaki hayat ele alınmış, taşrada yaygın bir şekilde vücut bulan milliyetçi-muhafazakâr sosyal dokuya değinilmiştir. Ardından taşradaki milliyetçi-muhafazakâr toplum yapısından farklı olan bireylerin gündelik hayatlarında karşılaştıkları problemleri, maruz kaldıkları müdahaleleri daha iyi anlayabilmek adına çalışmanın odak noktası olan öteki terimi ve ötekileştirilme olgusu incelenmiştir. Ardından ötekilik ve ötekileştirilme ile yakından ilgili olan ayrımcılık kavramı ele alınmış, bölümün ilerleyen kısmında ise ön yargının neden olduğu nefret söylemi ve nefret saikiyle işlenmiş nefret suçları hakkında bilgi verilmiştir.

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE KAPSAMI

Çalışmanın konusu milliyetçi ve/ya muhafazakâr olmayan solcu bireylerin gündelik hayatta maruz kaldığı ötekileştirilme tecrübeleridir. Araştırmada ötekileştirilmeye uğradığını düşünen kişilerin hangi koşullarda bu duruma maruz kaldığının tespiti hedeflenmiştir. Ayrıca söz konusu deneyimlerin sıklığının zaman içinde değişip değişmediği; değiştiyse bu değişimin hangi yönde olduğu da araştırılmıştır. Araştırma kapsamında sol düşünceyi benimsediği için ötekileştirilmeye uğradığını hisseden bireyler ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Bu katılımcılar, Karaman ilinde milliyetçi ve muhafazakâr tutum ve davranışlara sahip olmayan siyasi partilerin, sivil toplum kuruluşlarının ve sendikaların üyeleri, yöneticiler ve sempatizanlarından meydana gelmektedir.

1.2. ARAŞTIRMANIN METODU

Araştırma kapsamında milliyetçi ve muhafazakâr bir toplum yapısının egemen olduğu bir taşra kenti olan Karaman ilinde yaşayan, solcu bireyler ile

derinlemesine mülakat yapılmıştır. Karaman ilinin pek çok özelliğinden dolayı milliyetçi ve muhafazakâr bir şehir olduğu söylenebilir. Söz konusu özellikleri ortaya koymak adına ilk olarak Karaman'daki seçim sonuçları incelenmiştir. Karaman ilindeki son dört genel seçim incelendiğinde sağ partilerin aldığı toplam oy ortalamasının %81,23 olduğu görülebilir.³ Taşrada dikkat çeken en önemli özelliklerden biri de nüfusun azlığıdır. 2022 verilerine göre Karaman toplam 260.838 nüfusu ile 81 il içinde 67. sıradadır.⁴ Taşra erkek egemen zihniyetin hâkim olduğu bir alandır. Ayrıca muhafazakârlık artıka toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin daha da güçlendiği bilinmektedir. Bu bağlamda TEPAV'ın (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı) "81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi" çalışmasından (Demirdirek ve Şener, 2014: 9) yararlanılmış, bu çalışmada kullanılan "Kadınların Karar Mekanizmalarına Katılımı (Milletvekilliği, İl Genel Meclisi/Büyükşehir Belediye Meclisi Üyeliği ve Belediye Başkanlığı düzeylerinde)" ölçeği Karaman İli için de kullanılmıştır. Karaman'ın kadınların yok sayıldığı ve kadınlar açısından zor bir taşra şehri olduğunun göstergelerinden birisi olan kadınların karar alma mekanizmalarına katılım oranı oldukça düşüktür hatta böyle bir orandan bahsedilemez, zira TEPAV'ın ölçeğine göre Karaman'da karar alma mekanizmalarında görev alan -daha doğrusu alabilen- tek bir kadın bulunmamaktadır. Karaman'ın 3 milletvekilinin hepsi erkektir. Ayrıca merkez ilçe de dâhil toplam 6 ilçe belediyesinin başkanlarının hiçbirisi kadın değildir. 17 İl Genel Meclisi üyelerinin de tamamı erkeklerden oluşmaktadır. Şehirler açısından muhafazakârlığı azaltan bir faktörün de üniversiteler olduğuna dair pek çok araştırma bulunmaktadır (Goddard ve Vallance, 2013; Torun vd., 2009; Boyacıoğlu ve Oğuzhan, 2006; Gürsoy, 2018). Söz konusu araştırmalar genel olarak bir şehre üniversite açılmasıyla birlikte o şehrin sosyo-kültürel hayatının değişeceğini, üniversite öğrencileri sayesinde

³ 2023 Mayıs Seçimlerinde oyları hesaplanan sağ partiler: AKP, MHP, İyi Parti, YRP (Yeniden Refah Partisi); 2018 Haziran Seçimlerinde oyları hesaplanan sağ partiler: AKP, MHP, İyi Parti, Saadet Partisi; 2015 Kasım Seçimlerinde oyları hesaplanan sağ partiler: AKP, MHP, BBP (Büyük Birlik Partisi), Saadet Partisi; 2015 Haziran Seçimlerinde oyları hesaplanan sağ partiler: AKP, MHP, BTP (Bağımsız Türkiye Partisi), Saadet Partisi) <https://www.ysk.gov.tr/tr/secim-arsivi/2612> Erişim Tarihi: 08.06.2023

⁴ Nüfus hakkında detaylı bilgi için bkz. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Nufus-ve-Demografi-109> Erişim Tarihi 08.06.2023

kent hayatının hareketleneceği ifade etmektedirler. Bu açıdan bakıldığında Karaman ilinde üniversite ancak 2007 yılında açılmıştır. Kentte daha önceden Selçuk Üniversitesi'ne bağlı bazı birimler bulunsa da yeni fakültelerin açılması ve öğrenci sayısının artması 2013 yılını bulmuştur.⁵ Çalışmanın yürütülmesi için kentin tüm bu özelliklerinin yanı sıra araştırmacının konusu gereği katılımcıların güveninin sağlanması/kazanılması ve detaylı cevapların alınabilmesi açısından araştırmacının da ikamet ettiği, katılımcıların bir kısmı ile bireysel ilişkilerinin bulunduğu Karaman ili tercih edilmiştir.

Milliyetçiliğin, muhafazakârlığın yaygın olduğu bir taşra şehri olan Karaman'da, yerel halkın çoğunluğunun aksine solcu olmanın zor ve sıkıntılı olduğu ve solcu bireylerin yoğun bir biçimde ötekileştirilmeye maruz kaldığına tanıklık edilmiş ve bu deneyimlerin detaylı ve bilimsel olarak incelenmesi amacıyla söz konusu çalışmanın yapılmasına karar verilmiştir. Öncelikle araştırmacının Karaman ilindeki bireysel tanışıklığının bulunduğu solcu bireyler ile mülakat yapılmış, ardından kartopu örneklem tekniği ile diğer katılımcılara ulaşılmıştır. Araştırmacıya esneklik sağlaması açısından çalışmada yarı-yapılandırılmış mülakat tekniği tercih edilmiştir.

Sosyal bilimlerde araştırma sürecinde bilgiye ulaşırken hem nicel hem nitel yaklaşımlardan yararlanılmaktadır. Araştırmada hangi yöntem seçilmiş olursa olsun genel olarak şu adımlar takip edilmektedir (Creswell, 2013: xxii):

Araştırma probleminin tanımlanması

Literatürün taranması

Araştırmanın amacı ile araştırma soruları veya hipotezlerinin belirlenmesi

Nicel veya nitel verilerin toplanması

Nicel veya nitel verilerin analizi ve yorumlanması

⁵ Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi'nin tarihçesi için bkz. <https://www.kmu.edu.tr/sayfa/16/>
Erişim Tarihi: 08.06.2023

Araştırmanın raporlaştırılması ve değerlendirilmesi

Araştırma sürecine yardımcı olması ve bilimsel veriler elde edilmesi bakımından araştırma desenlerinden yararlanılmaktadır. Bu bağlamda nicel desenler, nitel ve birleşik desenler arasından araştırmanın amacına ve bilgi elde edilmeye en uygun olacak desene araştırmacının karar vermesi gerekmektedir. Nicel desenler (deneysel, korelasyonel, tarama olmak üzere) değişkenler arası ilişkileri dikkate alarak araştırma problemini açıklayan, literatür etkisinin fazla olduğu, istatistiksel analizler yardımıyla bulgulara ulaşılabildiği türdür. Nitel desenler de alandaki problemi keşfedip katılımcıların söylemlerinin analiz edilmesiyle ulaşılan bulgunun temalandırılarak problemin daha geniş anlamda anlaşılması ve yorumlanması süreci olarak ifade edilebilir. Birleşik desenler de (karma yöntemler, eylem araştırması) her iki yöntemin avantajları kullanılarak karma bir sürecin düzenlenmesi ve her iki yöntemden gelen bilgilerin titizlikle harmanlanması olarak ifade edilebilir (Creswell ve Clark, 2011: 6; Creswell, 2013: 15-20; 2017: 15).

Bu çalışmada da araştırmanın amacı ve belirlenen örneklem doğrultusunda nitel araştırma tercih edilmiştir. Nitel araştırma bir konu üzerine derinlemesine bilgi elde edilmesine olanak sağlamaktadır. Ayrıca nitel çalışmalarda bireye, bireyin düşüncelerine ve tanımladığı anlam bütünlüklerine yönelme anlayışı ön plandadır. Nitel araştırmanın öne çıkan bazı özellikleri şunlardır:

Üzerinde az araştırma yapılan yeni bir konunun incelenmesi

İncelenecek önemli değişkenlerin bilinmemesi

Mevcut kuramın inceleme altındaki grupla ya da belirli bir örneklemle uygun düşmemesi (Mazlum ve Atalay-Mazlum, 2017: 18).

Araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirlik sağlanması araştırmanın bilimselliği bakımından önem arz etmektedir. Nitel araştırmalarda geçerlilik, belirli süreçler ile bulguların doğruluğunu tespit etmek amacıyla araştırmacının verileri kontrol etmesi anlamına gelmektedir. Bu çalışmada da katılımcının cevaplarını netleştirmek amacıyla söylediklerini tekrar cümle haline getirip, "Bunu mu

kastettiniz? Doğru mu anladım?” gibi teyitlerle katılımcının araştırmacı tarafından doğru algılanıp algılanmadığı doğrulanmaya çalışılmıştır.

Nitel çalışmalarda güvenilirlik de farklı çalışmalar ve araştırmacılar bakımından araştırmacının yaklaşımının tutarlılığını ifade eder (Gibbs, 2007). Araştırmada, ötekileştirilme olgusunu inceleyen çalışmalardan hem soruları oluşturma aşamasında hem de verilerin analizi aşamasında faydalanılmıştır. Bu bağlamda değerlendirme kısmında çalışmanın sonuçlarının diğer çalışmalarla uyum gösterip göstermediği, hangi ölçüde benzerlikler ve farklılıklar bulunduğu gibi tartışmalara yer verilmiştir.

Nitel araştırmalarda beş genel yaklaşım bulunmaktadır. Söz konusu yaklaşımların genel özellikleri şu şekilde bir tabloda gösterilebilir (Creswell, 2013: 104-106):

Tablo 1: Beş Nitel Yaklaşımın Özelliklerinin Karşılaştırılması

Özellikler	Anlatı Araştırması	Fenomenoloji	Gömülü teori	Etnografi	Durum Çalışması
Odak	Bir bireyin hayatını araştırma	Deneyimin özünü kavrama	Alandan elde edilen veri içinde gömülü bir teori keşfetme	Aynı kültürü paylaşan bir grubu betimleme ve yorumlama	Bir durum ya da çoklu durumlara dair derinlemesine bir betimleme ve analiz geliştirme
Desen için En Uygun Olan Problem Türü	Bireysel deneyimlere ilişkin hikâyeleri anlatmaya gerek duyma	Yaşanmış bir fenomenin özünü betimlemeye gerek duyma	Katılımcıların görüşlerinden yola çıkarak bir teori keşfetme	Bir grup kültürünün ortak modellerini betimleme ve yorumlama	Bir durum ya da durumlara yönelik derinlemesine bir anlayış sağlama
Disiplin Arka Planı	Antropoloji, edebiyat, tarih, psikoloji ve sosyolojiden faydalanma	Felsefe, psikoloji ve eğitimden yararlanma	Sosyolojiden yararlanma	Antropoloji ve sosyolojiden yararlanma	Psikoloji, hukuk, siyaset bilimi ve tıptan yararlanma
Analiz Birimi	Bir ya da birden çok kişiyi araştırma	Ortak bir deneyime sahip birkaç bireyi araştırma	Birçok bireyin dâhil olduğu süreç, eylem ya da etkileşimi araştırma	Aynı kültürü paylaşan bir grubu araştırma	Bir olayı, programı, faaliyeti ya da birden fazla bireyi araştırma
Veri Toplama Şekilleri	Öncelikli olarak mülakatlar ve dokümanları kullanma	Dokümanlar, gözlemler ve sanat eserlerinin de göz önünde bulundurulmasına rağmen öncelikli olarak kişilerle yapılan mülakatları kullanma	Öncelikli olarak 20-60 bireyle yapılan mülakatları kullanma	Öncelikli olarak gözlem ve mülakatları kullanma bunun yanı sıra, alanda geçirilen uzun süre içinde başka kaynaklarda toplayabilme	Öncelikli olarak mülakatlar, gözlemler, dokümanlar ve insan ürünü eserler gibi birden çok kaynağı kullanma
Veri Analizi Stratejileri	Öyküler için verileri analiz etme, öyküleri “yeniden hikâyeleme” ve temalar geliştirme, sık sık kronoloji kullanma	Önemli ifadeler, anlam birimleri, metinsel ve yapısal betimlemeler ile birlikte “öz”ün betimlenmesi	Açık kodlama, eksene kodlama ve seçici kodlama ile veri analizi	Aynı kültürü paylaşan grubunun betimlenmesi ile ve grup hakkında temalar oluşturarak veri analiz	Durumun betimlenmesi, durum temaları ve çapraz durum temaları üzerinden veri analizi
Yazılı Rapor	Bir bireyin yaşam öyküleri hakkında bir anlatı geliştirme	Deneyimin “öz”ünü betimleme	Bir şekil üzerinde resmedilmiş bir kuram oluşturma	Aynı kültürü paylaşan bir grubun nasıl çalıştığını betimleme	Bir ya da birden çok durumun detaylı bir analizini gerçekleştirme
Çalışmanın Genel Yapısı	Giriş (Problem, sorular) Araştırma prosedürleri Öykülerin rapor edilmesi Yaşamlarına dair kuram oluşturan bireyler Belirlenen anlatı bölümleri Belirlenen anlam modelleri Özet	Giriş (Problem, sorular) Araştırma prosedürleri (bir fenomenoloji ve felsefi varsayımları, veri toplama, analiz, sonuçlar) Önemli ifadeler İfadelerin anlamları Anlamların temaları Fenomenin kapsamlı bir şekilde betimlenmesi	Giriş (Problem, sorular) Araştırma prosedürleri (kuram oluşturma, veri toplama, analiz, sonuçlar) Açık kodlama Eksene kodlama Seçici kodlama ve teorik önermeler ve modeller Kuramın tartışılması ve mevcut literatürle karşılaştırma	Giriş (problem, sorular) Araştırma prosedürleri (etnografi, veri toplama, analiz, sonuçlar) Kültürün betimlenmesi Kültürel temaların analizi Yorumlama, çıkarılan dersler ve oluşan soru işaretleri	Giriş hikâyesi Giriş (problem, sorular, durum çalışması, veri toplama, analiz, sonuçlar) Durum, durumlar ve bunun/bunların bağlamlarının betimlenmesi Konuların gelişimi Seçilen konulara dair ayrıntılar Çıkarımlar ve Kapanış hikâyesi

Kaynak: Creswell, 2013.

Bu çalışmanın amacı, kendini sağcı ve muhafazakâr olarak tanımlamayan ve bir taşra ili olan Karaman'da yaşayan solcu bireylerin yaşadığı ötekileştirilme deneyimlerini, bu deneyimlerin biçimlerini, kaynaklarını ve dönüm noktalarını keşfetmektir. Çalışma yukarıdaki yaklaşımlardan en çok etnografi yaklaşımına uygundur.⁶ Çalışmada odak olarak sol kültürü paylaşan grup incelenmiş, gözlem ve mülakat yoluyla Karaman'daki solcu bireylerin solcu olma süreçleri, yaşadıkları ötekileştirilmeler gibi konular detaylı olarak incelenmiş, ardından elde edilen veriler analiz edilerek ötekileştirilme temaları oluşturulmuştur. Çalışmanın sonunda mülakat verileri bir tablo haline getirilerek özetlenmiş, ayrıca yazılı bir değerlendirme de yapılmıştır.

1.2.1. Araştırmanın Evreni

Son yıllarda ülke çapında artan kutuplaşma nedeniyle farklı olana yönelik ötekileştirilme deneyimlerinin sayısının çoğaldığı düşünülmektedir. Ulusal ve yerel bazda, yaşadığı taşra ilindeki mevcut çoğunluğun aksine milliyetçi ve/ya muhafazakâr olmadığı için ötekileştirilmeye uğradığını düşünen Türkiye'deki tüm solcu bireyler bu çalışmanın evrenini oluşturmaktadır.

1.2.2. Araştırmanın Örneklemi

Karaman ilindeki sol düşünce yapısına sahip siyasi partilerin, sivil toplum kuruluşlarının ve sendikaların sempatzanları, üyeleri, yöneticilerinden 55 ayrıca kendisini kesinlikle milliyetçi ve/ya muhafazakâr olarak tanımlamayıp herhangi bir örgüte aidiyet hissetmeyen 6 solcu birey bu

⁶ Çalışmada elde edilen bulguların yanı sıra kendimin de 2011 yılının Aralık ayından itibaren Karaman sol hareketinin içinde bulunmam detaylı gözlemler yapmama olanak sağlamıştır. 2019 yılının Temmuz ayında tez çalışmama başlamamla birlikte bu gözlemler daha sistematik bir hal almıştır. Karaman'daki sol örgütlerin birbirleri ile ilişkilerini, örgütlerin kendi iç işleyişlerini, örgüt kültürlerini bu tarihten itibaren etnografik bir perspektifle inceledim ve düzenli notlar aldım. Karaman'daki sol hareketin genel özelliklerine ve zaman içindeki değişimine dair yorumlarımı sonuç kısmında detaylı bir şekilde özetlemiş bulunmaktayım.

çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır.⁷ Söz konusu 6 katılımcı sürekli oy verdikleri bir partinin bulunmadığını geçmişteki seçimlerde farklı sol partilere oy verdiklerini belirtmişlerdir. 61 katılımcının ardından belli verilerde belli bir doygunluğu erişilmesi nedeniyle araştırmaya daha fazla katılımcı dâhil edilmesine gerek duyulmamıştır. Çalışma kapsamında görüşülen katılımcıların 26'sı kadın, 35'i erkektir. Mülakata katılan bireylerin 26 tanesi CHP sempaticanı/üyeyi/yöneticisi, 11 tanesi de KESK (Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu) üyesi/yöneticisidir. Bu katılımcılara ek olarak 7 YSP (Yeşil Sol Parti) sempaticanı/üyeyi/yöneticisi ve 6 TKP (Türkiye Komünist Partisi) sempaticanı/üyeyi/yöneticisi de araştırmaya dâhil olmuştur.⁸ Ayrıca 2 SOL Parti sempaticanı, 1 TİP sempaticanı, 1 ÇYDD yöneticisi ve 1 Birleşik Kamu-İş üyesi ile de görüşme yapılmıştır. Bu katılımcılara ek olarak 6 kişi kendisini siyasi yelpazenin solunda hissetmekle beraber herhangi bir partiye ya da örgüte aidiyet hissetmediğini belirtmiştir. Katılımcıların yaş aralığı 18 ile 79 arasında değişmektedir. 1 kişi 18-20; 13 kişi 20-29; 13 kişi 30-39; 3 kişi 40-49; 11 kişi 50-59; 16 kişi 60-69 yaş aralığında iken 4 kişi 70-79 yaş arasındadır. Katılımcıların çoğunluğunu lise ve lisans mezunları oluşturmaktadır. 24 lisans mezunu ve 19 lise mezunu birey çalışmaya dâhil olmuştur. Bu kişiler haricinde 11 lisansüstü mezunu ve 7 ortaokul mezunu da çalışmada yer almıştır. Katılımcıların mesleki dağılımına bakıldığında emeklilerin ve üniversite öğrencilerinin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Çalışma kapsamında 17 emekli ve 11 üniversite öğrencisi

⁷ Çalışmaya katılan katılımcıların tamamı kendisini siyasi yelpazenin solunda, sağın ve sağ partilerin karşısında konumlandırmaktadır. Bu bağlamda sosyalist, sosyal demokrat, Atatürkçü, ulusalci, insan hakları savunucuları gibi tüm etiketler sol içinde ele alınmıştır. Sol ve sol ideoloji için daha detaylı bilgi için bkz. Baradat, 2012.

⁸ HDP, hakkındaki kapatılma davası devam ettiği için tedbir amaçlı 2023 Seçimlerine YSP çatısı altında girmeye karar vermiştir (bianet.org, 22.03.2023). YSP ise 15 Ekim 2023 tarihinde adını Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi (HEDEP) olarak değiştirmiştir (bbc.com, 15.10.2023). Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı 23 Kasım 2023 tarihinde HEDEP kısaltmasını kabul etmediğini, kısaltmanın geçmişte kapatılan Halkın Demokrasi Partisi'ni (HADEP) çağrıştırdığını bildirmiştir (ntv.com.tr, 23.11.2023). Bunun üzerine parti yöneticileri 11 Aralık 2023 tarihinde partinin yeni kısaltmasının DEM Parti olarak belirlendiğini ilan etmişlerdir (dunya.com, 11.12.2023). Bu gelişmeler nedeniyle görüşmeler esnasında HDP'li ya da YSP'li olduğunu belirten katılımcılar, çalışmada DEM Parti sınıflandırması altında ele alınmıştır.

ile mülakat yapılmıştır. Emeklilerin yedisi öğretmenlikten, altısı işçilikten emekli olmuşken, ikişer katılımcı ise memurluktan ve çiftçilikten emekli olmuştur. Bu kişiler haricinde 8 akademisyen, 7 öğretmen ve 3 kamu büro personeli ile 3 ev kadını da çalışmaya dâhil edilmiştir. Mülakat yapılan kişiler arasında 2 esnaf, 2 avukat, 2 muhasebeci ve 2 işçi bulunurken 1 özel sektör çalışanı, 1 müteahhit, 1 psikolog ve 1 mühendis de araştırmada yer almıştır.

Çalışmanın örneklemini çeşitli açılardan ötekileştirilmiş bireyler oluşturmaktadır. Bu noktada literatür incelendiğinde çalışma açısından önem arz etmesi nedeniyle aşağıdaki tablodaki önerilerden yardım alınmıştır.

Tablo 2: Ötekileştirilmiş Gruplardan Verilerin Toplanmasında Endişelere Yönelik Öneriler

Endişe	Endişenin Genel Değerlendirilmesi	Endişeyi Gidermek İçin Pratik Tavsiyeler
Örnekleme Erişim	Çalışmaya dâhil etme ile katılımcılara ve ilgi alanlarına erişim zor olabilir.	Topluluk üyelerini araştırma ekibinde görev yapmaya davet edilir. Çalışmaya dâhil etmeden önce toplulukla vakit geçirilir. Katılımlara sağlayacakları kazançlar anlatılır.
Güvensizlik	Araştırmacılar ve araştırma sürecine bir güven eksikliğiyle, düşük katılımı veya güvenilir verilerle sonuçlanabilir.	Topluluk yöneticileri ile ortaklıklar kurulur. Katılımcılarla mümkün olduğunca şahsen iletişime geçilir. Araştırma bulgularını sunmak için topluluğa geri dönülür.
Kültür ve Dil	Grup kültürü veya dil gözetimsiz bırakıldığında, araştırmacılar güvensizlik sorunlarını kalıcı hale getirebilir ve yanlış veriler toparlar.	Bir topluluk üyesinin tüm süreçleri gözden geçirmeleri istenir. Tüm formların, katılımcıların ana dilinde mevcut olduğundan emin olunur. İleri gruptan bir temsilciden veri toplamada yardım istenir.
Genel Etik Sorunlar	Zorlama, gizlilik ihlali ve onay almakla ilgili yaşanan zorluklar, çalışmanın amacına ulaşmasına zarar verebilir.	Gizlilik ilkelerinin geliştirilmesine rehberlik etmek ve uygun teşvikleri belirlemek için topluluk danışma kurulları kurulur. Onay formları kültürel açıdan alakalı olacak biçimde uyarlanır. Katılımcıların akrabalarını veya diğer paydaşları onay sürecine dâhil edilir.

Kaynak: Creswell, 2013.

Araştırma esnasında güvensizlik yaşanması ihtimalini azaltmaya yönelik olarak kartopu örneklem tercih edilmiştir. Bu tarz bir örneklemin seçilmesi

yoluyla güvensizliğin mümkün olabileceği kadar önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Toplumsal araştırmalarda araştırmacılar, çoğu zaman birbiriyle bağlantılı kişiler veya örgütlenmeler ağıyla ilgilenebilmektedirler. Bu anlamda kartopu örnekleme, nitel örnekleme yöntemlerinden biri olarak tercih edilebilmektedir. Zincirleme örnekleme olarak da ifade edilen kartopu örnekleme bir ağdaki örnek olayları incelemek veya seçmek esasına dayanan, küçük olarak başlayıp karların üzerine eklendikçe artarak daha fazla kar toplayan bir kartopu benzetmesine dayanan bir yöntemdir (Neuman, 2006: 324-325). Söz konusu örnekleme amaç, hangi durumların bilgi açısından zengin olduğunu bilen kişilerden, araştırmaya konu olan durumları tanımlaması yoluyla yararlanmaktır (Miles ve Huberman, 1994: 28 akt. Creswell, 2019: 111). Bu bakımdan araştırmacı, örnekleme girmeye uygun olan birkaç anahtar kişiyle görüşerek onlardan aynı ölçüde uyan diğer kişiler hakkında bilgi toplamaya çalışır. (Morgan & Morgan, 2008; akt. Baltacı, 2018: 254). Bu örnekleme türünde araştırmacı, katılımcılardan çalışmaya dâhil olacak başka kişileri önermesini teklif eder. Böylece bir katılımcı başka katılımcıların da örnekleme dâhil edilmesini sağlamış olur (Creswell, 2013: 270).

Bu çalışmada da öncelikle tanışıklığın bulunduğu katılımcılar araştırmaya dâhil edilmiş, sonrasında da katılımcılardan araştırmacıyı ötekileştirme deneyimi yaşadığını düşünen çevresindeki kişilere yönlendirmesi istenmiştir. Yönlendiren katılımcıya duyduğu güven sayesinde yeni katılımcıda güven problemi büyük ölçüde aşılmış ve söz konusu katılımcı da detaylı bilgiler vermiştir. Katılımcılara ulaşıldıktan sonra etik ihlallerinin oluşmaması adına ve katılımcının araştırma süresince rahat hissetmesi ve yaşadığı deneyimleri açıklığıyla aktarabilmesi adına anonimlik ilkesinin üzerinde durulmuştur. Katılımcıya daha görüşmeye başlamadan çalışmanın amacı, kapsamı genel hatlarıyla açıklanmış ve çalışmaya uygun olup olmadığı ve araştırmada yer almak isteyip istemediği teyit edilmiştir. Katılımcının kimlik bilgilerinin net biçimde açıklanmayacağı, her katılımcıya K1, K2 gibi kodlar verileceği, tam yaşlarının yazılmayacağı, belli bir yaş aralığı verileceği gibi bilgiler aktarılmıştır belirtilmiştir. Ayrıca

çalışmaya katılan kişilere çalışmanın herhangi bir yerinde görüşmeyi sonlandırabileceği, böyle bir durumda görüşme esnasında elde edilen bilgilerinin hiçbir şekilde çalışmaya dâhil edilmeyeceği beyan edilmiştir. Kültür ve dil açısından, katılımcıların bir kısmının Karamanlı olması diğerlerinin de uzun süredir Karaman'da ikamet ediyor olmaları nedeniyle önemli sıkıntılar yaşanmamıştır. Sadece iki katılımcı birkaç kelimenin anlamını bilmediklerini ifade etmişlerdir. Söz konusu kelimeler farklı sözcüklerle daha geniş açıklama yapılarak tarif edilmiştir.

1.2.3. Verilerin Toplanması Kullanılan Araştırma Teknikleri

Nitel veri toplama yöntemleri türleri olarak gözlem, görüşme, doküman, görsel işitsel dijital materyal olarak dört grupta incelenebilir. Veri toplama aracı olarak salt gözlemin seçildiği araştırmada araştırmacı tam katılımcı olarak ilk elden tecrübe edinme, gerçeğe ulaşabilme fırsatına sahip olmaktadır. Fakat katılımcının ortamdaki varlığı rahatsız edici olabilmekte bu durum kimi zaman bir dezavantaj olabilmektedir. Doküman ve görsel, işitsel dijital materyallerin araştırmacıya kimi açılardan pratiklik sağladığı söylenebilse de materyallerin eksik olması durumunda araştırmada çeşitli sıkıntılar yaşanabilir. Görüşme yöntemi araştırmacının yüz yüze, telefon veya e-posta yoluyla, odak grupla veya kişisel biçimde gerçekleştirebileceği bir türdür. Özellikle doğrudan gözlem yapma zamanı ve şansı bulunmadığında yüz yüze olmayan söz konusu yöntemler kullanışlı olup, katılımcıların sistematik biçimde bilgi verebilmesine imkân sağlar. Ayrıca görüşme tekniği araştırmacıya geçmişte yaşanan olaylar da dâhil olmak üzere pek çok örüntüyü sorma imkânı verebilmektedir (Creswell, 2021: 185-188).

Nitel araştırmada görüşme süreci/soruları üç farklı biçimde planlanabilir: yapılandırılmış görüşme, yarı yapılandırılmış görüşme, yapılandırılmamış görüşme. Yapılandırılmış görüşme gerçekleştirecek olan araştırmacı, katılımcıya soracağı tüm soruları önceden hazırlar ve görüşme boyunca sadece bu soruları takip eder. Yapılandırılmamış görüşme ise

araştırmacının çok ayrıntılı bir bilgi toplama hedefinde olduğunda tercih ettiği bir yöntemdir. Yapılandırılmamış görüşme görüşmeciyeye önceden herhangi bir sistemli soru grubu hazırlamadan görüşmeyi yapma olanağı veren bir görüşme çeşididir, bu sayede konuyu çok geniş tutma ve pek çok farklı durum ve örüntüye yönelik geniş bilgi edinebilme ve aradığı sorulara yönlendirme şansı ile cevap bulabilme imkânının artmasını sağlar. Fakat yapılandırılmamış görüşmede çalışmanın kapsamına dışına çıkılması ve çok fazla ham veri toplanması ihtimali bulunur. Yarı yapılandırılmış görüşmede ise araştırmacı, katılımcılara soracağı soruların belirli bir kısmını önceden hazırlar ve o çerçevede soruları yöneltir. Fakat görüşme sırasında araştırmacı yeni soru sorma gereği duyarsa fazladan sorular ekleyerek daha ayrıntılı bilgi sahibi olma fırsatı yakalar (Bilim, 2007: 8). Yapılan çalışmada görüşme tekniği olarak yarı yapılandırılmış mülakat kullanılmıştır. Bu sayede tüm katılımcılara aynı/benzer sorular sorulmuş ve bu sayede çözümlenme aşamasında verilerin tasnif edilmesi kolaylaşmıştır. Ayrıca yarı yapılandırılmış mülakat tekniğinin sağladığı esneklik sayesinde bazı görüşmeler esnasında soruların sıraları değiştirilmiş ya da ek sorular sorabilme imkânı bulunmuştur.

1.2.4. Veri Toplama Süreci ve Analizi

Katılımcılar ile 28 Mayıs-17 Kasım 2023 tarihleri arasında Karaman ilinde yarı yapılandırılmış mülakat yapılmıştır. Söz konusu mülakatları gerçekleştirmek için öncelikle Hacettepe Üniversitesi Etik Kurulundan gerekli izinler alınmıştır.⁹ Araştırma kapsamındaki görüşmeler Karaman'ın merkez ilçesinde ve diğer ilçelerinde yüz yüze bir biçimde gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda 28 Mayıs-08 Haziran 2023 tarihleri arasında Karaman Merkez ilçedeki mülakatlar tamamlanmış, yaz tatili nedeniyle diğer ilçelerdeki görüşmelerin Eylül ayında yapılması

⁹ Kuruldan 20 Mart 2023 tarihinde izin talep edilmiş ve kurul 17 Nisan 2023 tarihinde E-35853172-300-00002805413 sayılı belge ile mülakatlar için gerekli izni verdiğini belirtmiştir.

planlanmıştır. Kartopu örneklem kullanılan araştırmada CHP'li katılımcılar anahtar kişi rolü üstlenmiştir. Diğer ilçelerde CHP dışında pek fazla örgütlü bir sol parti/dernek bulunmadığı için bu ilçelerde CHP'den yardım istenmiş, CHP kendi üyelerini ve kendi dışında kalan solcu bireyleri de görüşmenin yapılacağı günlerde parti binasına davet etmiştir. Eylül'de yapılması planlanan ilçe ziyaretleri katılımcıların elma hasadı ile meşgul olduklarını belirtmeleri ve anahtar konumda olan CHP'nin mahalle delege seçimleri, ilçe ve il kongreleri ve sonrasında gerçekleşecek kurultay süreci nedeniyle Kasım ayına ertelenmek zorunda kalmıştır. Bu bağlamda CHP'nin Genel Başkanı'nın değiştiği 4-5 Kasım 2023 tarihinde yapılan 38. Olağan Kurultayı'nın ardından ilçelerdeki katılımcılarla tekrar irtibata geçilmiş ve 13 Kasım tarihinde Kazımkarabekir'de çeşitli mülakatlar yapılmıştır. 14 Kasım tarihinde ise Ayrancı ilçesinde bazı görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Birbirlerine yakın olması fakat Karaman Merkez'e uzak olması nedeniyle Başyayla, Sarıveliler ve Ermenek ilçelerine aynı gün gidilmesi planlanmış fakat mülakatların uzaması ve Kasım ayında gündüzlerin kısa olması nedeniyle bu üç ilçedeki görüşmeler 16 ve 17 Kasım tarihlerinde yapılmıştır. Görüşmelerin on ikisi araştırmacının evinde, dokuzu katılımcıların evlerinde, sekizi katılımcıların iş yerinde, yedisi ziyaret edilen köylerdeki köy kahvelerinde, beşi katılımcıların tarlalarında, yirmi adedi ise katılımcının üyesi olduğu derneğin, partinin ya da sendikanın binasında gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin en kısası 13 dakika sürerken, en uzun görüşme ise 86 dakika sonrasında bitmiştir. Araştırmanın güvenilirliğini artırmak ve söylenenlerin vurgusunu daha iyi aktarabilmek adına katılımcıların kendi ifadelerine sıkça yer verilmiştir. Üç katılımcı hariç tüm katılımcılar görüşmenin kayıt altına alınmasını istememiş, dolayısıyla mülakatlar genel olarak elle not tutma şeklinde kayıt altına alınmıştır. Ardından katılımcılardan elde edilen veriler önce bilgisayara eksiksiz biçimde aktarılmıştır. Tüm katılımcılara ait mülakatlar tek bir dosyada toplandıktan sonra defalarca okunarak ifadeler arasında ortak temalar aranmıştır. Söz konusu bilgiler kategorilere, alt kategorilere ve ardından kodlara göre sınıflandırılmıştır.

2.BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN TEMEL KAVRAMLARI VE LİTERATÜR TARAMASI

Bu araştırmada taşrada yaşayıp milliyetçi muhafazakâr çerçevenin dışında kalan solcu bireylerin yaşadıkları ötekileştirilme tecrübeleri incelenmiştir. Bu nedenle öncelikle taşra kavramı ve bu kavram ile hangi yerleşim birimlerinin kastedileceği ele alınmıştır. Taşranın ve taşrada hayatın özelliklerinden bahsedildikten sonra taşranın ayrılmaz bir parçası olan homojenliğin beraberinde getirdiği farklı olanın ötekileştirilmesi araştırılmıştır. Zira toplumsal denetim mekanizmalarının ve mahalle baskısının yoğun olarak yaşandığı taşrada, çoğunluktan farklı olan siyasi görüş, etnisite, cinsel tercih, dinsel kimlik ya da dış görünüş taşıyan bireylerin ötekileştirilmesi oldukça sık görülen bir olgudur. Öteki ve ötekileştirilme kavramlarının ardından ayrımcılık da bu bölümün ilerleyen kısımlarında incelenen bir diğer başlıktır. Toplumda ötekileştirilen bireyler ayrımcılık ile beraber kimi zaman da nefret söylemine maruz kalmaktadırlar. Bu sebepten ötürü nefret söylemi ve nefret suçu terimleri de temel kavramlar çerçevesinde ele alınmıştır.

2.1. TAŞRA KAVRAMI VE TAŞRADA HAYAT

Türk Dil Kurumunun (TDK) tanımına göre taşra, bir ülkenin başkenti veya en önemli şehirleri dışındaki yerlerin hepsi, dışarlık anlamına gelmektedir (TDK, 2005: 1917). Taşra kelimesinin kökenine inildiğinde taşranın kök anlamının *dışta kalan, dışarıda olan, ötede duran* olduğu, terimin etimolojik olarak ise Uygurcadaki *taşkaru/taşgaru* kelimesinden türediği görülmektedir (Eyuboğlu, 2004: 646). Osmanlı döneminde de taşra kavramı ile genel olarak başkent İstanbul'un dışında kalan yerler tabir edilmiştir (Yılmazçelik, 2012: 226). Osmanlı'da ayrıca başkentten ayrılmak veya saray mensuplarının sarayla ilişkisinin kesilmesi manasında *taşraya çıkmak* sözü de kullanılmıştır (Ayverdi, 2008: 3087). Aslında taşra kavramını mekânsal, siyasal, kültürel ve zamansal özelliklerinden dolayı

tanımlamak oldukça güç bir girişimdir. Zira taşrayı, bir merkez olmadan anlatabilmek imkânsızdır. “Taşra neresidir?” sorusuna kolaylıkla “Merkezin dışında kalan her yer” cevabı verilebilir. Fakat böyle bir yanıt sunulduğunda üzerinde konuşulan konu artık taşra olmaktan çıkmaktadır. Artık üzerine konuşulan konu taşra değil, merkezdir. Merkezin neresi olduğu bilindiği takdirde ancak taşra için nereye bakılması gerektiği bulunabilir (Narlı, 2013: 286). Laçiner (2018: 14-16) de benzer bir duruma işaret eder: “Taşra kavramı, çoğu toplumda merkez ile organik bir bütünlük oluşturan periferileri, dolayısıyla sıradan, normal bir ilişkiyi ifade ederken; Türkiye’de vurgulu bir hiyerarşiyi, güçlü bir başkalık tınısını içeren gerilim yüklü bir ilişkiyi anlatır.” Laçiner bunun nedenini merkezin belirleyici konumunun Türkiye taşrasında neredeyse zorla kabul ettirilmiş bir hiyerarşi gibi algılanmasına bağlar. Bu gerilim yüklü ilişkinin başlangıcını Osmanlı’nın son dönemlerinde görmek mümkündür. Geleneksel ve basit anlamıyla “başkente idari olarak bağlı bölgeleri” ifade eden taşra kavramının, bu anlamın ötesini ifade etmeye başlaması, merkezden taşralara doğru yürütülmeye çalışılan reformlar ile söz konusu olmuştur. Laçiner, bu merkezden taşralara yönelen bu reformlara verilen iki farklı tepkiden bahseder. *Batı taşrası* olan Rumeli, Batı Anadolu ve Akdeniz kıyısı eyaletleri bu girişimleri desteklerken; gayri Müslimlerle eşit haklara sahip olmak istemeyen *Doğu taşrası*, Orta ve Doğu Anadolu ve Irak merkezin reformlarına tepki göstermiştir. Bu nedenle Laçiner (2018: 14-16), Türkiye’deki taşra kavramının ve merkez-taşra ilişkilerinin basit bir şekilde anlaşılamayacağını, Osmanlı’dan itibaren bir merkez-taşra geriliminin devam ettiğini belirtir. Meşe (2019: 211) de taşrayı tanımlamanın kolay gibi görüldüğünü fakat aslında çok zor olduğunu belirtir: “Taşra, hem elimizin altında, basit, sorulsa hemen anlatabileceğimiz, oldukça aşına bir kavram gibi duruyor, hem de o kadar yabancı, uzakta ve sandığımızdan daha karmaşık, çok katmanlı, elde tutulamayan bir şey gibi.” Demirel (2004: 97) de taşra denildiğinde ilk olarak merkezin dışında olmak fikrinin akla geldiğini belirtir. Bununla birlikte coğrafi anlamda merkezin dışında kalmadan ziyade merkez

tarafından temsil edildiğine inanılan ve daha üstün olduğu ima edilen değer, tutum ve davranış biçimlerine uzak durmanın asıl taşralılık olduğunu ekler. Dolayısıyla taşralılık çoğu zaman dinî ve geleneksel kültür kodlarına derinden bağlılık, dinî muhafazakârlık, cemaatçi kültürel yapılanmaya meyilli olmak şeklinde sunulur.

Yalın bir tanım yapmak gerekirse taşra, mekânsal bağlamda şehrin çevresinde, onun dışında varlık bulan bir gerçekliktir. Bu nedenle taşra, merkezin dışında, onun uzağında farklılaşan bir yerleşim ve hayat tarzını temsil eder (Çelik, 2017: 27). Ömer Türkeş (2018: 158-159) de *Orda Bir Taşra Var Uzakta* başlıklı yazısında bir TV (Televizyon) programının adından yola çıkarak taşranın neresi olduğunu tartışmaya başlar. *Yakın Yerler* isimli programda Adalar, İstanbul Boğazı'nın Karadeniz tarafları, Polonezköy, Belgrat Ormanları, Ağva, Avşa gibi sadece İstanbul'a yakın olan yerlerin gezilip izleyiciye tanıtılmasına değinen yazar, medyada oldukça yaygın olan bu bakış açısının İstanbul'u ülkenin tek merkezi kabul ettiğini diğer tüm yerleri taşra olarak ele aldığını belirtir. İstanbul, ülkenin tek merkezi olarak ele alındığı ve diğer tüm il, ilçe ve kasabalar taşra başlığına alındığı ve buralar uçsuz, bucaksız, renksiz, önemini yitirmiş, ürpertici olarak görüldüğü için merkezde doğmuş büyümüş, eğitimini merkezde almış, kişiliğini merkezde inşa etmiş, merkezin hızlı hayat tarzına alışmış bireyler için taşraya gitmek oldukça sarsıcı bir deneyim olmuştur. Alkan (2018: 69, 70) bu durumu *acı ilaç* benzetmesi ile anlatır. Ona göre Tanzimat ile birlikte merkez İstanbul'dan taşralara atanan bürokratlar için taşra katlanması gereken *acı bir ilaç* haline gelmiştir. Çünkü İstanbul'un canlılığını geride bırakan bürokratlar için taşra oldukça sıkıcı ve boğucu bir yer olmuştur. Tanıl Bora (2018: 40) da benzer biçimde taşrayı “dar ufuklar, kahredici bir yeknesaklık, boğucu bir taassup, iletişim evreninin kısıtlılığı, cemaatlere sıkışmış kısır bir kamu âlem, yabancı olan her şeyi tuhaf bir bitkiymiş gibi algılayan “yabani” bir hal, vasatlığın hizaya sokucu egemenliği” şeklinde tanımlamaktadır. Birkan (2018: 274-278), taşrayı dar ve geniş anlamda iki başlık altında ele alır. Dar anlamda taşra, idari bir birime işaret eder. Dar anlamıyla taşra teriminin işaret ettiği yer

gayet açık ve nettir: Büyükşehirlerin dışı. Taşra kavramı bir merkez olmadan tanımlanamamaktadır, yani taşra mevcudiyetini kendi dışındaki bir merkezin mevcudiyetine borçludur. Dinar Afyon'un, Afyon İzmir'in, İzmir Ankara'nın, Ankara ise İstanbul'un taşrasıdır. Birkan (2018: 279), taşranın geniş anlamında Nurdan Gürbilek'ten yardım alır ve geniş anlamda taşranın bir yerin, bir mekânın değil, bir deneyim tarzının, bir ruh halinin adı olduğunu belirtir. Gürbilek'e göre (1995: 50) bu ruh halinin adı dışta kalmaktır. Gürbilek, taşrayı "sadece mekâna ilişkin bir anlam yüklemeyen, yalnızca köyü ya da kasabayı kastetmeden; onları da ama onların ötesinde, şehirde de yaşanabilecek bir deneyimi; bir dışta kalma, bir daralma, bir evde kalma deneyimi" olarak tanımlar. Dar anlamda olduğu gibi geniş anlamda da taşradan söz edebilmek için yine bir merkezden bahsetmek gerekmektedir. Taşrayı, merkezsiz bir şekilde tanımlamak oldukça güç hatta imkânsızdır. Taşranın ufku her zaman büyük şehirdir. Ona ufuk açan da onu ufkun berisine kapatan, taşra kılan da büyük şehirdir (Gürbilek, 1995: 52). Argın'a (2018: 274) göre taşra kavramının uğradığı her yeri tali ve talihsiz kılan şeytani bir gücü vardır. Zira taşra, çeperin, kenarın, çevrenin diğer adıdır. Çünkü çerçevesi daima başkaları tarafından çizilen bir tablonun parçasıdır taşra. Varlığını, kendi dışındaki bir merkezin varlığına borçlu olan bir *dıştı*r. Meşe (2019: 212-213) de benzer bir merkez-taşra dikotomisinden bahseder. Ona göre de taşra tanımı mecburen ötekini gerektirir, çünkü taşra tanımının içine konulanlar, dışarıda bırakılanları belirler. Merkez-taşra dikotomisinde taşra doğal olarak tanımlanan, ikincil konumdadır. Meşe'ye göre taşra, merkezde olmayan yer olarak bir yanıyla coğrafi bir gerçekliğe karşılık gelirken, bir yanıyla da yer olgusunu aşan kültürel, zihniyetle ilgili bir olguya dönüşür. Bu bağlamda Meşe, taşrayı "Öteden beridir din ve dinle örüntülenmiş milliyetçi muhafazakâr değerler sisteminin ve pratiklerinin, gündelik yaşamı ve kimlikleri şekillendirdiği, hatta sadece şekillendirmekle kalmayıp insanı baskılayan, sıkıştıran, boğan, daraltan ve isyan ettiren birer toplumsal denetim aracı olarak kullanıldığı yer" olarak tanımlar.

Taşra tanımları çoğunlukla taşraya bakış ile doğrudan ilişkilidir. Bir yanda olumlu yaklaşımlar bulunurken diğer yanda da olumsuz nitelermeler bulunabilir. Merkezden bakılarak yapılan tanımlamalarda merkez, iyiyi, ileri olanı temsil ederken taşra kötü ve geri kalmışlığın temsilciliğini yapar. Taşra kavramı tanımlanırken, *güvensizlik, baskı, denetim ve kontrol altında olma, cehalet ve karanlık* gibi olumsuz yönler öne çıkarılabilirken aynı zamanda *safılık, masumiyet, dürüstlük, vefa, sadakat, fedakârlık, mertlik* gibi olumlu yönler de ön plana konulabilir. Yine de literatüre bakıldığında baskın gelen anlatım ile “Durgun, sakin, muhafazakâr, gelenekçi bir zihniyetle şekillenen sükûnete ve atalete duçar olmuş kadercî” bir tipolojinin taşranın en işlevsel tanımı olarak kullanıldığı görülebilir (Çelik, 2017: 28). Buradan yola çıkarak Osmanlı’da kullanılan taşra tanımını günümüzde de kullanmaya devam etmek epey güçtür, çünkü artık İstanbul dışındaki tüm Anadolu şehirlerini taşra olarak nitelermek oldukça zorlaşmıştır. Zira Ankara, İzmir, Eskişehir, Antalya, Bursa gibi şehirler İstanbul’a kıyasla birer taşra imajı çizse de bu şehirler Türkiye’nin sosyal-kültürel hayatının canlı olduğu iddia edilen yerlerdir (Nacak, 2017: 70). Bir kentin taşra kenti olarak nitelenmesine dair öne çıkan savunulardan birisi farklı toplumsal kesimlere yönelik sosyal imkânların eşit oranlarda sunulmuyor oluşudur (Toprak, vd., 2009: 135-145). Aynı zamanda bir taşra kentinde bulunan özelliklerden birisi de tanışıklığın beraberinde getirdiği sosyal kontrol mekanizması ya da diğer bir deyişle farklı olan kesimlere yönelik *mahalle baskısının* varlığıdır. Mahalle baskısının en yalın hali de *taşralı bakışıdır*. Zira büyükşehirlerde karşılaşılan insanlar genellikle tanınmayan, yabancı bireyler iken bu durum taşrada tam tersidir. Büyükşehirde yabancı olana, farklı olana bakış, süzme, takip etme gibi davranışlar pek görülmezken taşrada insanlar birbirlerini tanıdıkları için izleme, izlenme oldukça yaygındır. Bu nedenle taşrada *El âlem ne der?* baskısı yoğun bir biçimde hissedilir (Nacak, 2017: 73). Bunun nedenlerinden birisi taşrada hemen hemen herkesin birbirini tanınması ise diğer nedeni de taşrada hayatın yavaş ve sakin akmasıdır. Bu durgun yaşama paralel olarak taşra, geleneklerin korunduğu ve

sürdürüldüğü bir dünya olarak karşımıza çıkar (Çelik, 2017: 31). Bora (2018: 52, 53) da benzer şekilde taşrayı muhafazakâr ideolojinin yurdu olarak tanımlar. Bu görüşünü de sadece muhafazakâr partilerin desteğini, oylarını, kadrolarını taşradan devşirmesine değil aynı zamanda taşranın her daim geleneğin son kalesi, örf, âdetin *gizli gücünün pınarı* olarak görülmesine dayandırır. Ona göre taşra, Kemalist Batılılaşmanın kültürel tahribatına karşı dinî ve millî öz değerlerin yuvası, değişimin geleneksel kimliğe hâle getirmeden dikkatlice yürütülmesinin gözlemcisi şeklinde ele alınmıştır. Bora hem siyasette, hem edebiyatta Orta Anadolu ve Doğu Anadolu taşrasının dindar, milliyetçi, devletine sadık, ağırbaşlı, tahammüllü, çilekeş, irfan sahibi, geleneklerin bekçisi *bizim insanımızın* coğrafyası olarak kutsandığını ifade etmiştir. Bu nedenle geleneğe, muhafazakârlığa aykırılık teşkil ettiği düşünülen bireyler büyük ihtimalle taşrada bir mahalle baskısı ile ya da en azından yargılayıcı bakışlar ile karşılaşır. Bu bakışların hedefi en çok da taşradaki kadınlardır. Zira taşrada kadın olmak büyükşehirliere oranla daha az sokağa çıkmak ve daha çok bakışa maruz kalmak anlamlarına gelmektedir. Ayşe Çur (2018: 125-128) bu durumu şu sözlerle özetler: “Güzelseniz bakarlar. Çirkinseniz de bakarlar. Bakılan olmak zordur. Eliniz ayağınıza dolaşır. Çünkü siz erkekler gibi sokağın sahibi değil, misafirisinizdir. Seyirliksinizdir. Bunun dışına çıkıp etrafa bakma teşebbüsünde bulunmaksa anında ‘aranıyor’ damgası yemeniz için yeterlidir.” Taşrada erkeklerin, kadınlara sık sık bakması Sivas’ta yapılan bir röportajda da belirtilmiştir, Sivaslı genç bir kız sokakta yürürken bakılmaktan şikâyet edip bu durumun kadınları eve hapsedtiğinden dert yanar (Aygündüz, 2007: 8-9): “Kadın olmak kötü bir durum burada, bir gün çıkarsın bir şey olmaz, ikinci gün çıkınca “falancanın kızı çok geziyor” derler. Bu bizi içeriye bağlıyor.” Toplumun, kadınların dışarıda olmasını ayıplaması durumunun Batman’da da yaşandığı dile getirilmiştir, bir lokantada çalışan kadın, eşine çevreden baskı yapıldığını belirtmiştir (Toprak vd., 2009: 105): “Eşim, ‘Karın neden bu saate kadar dışarıda, neden senden sonra eve geliyor?’ tarzında sorulara muhatap oluyor.” ifadesi kadınların taşrada baskı ve kontrol

altında olduğuna dair önemli bir örnektir. Taşrada kadınların nerede olması gerektiğine ek olarak nasıl giyinmesi gerektiğine de toplum tarafından karar verilmektedir. Örneğin, Kayseri'deki eczacı bir kadına, eczaneye giren yaşlı bir erkek "Yavrum, siz gençsiniz, cahilsiniz, bilmezsiniz, ne olur şu başına bir tül atıversen" demiştir. Erzurum'da da Alevî kadınlar sokağa çıktıklarında daha rahat etmek adına başörtüsü taktıklarını belirtmişlerdir. Kapalı mekânlarda yabancı erkeklerin yanında başları açık olan Alevî kadınlar, sokakta başörtüsü takarak daha rahat ettiklerini, kadınların örtünmesinin bir Erzurum geleneği olduğunu ifade etmişlerdir (Toprak vd., 2009: 24, 99). Çur (2018: 128) da başörtüsü takmanın dinî gereklilik olmasının yanı sıra taşrada erkeklerin bakışından kurtulmak adına seçilen bir çıkış yolu olduğunu belirtmiştir.

Taşraya ve taşradaki yaşama ilişkin değerlendirmelerin bazı ortak noktalarının bulunduğu görülmektedir. Akıncı-Yüksel'e göre (2008: 131) taşra kavramı, sürekli kendisini tekrar eden, büyük şehrin ifade ettiği gelişmeyle gelenekler arasında gidip gelen salınımlı, fakat bir o kadar da durağan bir yaşantıya işaret eder. Varlığı 20. yüzyıl başlarında aydınlar tarafından keşfedilen taşranın durağan yapısı başta olmak üzere taşra pek çok şekilde edebiyata ve sinemaya da konu olmuştur. Özellikle halkçı, toplumcu düşüncenin yaygınlaşması ile birlikte İstanbul'daki aydınların taşrada, köylerde yaşayan halka dair merakı ve ilgisi artmış, buralardaki hayatlar hikâye ve romanlara taşınmıştır. Bunların ilk örneklerinden birisi Ömer Seyfettin'in 1910 tarihli *Yalnız Efe* eseridir (Ulu, 2019: 300). Babasının katilinden intikam almak isteyen Kezban'ın, devletin taşradaki yerel temsilcilerinin de babasının katiliyle iş birliği halinde olduğunu görmesi üzerine dağa çıkıp *zalim zaptiyeleri, köylüyü soyan memurları* öldürmeye başlamasını konu edinen roman (Seyfettin, 2014) taşrada devlet ve halk arasındaki uçuruma işaret eder. Halkın, Kezban'ı *Yalnız Efe* olarak isimlendirmesi ve onu sahiplenmesi bu durumun en bariz göstergesidir. Halide Edip Adıvar'ın 1926 tarihli *Vurun Kahpeye* romanında da taşrada yaşanan İstanbullu ve taşralı çatışması konu edilmiştir (Adıvar, 1977). İstanbul'dan Anadolu'ya, taşrayı, köylüleri aydınlatma umuduyla

gelen Aliye öğretmen burada gerçilikle mücadele etmiş ve sonunda da taşra kasabasında aydınlatmaya çalıştığı halk tarafından taşlanmış ve hayatını kaybetmiştir (Göz, 2020: 545). Özellikle II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet'in ilk dönemindeki taşra konulu edebi eserler incelendiğinde merkezden taşraya yapılan yolculuklar sonrası karşılaşılan cehalet, yaşanan hayal kırıklığı ve taşralıların eğitime, aydınlatılma çabaları görülür (Sakın, 2021: 65-66). Anadolu'yu konu edinen roman ve öykülerde genel olarak eğitimsiz insanlar, havanın soğukluğu, tozlu yollar, pis oteller, ıssız istasyonlar gibi sahneler pek çok kez ön plana çıkmıştır (Türkeş, 2018: 160-161).

Edebiyatın yanı sıra taşralıların ve taşradaki yaşamın beyaz perdeye yansıdığı en ünlü örneklerden birisi 2011'in Eylül ayında gösterime giren Nuri Bilge Ceyhan'ın yönetmenliğini yaptığı *Bir Zamanlar Anadolu'da* filmidir. Taşradaki bir cinayetin araştırılmasını ele alan film karanlık ve ıssız taşra yollarında geçmektedir. Filmdeki karanlık atmosfer taşranın karanlık, sıkıntılı ruh halini; yuvarlandıktan sonra giderek yavaşlayan elma sahnesi de taşrada zamanın akışının yavaşlığını yansıtmaktadır (Kale, 2018: 869). Lütfi Akad'ın yönettiği, Orhan Gencebay'ın başrolde oynadığı 1971 yapımı *Bir Teselli Ver* filminde de taşradan İstanbul'a göç etmiş ve gecekondu mahallesinde yaşayan fakir bir genç ile kentin zengin ailelerinden birisinin kızı arasındaki aşk ilişkisi konu edilmektedir. Kentli elitist kesim ile taşradan şehre göçmüş yabancıların çatışmasından sevginin galip çıkmasıyla sona eren film sürekli olarak merkezdekilerin taşralılara üstten bakışını işlemektedir (Atamer, 2011: 71-86). Mart 2010'da vizyona giren *Kara Köpekler Havlarken* de taşralı oldukları için kentten dışlanan gençlerin merkezde güç sahibi olmak için verdikleri öfke dolu mücadelelerini beyaz perdeye yansıtmaktadır (Kızıldaş, 2016: 86). Fakir ve dışlanan taşralılar ile büyük kentin sahibi zenginler arasındaki farkları ve çatışmaları konu edinen bir diğer yapım ise yönetmenliğini İbrahim Tatlıses'in yaptığı 1985 yapımı *Mavi Mavi* filmidir. Aynı zamanda başrolde de oynayan Tatlıses, İstanbul'a taşradan göç eden, gecekondu mahallesinde hayat mücadelesi veren ve dolmuş şoförlüğü yapan bir genci

canlandırırken, Hülya Avşar ise lüks bir villada yaşayan, zengin bir ailenin kızı rolündedir. Filmde Tatlises üzerinden gariban, cefakâr ama mert taşralı imajı çizilirken Avşar üzerinden ise tüketim çılgınlığı içinde olan, taşralılarla dalga geçen merkezin sahibi zenginler temsil edilmektedir (Atamer, 2011: 87-90). Sinemada olduğu gibi mekân olarak taşrada geçen ya da taşralı insanların merkezde yaşadıkları sorunları ele alan pek çok edebi eser de bulunmaktadır.

Narlı (2013: 285), Türk romanlarındaki taşra algısı için şöyle bir sınıflandırmanın mümkün olabileceğini öne sürmektedir:

1. Realizm ve millî roman için taşra.
2. Taşrayı kalkındırma sevdaları.
3. Modern aydınının taşrayla acı buluşması.
4. Demokrasi deneyinin taşradaki hali.
5. Taşradaki iktidar/bürokrasi korkusu ve cehalet.
6. Taşrada yurtsuzluk.
7. Taşra özlemi.
8. Postmodern zamanların taşrası.

Modern aydınının taşrayla acı buluşmasının en ünlü örneklerinden birisi Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* romanıdır. Roman, 1. Dünya Savaşı'nın ardından İstanbul'dan ayrılıp Eskişehir civarında Porsuk Çayı'nın kenarındaki bir köyde inzivaya çekilen Ahmet Celal isimli milliyetçi, romantik bir subayın anılarından oluşmaktadır (Karaosmanoğlu, 2009). Merkezden taşraya büyük umutlarla, hayallerle, köylüleri aydınlatma ideali ile gelen genç aydın subay, bir süre sonra gerçeklerle yüzleşir ve taşralılarla arasında ne kadar büyük bir uçurum olduğunu fark eder. Kurtuluş Savaşı sırasında köylüleri bilgilendirmeye, onları işgal kuvvetlerine karşı örgütlenmeye çalışan Celal, bir süre sonra köylüler

tarafından *Yaban* olarak isimlendirilir ve köyde dışlanmaya maruz kalır. Zira Celal köylülerin aksine kibardır, okumuş ve iyi eğitilidir, üstelik de Yunan ordusunu İzmir çevresinde tahrik edip savaşın İç Anadolu'ya kadar gelmesine sebep olan Mustafa Kemal'i desteklemektedir. Köylülerle hemen her konuda çatışma yaşayan Celal, köy imamının Yunan ordusuna gönüllü rehberlik etmesi üzerine daha da büyük hayal kırıklığı ve öfke yaşar. Merkezden taşraya gelip acı gerçeklerle yüz yüze gelen aydının taşralı halk ile mücadelesini konu alan roman, suçun köylülerde değil, İstanbul dışını unutan, hiç umursamayan aydında olduğu eleştirisi ile son bulur (Sevim, 2014: 192, 194). Reşat Nuri Güntekin'in *Yeşil Gece* romanı da taşrayı kalkındırma sevdası içinde olan ilerici, aydın bir öğretmen olan Ali Şahin'in mücadelesini anlatır (Güntekin, 1995). Tıpkı Yakup Kadri'nin Celal kahramanı gibi idealist ve ilerici biri olan genç öğretmen Ali Şahin de İstanbul'dan Anadolu'ya gider ve bir taşra kasabasında halkı aydınlatmaya çabalar. Eski medrese eğitimi ve yeni eğitim sisteminin çatışmasını konu alan romanda Ali öğretmen, hurafelerin hâkim olduğu, türbelerin çevreyi nurlandırdığına inanılan Anadolu taşrasının yeni mektepler sayesinde aydınlığa kavuşacağını ümit etmektedir. Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte medreselerin yeşil gecesinin sona erip taşranın da aydınlığa kavuşması ile son bulan romanda da karanlığın asıl sebebinin köylüler değil, onları bu karanlığa hapseden eski sistemin olduğu vurgulanır (Türk, 2016: 17).

Yukarıda bahsedilen taşra ve merkez ikilemi, ya da merkezdeki aydın ile taşradaki halk arasındaki uçurum sadece Kurtuluş Savaşı süreci ve sonrasındaki Cumhuriyet dönemine özgü değildir. Bu ayrımın ya da gerilimin kaynaklarını Osmanlı'da da görmek pek ala mümkündür. Osmanlı'da dilin kendisi başlı başlına merkez ile taşra arasında bir ayrımın doğmasına neden olmuştur. Merkez, yani saray ve çevresi Arapça ve Farsça ağırlıklı bir dil kullanırken, taşrada kalan halk ise daha sade bir Türkçe konuşmaktaydı (Mardin, 2009: 56). Dildeki söz konusu farklılık merkez ile taşra arasında derin bir ayrışma yaratmış; saray edebiyatçıları Divan Edebiyatı ürünleri verirken, taşradaki halk ozanları ise Halk Edebiyatı örnekleri ile öne çıkmıştır. Söz konusu ikilik toplumsal alanda

derin bir merkez-taşra bölünmesine yol açmıştır (Atamer, 2011: 28). Merkezdeki Divan Edebiyatı'na karşı, taşranın Halk Edebiyatı üretmesine ek olarak merkezin sanat musikisine karşı taşradan türküler yükselmiş; merkezdeki medrese İslam'ına karşılık taşrada halk tekke ve zaviye çevrelerinde tarikatlar altında örgütlenmiştir (Can, 2016: 535).

Merkez ve çevre, taşra arasında mevcut bulunan fiziki uzaklığın yanındaki zihinsel uzaklık Cumhuriyet dönemine de miras olarak geçmiştir. İlk olarak Edward Shils tarafından 1961 yılında her toplumun bir merkezinin bulunduğunu ve bu merkezin çevreyi etkileme ve dönüştürme gücünü haiz olduğuna işaret etmek için kullandığı "merkez ve çevre" kavramı daha sonra 1973 yılında Şerif Mardin tarafından da kullanılmıştır (Shils, 1961: 117-118; Mardin, 1973: 169-171). Mardin, Osmanlı dönemindeki ıslahat hareketleri çerçevesinde batılı okullarda eğitim gören merkezdeki aydınların ve bürokratların çevreye karşı gittikçe seçkinci fikirlere sahip olmaya başladığını belirtmiştir. Osmanlı aydınınının sahip olduğu seçkinci kültürel kodları 28 Ekim 1923'te saat 24'te değiştirmedini ve Cumhuriyet aydını olduğu gün de benzer düşüncede olduğunu vurgulayan Mardin (2008: 135-142), bu nedenle merkez ve çevre arasındaki mesafenin korunduğunu ifade etmiştir. Taşra ise bu duruma geleneklere daha da sıkı sıkı sarılarak ve modernleştirici hamlelere direnerek tepki vermiştir (Sunay, 2008: 52-53). Cumhuriyet döneminde taşrada yaşayanları aydınlatılması gereken, Osmanlı'dan miras gereksiz kalıntılar gibi gören merkezdeki bürokratlara karşı taşrada da tutuculuk ve muhafazakârlık gittikçe yayılmaya başlamıştır (Mardin, 1990: 52-53).

Milliyetçi ve muhafazakâr partiler incelendiğinde bu partilerin taşra illerinde oldukça büyük desteğe sahip olduğu görülebilir. Özellikle Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) kadrolarının halkın gözünde seçkinci ve geleneklere yabancı imajına karşı Demokrat Parti (DP) kadroları halka daha yakın, halkın içinden birileri görünümü çizmeye çaba göstermiştir. Bu şekilde DP, tek parti döneminin Batılılaşmış, şehrili bürokratlarının dışında kalan toprak ağası, köylü ve taşralı kitleler arasında önemli bir popülarite yakalamıştır

(Bulut, 2009: 77). Halkı arkasına alarak seçkin merkeze meydan okuma geleneği başlatan DP böylece tüm sağ siyasete geçecek bir miras bırakmıştır (Mert, 2007: 40-45). DP'nin devamı niteliğinde olan Adalet Partisi'nin (AP) elitleri de büyük oranda taşralıdır. Halkın çoğunluğundan farklı giyinen, konuşan ve farklı bir yaşam tarzına sahip olan, büyük şehirlerde yaşayan Cumhuriyetçi elite duyulan tepki AP'li olmanın birinci şartı gibi düşünülebilir. AP'liler genel olarak Kemalist elitin "bizi, biz yapan dinî ve millî değerlerden" uzaklaştırdığını savunmuşlardır (Demirel, 2004: 97-101).

Milliyetçi Hareket Partisi'nin (MHP) tabanı da AP tabanına benzer özellikler taşımaktadır. Ülkücü hareketin taşra tabanı, Batıcı-laik Kemalist geleneğe ve kentli kozmopolit kültür unsurlarına duyduğu muhafazakâr tepkiyi uçaştırmıştır. Geleneksel değerlere bağlı olan bu taban, İslamî ideolojiyi tam sindirememiş olsa da İslam'ı bir manevi kimlik olarak taşır. Kapitalizme tam entegre olamamış, büyük sermayeye tepki duyan kasaba eşrafının siyasi yönelimlerinden etkilenir. Mevcut statüsünü koruduğu geleneksel ev-mahalle-akraba (kısacası memleket) ilişkilerinin havasını bozduğunu düşünen gruplara tepki hisseder. MHP ve Ülkü Ocakları Orta-Doğu Anadolu taşrasında çoğu kez, gençlerin politikaya adım atacakları merkezler olarak algılanmıştır. Taşrada birçok kişi, gençliğinde MHP'de vakit geçirdikten sonra orta yaşlarda merkez sağ partilerine geçmiştir (Bora ve Can, 2009: 65-66). MHP özellikle kapitalistleşme sürecinin hızlandığı, iktisadi ve toplumsal değişimin orta ve alt sınıfları zorladığı, yerleşik ilişkileri sarstığı 1970'li yıllarda Anadolu taşrasında önemli bir karşılık bulmuştur. MHP taşradaki muhafazakârlara tüm kötü gidişattan *Moskov destekli* komünistlerin sorumluluğu olduğunu söylemiş ve bu söylem özellikle taşradaki muhafazakâr gençler arasında büyük oranda etkili olmuştur. Taşra gençliğinin batıcı ve kozmopolit kültüre duyduğu muhafazakâr tepki, bu gençlerin heyecandan yoksun ve sandık hesabına dayanan AP gibi merkez sağ partiler yerine *aksiyon* vaat eden MHP'de toplanmasını sağlamıştır (Yanardağ, 2002: 313-316).

1970'li yıllarda taşrada güçlenen bir diğer sağ parti ise Necmettin Erbakan liderliğindeki Millî Nizam Partisi (MNP) olmuştur. Taşra illerindeki küçük ölçekli girişimcilerin oylarıyla seçildiği Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği Başkanlığından büyük tüccar ve sanayicilerin isteği doğrultusunda hükümet tarafından uzaklaştırılan Erbakan, taşralı küçük girişimcilerin isteklerini dinsel söylem ile harmanlamıştır. 1969'da Konya'dan bağımsız milletvekili seçilen Erbakan, 1970'te MNP'yi kurmuş ve özellikle taşra illerinde önemli bir taban kazanmıştır (Bakırezer ve Demirer, 2009: 154). MNP kapatıldıktan sonra onun mirasını devralarak 1972'de kurulan Millî Selamet Partisi'nin (MSP) ana özelliği de devlet işlerinde söz haklarının artmasını isteyen taşra güçlerini temsil etmesi olmuştur (Han, 2019: 17). 1980 sonrasında MNP ve MSP çizgisinin (diğer bir deyişle Millî Görüş) devamı olan Refah Partisi'nin (RP) yanı sıra Anavatan Partisi (ANAP) ve Doğruyol Partisi (DYP) de taşra şehirlerinde etkili olmuştur (Gürel, 2007: 87-88; İnel, 2002: 163-164). 2001 yılında kurulup 2002'de tek başına iktidar olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) de büyük oranda merkezdeki unsurlara tepki duyan merkez dışını, taşrayı ve taşralıları temsil eden bir anlayışa sahip olmuştur (Turan, 2004: 237-239). Gerçekten de seçim sonuçları incelendiğinde AKP'nin her ilden belli bir oy almasına karşın küçük illerden, ilçelerden daha fazla oy aldığı görülebilir.

Özetlenecek olursa taşra kavramı dar açıdan bakıldığında merkezden uzakta olan, birkaç önemli büyükşehrin dışında kalan yerleri tanımlamak için kullanılabilirken, geniş açıdan bakıldığında taşraya pek çok anlam yüklenebilir. Taşra kimi zaman cemaat ilişkilerinin hâkim olduğu, herkesin birbirini tanıdığı, çoğunlukla muhafazakâr düşünce ve bu düşünceye paralel yaşam tarzının egemen olduğu bir yer olarak tasvir edilebilir. Taşra, taşralılar ve taşradaki gündelik hayat, pek çok filme ve romana da konu olmuştur. Bu film ve romanlarda genellikle taşra-merkez farkı, taşralıların fakirliği, geri kalmışlığı ve merkezdekilerin zenginliği ve ilerliliği, merkezin sahip olduklarını elde edemedikleri için taşralıların duyduğu öfke ve merkezdekilerin taşraya gittiklerinde yaşadıkları hayal kırıklığı gibi temalarla ele alınmıştır. Taşra hakkındaki akademik literatür, edebi eserler

ve filmler gibi kaynaklar tarandığında taşra kavramı ile ilgili olarak şu özelliklerin öne çıktığı görülmektedir:

- Merkeze uzaklık
- Merkeze duyulan kıskançlık ve öfke
- Pek çok konuda merkez-taşra zıtlığı (zenginlik-fakirlik; ilericilik-gericilik vb.)
- İçer kapanıklık
- Milliyetçilik
- Muhafazakârlık
- Sağ partilerin güçlü olması
- Geleneklerin egemenliği
- Ataerkil zihniyetin egemenliği
- Toplumsal cinsiyet rollerinin katılığı
- Herkesin birbirini tanınması
- Toplumsal kontrol mekanizmalarının yaygınlığı
- Mahalle baskısı
- Homojenlik

Tüm bu bilgilerin ışığında bir sonraki başlıkta taşradaki homojenliğin yol açtığı ötekileştirme pratiklerinin daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle *öteki* kavramı ele alınacaktır.

2.2. DIŞARIDA KALMAK: ÖTEKİLEŞTİRİLMEK, AYRIMCILIĞA, NEFRET SÖYLEMİNE VE NEFRET SUÇUNA MARUZ KALMAK

2001 yılında kurulan AKP, özellikle dindar-muhafazakâr tabandan geniş destek bulmuş ve 2002 yılındaki seçimlerde %35 oy oranı ile tek başına iktidara gelmiştir. İktidarının ilk yıllarında medya, üniversite, ordu ve yargı camiası tarafından laiklik ilkesine aykırı davranmakla suçlanan AKP, zamanla medyada ve devlet kurumlarında çoğunluğu ele geçirmiş ve bu tartışmalardan kurtulmayı büyük oranda başarmıştır. CHP'nin de 2010 yılındaki genel başkan değişikliğinden sonra sert laiklik yanlısı politikasını terk etmesi ile birlikte AKP, dinî konularda daha rahat etmeye başlamıştır. Aynı zamanda bu süreç içinde, değişen politik iklim devlet bürokrasisinde ve toplumda önemli ölçüde muhafazakârlığı artırmıştır. Öte yandan 2009 yılında başlayan *Çözüm Sürecinin* 2015 yılında sona ermesiyle birlikte AKP yöneticilerinin söylemlerinde ve toplumun genelinde milliyetçilik de yükselmeye başlamıştır. 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen darbe girişimi sonrası MHP'nin devlet bekasını koruma iddiasıyla AKP ile birlikte Cumhur İttifakı'nı kurması toplumdaki, özellikle de taşradaki milliyetçi-muhafazakâr havayı daha da yoğunlaştırmıştır. Ayrıca bu süreçte Cumhur İttifakı yöneticilerinin, bu ittifakı destekleyen medya mensuplarının ve ittifakın seçmen tabanının iktidarı daha agresif bir şekilde savunması, hükümet ile devleti özdeşleştirmesi sonucunda kimi zaman iktidara muhalif olan bireylerin *devlete düşman ya da FETÖ'cü (Fethullahçı Terör Örgütü)* olduğu fikri de yaygınlaşmıştır. Ayrıca 15 Temmuz sonrasında yapılan seçimlerin Cumhur İttifakı tarafından *beka mücadelesi*, döviz kurlarında yaşanan artışın *iktidarı devirmek isteyen dış güçlerin oyunu*, enflasyondaki yükselişin *devlete operasyon düzenleyen büyük marketlerin, stokçuların oyunu* olarak gösterilmesi iktidar tabanının hükümet politikalarına yönelik her eleştiriye büyük şüphe ile bakmasına yol açmıştır. Böylece siyasi açıdan Cumhur İttifakı dışında kalan ya da kaldığı tahmin edilen bireylere karşı büyük bir öfke oluşmuş, bu bireyler özellikle milliyetçi muhafazakâr

seçmenlerin çoğunlukta olduğu taşra illerinde ötekileştirilmeye maruz kalmıştır.

Türkiye’de son yıllarda artan ötekileştirilmeyi daha iyi anlayabilmek için öncelikle bu terimi daha yakından ve detaylı incelemek gereklidir. Sözlük anlamına bakıldığında öteki kavramı “sözü edilen veya benzer iki nesneden önem ve konum bakımından uzakta olan” ifadesine ek olarak “mevcut kültürün içinde dışlanmış olan” şeklinde de tanımlanmıştır (TDK, 2010: 1864). Öteki kelimesinin Avrupa’daki kökenlerine inildiğinde ise daha derin bir farklılaşma görülür. Çoğu Avrupa dilinin temelini inşa eden Latince *alius* kelimesi kullanılır, bu da İngilizcedeki *alien* (yabancı) kelimesinin kökenidir. Geçmişte Romalı olmayanları betimlemek için kullanılan ve ötekilik mirasını hâlâ devam ettiren bir diğer kelime de *barbaria*’dır. Avrupa dillerini etkileyen diğer bir dil olan Yunancadaki *allos* (ἄλλος) kelimesi de Latincedeki *alius* kelimesiyle aynı anlamı taşımaktadır. Hem Yunancadaki *allos* (ἄλλος) hem de Latincedeki *alius* kelimelerinin zıt anlamları *aynı* anlamına gelmektedir (Latince *idem*, Yunanca *idios* (ἰδιος)). Dolayısıyla Avrupa’yı derinden etkileyen bu iki kültürdeki *öteki* kavramının kökeni incelendiğinde bu terimin keskin bir farklılaşmaya işaret ettiği görülmektedir (Nahya, 2011: 29). Tarihsel kökenine de bakılarak öteki, en genel anlamıyla *ben/biz* anlayışı içerisine dâhil edilmeyen olarak tanımlanabilir. Öteki, *bize* ait olmayan, bireyin kendi sosyal gerçekliği içerisine almadığıdır (Tunç, 2019: 29). Öteki, kendi örf, adet, inanç ve/ya siyasi düşüncelerinden dolayı kendinden olmayanları, *bizin* içine katılmaya hak kazanamayanları tanımlamak için kullanılırken aynı zamanda kendini tanımlamak ve öteki üzerinden kendi kimliğini inşa etmek adına sıklıkla başvurulan bir terimdir (Önder, 2017: 14).

Biz ve onlar ayrımı sayesinde siyasal birlik oluşturulurken *bizin* dışında kalan ötekiler, *onlar* tehlikeli bulunarak dışarıda bırakılır. Kaynar (2012: 934) bu durumu tartışabilmek için *dışlama* ve *yasaklama* kavramlarına dikkat çeker. *Dışlama* terimiyle, bir grubun, ideolojinin, etnisitenin, dinî inancın ya da siyasi partinin, siyasi kararların alındığı kurumların dışında

tutulması ve bu alana erişimlerinin engellenmesi kastedilmektedir. *Yasaklama* kavramı da dışlamanın somut yöntemlerinden olup yine benzer kesimlerin resmî otorite tarafından tehlikeli, zararlı veya en azından *bizin* ulusal amaç ve çıkarlarına ters olduğunun ilan edilerek mevcut yasal düzen içinde siyasi faaliyetlerine devam edemeyeceği anlamına gelir. Kaynar (2012: 945, 946) Türk siyasi sistemindeki sosyalistlerin bu durumun tipik bir örneği olduğunu öne sürer. Ona göre İslam teolojisindeki şeytan ile Türk sosyalistlerinin rolü birbirine çok benzer. Sosyalistler rejim tarafından *vatan haini, dinsiz, sapık, ahlak değerlerinden yoksun, kökü dışarıda, hayvan ruhlu ve ülkeyi satmaya çalışan* bir kitle, bir düşman/şeytan olarak gösterilir.

Bizin karşısına konumlandırılan, yaratılan şeytan/öteki sayesinde siyasi birlik sağlanır ve *biz* duygusunun oluşturulması pekiştirilir. *Biz* duygusunu oluşturmakta ve derinleştirmekte sıklıkla başvurulan ötekileştirmenin pek çok türü bulunmaktadır. Örneğin *etnosentrik ötekileştirmede* birey, kendi etnisitesini merkeze alır ve en üstün ırkın kendi ırkının olduğunu savunurken diğer etnik grupların çirkin olduğunu, toplumsal düzeni bozduğunu öne sürer (Önder, 2017: 50). Etnosentrik yaklaşım, kendini ve kendi ırkını beğenip gururla överken, kendini öteki ırkların üstünde konumlandırır (Göregenli, 2013: 35). Spivak (1988), ötekileştirmeyi Doğu-Batı ekseninde ele alır. Batı'nın, Doğu'yu kendisini merkeze alarak, etnosentrik bir yaklaşımla incelediğini, bu incelemelerde Doğu nesne olurken Batı'nın her daim özne pozisyonunda olduğunu öne sürer.¹⁰

Bir diğer ötekileştirme çeşidi de *dinî/mezhepçi ötekileştirme*dir. Herhangi bir dine inananlar kendilerinin Tanrı tarafından seçilmiş olduğunu, bu nedenle ayrıcalıklı olduklarını öne sürerek diğer dinî gruplardan ya da başka mezheplerden kendilerini üstün görürler. Dinî ötekileştirme özellikle 11 Eylül saldırıları sonrası ABD'de (Amerika Birleşik Devletleri) ve

¹⁰ Spivak, bu nedenle Doğu'nun, içeriden Doğu'dan bir bakış açısıyla anlatılmasını savunur. Bu çalışmada da Karaman solu, dışarıdan değil içeriden bir şekilde anlatılacaktır.

Avrupa’da yükselişe geçmiş, geniş gruplar tarafından Müslümanlar, terör ile ilişkilendirilmiştir (Önder, 2017: 54). Kayıtlara geçen ilk somut eylem, saldırılardan yaklaşık 2 ay sonra gerçekleşmiştir. Kasım 2001’de ırkçı Britanya Ulusal Partisi’nin (National Front) bir üyesi, evinin camına 11 Eylül’deki saldırıların ardından ikiz kulelerin yandığı bir resim asmış ve altına “İslam, Britanya’dan dışarı-Britanyalıları koruyun!” ifadelerini yazmış ve ay-yıldızın üzerine çarpı işareti çizmiştir (İnceoğlu, 2013: 88). Dinî ve etnik ötekileştirmenin yanında *cinsiyetçi ötekileştirme* de en sık görülen ötekileştirme türlerinden birisidir. Patriarkal zihniyetin egemen olduğu toplumlarda erkekler kimi zaman kadınları ve eşcinselleri kendilerinden daha aşağıda görerek onları ötekileştirir; toplumsal hayattan, iş hayatından soyutlamaya çalışır. Bu bağlamda kadınlara ikincil pozisyon layık görülür ve onların bir erkeğin korumasına ihtiyacı olduğu öne sürülür. Herhangi bir hak söz konusu olduğunda bu hak öncelikle erkeklere ait olarak düşünülür, eğer onlar *uygun görürse* bu haklardan kadınlar da yararlanabilir (Önder, 2017: 62-65). Wolbring (2008: 253), cinsiyetçi ötekileştirmenin faillerinin, kadınların bazı nitelik ve yeteneklere sahip olmadığını ve bu nedenle erkeklerin kadınlardan daha üstün konumda bulunduğunu savunduğunu belirtmiştir. Kadınlara ek olarak cinsiyetçi ötekileştirmeye maruz kalan gruplardan birisi de eşcinsellerdir. Toplum tarafından kabul edilen heteroseksüel cinsel kimliklerin dışında kalan bireyler de sıklıkla cinsiyetçi ötekileştirilmenin mağduru olmaktadır. Eşcinsel bireyler toplumsal hayatta yaşadıkları ötekileştirilmeye, sözlü ve fiziksel şiddete ek olarak iş hayatında da pek çok ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Levine ve Leonard (1984: 706) bu ayrımcılıkları formel ve informel olarak iki kategoride sınıflandırmıştır. Eşcinsel bireylerin işe alım ve işten çıkarma süreçlerinde, işte yükselme dönemlerinde yaşadıkları ayrımcılıklar formel ayrımcılığa girerken; eşcinsel çalışanların örgütsel süreçlerden uzak tutulması, iş yerinde tacize uğraması gibi eylemler informel ayrımcılığa dâhil edilmiştir. Eşcinsel bireyler aynı zamanda sağlık kuruluşlarına başvurduklarında da ayrımcılığa uğradıklarını belirtmişlerdir. İstanbul’da yapılan bir araştırmaya göre eşcinsel bireyler, hastaneye gittiklerinde sağlık çalışanlarının

kendilerine diğer hastalardan daha kötü davrandıklarını belirtmiştir (Karataş ve Buzlu, 2018: 76).¹¹

Sınıfsal ötekileştirme sık sık karşılaşılan bir ötekileştirme türüdür. Günümüzde her toplum çeşitli sınıflardan oluşmuştur ve bireyler köylü-kentli; patron-işçi; zengin-fakir gibi çeşitli gruplara dâhil edilir. Oluşturulan bu ayrımlar sonrasında kendi sınıfını diğerlerinin üzerinde konumlandırılan bireyler diğer sınıftaki kişileri ötekileştirir, onlar hakkında genel geçer kalıplar yaratır (Önder, 2017: 70-73). Örneğin köyler, kentlerden ayrı ve uzak mekânlar olarak ele alınır ve dış dünyadan kopuk, kendi içine kapanık olan köylerin kentlerden geri kalacağı varsayılır ve bu köylerde yaşayan köylüler cahil, eğitimsiz, kaba saba bireyler olarak tek tipleştirilir (Tunç, 2019: 47). Ya da zenginler tarafından fakirler tehlike potansiyeli taşır ve uzak durulması, dikkat edilmesi kişiler olarak betimlenir. Günlük hayatta genellikle yoksullardan ayrı durmaya gayret edilir ve yoksulların *zenginlerin yaşam sahasına* girmesi engellenmeye çalışılır. Toplumsal yaşamda görülen bir diğer ötekileştirme türü de engelli bireylere karşı yapılan *ableist ötekileştirme*dir. Literatürde engelli bireylere karşı duyulan ön yargı, onları kusurlu ve eksik olarak görüp bu kişilere yapılan ayrımcılıklar *ableism (sağlamcılık)* olarak ele alınır (Bogart ve Dunn, 2019: 650). Bu terim engelli olmayanların, *sağlam vücuda* sahip olanların engellilerden daha üstün olduğuna dair önyargılı bir düşünceyi ifade eder. Bu inanış nedeniyle bir takım yeti farklılığı olan bireyler gündelik hayatta engellenmeye, dışlanmaya, damgalanmaya, örselenmeye, izolasyona, ötekileştirilmeye, marjinalleştirilmeye maruz kalırlar (Büke, 2021: 167).

Çeşitli nedenlerden dolayı *ötekiye* dâhil edilen, ayrımcılığa uğrayan bireylerin tecrübe ettiği bir diğer durum da nefret söylemine maruz kalmak hatta nefret suçunun mağduru olmaktır. Nefret kavramına yönelik tartışmalar 1980'lerde başlamıştır. Bu tartışmaların fitilini ateşleyen olay

¹¹ Finlandiya'da yapılan bir araştırmaya göre ise sağlık kuruluşlarına başvuran eşcinseller, korktukları kadar ayrımcılığa uğramadıklarını, sadece broşür ve formların heteronormatif biçimde olduğunu belirtmişlerdir (Kalliomäki ve Aziza, 2015: 3-28).

ise ABD’de bir grup beyaz öğrencinin siyahî bir öğrenciye karşı gösterdikleri saldırgan hareketlerin haberlerde yayınlanmasıdır. Bu döneme kadar bir nesneye karşı düşmanlık ya da o nesneden hoşlanmama durumu olarak ifade edilebilen nefret; daha sonra bir bireyin, toplumun diğer üyelerine yönelik dinî inanç/inançsızlık, siyasi görüş, cinsiyet/cinsel yönelim, ırk gibi çeşitli özelliklerinden dolayı beslediği düşmanlık ve olumsuz duyguları içerecek şekilde tanımlanmaya başlanmıştır (Kınık, 2013: 2). Olumsuzluk bildiren bir duygu olan nefret, bünyesinde incitici, saldırgan, yaralayıcı, fiziki, psikolojik ve sembolik şiddete yol açma riski taşıyan potansiyel durumlar barındırır (Yaşa ve Öksüz, 2020: 1386). Bir duygu olan nefretin ideolojik saikler ile şekillenmesi durumunda bireyler kendilerini ve diğerlerini ideolojik bağlamda sınıflandırmaya başlar. Bu durumun neticesinde nefret duygusu artık önyargı, ötekileştirme, ayrımcılık veya nefret söylemi gibi durumların ortaya çıkmasına sebep olur (Çayır, 2010: 48). Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 1997 tarihli tavsiye kararında nefret söylemini şu şekilde tanımlamıştır (Council of Europe, 1997: 107):

İrkçi nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırgan ulusalcılık ve etnik merkezilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifadesini bulan, dinsel hoşgörüsüzlük dâhil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden veya meşrulaştıran her türlü ifade biçimi.

Nefret söylemi, bir adım sonra nefret suçuna dönüşebilir. Nefret suçlarını diğer suçlardan ayıran en önemli husus, bu suçların bir önyargı doğrultusunda işlenmiş olmasıdır. Bir kişinin malına zarar verilmesinde, evinin ya da arabasının kundaklanmasında, bir kişiye sözlü ya fiziksel saldırıda bulunulmasında bir önyargı veya nefret mevcut ise o halde bu suç, nefret suçuna dönüşür. Örneğin mağdurun fiziksel görünüşünden, giyinişinden göçmen, siyah ya da eşcinsel olduğu tahmin edilmiş ve saldırı

sırf bu nedenle yapılmış ise bu fiil nefret suçu kapsamında değerlendirilmelidir (Karan, 2013: 97). Baskın Oran (2012: 44), nefret söyleminin nefret suçuna giden sürecin çıkış noktası, nefret suçunun ön koşulu olduğunu belirtmiştir. 2007 yılındaki Hrant Dink cinayetinin Türkiye’de milat olduğunu, bu cinayetten sonra nefret suçlarının konuşulmaya başlandığını belirten Giritli-İnceoğlu (2017: 26-75) da nefret söyleminin nefret suçunun önünü açtığını, onu teşvik ettiğini belirtmiş ve medyada kullanılan nefret dolu tehlikeli dilin nefret suçlarına yol açtığını öne sürmüştür. Bu bağlamda spor medyasındaki *Yedin mi Türk’ün Lokumunu Hirbo İngiliz, ya da Kürt Kaçakçılar Bombalandı* veya CHP’li milletvekili Şafak Pavey’e yönelik *Hem özürlü, hem CHP’li* gibi başlıklı yazıların toplumdaki gerilimi artırdığı ve nefret suçlarının önünü açabileceği uyarısında bulunmuştur.

Medyada *ötekine* dair nefret dolu söylemler, nefret suçlarının önünü açar ve failer (çoğu zaman) bireysel olarak tanımadıkları kişilere sırf bu nefret duygusunun etkisiyle saldırıda bulunur. Pek çok örneği bulunan bu saldırılardan en önemlilerinden birisi, 19 Ocak 2007 tarihindeki Hrant Dink Cinayetidir. Hem Türkçe, hem Ermenice yayın yapan *Agos* gazetesinin genel yayın yönetmeni olan Dink’in medyada hedef alınmasıyla başlayan ve katledilmesiyle biten sürecin tohumlarının aslında 2004 yılında atıldığı söylenebilir. *Agos*’un Sabiha Gökçen’in aslında yetim bir Ermeni çocuğu olduğu iddiasının *Hürriyet* gazetesinin sayfalarına taşınmasının ardından Hrant Dink’i hedef alan yazılar, yorumlar yapılmış, Dink emperyalizmin maşası, Türkiye’yi bölmeye çalışan bir ajan olmakla itham edilmeye başlanmıştır. Ardından Dink’e TCK’nin (Türk Ceza Kanunu) 301. maddesi uyarınca dava açılmış, Dink’e yöneltilen hakaretlerin dozu giderek artmış ve nihayetinde Dink’i katleden Ogün Samast, Dink’i kişisel olarak tanımadığını, fakat medyadan onun bir *hain* olduğunu öğrendiğini ifade etmiştir (Doğanay: 2018: 7-10).

Nefret suçuna yol açan nefret söyleminin tartışılması büyük oranda 2007 yılındaki Dink Cinayeti sonrasında başlamış olsa da Cumhuriyet

dönemindeki ilk nefret suçu bu değildir. Daha önce, 6-7 Eylül 1955 tarihlerinde de azınlıklara karşı sırf Rum kimliklerinde dolayı toplu bir nefret suçu işlenmiştir. 6 Eylül 1955 günü saat 13 civarında devlet radyosu, Selanik'te Atatürk'ün doğduğu eve bombalı bir saldırı olduğunu duyurmuş, ardından *İstanbul Ekspres* gazetesi bu haberi iki ayrı baskı yapmış, zaten Kıbrıs Meselesi yüzünden gergin olan toplumda haber ışık hızıyla yayılmıştır. Kısa süre içinde çeşitli öğrenci birlikleri ve *Kıbrıs Türk'tür Cemiyeti*, Taksim Meydanı'nda bir protesto mitingi düzenlemişler, bu mitingden ayrılan bazı gruplar İstiklal Caddesi üzerinde bulunan ve gayrimüslimlere ait olan işyerlerinin camlarını kırmaya başlamıştır. Ardından tahribat diğer bölgelere de sıçramış ve Beyoğlu, Kurtuluş, Şişli, Nişantaşı, Eminönü, Fatih, Eyüp, Bakırköy, Yeşilköy, Ortaköy, Arnavutköy, Bebek gibi semtlerdeki çoğunlukla Rumlara ait ev, işyerleri, okullar, kiliseler ve mezarlıklar saldırıya uğramıştır (Güven, 2005: 25).

Hrant Dink Cinayeti ve 6-7 Eylül Olaylarının yanı sıra Türkiye'de nefret saiki ile işlenmiş başka suçlar da bulunmaktadır. Bu suçlar kapsamında yüzlerce kişi yaralanmış ve hayatını kaybetmiştir (Bulut, 2014: 140). 2012 yılında Malatya CHP Milletvekili Veli Ağbaba tarafından nefret suçlarının ve ayrımcılığın önüne geçilebilmesi amacıyla TCK'nin 216. maddesinde değişiklik yapılmasına dair verilen kanun teklifinde de geçmişteki nefret suçlarından bir kısmı sayılmıştır. Bu bağlamda 1978 yılındaki Alevî ve sol görüşlü yurttaşlara yönelik Maraş Katliamı, yine 1978 yılında Alevîlere ve solculara dönük Malatya Olayları, gene aynı sene içinde 16 Mart günü gerçekleşen ve Beyazıt Kampusu'ndaki solcu öğrencilerin üstüne bomba atılması, 1978'deki bir diğer katliam olan Türkiye İşçi Partili (TİP) yedi öğrencinin öldürülmesi, 1980 yılında Alevî ve solcu vatandaşların Çorum'da katledilmesi, 1993 Sivas Madımak Katliamı, 1995'teki Alevîlerin yoğunlukta yaşadığı Gazi Mahallesi'ndeki ölümler ve 2007 yılında Hıristiyanlara yönelik Zirve Yayınevi Katliamı gibi olaylar da hatırlatılmış ve bu nefret suçlarına yenilerinin eklenmemesi için daha kapsamlı yasal düzenlemeler talep edilmiştir (Ağbaba, 2012). Ağbaba'nın saydığı nefret suçlarına ek olarak pek çok örnek yaşanmıştır. Bunlardan birisi de 13

Nisan 2010 tarihinde Samsun'da Demokratik Toplum Partisi (DTP) lideri Ahmet Türk'e adliye çıkışında yapılan yumruklu saldırıdır. Saldırı sonrasında Türk'ün burnu ve iki dişi kırılmıştır (Sabah, 13.04.2010). Tüm bu verilere bakıldığında milliyetçi-muhafazakâr çerçevenin dışında kalan bireylerin çeşitli şekillerde ötekileştirilmeye uğradığı, nefret söylemine ve nefret suçuna maruz kaldığı görülmektedir.

2.3. ALINGAN İKTIDAR, SALDIRGAN TABAN: FARKLILIĞIN ÖTEKİLEŞTİRİLMESİ

AKP yöneticileri iktidara geldikleri ilk yıllarda askerî vesayet yanlılarının kendilerine zorluk çıkardığını, hatta kendilerini darbe yoluyla iktidardan indirmek istediğini sıklıkla dile getirmiştir. Aslında AKP'nin söylemlerine bakıldığında, Türk Sağının tüm öğelerini içinde barındırdığı görülmektedir: Milliyetçi, mukaddesatçı, kalkınmacı, milli iradeci, liberal. Özkan Kerestecioğlu (2012: 29) Türk Sağının, birbiri içinde tezatlık barındıran bu unsurları başarıyla bir arada tutmasının nedeninin *korku icadı* olduğunu belirtir. Kimi zaman abartılı ve gerçeklikten kopuk bir şekilde yaratılan düşmanlar sayesinde Türk Sağı kendi içinde bir ittifak kurmayı çoğu zaman başarmıştır. AKP de Türk Sağının bu özelliğinin belirgin bir örneğini teşkil etmektedir. Başlığın ilerleyen kısımlarında görüleceği üzere iktidarının ilk yıllarında askerî vesayet tehdidine karşı milli irade söylemini öne çıkaran AKP, ilerleyen yıllarda dış mihraklar, faiz lobisi, FETÖ, PKK, LBGT+ gibi düşmanlar üzerinden tabanını bir arada tutmayı başarmıştır.

AKP'nin, ordunun laiklik ilkesi ardına sığınarak kendilerine bir darbe yapacağı söylemi ilk kez 2003 yılında *Ordu Göreve* pankartlarının üzerine kullanılmıştır. Cumhuriyet'in 80. yılı dolayısıyla 25 Ekim 2003 tarihinde Ankara Üniversitesi Rektörlüğü ve ADD öncülüğünde Ankara'da *Cumhuriyet Yürüyüşü* adıyla bir yürüyüş düzenlenmiş, bu yürüyüşte bir grup tarafından *Ordu Göreve* yazılı pankartlar taşınmıştır. Atatürkçü Düşünce Kulüpleri Federasyonu tarafından açılan pankartların kaldırılması için sık sık anons yapılmış, fakat söz konusu grup pankartları

kaldırmamıştır. Bu durum üzerine yürüyüşe katılan YÖK Başkanı Prof. Dr. Kemal Gürüz tepki göstererek “Bu pankartları Türk üniversiteleri katiyen tasvip etmiyor. Bu marjinal bir gruptur ve bu yürüyüşle alakası yoktur!” açıklaması yapmıştır (Cumhuriyet, 26.10.2003: 8). AKP Nevşehir Milletvekili Mehmet Elkatmış, yürüyüş yapan rektörleri Patrona Halil’e benzetmiş ve açılan pankartlar için *Türkiye için yüz karası* nitelemesi yapmıştır. AKP Ağrı Milletvekili Mehmet Melik Özmen ise yürüyüşün TBMM’ye karşı yapıldığını öne sürmüştü ve “Yapılan hareket TCK’nin (Türk Ceza Kanunu) 146. maddesine girmektedir.¹² Öyle sanıyorum ki o gün görevde olmayan cumhuriyet savcılarını bugün fezlekelerini hazırlıyorlardır.” şeklinde bir açıklamada bulunmuştur. Türk Sağının millî iradeci söylemine sıklıkla başvuran Erdoğan, 2004 yılında yaptığı bir konuşmasında: “Millete tepeden bakanlara, ‘Selamünaleyküm’ diyenleri aşağılayanlara karşı biz varız, biz bu ülkenin öz evladız, sahibiyiz” sözleriyle bir seçkinler-millet zıtlığı geliştirmiş ve kendilerinin “Öz yurdunda garip, öz vatanında parya muamelesi” gören sessiz çoğunluğun temsilcileri olduğunu belirtmiştir (Bora, 2017: 478-479).

Ordunun, hükümete yönelik bir darbe yapacağı söylemi özellikle 2007 yılında Genelkurmay Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt’ın *Sözde değil, özde* açıklamasının ardından artış göstermiştir. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’in görev süresinin dolması üzerine TBMM’de yeni seçilecek Cumhurbaşkanı hakkında gündemdeki yoğun tartışmalarla ilgili 12 Nisan 2007 tarihinde açıklama yapan dönemin Genelkurmay Başkanı Büyükanıt, cumhurbaşkanının aynı zamanda ordunun başkomutanı da olacağı için TSK’nin gelişmeleri yakından takip ettiğini belirtmiştir. Düzenlenen basın toplantısında Büyükanıt, “Cumhuriyetin temel değerlerine, laik, demokratik ve sosyal hukuk devleti idealine, devletin üniter yapısına bağlı, ama sözde

¹² Özmen’in bahsettiği (eski) TCK 146. maddesi şu şekildedir: “Türkiye Cumhuriyeti Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nun tamamını veya bir kısmını tağyir ve tebdil veya ilgaya ve bu kanun ile teşekkül etmiş olan Büyük Millet Meclisini iskata veya vazifesini yapmaktan men’e cebren teşebbüs edenler idam cezasına mahkûm olur” (Resmî Gazete, 320, 13.03.1926).

değil özde, bunu davranışlarına yansıtacak bir kişinin Cumhurbaşkanı seçilmesini umuyorum.” sözleriyle ordunun Cumhurbaşkanı seçiminde taraf olduğunu net bir biçimde ortaya koymuştur (Cumhuriyet, 13.04.2007: 9). Cumhurbaşkanlığına eşi türbanlı bir siyasetçinin seçilmemesi için başta İstanbul, Ankara ve İzmir olmak üzere pek çok şehirde Cumhuriyet Mitinglerinin düzenlendiği, Meclis'teki Cumhurbaşkanlığı Seçiminin yargıya taşındığı, laiklik-irtica karşıtlığının had safhada olduğu günlerde Genelkurmay Başkanlığı 27 Nisan 2007 tarihinde saat 23.20'de bir basın açıklama yayınlarak gündemdeki tartışmalarda tarafını bir kez daha belli etmiş ve siyasete müdahale sinyali vermiştir (Cumhuriyet, 28.04.2007: 4). Ordu gece yarısı yayınladığı ve laikliğe vurgu yaptığı muhtıra niteliğindeki bildiride şu ifadelerle üstü kapalı bir biçimde hükümeti tehdit etmiştir:

Son günlerde, Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde öne çıkan sorun, laikliğin tartışılması konusuna odaklanmış durumdadır. Bu durum, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından endişe ile izlenmektedir. Unutulmamalıdır ki, Türk Silahlı Kuvvetleri bu tartışmalarda taraftır ve laikliğin kesin savunucusudur. Ayrıca, Türk Silahlı Kuvvetleri yapılmakta olan tartışmaların ve olumsuz yöndeki yorumların kesin olarak karşısındadır, gerektiğinde tavrını ve davranışlarını açık ve net bir şekilde ortaya koyacaktır. Bundan kimsenin şüphesinin olmaması gerekir.

Daha sonra *e-muhtıra* olarak anılacak bildiri üzerine Hükümet Sözcüsü Cemil Çiçek, bu açıklamanın hükümete karşı bir tutum olarak algılandığını belirtmiş ve demokratik bir düzende bunun düşünülmesinin dahi yadırganması gerektiğini öne sürmüştür. Genelkurmay'ın Başbakanlığın ve hükümetin emrinde bir kurum olduğunu vurgulayan Çiçek, cumhuriyet savcılarının hiç kimseden izin almadan soruşturma yapma yetkisine sahip olduğunu ifade etmiştir (Cumhuriyet, 29.04.2007: 5). Çiçek'ten daha sert ifadeler kullanan AKP Adıyaman Milletvekili Hüsrev Kutlu ise bildirinin Türk ulusuna yönelik yapıldığını ve demokrasiye müdahale olduğunu öne sürerek, “Bu açıklamayı muhtıra olarak yorumluyorum. Demokrasi bizim

namusumuzdur. Namusumuza tecavüz edilmiştir.” sözleriyle ordunun açıklamasına şiddetle karşı çıkmıştır. Kutlu ayrıca Genelkurmay Başkanı'nın görevden alınması gerektiğini savunmuştur (Cumhuriyet, 29.04.2007: 7).

2007 yılındaki kriz, Temmuz ayında yapılan seçimlerde AKP'nin %47 oy alması, MHP'nin barajı aşarak meclise girmesi ve Abdullah Gül'ün Ağustos ayında Cumhurbaşkanı seçilmesiyle aşılmıştır. 2008 yılında ise askerî vesayet tartışmaları *Ergenekon Terör Örgütü* soruşturmalarıyla bir kez daha alevlenmiştir. 12 Haziran 2007 tarihinde İstanbul Ümraniye'de bir gecekonduya bulunan patlayıcılar üzerine başlatılan soruşturmalar kapsamında “silahlı terör örgütü kurmak ve yönetmek, bu örgüte üye olmak, askeri itaatsizliğe teşvik etmek” gibi suçlardan 2008 yılı içinde aralarında asker, gazeteci, öğretim üyesi ve siyasetçinin bulunduğu pek çok isim tutuklanmıştır (Cumhuriyet, 23.01.2008: 6; Cumhuriyet, 22.03.2008: 7). 2008 yılındaki bir diğer önemli gelişme de AKP'ye kapatılma davası açılmasıdır. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Abdurrahman Yalçınkaya, 14 Mart 2008 tarihinde AKP'nin “laikliğe aykırı fiillerin odağı haline geldiği” gerekçesiyle kapatılması istemiyle dava açmıştır. Recep Tayyip Erdoğan, Bülent Arınç ve Abdullah Gül başta olmak üzere pek çok AKP'li siyasetçi hakkında siyaset yasağının da talep edildiği iddianame AKP tarafından büyük bir tepkiyle karşılanmıştır. Türkiye demokrasisinin büyük bir ayıpla karşı karşıya kaldığını belirten Genel Başkan Yardımcısı Dengir Mir Mehmet Fırat, hedefin demokrasi ve millet iradesi olduğunu öne sürmüştür (Cumhuriyet, 15.03.2008: 5). 15 Temmuz 2008 tarihli grup toplantısında kapatılma davasıyla ilgili değerlendirmeler yapan Başbakan Erdoğan siyasetin yıpratıldığını, bu yıpratma sürecine destek verenlerin millet tarafından tasfiye edileceğini belirtmiştir. Diğer yandan Ergenekon iddianamesiyle ilgili olarak Erdoğan, “Millet adına hakkı savunmanın gayreti içindeyiz. Bu anlamda savcılıksa evet ben bu davanın savcısıyım.” sözleriyle Ergenekon soruşturmasını sahiplenmiştir (Cumhuriyet, 16.07.2008: 4). Kapatılma davası 30 Temmuz'da sonuçlanmış, AKP kapatılmaktan kurtulmuş, sadece hazine

yardımdan kısmen yoksun bırakılmıştır. Karar üzerine açıklama yapan Erdoğan, sadece AKP'nin değil Türkiye'nin de büyük bir haksızlıktan kurtulduğunu belirtmiştir (Cumhuriyet, 31.07.2008: 9).

AKP'nin, bazı odakların kendilerini darbe yoluyla, yargı marifetiyle ya da seçim dışı girişimler ile iktidardan indirmek istediği söylemi 2013 yılından sonra oldukça yaygınlaşmıştır. 2013 yılının Mayıs ayının son günlerinde İstanbul'da Gezi Parkı'nda başlayıp ardından tüm Türkiye'ye yayılan eylemler AKP tarafından darbe girişimi olarak okunmuştur. AKP Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Ali Şahin protestoları "Acaba biz buradan darbeye zemin hazırlayıp kaos çıkarabilir miyiz, bunların amacı bu." sözleriyle yorumlamıştır (Cumhuriyet, 02.06.2013: 4). Türk Sağına özellikle Millî Görüş geleneğine hâkim olan komplo zihniyeti, Gezi aracılığıyla hükümetin resmî söylemine dönüşmüştür. İktidar sıklıkla bu protestoların, Türkiye'nin güçlenmesini çekemeyen dış güçler, Türk Hava Yolları'nın pazarda öne çıkmasından rahatsız olan Lufthansa ve Almanya ile faiz lobileri tarafından tertip ve tahrik edildiğini öne sürmüştür (Bora, 2017: 501). Bu bağlamda eylemcileri *çapulcu* olarak nitelendiren Erdoğan'ın ardından AKP Genel Başkan Yardımcısı Hüseyin Çelik de protestoları yeniçeri ayaklanmasına benzetmiş, "İstemezükçü lobilere de faiz lobilerine de teslim olmayacağız." açıklaması yapmıştır (Cumhuriyet, 09.06.2013: 4). Eylemleri yeniçerilerin *kelle alma* isyanlarına benzeten AKP, Menderes, Özal ve Erdoğan'ın fotoğraflarının yer aldığı "Menderes'i astınız, Özal'ı zehirlediniz, Erdoğan'ı yedirmeyiz" yazılı bir pankart hazırlayarak protestoların asıl amacının Erdoğan'a darbe yapmak için gerekli koşulları hazırlamak olduğunu iddia etmiştir (Bora, 2017: 501).

2013 yılının sonlarına doğru yaşanan gelişmeler sonucunda AKP, bir kez daha "darbe, operasyon" gibi söylemleri yoğun bir biçimde kullanmıştır. 17 Aralık 2013 tarihinde düzenlenen yolsuzluk ve rüşvet operasyonları Türk Siyasi Hayatında yeni bir dönem başlatmıştır. 17 Aralık sabahı erken saatlerde aralarında bakan çocuklarının ve AKP'ye yakın iş insanlarının da bulunduğu pek çok ismin evine baskın yapılmış, çok sayıda kişi gözaltına

alınmıştır. Erdoğan ise bu gelişmeleri kendilerine karşı bir siyasi operasyon olarak okumuş ve seçimde hesaplaşmayı işaret etmiştir (Cumhuriyet, 18.12.2013: 8):

Hiçbir tehdide boyun eğmeyeceğiz. Türkiye’de söz artık milletindir. Türkiye, üzerinde operasyon yapılacak bir ülke değildir. Kimin ne hesabı varsa 30 Mart’ta seçim var, hesabı orada milletle görüşünler.”

AKP ile FETÖ arasındaki güç savaşı giderek tırmanmış, nihayetinde 15 Temmuz 2016 tarihinde ordu içine sızan FETÖ unsurları bir darbe girişiminde bulunmuşlardır. Boğaz Köprüsü’nün işgal edildiği, Meclis’e bomba atıldığı, pek çok kişinin hayatını kaybettiği darbe girişimi sabaha karşı bastırılmıştır (Cumhuriyet, 16.07.2016: 6). Başarısız darbe girişiminin ardından AKP’nin *darbe, operasyon, dış mihraklar, kripto FETÖ’cü, FETÖ işbirlikçisi* gibi anahtar kelimelerin içinde bulunduğu söylemi zirve yapmıştır. Bu durum CHP tarafından eleştirilmiş, hükümetin hoşlanmadığı her kişiye *gizli FETÖ’cü* diyerek FETÖ ile mücadeleyi sulandırdığı iddia edilmiştir (Cumhuriyet, 17.08.2017: 5).

AKP yöneticileri darbe girişiminin ardından tüm dünyanın kendilerine karşı operasyon yürütme isteğinde olduğunu öne sürmüşler, döviz kurlarındaki artışın *dış mihrakların operasyonu* olduğunu iddia etmişlerdir. Aralık 2016’da Cumhurbaşkanı Erdoğan, “Döviz meselesi çıkardılar dolar şöyle oldu böyle oldu. Yastığının altında doları olanlar gelsin parasını altına dönüştürsün. Gelsin parasını TL’ye dönüştürsün. Bu adımı attığımız sürece birilerinin oyunu da bozulacaktır.” sözleriyle halkı dolar bozdurup *dış mihrakların oyununu* bozmaya davet etmiştir (bbc.com, 02.12.2016). 2020 yılında aynı söylemi Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı Fahrettin Altun da kullanmış ve Türkiye ekonomisine *kur oyunları* üzerinden saldırıldığını öne sürmüştü: “Son dönemde, kur oyunları üzerinden ekonomimizi hedef alan saldırıların kimler tarafından organize edildiği çok iyi bilinmektedir. Cumhurbaşkanımız Erdoğan liderliğinde son 18 yılda büyük bir şahlanış dönemine giren Türkiye’nin yükselişi, dış mihrakların,

küresel sömürü düzeni baronlarının kirli oyunları ile kesilmek istenmektedir." sözleriyle dövizdeki artışın nedenini küresel güçlere bağlamıştır (bianet.org, 07.08.2020). İktidar ve destekçilerinde adeta bir paranoya haline gelen, her olayın altında bir operasyon arayan şüpheli yaklaşım 2021 yılındaki orman yangınlarında da görülmüştür. Ülkenin pek çok yerinde çıkan ve uzun süre söndürülemeyen yangınlar için yurtdışı desteği talep eden #HelpTurkey başlıklı kampanya AKP tarafından *manipülasyon* olarak lanse edilmiştir. Kampanyaya destek veren hesapların FETÖ bağlantılı olduğunu öne süren iktidar, bu kampanyanın Türkiye'yi aciz göstermek için yapılan bir operasyon olduğunu savunmuştur (yenisafak.com, 03.08.2021). 2021 yılında dış mihraklara iç mihraklar da eklenmiş, Erdoğan zincir marketlerin ekonomiyi bozduğunu iddia etmiştir (bloomberght.com, 23.09.2021): "Zincir marketlere yönelik gerekli operasyonlar yapılacak. Beş tane zincir market. Bunlar bütün ürünü toparlıyor. Bu beş tane zincir marketin topladığı ürünle piyasalar alt üst oluyor." ifadesiyle büyük marketlerin piyasa dengesini olumsuz etkilediğini ve bu marketlere yakında bir operasyon düzenleneceğini belirtmiştir.

İktidarının ilk yıllarından itibaren iç ve dış mihrakların kendilerine karşı olduğu söylemini sık sık kullanan iktidar bu sayede tabanını da sürekli bir teyakkuz halinde tutmuş, iktidara yönelik eleştiriler taban tarafından şüpheli karşılanmış ve muhalifler kimi zaman dış mihraklarla ve terör örgütleriyle iş birliği ile suçlanmıştır. Bu söylemin en başta Erdoğan tarafından sıklıkla kullanılması, AKP yönetiminin ve tabanının da onu takip etmesine yol açmıştır. Örneğin Erdoğan, 12 Ocak 2017 tarihinde, "Elinde silahı, bombası olan teröristle elinde doları, avrosu, faizi olan terörist arasında amaç bakımından hiçbir fark yoktur." sözleriyle döviz sahiplerini teröristlerle eş tutmuştur. 7 Şubat 2017'de TOBB Ekonomi Şurası'ndaki konuşmasında, Erdoğan Türkiye'nin notunu düşüren uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarını da terörizmle suçlamıştır: "Kredi derecelendirme kuruluşlarının attığı adımın altında ne yatıyor? Orada da ekonomik terörü estirmek suretiyle acaba Türkiye'yi nasıl ürkütürüz gayreti içindeler." 16 Nisan 2017 tarihinde düzenlenecek anayasa

referandumunda “Hayır” oyu verecekler de Erdoğan tarafından terörist olarak ilan edilmiştir: “Kim hayır diyor? İmralı, Kandil, FETÖ. Bunlar hayır dediğine göre burada düşünmek gerekmez mi? Söyle bana arkadaşını söyleyeyim sana kim olduğunu.” Erdoğan ayrıca 2019 Yerel Seçimleri öncesi Millet İttifakının da terör örgütleriyle iş birliği halinde olduğunu iddia etmiştir: “Zillet İttifakı'nın amacı terör örgütlerinin uzantılarını belediye meclislerine taşımak.” (gercekgundem.com, 08.01.2021). Benzer bir söylem AKP Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Adayı Mehmet Özhasaki tarafından da kullanılmıştır: “CHP belediyeyi kazanırsa PKK ve DHKP-C gibi örgütler, ‘Sana destek verdik, sen de bizi gör’ diyecekler. İnsanların parklarında artık o militanlar olacak. Allah korusun, evine su parasını getiren tahsildarın militan olduğunu bir düşünün.” (gazeteduvar.com.tr, 01.03.2019).

AKP'nin bu söylemleri sonunda *meyvesini* vermiş, 21 Nisan 2019 tarihinde Ankara Çubuk'ta katıldığı bir cenazede CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'na linç girişiminde bulunulmuş, Kılıçdaroğlu'nun zorlukla sığındığı ev taşlanmış, etraftan “Yakın o evi!” sesleri yükselmiştir (Cumhuriyet, 22.04.2019: 8-9). Saldırıya rağmen Erdoğan'ın terörist suçlamaları hız kesmemiş, 22 Kasım 2019'da Kılıçdaroğlu'na yönelik olarak “Bay Kemal terör örgütleriyle iş tutuyor. HDP, PKK'nın desteğiyle parlamentoda değil mi? Ya bir kere de çık de ki PKK terör örgütüdür de ya. Duydunuz mu? Demedi, diyemez!” ifadesiyle bir kez daha Kılıçdaroğlu'nu teröristlerle iş birliği halinde olmakla itham etmiştir. 2020 yılında COVID-19 salgını esnasında yardım toplayan CHP'li ve İyi Partili belediyeler de Erdoğan'ın terörist suçlamasından nasibini almıştır: “Cumhurbaşkanlığını, Sağlık Bakanlığını, İçişleri Bakanlığını, diğer bakanlıkları, valiliği, kaymakamlığı hiçe sayarak kendi başlarına yardım toplamaya, ekmek dağıtmaya, hastane kurmaya, benzeri işler yapmaya kalkışıyorlar... Bu tür teşebbüsler geçmişte FETÖ ve PKK gibi örgütler tarafından da denenmişti.” Erdoğan, 14 Ekim 2020 tarihinde TTB (Türk Tabipler Birliği) Merkez Konsey Başkanlığına seçilen Şebnem Korur Fincancı için de benzer suçlamalarda bulunmuştur: “Terör örgütünden birini getirip TTB'nin

başına koyuyorlar. Ne zamandan beri terörle iç içe olanlar Tabipler birliği gibi önemli bir kuruluşu başına geçebiliyor?” (gercekgundem.com, 08.01.2021).

Benzer söylemi 2023 Seçimleri sürecinde de devam ettiren Erdoğan, 26 Nisan 2023 tarihinde katıldığı canlı yayında, “Bu seçimlerde terörle mücadelenin devam edip etmeyeceğine de karar verilecek. Koalisyon ortakları verdikleri her sözle takındıkları her tutumla terör örgütlerine, teröristlere ümit veriyorlar.” sözleriyle Millet İttifakını bir kez daha terörle iş birliği ile suçlamıştır (iletisim.gov.tr, 26.04.2024).

Özellikle son yıllarda iktidarın kutuplaştırıcı söyleminin dozunun yükselişi ile birlikte iktidar bloğunun karşısında yer alan bireylere yönelik ötekileştirici pratikler artışa geçmiştir. Doğrudan iktidarın karşısında yer almasa da yaşam tarzı, etnisitesi, cinsel yönelimleri milliyetçi-muhafazakâr çerçevenin dışında kalanlar da bu ötekileştirmeden nasibi almıştır. Bu bağlamda belki de en çok ötekileştirilmeye uğrayan kesim LGBT+ bireyler olmuş hatta Cumhur İttifakında adeta bir gökkuşağı fobisi oluşmuştur. Örneğin, AKP Genel Başkan Yardımcısı ve İzmir Milletvekili Hamza Dağ, İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından çocuklara ücretsiz olarak dağıtılan süt kutularındaki gökkuşağı resminin *subliminal mesaj* olduğunu iddia etmiştir. Dağ, birkaç gün sonra da İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin bina kolonlarının gökkuşağı rengine boyanmasını eleştirmiş ve:

AK Parti, kimliği ne olursa olsun, bu ülkede, herkesin eşit vatandaş olarak yaşamasının önünü açtı. Ancak toplumsal ifsada sebebiyet verecek sapkınlıklar karşısında da net bir tavır aldı. Şu bilinmelidir ki; İzmir'de bu sapkın zihniyetin ve onu meşrulaştırmaya çalışan her türlü faaliyetlerin karşısında olacağız. Özellikle kamu zararına sebep olunarak ve 197 bin TL ödenerek bu şehrin en önemli kamu kurumlarından birinin LGBT'yi çağrıştıracak şekilde boyanmasına sessiz kalamayız.

paylaşımıyla kolonların renkli bir biçimde boyanmasını sapkınlık olarak nitelendirmiştir (birgun.net, 20.07.2020). AKP'nin gökkuşağı alerjisi ülke sınırlarını da aşmış, Erdoğan BM (Birleşmiş Milletler) Genel Kurulu salonundaki renklerden de rahatsız olmuştur. BM'nin 17 kalkınma hedefini temsil eden renklerden rahatsız olan Erdoğan, "Bu basamaklarda onların ne kadar hakkı varsa, LGBT'ye karşı olanların da bu denli var. Çünkü bu bir insani mesele ve buradan rahatsız olanların olduğunu da bilmek lazım." şeklinde bir açıklama yapmıştır (evrensel.net, 22.09.2023).

AKP'nin ve AKP yanlısı basının LGBT+ karşıtlığı milli voleybolcu Ebrar Karakurt üzerinde oldukça görünür hale gelmiştir. Lezbiyen kimliğini gizlemeyen Karakurt'u "milli utanç" olarak nitelendiren Yeni Akit, voleybolcunun Twitter hesabındaki bir paylaşımını "Lezbiyen Ebrar"dan yeni skandal! Rezalet ki ne rezalet" başlığıyla haberleştirmiştir. Yeni Akit, Karakurt'un "Lezbiyen Ebrar" yazılı bir duvarın fotoğrafını paylaşmasını ve "Ağlayarak duvarlarınıza yazabilirsiniz. Gökkuşağı çizmeyi unutmayın" notunu eklemesini propaganda amaçlı rezil bir paylaşım olarak tanımlamıştır (yeniakit.com.tr, 08.09.2023). LGBT+ karşıtlığı AKP'li belediyelerde de görülmüş, LGBT+ destekçisi olması nedeniyle bazı sanatçıların etkinlikleri iptal edilmiştir. Örneğin şarkıcı Gökçe'nin Sandıklı Termal Turizm Festivali kapsamında vereceği konser AKP'li belediye başkanı tarafından iptal edilmiştir. "İsteyen istediğini sever, aşk aşktır. Love is love." paylaşımıyla Onur Haftası'na destek veren Gökçe'nin ilçe sınırlarından bile içeri giremeyeceğini belirten Afyonkarahisar'ın Sandıklı Belediye Başkanı Mustafa Çöl şu şekilde bir açıklama yapmıştır:

Sandıklı'mızın ve Aziz Milletimizin dikkatine; 11 Ağustos 2023'de planladığımız organizasyon, bizzat yaptığım incelemeler neticesinde davetli sanatçının LGBT desteği içeren ve Sn. Cumhurbaşkanımıza karşı iftiraya varan paylaşımları nedeniyle iptal edilmiştir. Her zaman dediğimiz gibi, biz bu ülkenin evladız. Ne Sn. Cumhurbaşkanımıza ne de kutsal değerlerimize zarar veren hiç kimseyi kabul etmedik, etmeyiz!

Bırakın bu içerikleri paylaşanların Sandıklı'da sahneye çıkmasını, ilçemiz sınırlarından giremez! Aziz milletimize arz ederim!

Başkan, bu açıklamasıyla sanatçının konserinin neden iptal edildiğini duyurmuştur (gercekgundem.com, 09.08.2023).

Türk Sağıında yaygın bir tema olan *sapkınlıklarla ve hainliklerle mücadele* son yıllarda artışa geçmiştir. Örneğin 9 Temmuz 2023 tarihinde İBB'nin açtığı bir sanat sergisine saldıran ve serginin kaldırılmasını talep eden grup adına açıklama yapan Fikirde Birlik ve Mücadele Platformu Başkanı Kürşat Mican "Kültür sanat adı altında burada sergilenen şeyler kesinlikle sapkınlığı özendirilmektedir ve bizim manevi dokumuzla milli kültürümüzle yakından uzaktan alakası yoktur, örtüşmemektir, çatışmaktadır." şeklinde bir açıklama yapmıştır (gercekgundem.com, 09.07.2023). Benzer bir müdahale olayı da Karaman'da gerçekleşmiştir. 1 Nisan 2022 tarihinde Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi'nde, Kürtçe müzik dinleyip halay çeken öğrenciler, kendilerine Karamanoğlu Mehmetbey Ülkücüleri adını veren bir grup tarafından saldırıya uğramıştır. Halay çeken öğrencilerin bir bölümü bir depoya sokularak darp edilmiş, telefonlarına el konulmuş ve sosyal medya hesaplarından "Dün gece yaptığımız ahlaksızca Kürtçe halay çektiğimizden dolayı, MUKADDES TÜRK Halkından ve Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi'nin gerçek sahibi olan KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ ÜLKÜCÜLERİNDEN özür dileriz." şeklinde paylaşım yaptırılmıştır (evrensel.net, 10.04.2022). Söz konusu Karamanoğlu Mehmetbey Ülkücüleri grubu birkaç ay sonra üniversite içinde büyük bir yürüyüş düzenlemiş, yürüyüş sonrasında şöyle bir açıklama yapmıştır (t24.com.tr, 04.11.2022):

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi'nin sahipleri Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi'nin ülkücüleridir. Bu üniversitede biz asla karşıt görüş istemiyoruz. Ve kesinlikle o paçavraya tapan PKK'lıların sonu ölüm olacaktır. Bu üniversitede vatana ihanet eden hiç kimse kalem

tutamayacaktır. Biz bugün bu toplulukla etmiş olduğumuz yeminle yapmış olduğumuz yürüyüşle bunu kanıtladık. Bu üniversite vatanını milletini seven kardeşlerimin üniversitesidir. Bu üniversite bayrağını Kuran'ını Allah'ını sevenlerin üniversitesidir. Hiçbir şekilde tekrar söylüyorum vatan hainlerini bu üniversitede barındırmayacağız.

Özetle bakıldığında iktidarın kendilerine yönelik eleştiriler konusundaki tutumu, gelişmeleri *dış mihrakların operasyonu* olarak okuması, kendisine karşı olanların dış mihraklarla ve teröristlerle iş birliği halinde olduğunu iddia etmesi, tabanda saldırgan bir sahiplenmenin oluşmasına yol açmıştır. Buna ek olarak Türk Sağının genetik kodlarına hâkim olan *komünizm tehdidine karşı teyakkuzda olma, hainlere karşı uyanık olma* gibi özellikler de eklenince son yıllarda iktidar bloğunun dışında kalanların ötekileştirilme pratikleri giderek artmıştır.

3. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Bu bölümde Karaman ilinde gerçekleştirilen saha çalışması hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Alan araştırması, Karaman ilinde yaşayan ve kendisini milliyetçi ve muhafazakâr olarak tanımlamayan 61 kişi ile 28 Mayıs - 17 Kasım 2023 tarihleri arasında yapılmıştır. Bölümün ilerleyen kısımlarında öncelikle araştırmaya dâhil olan katılımcılar hakkında, ardından da katılımcılara yöneltilen mülakat soruları hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra katılımcıların siyasi kimliklerini oluşturma süreçlerinden bahsedilmiştir. Ardından taşrada azınlık konumunda olan solcuların sıklıkla karşılaştıkları “dinsiz, PKK’lı (Partiya Karkerên Kurdistanê-Kürdistan İşçi Partisi) ve FETÖ’cü” gibi ithamlardan bahsedilmiştir. Daha sonra katılımcıların iş hayatında yaşadıkları ötekileştirilmeler ele alınmış, ardından taşradaki kadınların yaşadığı zorluklara ışık tutulmuştur. Sonrasında, katılımcıların siyasi görüşlerinden dolayı fiziki şiddet görmeleri ele alınmıştır. Ardından şaşırtıcı bir veri olan solcuların diğer solcular tarafından ötekileştirilmeye uğrama deneyimlerine ışık tutulmuştur. Daha sonra siyasi görüşlerinden ve sendikal faaliyetlerinden dolayı işten çıkarılan katılımcıların tecrübeleri incelenmiştir. Son olarak kadınların yaşadığı zorluklara tezat bir biçimde Karamanlı solcu erkeklerin taşranın sağladığı tanınırlık sayesinde pek fazla ötekileştirme yaşamamasına da değinilmiştir.¹³

Katılımcıların ötekileştirilme tecrübeleri aktarıldıktan sonra, ötekileştirilme düzeyleri incelenmiş, katılımcıların ötekileştirilmeye ailesel bazda mı yoksa sadece bireysel bazda mı uğradıkları araştırılmıştır. Daha sonra farklı şehirleri tecrübe eden katılımcıların ötekileştirilmeye yalnızca Karaman’da mı yoksa başka şehirlerde de karşılaşmış oldukları ele alınmıştır. Ardından katılımcıların söz konusu ötekileştirilmelerinin kaynakları

¹³ Çalışma kapsamında sadece bir kadın katılımcı pek fazla ötekileştirilmeye uğramadığını belirtmiştir, fakat ilerleyen kısımlarda da anlaşılacağı üzere kendisinin de aslında çeşitli ötekileştirilme deneyimleri yaşadığı görülmektedir.

üzerinde durulmuş, ötekileştirmeyi kimin ya da kimlerin gerçekleştirdiği incelenmiştir. Bu bağlamda katılımcılar en çok iş hayatında amirleri tarafından ötekileştirilmeye uğradıklarını belirtirken önemli bir kısım da ülkücüler tarafından ötekileştirilmeye uğradığını ifade etmiştir. Katılımcıların bir kısmı kolluk kuvvetleri tarafından şiddet gördüğünü dile getirirken bir kısmı da diğer solcuların kendilerini dışladığını, küçümsediğini bildirmiştir. Katılımcıların bir kısmı yerel halkın kendilerine siyasi görüşlerinden ötürü ayrımcılık yaptığını belirtirken bazı katılımcılar da iş arkadaşlarının kendilerini ötekileştirdiklerini ifade etmiştir. Bazı katılımcılar da öğretim hayatları esnasında sağcı eğitimcilerden (öğretmen, öğretim üyesi) ötekileştirme gördüklerini belirtmiştir. Söz konusu katılımcılar bu eğitimcilerin kendilerini dışladıklarını, bilerek düşük not verdiğini, söz aldıkları zaman kendilerini dinlemediklerini ayrıca sağcı öğrencileri kayırdıklarını, onlara yüksek not verdiklerini aktarmışlardır. Üniversite öğrencisi kadın bir katılımcı da etek ya da şort giydiğinde bazı erkek öğretim üyelerinin bacaklarına baktığını yakaladığını paylaşmıştır. Katılımcıların bir bölümü komşularının kendilerini ötekileştirdiğini anlatırken bazı katılımcılar da sağcı olan aile fertleri ve akrabaları ile çeşitli çatışmalar yaşadıklarını belirtmiştir. Öğretmen olan bir katılımcı da öğrenci velilerinin kendisini sınıfta siyasi propaganda yaptığı gerekçesiyle savcılığa şikâyet ettiğini ifade etmiştir.

Bölümün son başlığında ise ötekileştirilmenin yoğunluğundaki değişime değinilmiştir. Bu bağlamda iki ana başlık ortaya çıkmıştır. Katılımcıların büyük bir kısmı solculara yapılan ötekileştirmenin zaman içinde arttığını belirtirken katılımcıların küçük bir kısmı da ötekileştirilmenin azaldığını belirtmiştir. Ötekileştirilmeyi artıran dönüm noktalarına bakıldığında, ilk olarak 15 Temmuz 2016 tarihi öne çıkmaktadır. Katılımcıların önemli bir kısmı 15 Temmuz 2016'da gerçekleşen darbe girişimi sonrasında solculara baskının arttığını savunmuştur. Bazı katılımcılar 2013 yazının başında gerçekleşen Gezi Parkı Eylemlerinin ardından daha fazla ötekileştirilme yaşadıklarını ifade ederken katılımcıların bir kısmı da ötekileştirilmeyi artıran asıl dönüm noktasının AKP'nin 3 Kasım 2002'de

iktidara gelişi olduğunu öne sürmüştür. Katılımcıların bir bölümü, 10 Ekim 2015 tarihinde Ankara'daki Barış Mitingine yönelik gerçekleştirilen bombalı saldırının ardından solcuların içlerine kapandığını, alanlardan çekildiğini ve bu durumun sola karşı daha fazla baskıya neden olduğunu belirtmişlerdir. HDP'li (HEDEP) katılımcılar ise 7 Haziran 2015 Seçimlerinden sonra solculara ve Kürtlere karşı ötekileştirilmenin arttığını söylerken bazı katılımcılar ise AKP'nin kapatılma davasından kurtulduğu Temmuz 2008 tarihini işaret etmişlerdir. Söz konusu katılımcılar bu tarihten sonra AKP'nin devlet kurumları ile medya üzerindeki hâkimiyetini pekiştirdiğini ve solcular üzerinde daha fazla baskı kurmaya başladığını savunmuşlardır. Katılımcılara göre ötekileştirilmenin azaldığı dönüm noktalarına bakıldığında evlilik ön plana çıkmaktadır. Bazı kadın katılımcılar, evlendikten sonra yaşadıkları ötekileştirilmenin azaldığını belirtmiş ve evliliği bir nevi *zırh* olarak tanımlamıştır. İki katılımcı, şehre üniversite açılması sayesinde kentin tek düzelikten kurtulduğunu ve başka şehirlerden gelen öğrenciler sayesinde ötekileştirilmenin azaldığını ifade etmiştir. Bir katılımcı da büyük bir şehirde üniversiteye başlamasının ardından üzerindeki baskının azaldığını ve özgürleştiğini belirtmiştir.

3.1. KATILIMCILARIN BİLGİSİ

Çalışmanın amacına ve ölçütlerine uygun biçimde 26 kadın ve 35 erkek olmak üzere toplam 61 katılımcı ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Araştırma kapsamında görüşülen bireylerin yaş aralığı 19 ila 79 arasındadır. Karaman'ın küçük taşra ili niteliğinden dolayı ve mülakat yapılan bireylerin ildeki azınlık durumda olan ve pek çok insan tarafından bilinen kişiler olmasından dolayı katılımcıların kimliklerinin ortaya çıkmasını engellemek adına katılımcıların yaşları direkt olarak yazılmamış, örneğin 26 yaşındaki bir katılımcı için 20-29 yaş aralığı gibi bir yıl aralık verilmiştir. Aynı şekilde özellikle Karaman'a sonradan gelen solcu bireylerin gizli kalmasını sağlamak adına Karaman'da ikamet edilen yıl sayısı da aralık olarak verilmiştir. Çalışmaya dâhil olan katılımcıların

Karaman'da ikamet ettikleri yıl sayısı 1 ila 69 yıl arasında değişmektedir. Medeni durumun da ötekileştirilmeye etki ettiği görüldüğü için çalışmaya dâhil edilenlerin medeni durumu da sorulmuştur. Katılımcıların 41'i evli, 20'si bekârdır. Görüşlerine ve deneyimlerine başvuru alan bireylerin eğitim seviyesi çoğunlukla lise mezunu ve lisans mezunuyken bazı katılımcılar da ortaokul ve lisansüstü eğitimden mezundur. 19 lise mezunundan 11'i üniversite öğrenciliğine devam etmektedir. Araştırmaya katılmayı kabul edenlerin pek çoğu emekli ve üniversite öğrencisiyken akademisyen, öğretmen, memur, ev kadını, esnaf, avukat, muhasebeci, işçi, özel sektör çalışanı, müteahhit, psikolog ve mühendis gibi pek çok meslek dalından da katılımcı mevcuttur. Çalışma kapsamında 26 CHP sempaticanı/üyeyi/yöneticisi, 11 KESK üyesi/yöneticisi, 6 TKP sempaticanı/üyeyi/yöneticisi, 7 DEM Parti sempaticanı/üyeyi/yöneticisi, 2 SOL Parti sempaticanı, 1 TİP sempaticanı, 1 Birleşik Kamu-İş üyesi ve 1 ÇYDD yöneticisi ile görüşme yapılmıştır. Bu katılımcılara ek olarak 6 kişi kendisini solda hissetmekle beraber herhangi bir partiye ya da örgüte aidiyet hissetmediğini belirtmiştir. Katılımcıların detaylı bilgileri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3: Katılımcı Bilgisi

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş Aralığı	Medeni Durum	Eğitim Düzeyi	Meslek	Örgüt/Parti	Aidiyet	Karaman'da İkamet Edilen Yıl
K1	E	50-59	E	Lisans	Öğretmen	KESK	Üye	50-59 Yıl
K2	K	40-49	B	Lisans	Öğretmen	KESK	Üye	40-49 Yıl
K3	K	30-39	E	Lisansüstü	Akademisyen	TKP	Sempatican	10-19 Yıl
K4	E	60-69	E	Lisans	E. Öğretmen	KESK	Üye	60-69 Yıl
K5	E	30-39	E	Lisans	Özel Sektör	DEM Parti	Sempatican	10-19 Yıl
K6	K	30-39	E	Lisansüstü	Akademisyen	KESK	Üye	10-19 Yıl
K7	E	20-29	E	Lisansüstü	Akademisyen	Örgütlü değil	-	0-9 Yıl
K8	E	30-39	E	Lisansüstü	Akademisyen	CHP	Sempatican	10-19 Yıl
K9	K	30-39	E	Lisansüstü	Akademisyen	KESK	Üye	10-19 Yıl
K10	E	30-39	E	Lisansüstü	Akademisyen	KESK	Üye	0-9 Yıl
K11	K	30-39	B	Lisansüstü	Akademisyen	TKP	Sempatican	10-19 Yıl
K12	K	50-59	E	Lisans	Öğretmen	KESK	Üye	30-39 Yıl
K13	E	60-69	E	Lisans	E. Öğretmen	CHP	Üye	60-69 Yıl
K14	E	60-69	E	Lise	E. İşçi	CHP	Yönetici	40-49 Yıl
K15	K	60-69	E	Lisans	E. Öğretmen	CHP	Yönetici	60-69 Yıl
K16	E	20-29	B	Lise	Üni. Öğrencisi	CHP	Yönetici	20-29 Yıl
K17	E	50-59	E	Lisans	Öğretmen	DEM Parti	Sempatican	50-59 Yıl
K18	E	60-69	E	Lise	E. İşçi	DEM	Yönetici	60-69 Yıl

K19	E	60-69	E	Lise	E. İşçi	DEM Parti	Yönetici	60-69 Yıl
K20	E	60-69	E	Ortaokul	E. Bahçıvan	DEM Parti	Üye	60-69 Yıl
K21	E	60-69	E	Lise	E. İşçi	DEM Parti	Üye	60-69 Yıl
K22	E	60-69	E	Lisans	Müteahhit	CHP	Üye	60-69 Yıl
K23	E	30-39	E	Lisans	Avukat	CHP	Yönetici	30-39 Yıl
K24	E	50-59	E	Lisans	Mühendis	CHP	Yönetici	50-59 Yıl
K25	K	60-69	E	Ortaokul	E. İşçi	CHP	Üye	60-69 Yıl
K26	E	20-29	B	Lise	Üni. Öğrencisi	TKP	Yönetici	20-29 Yıl
K27	K	30-39	E	Lisansüstü	Memur	SOL Parti	Sempatizan	20-29 Yıl
K28	E	50-59	E	Lisans	Memur	KESK	Üye	10-19 Yıl
K29	E	40-49	B	Lisansüstü	Memur	Örgütlü değil	-	10-19 Yıl
K30	E	20-29	B	Lise	Üni. Öğrencisi	TKP	Üye	10-19 Yıl
K31	K	30-39	E	Lisansüstü	Akademisyen	KESK	Üye	10-19 Yıl
K32	K	70-79	B	Lisans	E. Öğretmen	CHP	Üye	30-39 Yıl
K33	E	30-39	E	Lisansüstü	Öğretmen	Birleşik Kamu-İş	Üye	0-9 Yıl
K34	E	50-59	B	Lisans	Öğretmen	KESK	Yönetici	40-49 Yıl
K35	E	60-69	E	Ortaokul	E. İşçi	CHP	Yönetici	30-39 Yıl
K36	E	70-79	E	Lise	E. Memur	ÇYDD	Yönetici	60-69 Yıl
K37	E	70-79	E	Lisans	E. Öğretmen	CHP	Üye	70-79 Yıl
K38	E	50-59	E	Lisans	Öğretmen	CHP	Yönetici	40-49 Yıl
K39	K	60-69	E	Lisans	E. Öğretmen	CHP	Üye	40-49 Yıl
K40	K	70-79	E	Lisans	E. Öğretmen	CHP	Üye	50-59 Yıl
K41	K	60-69	E	Lise	Esnaf	CHP	Üye	60-69 Yıl
K42	K	20-29	B	Lise	İşçi	CHP	Yönetici	20-29 Yıl
K43	K	50-59	E	Lisans	Esnaf	CHP	Yönetici	50-59 Yıl
K44	E	50-59	E	Ortaokul	İşçi	Örgütlü değil	-	40-49 Yıl
K45	K	60-69	B	Ortaokul	E. Çiftçi	CHP	Üye	60-69 Yıl
K46	K	40-49	B	Lisans	Muhasebeci	CHP	Yönetici	40-49 Yıl
K47	K	60-69	E	Lise	Ev Kadını	CHP	Yönetici	60-69 Yıl
K48	K	60-69	E	Ortaokul	Ev Kadını	CHP	Yönetici	40-49 Yıl
K49	K	50-59	E	Lise	Ev Kadını	TİP	Sempatizan	20-29 Yıl
K50	E	30-39	E	Lisans	Muhasebeci	CHP	Yönetici	20-29 Yıl
K51	E	20-29	B	Lise	Üni. Öğrencisi	CHP	Yönetici	20-29 Yıl
K52	E	20-29	B	Lise	Üni. Öğrencisi	CHP	Yönetici	20-29 Yıl
K53	E	10-19	B	Lise	Üni. Öğrencisi	CHP	Yönetici	10-19 Yıl
K54	K	20-29	B	Lise	Üni. Öğrencisi	SOL Parti	Sempatizan	0-9 Yıl
K55	K	20-29	B	Lise	Üni. Öğrencisi	Örgütlü değil	-	20-29 Yıl
K56	E	50-59	E	Ortaokul	E. Memur	KESK	Üye	50-59 Yıl
K57	E	30-39	B	Lisans	Avukat	TKP	Yönetici	20-29 Yıl
K58	K	20-29	B	Lisans	Psikolog	Örgütlü değil	-	10-19 Yıl
K59	K	20-29	B	Lise	Üni. Öğrencisi	TKP	Sempatizan	0-9 Yıl
K60	K	20-29	E	Lisans	Üni. Öğrencisi	Örgütlü değil	-	20-29 Yıl
K61	E	20-29	B	Lise	Üni. Öğrencisi	DEM Parti	Sempatizan	0-9 Yıl

3.2. MÜLAKAT SORULARI

Taşra, muhafazakârlık, Türk Siyasi Hayatı, ötekileştirme, ayrımcılık, toplumsal cinsiyet gibi literatürlerin taranması sonucunda (Ahmad, 2010; Bogart ve Dunn, 2019; Çayır, 2010; Göregenli, 2013; Kalliomäki ve Aziza, 2015; Karan, 2013; Langgård, 1998; Levine ve Leonard, 1984; Meşe, 2019; Yıldırım-Şahin, 2020) taslak sorular oluşturulmuştur. Ardından 2022'nin Haziran ayında Konya'da, Temmuz ayında Antalya ve Alanya'da Eğitim-Sen üyeleri ile pilot çalışmalar yapılmıştır. Pilot çalışmalarda elde edilen veriler sonucunda sorularda bazı değişiklikler yapılmıştır. Ayrıca literatürde yer alan ötekileştirilmeye yönelik çeşitli nitel araştırmalar incelenmiş, bu çalışmalardaki mülakat soruları analiz edilmiş ve nihai olarak toplamda 17 adet mülakat sorusu oluşturulmuştur. Bu sorular üç kısma ayrılmıştır (Kişisel Bilgiler, Siyasi Bilgiler, Ötekileştirilme Deneyimlerine İlişkin Bilgiler). İlk bölüm olan *Kişisel Bilgiler* bölümünde toplamda 7 soru bulunmaktadır. Katılımcıların genel profilini çıkarabilmek adına ilk önce yaş aralıkları, cinsiyetleri, medeni durumları, doğum yerleri, eğitim düzeyleri ve meslekleri sorulmuş, ardından Karaman'da kaç yıldır ikamet ettikleri sorusu yöneltmiştir. Çalışmanın ilerleyen kısmında verilerden görüleceği üzere Karamanlı olmanın ya da olmamanın veya Karaman'a yeni taşınmanın ya da uzun süredir Karaman'da yaşamanın ötekileştirilmeye büyük etkide bulunduğu tespit edilmiştir. Yaş aralıkları ve cinsiyet bilgileri de belli ortak temalar çıkarılmasında yardımcı olmuştur. Örneğin 60 yaş üstü erkek katılımcıların 1980 öncesinde ülkücülerden sıklıkla fiziki şiddete uğradığı görülmüştür. Benzer bir durum da kadın katılımcılarla ilgili bulguların ortaklaştırılmasında mevcuttur. Kadın katılımcıların pek çoğu erkekler tarafından tacize uğradıklarını belirtirken evli kadın katılımcılar ise söz konusu tacizlerin evlendikten sonra azaldığını ifade etmişlerdir.

Mülakat sorularının ikinci bölümü olan *Siyasi Bilgiler* kısmında katılımcılardan dört adet cevap talep edilmiştir. Öncelikle katılımcıların kendilerini hangi ideolojik kimlik ile tanımladıkları sorulmuş, ardından üyesi ya da sempatanı oldukları siyasi parti, örgüt, dernek veya sendikanın

bulunup bulunmadığı sorulmuştur. Daha sonra katılımcıların söz konusu siyasi parti, örgüt, dernek veya sendikada kurumsal bir görevi olup olmadığı sorulmuştur. Bu bölümde son olarak katılımcılardan siyasi kimliklerinin oluşum süreci hakkında bilgi vermeleri istenmiştir. Ardından altı sorudan meydana gelen *Ötekileştirilme Deneyimlerine İlişkin Bilgiler* başlıklı bölüme geçilmiştir. Bu kısımda ilk olarak katılımcıların siyasi tercihlerinden dolayı ötekileştirme tecrübesi yaşayıp yaşamadıkları sorulmuş, *Evet* cevabı veren bireylerden bu deneyimlerini ayrıntılı biçimde anlatmaları talep edilmiştir. Kimi zaman solcu bireylerin yakınlarının da (özellikle çocuklarının) ötekileştirilmeye uğradığı bilindiği için katılımcılara aile fertlerinin ya da yakınlarının da ötekileştirilmeye uğrayıp uğramadığı sorulmuştur. Katılımcılar arasında Karamanlı olmayan, Karamanlı olup başka şehirlerde de -üniversite öğrenciliği, tayin, meslek icabı ya da sürgün gibi nedenlerden dolayı- yaşamış bireylerin olması ötekileştirilme deneyimlerinin diğer şehirler ile kıyaslanabilmesine olanak sağlamıştır. Bu nedenle katılımcılara ötekileştirilme durumunu Karaman dışındaki diğer illerde de yaşayıp yaşamadıkları sorulmuştur. Politik duruşlarından ötürü ötekileştirmeye maruz kalan katılımcılara bu tecrübelerinin kaynağını belirtmeleri istenmiştir. Ardından ötekileştirilmenin yoğunluğunun değişiminde yerel ya da ulusal bir dönüm noktası olup olmadığı sorulmuştur. Görüşmenin en sonunda da katılımcıların eklemek istedikleri bir hususun bulunup bulunmadığı sorulmuştur. Katılımcılara yöneltilen sorular detaylı şekli aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 4: Mülakat Soruları

Soru Numarası	Soru Kategorisi	Sorular
1	Kişisel Bilgiler	Yaş Aralığı
2	Kişisel Bilgiler	Cinsiyet
3	Kişisel Bilgiler	Medeni Durum
4	Kişisel Bilgiler	Doğum Yeri
5	Kişisel Bilgiler	Eğitim Düzeyi
6	Kişisel Bilgiler	Meslek
7	Kişisel Bilgiler	Karaman ilinde ikamet edilen yıl sayısı
8	Siyasi Bilgiler	Kendinizi hangi siyasi ve/ya ideolojik kimlik ile tanımlarsınız?
9	Siyasi Bilgiler	Üyesi ya da sempatzanı olduğunuz siyasi parti, örgüt, dernek, sendika var mıdır? Varsa hangisidir?
10	Siyasi Bilgiler	Siyasi görüş ve/ya kimliğinizle ilgili kurumsal bir göreviniz var mıdır? Varsa, açıkla mısınız?
11	Siyasi Bilgiler	Sahip olduğunuz siyasal-ideolojik kimliğiniz nasıl oluştu? Açıklar mısınız?
12	Ötekileştirilme Deneyimlerine İlişkin Bilgiler	Siyasi tercihlerinizden dolayı bir ötekileştirilme durumu yaşadınız mı? Evet ise nasıl, örneklendirebilir misiniz?
13	Ötekileştirilme Deneyimlerine İlişkin Bilgiler	Söz konusu ötekileştirilme durumundan sadece siz mi etkilendiniz, aileniz ya da diğer yakınlarınız etkilendi mi?
14	Ötekileştirilme Deneyimlerine İlişkin Bilgiler	Söz konusu ötekileştirilme durumunu sadece Karaman'da mı yaşadınız başka bir ilde de benzer bir durum yaşadınız mı?
15	Ötekileştirilme Deneyimlerine İlişkin Bilgiler	Söz konusu ötekileştirilme durumunun kaynağı kimdi (aile, iş hayatında amir, mesai arkadaşları, öğrenci velileri, komşular, esnaf vs)?
16	Ötekileştirilme Deneyimlerine İlişkin Bilgiler	Söz konusu ötekileştirilme durumunun yoğunluğunda, geçmişten günümüze, bir değişim oldu mu? Olduysa bu yoğunluğun artmasında ya da azalmasında, size göre ne-hangi faktör ya da durumlar rol oynadı? Nasıl?
17	Ötekileştirilme Deneyimlerine İlişkin Bilgiler	Ötekileştirilme konusunda, benim sormadığım ancak sizin benimle paylaşmak istediğiniz ek bir bilgi-durum var mıdır?

3.3. KATILIMCILARIN SOLCU OLMA SÜREÇLERİ

Taşrada egemen olan milliyetçi-muhafazakâr çerçevenin dışında kalmayı seçen ve yaşadığı kentte azınlık konumunda olan solcu bireylerin sol düşünceyi benimsemesi genellikle benzer süreçler sonrasında gerçekleşmiştir. Aile faktörünün katılımcıların ideolojik kimliklerini inşa etmede önemli bir rol oynadığı görülmüştür. Katılımcıların büyük bir kısmının ailesinin de sol değerlere sahip olduğu gözlemlenmiştir. Çoğu katılımcının küçük yaşlardan itibaren ailelerinden etkilenecek şekilde sol görüşe sempati duymasının ve solcularla birlikte yaşamayı deneyimlemesinin söz konusu ideolojik kimliklerinin gelişiminde etkili olduğu söylenebilir. Bu noktada kimi aile fertlerinin çeşitli sol örgütlerde aldığı aktif görevlerin ve

eylemleri sırasında yaşadığı deneyimlerin de katılımcıların kimlik inşasında önemli bir payı olmuştur. Bazı katılımcıların aile bireyleri aktif bir mücadelede yer almamış olsa da bu katılımcıların ailelerinin ve akrabalarının sol değerlere uygun eylem ve söylemlerini gözlemlemesinin kendi kimliklerinin oluşma süreçlerine etkisi olduğu görülmüştür. Bir kısım katılımcının ise ailesinde bulunan sağcı bireyler, katılımcının sağ ideolojiden uzaklaşmasını ve solu benimsemesini sağlarken bir katılımcının da sağcı eşinin kendisine yaşattığı travmatik deneyim (AKP'li eşinin kendisini komşuları ile aldatması) söz konusu katılımcının solcu birisine dönüşmesine yol açmıştır.

Taşrada bireylerin kendisini solda konumlandırma sürecinde önemli rol oynayan bir diğer hususun da okuma, araştırma faaliyetleri olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların okuma, araştırma faaliyetlerine girişmesini sağlayan pek çok faktörün olduğu görülmüştür. Solcu bir aileye sahip olmak en sık tespit edilen etkiyken sağcı öğretmen, akraba ve arkadaş gibi kişiler de katılımcıları okuma ve araştırma yapmaya itmiştir. Bu katılımcılar, siyasi tartışmalarda etraflarındaki sağcı bireylere üstünlük sağlamak amacıyla bol bol okuma yaptıklarını, bu durumun kendilerine politik bir bilinç kazandırdığını belirtmişlerdir.

Katılımcıların solcu olmasında arkadaş çevresinin de etkili olduğu söylenebilir. Solcu bir arkadaş ortamına sahip olan katılımcılar zaman içinde bu arkadaşlarından etkilenerek kendilerini solcu olarak tanımlamaya başladıklarını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar ise sol parti/dernek üyesi arkadaşlarının daveti ile sol örgütlere katıldıklarını belirtmişlerdir.

Dernek, parti gibi örgütlerin politik kimlik inşasında önemli rol oynadığı görülmüştür. Özellikle 60 yaş üstü katılımcılar gençlik yıllarında Halkevleri, DEV-GENÇ (Devrimci Gençlik), DEV-YOL (Devrimci Yol) gibi örgütler sayesinde sol fikirlerle tanıştıklarını, buradaki arkadaş ortamının ideolojik kimliklerinin temellerini attığını belirtmişlerdir.

Solcu öğretmenlerin de katılımcıların sol ideolojiyi benimsemesinde başlangıç etkisi yaptığı görülmüştür. Özellikle tarih, felsefe ve edebiyat branşlarındaki öğretmenlerin gerek davranışları gerek verdiği okuma tavsiyeleri katılımcıların bazılarının kimliklerinin temellerini attığı tespit edilmiştir.

Katılımcıların kendilerini solda konumlandırma süreçleri incelendiğinde bu sürecin iç içe geçmiş faktörlerden oluşan uzun ve karmaşık bir süreç olduğu görülmüştür. Katılımcıların çoğunu etkileyen pek çok husus bulunmaktadır. Fakat çalışma kapsamında katılımcılardan en önemli, en temel faktörü belirtmeleri istenmiş, katılımcıların solcu olma süreçleri bu bağlamda kategorilere ayrılmıştır.

3.3.1. Aile Faktörü

Çalışmaya dâhil olan katılımcıların önemli bir bölümü solcu bir aile ortamında yetişmenin kimliklerinin şekillenmesinde oldukça büyük rol oynadığını belirtmişlerdir. Bazı katılımcılar ise sağcı bir aileye sahip olmanın kendileri üzerinde ters etki yaptığını, sağcı aile fertlerinin görüşlerinin ve davranışlarının itici gelmesi gibi bazı nedenlerden ötürü kendilerini solda konumlandıkları görülmüştür.

3.3.1.1. Solcu Aile Faktörü

Katılımcıların büyük bir kısmı sol değerler ile ilk olarak ailede tanıştığını ve zaman içinde kendilerini solcu olarak tanımladıklarını ifade etmişlerdir. Örneğin (K28) ideolojik kimlik oluşturma sürecini şu şekilde özetlemiştir:

Solculuk babamdan geçti, o çok aktif bir sendikacıydı. Biz çocukken, öğrencilerle birlikte tekstil makinelerinde saman kâğıdına bildiri basardık. O aralar öğrenci derneklerine gider gelir oldum. Kendimi bildim bileli hep sol hareketin içinde oldum.

Başka bir katılımcı da benzer açıklamalarda bulunmuştur (K27):

Benim solculuk babamdan geliyor, çocukluğumdan itibaren hep sol çevrede büyüdüm. Karaman'da da olsak bizim aile, akrabalar, arkadaş çevresi hep solcuydu. Ben de o şekilde solu tercih ettim. 90'larda ÖDP (Özgürlük ve Dayanışma Partisi) içindeydik, şimdi de onun devamı SOL Parti'ye daha yakın hissediyorum kendimi.

K9 da aile ortamının siyasi açıdan özgürlükçü olmasına vurgu yapmıştır:

Babam bir gün iki seçenek sundu bana. "Bak kızım, seccade dolapta, rakı buzdolabında, hangisini istersen onu seç." dedi. Küçüklüğümde beri siyasi konularda bana ve kardeşlerime hiç baskı yapmazdı. Kendim de biraz daha araştırınca sola yöneldim, sol daha mantıklı geldi. Babam aynı zamanda "İleride hayatınıza girecek insanların Alevî, Sünni, Kürt, Türk olması hiç önemli değil, yeter ki dürüst insan olsunlar." derdi.

Katılımcılar arasında aile faktörüne ek olarak yapılan çeşitli okuma ve araştırma ve tartışma faaliyetlerinin de kimliklerinin oluşumunda payı olduğunu belirtmişlerdir. Örneğin Katılımcı 29 siyasi kimliğinin oluşumunda hem aileye hem de araştırmaya, okumaya işaret etmiştir:

Bizim aile genel olarak sol düşüncede olduğu için hep sola daha yakın durdum. Zaten bir süre sonra kitap okuya okuya, arkadaşlarla kitaplar üzerinde sohbet ede ede sol düşüncüyü iyice benimsedim.

Diğer bir katılımcı da ailesinin ve içine doğduğu ortamın kendisini doğal bir şekilde sola yönlendirdiğini ve okuma ve araştırma ile bu durumun perçinlendiğini belirtmiştir (K33):

Arap Alevîsi olduğum için kimlikten başladı solculuk, etrafımızda hep solcu olma eğilimi vardı zaten. Biraz da araştırınca sağ cenah çok mantıklı gelmedi zaten. Doğduğum büyüdüğüm

yerde sosyalist partiler de aktif ama bana tam hitap etmiyor gibi. Sosyal demokratlık daha uygun geldi, okumalar, tartışmalar yaptıkça daha çok içime sindi.

Bir katılımcı daha doğduğu ortamın, aile içinde yapılan siyasi sohbetlerin, yakınlarının yaşadığı çeşitli olayların kendisini sağcı yapmasının imkânsız olduğunu, çocukluğundan itibaren yaşadıklarının kendisini sola yönlendirdiğini ifade etmiştir (K61):

Solculuk aileden geliyor, daha doğrusu akrabalarından, çevreden, tüm tanıdıklardan geliyor. Kendimi bildim bileli bir mücadele, gözaltı, işkence, sürgün konuları var bizim akrabaların gündeminde. Amcam HDP ilçe yönetimindeydi, sürekli evi aranır, gözaltı olur, 1-2 hafta haber alamayız. 90'larda beyaz Toros arabalara bindirilip kaybolan haber alınamayan tanıdıkların hikâyeleri hep anlatılır. Babam 90larda Adana'da bir arkadaşıyla Kürtçe konuşurken dayak yemiş. Gizli gizli Ahmet Kaya kaseti bulmalar ve dinlemeler, sürgün hikâyeleri, ev baskınları, işkence hikâyeleri, hep bunlarla büyüdüm ben. Ağabeyim Gazi Üniversitesini kazanmıştı 2 ay ancak durabildi, bırakmak zorunda kaldı. Yani böyle bir ortamda tutup da "Vatan, millet, Sakarya!" diyemiyorsun, elbette bir kin oluşuyor, dayanışma ruhu, mücadele ruhu oluşuyor. Siyaset konuşmadığımız tek bir gün bile yoktur bizim. Seçimden seçime değil, siyasetteki her gelişme bizi direkt etkiliyor. Ben ilkokuldan beri seçimleri, haberleri takip ederim, bizim coğrafyada apolitik olma gibi bir seçimin yok.7 Haziran'da HDP'nin barajı aştığında herkesin birbirine sarılması, ağlaması dün gibi aklımda. Ortaokulda MHP'li bir tarih hocamız vardı, "Kürt diye bir şey yok." derdi, ona inat tarihimizi okumaya başladım, milliyetçiliğe kaçmadan insan hakları boyutunda mücadele etmeye başladım. Ortaokuldan itibaren eylemlere, Nevruza katılmaya başladım, yediğim copları, biber gazlarını hatırladıkça öfkem kabarır, artık

trafik polisi bile görsem, uzağından geçerim, yani öyle bir travma olmuş insanda.

Başka bir katılımcı da hem ailesinin CHP'li oluşuna hem de aldığı eğitime vurgu yapmıştır (K32):

Ben CHP'li bir ailede ve akraba çevresinde büyüdüm zaten. Annemin dayısı, CHP'den 6 dönem vekillik yapmış, Atatürk'ün yakın dostu biriydi. Ailem özgürlükçü, eşitlikçi ve demokrattı, bizim evimize hep Akbaba ve Cumhuriyet girerdi. Babam subaydı ama ev içinde bize karşı çok demokrattı, ilericiydi, asker olduğu için evde sert ve baskıcı değildi. Öğretmenlerim de hep Köy Enstitülü öğretmenlerdi, edebiyat öğretmenlerimiz hep sorgulayıcı, ufuk açıcı eserler okuturdu bize. Bizden detaylı kitap özeti isterlerdi, çok kitap okuturlardı. Kız-erkek gözetmezlerdi, eşitlikçi bir eğitim vardı. Evde de öyleydik annem ve babam kardeşler arasında kız-erkek ayrımı asla yapmazdı. Hem evde hem okulda hakkımızı arardık her koşulda, bir de bu teşvik edilirdi hep. Okul yıllarımda ben hiç sağcı öğretmene denk gelmedim. Böyle bir ortamda başka bir düşünceye sapmam çok zor tabii. Bir de CHP, Atatürk'ün partisi. Ben kendimi bildim bileli hep CHP'li oldum.

Katılımcıların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere solcu aileye sahip olmak pek çok bireyin siyasi tercihinin şekillenmesinde büyük rol oynamıştır. Söz konusu katılımcıların sol görüş ile aile içinde tanışmalarının yanında, pek çok kitap okuyup, araştırmalar yapmaları, okuduklarını çevreleriyle tartışmaları, toplum sorunlarını arkadaşlarıyla analiz etmeleri sol ideolojinin katılımcılar tarafından iyice benimsenmesini sağlamıştır. Beyanlarından hareketle yukarıda örnekleri verilen katılımcıların solcu olmalarındaki en önemli payın, solcu bir aile içinde büyümek olduğu söylenebilir. İçinde buldukları solcu aileden etkilenen katılımcıların okuma, araştırma ve tartışma gibi çeşitli faaliyetler ile kimliklerini destekledikleri ve geliştirdikleri görülmüştür. Hem ailenin hem de okuma ve araştırmanın kendilerini sol

kimliğe entegre ettiğini ifade eden katılımcılar aile faktörünün daha önemli olduğunu belirtmiş, ayrıca kendilerini okumaya sevk eden en önemli hususun solcu aileleri olduğunu dile getirmişlerdir. Bu nedenle söz konusu katılımcılar *Okuma ve Araştırma Faaliyetleri* başlığı altında ele alınan katılımcılardan ayrılmaktadır. Zira *Okuma ve Araştırma Faaliyetleri* başlığındaki katılımcılar kimliklerinin oluşumunda okumanın ve araştırmanın daha baskın faktör olduğunu belirtmiştir. Özet olarak çoğu katılımcı siyaset ve sol değerler ile ilk olarak ailede tanışmış, ardından kendisini solda tanımlamaya başlamıştır. Katılımcılar ailenin yanı sıra okumanın ve çevrenin de etkisine vurgu yapmışlar fakat kimliklerinin netleşmesinde en önemli faktörün aile olduğunu belirtmişlerdir.

3.3.1.2. Sağcı Aile Faktörü

Çalışma kapsamında görüşme yapılan katılımcıların bazıları sağcı olan aile fertlerine karşıtlık olarak sol kimliği benimsediklerini belirtmişlerdir. Bu katılımcılar çevrelerindeki sağcı aile üyelerinin, akrabalarının fikir ve tutumlarını kabul etmediklerini, sıklıkla tartıştıklarını, onlara siyasi tartışmalarda üstünlük sağlamak amacıyla okuma yaptıklarını ve bu süreç sonucunda kendilerini solcu olarak tanımlamaya başladıklarını ifade etmişlerdir. Örneğin K42 şu sözleriyle sağcı bir aile ortamında nasıl solcu olduğunu açıklamıştır:

Bizim bütün ailemiz, sülalemiz koyu AKP'li, Reisçi. Onların içinde yetiştim, sülalede bir tek ben varım solcu. Lise yıllarından itibaren hepsiyle çatışmaya başladım. A Haber'den başka bir şey izlemezler, arada FOX Haber açınca hemen değiştirmek istiyorlar, 'Bunlar ülkemizin gelişmesini çekemiyor, bunlar Amerikan uşakları, FETÖ'den para alıp böyle haber yapıyorlar, sen daha küçüksün biz ne zor günler yaşadık, şimdi ülkemiz ne kadar da gelişti, hainlik yapma!' gibi şeyler söylüyorlar. Ülkenin kötü yönetildiğini, demokrasinin olmadığını, sadece yandaşların zengin olduğunu söylediğimde, 'Sen ne bileceksin, Ecevit'i de

gördük, onun zamanında yağ kuyruğu vardı.' gibi klasik kalıp lafları söylüyorlar. Liseden beri internete erişiyoruz, elimizde telefonlar var dünyayı, Türkiye'yi takip ediyoruz, onlardan daha bilgili olduğumu düşünüyorum ama onlar bunu kabul etmiyor, küçük görüyor. Liseden beri haberleri hep takip ederim. Ailemle, akrabalarımıyla çatışmam lisede başladı diyebilirim. Daha sonra çeşitli yayınlar okuyarak fikir dünyamı, yaşam tarzımı, dünya görüşümü şekillendirdim. Akrabalarım içinde en ateşli AKP'li olan amcamdır, bazen sırf ona inat olsun, ona laf sokayım diye okurum, araştırırım.

20'li yaşlarda olması nedeniyle akrabaları tarafından küçümsemenin K42, kimi zaman bu küçümsemelere meydan okumak için hırsla okuma ve araştırma yaptığını belirtmiştir. Sağcı bir ailede doğup büyüyen ve sağcı biriyle evlenen bir katılımcı da eşinin kendisine yaşattığı travmatik bir durumun ardından okuma ve araştırma yaparak kendisini solda konumlandığını ifade etmiştir (K45):

18 yaşından 50 yaşına kadar başörtülüydüm. Ailem hep Refah Partisi'ne sonra da AKP'ye oy verdi. Eşim de koyu AKP'liydi. Sürekli din, Allah, peygamber, ahlak üzerine atıp tutuyordu. Solcuları ahlaksız olarak nitelendirirdi. Sonra bir gün onu AKP'li, başörtülü ve evli olan komşumla yatakta yakaladım. Onlardan nefret ettim. Hemen boşandım ayrı bir eve çıktım. En iyi yaptığım iş olarak yemek yapma işine başladım. Çocuğumuz da olmadığı için kendi ayaklarımın üzerinde durdum. Fırsat buldukça okumalar yaptıkça ülkede ne kadar çarpık bir düzen olduğunu anladım. *Cumhuriyet* gazetesi, Uğur Mumcu, *Sözcü*, *Birgün* gibi gazeteler okudum sürekli. Eşimden ve ailemden uzaklaştım; eşime inat solcu oldum. Daha sonra bir gün başımı açtım. İlk günlerde kendimi çıplak gibi hissediyordum. Sanki herkes bana bakıyor gibi hissediyordum. Dile kolay 32 yıl boyunca her gün başımı kapattım tesettürlü giyindim. Ama

başımı açtıktan 1-2 gün sonra fırtına vardı, saçlarımın rüzgârda savrulması çok hoşuma gitmişti, çocukluğum geldi aklıma, eve gelince hüngür hüngür ağladım, boşa giden yıllarıma, cahilliğime ağladım. Okumalar yaptıkça cahilliğim azaldı, giderek bilinçlendim. Dünya ve Türkiye sorunlarına, toplumun işleyişine hâkim olmaya başladım. Şimdi artık CHP'liyim. Seçim zamanlarında elimden geldiğince seçim çalışmalarına katılıyorum. Ben başımı açtığım ve solcu olduğum için ailem de beni dışladı.

AKP'li eşinin kendisini AKP'li komşusu ile aldatması üzerine ondan boşanan ve hırs yaparak okumaya girişen katılımcı 50 yaşından sonra hayatının tamamen değiştiğini ifade etmiştir. Eşinden, komşusundan, onların AKP'li kimliğinden öğrenen katılımcı, onların tersi bir kimlik inşa ettiğini ve okuduklarının etkisiyle kendisini solda konumlandığını belirtmiştir. Başka bir katılımcı da sağcı bir aile ortamında yetiştiğini fakat onların tersine sol ideolojiyi benimsediğini ifade etmiştir (K51):

Benim ailem akrabalarım hepsi sağcıydı. Kendimi bildim bileli hep bir şeylerin yanlış olduğunu hissediyordum. Toplumdaki ilişkilerin, devletin, iktidarın yanlış şeyler yaptığını görüyordum. Türkiye'ye ve dünyaya baktığımda pek çok şeyin değişmesini istiyordum. Şarkıdaki gibi 'Bi şey yapmalı, hey!' diye düşünüyordum hep. Fakat ailem bu durumdan, ülkenin gidişatından memnundu. Ben de onlara inat sürekli okumalar yaptım, araştırmalar yaptım. Beynimi kullanmasaydım onların kopyası olurdu, fakat ben aklımı kullanarak doğru yolu buldum.

Başka bir katılımcı da aile ikliminde hissedilen ciddi bir sağ-sol ayrımının bulunduğunu, ailesinin keskin biçimde solcular ve sağcılar olarak bölündüğünü ve solcu akrabalarının uğradığı baskılara karşı sağcılara tepki duyduğunu ve yaptığı okumalar sonucunda sol düşünceyi tercih ettiğini belirtmiştir (K31):

Benim anne tarafı sağcı, baba tarafı solcu, biraz ulusalcı. Anne tarafımın yanlışlarını, baskılarını, babama yaptıkları ötekileştirmeleri gördükçe sağa, sağcılara kızdım sola yaklaştım. Bir de Sivas'ta olunca Alevîlere yapılan baskıları birebir gördüm. Çocuktum ama Madımak Katliamını hatırlıyorum, şehirdeki o gerginliği, Alevîlerin korkusunu hatırlıyorum. Bir Sünni olmama rağmen çocukluğumdan beri Sünnilerin Alevîleri dışlaması benim çok ağrıma gidiyordu. Evdeki ortam, dayımların babama sürekli laf sokmaya çalışması beni araştırmaya okumaya sevk etti. Biz küçükken mahallede Refah Partisi çok aktifti, neredeyse tüm kadınlar Refah Partiliydi. Annemin başı açık diye dışlanmasını hatırlıyorum. Çocuklukta komşuların bizi dışlaması beni çok etkiledi. Okulda benzer dışlanmalara şahit oluyordum. Mesela lisede iki tane Alevî arkadaşımın ısrarla sözlüye kaldırılmaması beni çok etkilemişti. İki kız da çalışkandı, konuları çok iyi biliyordu, her sözlüde parmak kaldırıyorlardı ama öğretmen inatla görmezlikten geliyordu. Ama Alperen Ocaklarından bir çocuk vardı, iki cümle kurup 100 alıyordu. Özetle akrabalar arasındaki baskılar, mahalledeki dışlanmamız, okulda Alevî arkadaşlarıma yapılan ayrımcılıklar ve bunlara duyduğum tepkiyle kitaplara sarılmam, bol bol okuma yapmam beni solcu yaptı diyebilirim.

Söz konusu katılımcının siyasi kimliğini inşa etme sürecinde aile ortamında yaşanan keskin ayırım sonucu ebeveynlerinin çeşitli baskılara maruz kalmasına şahitlik etmesi önemli bir rol oynamış, benzer şekilde sınıf ortamında şahit olduğu ayrımcılıklar da katılımcının kendisini solda konumlandırmasında etkili olmuştur. Bu anlamda katılımcı, gözlemleri sonucu baskıcı tarafın ortak noktasının sağcılık olduğunu fark etmesiyle birlikte çeşitli okumalar yapmaya başladığını ifade etmiştir. Bu süreçte kişinin yaptığı okumalar ve sorgulamalar sonucu siyasi kimliğinin netleştiği söylenebilir. K31'e benzer şekilde bölünmüş bir aileye sahip olan başka bir

katılımcı ise önceden milliyetçi eğilimlere sahipken zamanla okuyup araştırarak solcu olduğunu aktarmıştır (52):

Anne tarafım solcu, Baba tarafımız ise sağcı. Eskiden bende de biraz milliyetçilik vardı. Sonra bu ülkücülerin vatan millet uğruna sadece boş kavga ettiğini fark ettim. Başka işler, mafyatik şeyler çevirdiklerini fark ettim. Bu şekilde zamanla sol görüşe yaklaştım. Okumalar, araştırmalar yaptım. Sağcı arkadaşlarımla sık sık tartıştım. Yurt dışında yaşayan koyu AKP'li amcam ile de sık sık tartışırım.

Katılımcı, önceden ülkücülüğe yakın bir milliyetçiliğe sahip olduğunu belirtmiş ve zamanla çeşitli sorgulama ve okumalarla sol kimliğe sahip olduğunu açıklamıştır.

Sağcı ailede yetişen ya da aile üyelerinin bir kısmının sağcı olduğu bir ortamda büyüyen solcu katılımcıların ifadelerine bakıldığında genellikle okuma, araştırma ile siyasi kimliklerini inşa ettikleri görülmektedir. Fakat katılımcıları okuma ve araştırmaya iten en temel nedenin sağcı akrabalarına karşı bir muhalif çıkış yapmak isteği olduğu söylenebilir. Sağcı akrabalara “inat” okumalar yapan katılımcılar bu süreç sayesinde kendi kimliklerini netleştirdiklerini belirtmişlerdir.

3.3.2. Okuma ve Araştırma Faaliyetleri

Görüşme yapılan katılımcıların bir kısmı da ailenin etkisine ek olarak okuma ve araştırma faaliyetleri sonrasında siyasi kimliklerini inşa ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu katılımcılar solcu ailelerinden etkilendiklerini kabul etmekle beraber siyasi tercihlerini belirleyen asıl faktörün kendilerinin tarih, siyaset, ekonomi, toplum ve gündem gibi konular hakkında yaptıkları okumalar olduğunu vurgulamışlardır. Örneğin kendini sosyalist olarak tanımlayan bir katılımcı, ailesinin CHP'li olmasının kimlik inşasında oldukça önemli olduğunu belirtmiş fakat siyasi kimliğinin yaptığı okumalar sonrasında netleştiğini ifade etmiştir (K17):

Bu coğrafyada solcu olmak aslında biraz rastlantısal oluyor. CHP'li bir ailenin içine doğmam çok etkili oldu bilinçlenmemde. Yani sol ile otomatik bir tanışıklık oluyor. Aslında Karaman gibi bir yerde büyük bir şans bu. Gençliğim 80'li yıllarda geçtiği için çoğu akranım apolitikti, darbe sonrası ortamdan dolayı. Biz o dönemde biraz da mizahtan beslendik, *Gırgır*, *Leman* gibi dergileri takip ederdik.

Söz konusu katılımcı solcu bir ailede doğmasının etkisini kabul etmekle birlikte, yaptığı okumalar sayesinde sosyalizmi savunmaya başladığını ifade etmiştir. K17, 90'lı yıllarda hem dünyadaki hem de Türkiye'deki gelişmeler doğrultusunda siyasi kimliğinin iyice belirginleştiğini, olgunlaştığını ifade etmiştir (K17):

1989 Yerel Seçimleri sonrasında SHP'nin (Sosyal Demokrat Halkçı Parti) etkisiyle solda bir canlanma oldu. Aslında SHP, CHP kazanınca sol kazanmış olmuyor ama onlar kaybedince sol da kaybediyor. SHP, CHP sola biraz nefes alanı açıyor. Sonra 1991'de şartlı tahliyeler ile hapisten çıkanların yarattığı tartışma ortamı, eski 78 Kuşağı ile yakın ilişkilerin kurulması, Sovyetlerin dağılması, BSP'nin (Birleşik Sol Parti) kuruluş süreci derken 90'lar sol açısından oldukça hızlıydı. Tabii kendim ve Karaman'daki sol açısından iki önemli olay oldu: KESK'in ve ÖDP'nin kuruluş süreci. 2000'lere doğru siyasi kimliklerimiz iyice berraklaşmaya başladı. 28 Şubat Sürecinde solda Kemalizm'e bir kayış oldu. ADD'nin (Atatürkçü Düşünce Derneği) kuruluşu ile birlikte devletçi ve laikçi bir söylem çok ön plana çıktı. Kürt Hareketi'ne bakış açısı da farklılaşmaya başladı. İşte tüm bu tartışmalar, ayrışmalar, okumalar sonucunda siyasi kimliğim artık iyice netleşmişti.

Katılımcı, dünya ve Türkiye'deki sosyo-politik gelişmelerin etkisiyle sola eğiliminin arttığını, söz konusu gelişmelere yönelik çevresiyle yaşadığı çeşitli tartışmalara ek olarak yaptığı okumaların politik duruşunu

netleştirmede belirleyici olduğunun altını çizmiştir. Başka bir katılımcı ise ailesinin tamamen solcu olmamasına rağmen kendisinin TKP'li olduğunu belirtmiştir (K11):

Aslında babam biraz sağa yakındır, annem CHP'ye daha yakındır. Ama evde pek fazla siyaset konuşulmaz. Ben de özellikle lise yıllarında bol bol okumalar yaparak kendi yolumu çizdim. Öğretmenlerimiz, sol yayınlar okuduğumu görünce, “Bunları okuma, başına dert alırsın, aman dikkatli ol!” tarzında uyarılar yapardı.

Söz konusu katılımcı, bir önceki başlıkta yer alan katılımcılardan farklı olarak gerek ailede gerekse eğitim ortamında tamamen solcu bir iklimde yetişmemesine rağmen, bireysel bazda yaptığı çeşitli okumalar ve sorgulamalar ile solculuk kimliğini benimsediğini açıklamıştır. Bir diğer katılımcı da ailesinin CHP'li olmasının siyasi kimliğinin oluşumunda etkili olduğunu fakat çocukken yediği bir tokadın ve bu tokadın ardından yaptığı araştırmaların da büyük bir önemi olduğunu belirtmiştir (K21):

Ailemin CHP'li olması solcu olmamda büyük rol oynadı. Ama asıl solculuğum 1972'de başladı. Arkadaşlarla köyde misket oynarken bizden büyük bir arkadaş ‘Ohh, Deniz Gezmişler yakalanmış.’ dedi ve Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının annelerine küfür etti, ben de ‘Annelerine niye küfür ediyorsun?’ diye sordum, karşı çıktım. Sonra o da bana tokat attı. O günden sonra Denizler, Mahirler kim, bunların amacı ne diye çok araştırdım, bir sürü kitap okudum, elime geçen sol dergilerin yayınların her satırını okudum. Köyde Halkodası açıldı, oraya gittim geldim, orada da kitaplar okudum, oradakilerle birlikte tartışmalara, beyin fırtınalarına katıldım. Bu şekilde sol düşünce giderek aklıma daha çok yattı. Sonra bana tokat atan o çocuk büyüyünce amcamın kızı ile evlendi. Kendisi giderek tam bir ülkücü oldu ama kızları solcu oldu. Bir gün kızına ‘Neden solcu oldun?’ diye sormuş, kızı da ““Sen benim dayıma küçükken

tokat atmışsın, sana ve baskıya inat solcu oldum.’ demiş.
(Gülerek) Yani o tokat hem beni solcu yaptı hem de tokat atanın
kendi kızını solcu yaptı.

Aile ortamının etkisiyle sol düşünceye yatkın olan söz konusu katılımcı yaşadığı olumsuz deneyimin ardından yoğun bir şekilde okumalar yapmış, aynı zamanda Halkodası gibi çevresindeki imkanları kullanarak derin bir araştırma sürecine girmiştir. Katılımcının bu süreç sayesinde siyasi kimliğini oluşturduğu söylenebilir.

Görüşmelerden elde edilen sonuçlar okuma ve araştırma faaliyetlerinin bireylerin siyasi bilinçlerinin inşasında önemli rol oynadığını göstermektedir. Katılımcılar genel olarak sol düşünce ile ailelerinde tanıştıklarını belirtmişler fakat bunun üzerine yaptıkları okumaların kendilerini solcu olarak tanımlamada daha büyük etkiye sahip olduğunu söylemişlerdir. Katılımcılardan bazıları solcu bir aileden geldikleri için sol yayınlar okumaya daha eğilimli olduklarını belirtirken bazıları da hem sağ hem sola yakın ebeveynlerinin olmasıyla süreç içinde yaşadıkları olaylar sonucunda, sağcılara tepki olarak okumaya ve araştırmaya başladıklarını, bu sayede siyasi kimliklerini netleştirdiklerini ifade etmişlerdir. Bu bakımdan ele alındığında katılımcılarda aile faktöründen sonra okuma araştırma faaliyetlerinin katılımcıların kimliklerinin inşası sürecinde ikinci önemli faktör olduğu söylenebilir.

3.3.3. Arkadaş ve Çevre Etkisi

Çalışmaya dâhil olan bazı katılımcılar da ailenin ve okuma yapmanın siyasi bilinçlenmede önemli olduğunu fakat kendileri için asıl belirleyici olanın arkadaş ve çevre etkisi olduğunu belirtmişlerdir. Bu katılımcılar çevrelerindeki solcu arkadaşların kendilerinin sol düşünceyi tercih etmelerinde büyük rol oynadığı ifade etmişlerdir. Örneğin bir katılımcı ailesinin CHP’li olduğunu belirtmiş fakat kendi siyasi kimliğinin daha çok arkadaş etkisiyle şekillendiğini önemle vurgulamıştır. Ailesi CHP’li olan

TKP'li katılımcı kendisini siyasi yelpazede konumlandırma sürecini şu şekilde ifade etmiştir (K30):

Bizim aile komple CHP'lidir. Akrabalarımız falan da hep öyledir. Lisedeyken bir gün bir arkadaşım beni ÖDP'nin Kültür Evi'ne davet etti. Orada tanıştım sosyalizmle. Oraya uzun süre beraber gittik geldik. Sonra kuzenim TKP'liydi, onunla birlikte TKP'ye ısındım. 2019'da Üniversiteye gidince orada daha aktif oldum.

Diğer bir katılımcı da CHP'li bir ailede büyüdüğünü fakat bir fabrikaya işçi olarak girdikten sonra emek mücadelesinde yer almasının politik kimliğini nihai olarak şekillendirdiğini anlatmıştır (K20):

Ailem CHP'liydi, herkes tarafından bilinirdi. İlkokuldayken öğretmenim "Baban hangi partili?" diye sorduğunda "CHP'li" yanıtını verdiğimde, "O zaman senin baban komünistmiş." demişti. Bir gün köyde birisi "Senin ağabeyin Rusya'dan ne kadar maaş alıyor?" diye sormuştu. Yani küçük yerde siyasi konumun hemen belli oluyor zaten. Onun dışında köylerdeki diğer solcu gençlerle yakın ilişki halindeydik, irtibatımızı hiç kopartmazdık, politik mücadele alanımız sürekli genişliyordu. İşçi sınıfına katılmam ile birlikte kendimi emek mücadelesinin tam ortasında buldum; okumalar, tartışmalar, toplantılar yapıyorduk sürekli bir biçimde. Sonra bir gün işçileri örgütleme toplantısına giderken ülkücüler bize pusu attı, vuruldum. 75 gün hastanede yattıktan sonra bir terzinin yanında çırak olarak işe başladım. Ustam da TİP'li çıktı. Dükkâna sürekli gidenler gelenler, toplantılar falan olurdu. Yani sürekli bir sol hareket içerisinde bulundum kendimi bildim bileli. Bütün arkadaşlarım benim gibi solcuydu, birbirimizi karşılıklı olarak etkiliyorduk.

Söz konusu katılımcı solcu bir aileye sahip olmasından dolayı yaşadığı ötekileştirmelerin henüz çocukken başladığının örneklerini vermiş, ailesinin politik duruşunun ve tecrübe ettiği dışlanmaların kimliğinin şekillenmesinde

rol oynadığını belirtmiştir. Solcu arkadaş ortamının da katılımcının üzerinde etkili olduğu görülürken; fabrikada işçi olarak çalışmaya başlamasının ve sendikal mücadeleye dâhil olmasının da katılımcının hayatında önemli bir dönüm noktası olduğu söylenebilir. Ülkücüler tarafından vurulması üzerine 75 gün boyunca hastanede yatmak zorunda kalan katılımcı devamsızlık bahanesiyle fabrikadan atılmış, bunun üzerine yeni girdiği işinde de kendini solcu bir ortamda bulmuştur. Bu bağlamda “sürekli olarak bir sol hareket içinde” bulunduğunu belirten katılımcı, sahip olduğu çevrenin kendisini etkilediğini belirtmiştir.

Başka bir katılımcı ise diğer katılımcıların aksine ailesinin oldukça muhafazakâr olduğunu fakat K20’de olduğu gibi işçi sınıfına dâhil olduktan sonra solda yer almaya başladığını ifade etmiştir (K19):

Bizim aile bayağı muhafazakârdı. Ben ilk baskıyı ailede yaşadım aslında. Dedem DP’nin il başkanıydı. Bayağı da zengindik o zamanlar. Gençliğimizde 68 kuşağı çok aktifti hem onlardan hem okuduklarımdan etkilenmiştim. Ailenin ilk solcusu ben olmuştum ama tabii bu süreçte bayağı sıkıntı çektim. Arkadaşlarımla da hep tartışma içindeydim. Fabrikada işe başlayınca, işçi sınıfı ile tanışınca sınıf bilincim iyice bir yerine yerleşti. Böylece emek mücadelesi içinde kimliğim zamanla oturmaya başladı.

Söz konusu katılımcı da muhafazakâr bir aileye mensup olmasına rağmen hem yaptığı çeşitli okumalarla hem de 68 kuşağının eylemlerini takip ederek etkilenmesi yoluyla sola yönelik bir sempati kazandığını belirtmiştir. Solcu bir kimliğe sahip olmasındaki en önemli etkenin işçi sınıfına girmesi olduğunu belirten katılımcı, dâhil olduğu sınıf mücadelesinin kimliğini netleştirdiğini vurgulamıştır. Çalışmaya dâhil edilen diğer bir katılımcı da ailesinin sağcı olmadığını fakat sol kimliğinin gelişmesiyle çeşitli çatışmalar yaşadığını ifade etmiş, siyasi kimliğinin şekillenmesinde arkadaşının ve çevresinin onu etkilediğini belirtmiştir (K26):

Aile emekçi olunca, bilgiye ulaşım zor oluyor haliyle. Benim bilinçlenmemde çevresel etkiler daha yoğundu diyebilirim. Beni ilk olarak yakın bir arkadaşım etkiledi. O arkadaşım sayesinde siyaset ve toplum hakkında gözüm açıldı, bilincim arttı. Aslında o bir tohum ekti, ben de o tohumu okumalarla sulayarak yeşerttim, büyüttüm diyebilirim. Ailem tam bir sağcı aile olmasa da ben bilinçlendikçe aile içi bir çatışma başladı. Onların 80'lerden gelen bir korkusu vardı, sosyalizm yerine daha merkez bir ideolojiyi benimseme tavsiyeleri oldu sürekli.

Ailede çok küçük yaşlarda başlayan bir kimlik inşa sürecinden ziyade katılımcı, arkadaşının etkisinin siyasi kimliğinin netleşmesine zemin hazırlamasında önemli bir rolü olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda ifadelerinden katılımcının sorgulamalarının bir arkadaşıyla etkileşimi vasıtasıyla başlamış olduğu, daha sonrasında ise bunun üzerine yaptığı çeşitli okumaların da siyasi kimliğini oluşturmasına katkıda bulunduğu görülmektedir. Başka bir katılımcı da çocukluk yıllarından beri çevresinin solculardan oluştuğunu ve lise döneminden itibaren aktif biçimde sol mücadelesinin içinde olduğunu aktarmıştır (K35):

Küçüklükten beri arkadaşlarım hep solcu olmuştur, arkadaş çevrem sayesinde fikirlerim oluştu, belirginleşti diyebilirim. Ortaokulu bitirince Konya Çumra'da okurken Deniz Gezmişleri takip ederdik. O dönemde geceleri gizlice duvarlara "Tek Yol Devrim!" gibi yazılar yazardık. Şimdiki gibi cebine spreyci koymak da yok, kovayla fırçayla geziyorsun, her an yakalanabilirsin. Daha lisedeyken gözaltına alınmaya başladım. Karakolda polislerden, savcılardan çok dayak yedim. "Hainler, dinsizler, kızıl komünistler, Rusya uşakları" diye diye döverlerdi bizi.

Katılımcı, lise çağlarındayken dönemin sol mücadelesinde gündemde yer alan ve çoğu solcuya rol model olan Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının izinden gitme çabalarını, yaptıkları çeşitli duvar yazıları nedeniyle arkadaşlarıyla beraber alındığı gözaltı süreçlerini ve söz konusu dönemde

maruz kaldığı çeşitli ithamlar ve şiddet olaylarını aktarmıştır. Bir başka katılımcı da hayatındaki kimlik inşa sürecinde, iş yaşamında karşılaştığı ve bu süreçte tanıma fırsatı bulduğu köy öğretmenlerinden bahsetmiştir (K13):

İş hayatımda Köy Enstitülü öğretmenler bizi çok etkiledi. Dayanışmayı, fedakârlığı, dürüstlüğü onlardan öğrendik. Çalışkanlığı onlardan öğrendik. Uzak köylerden gelen lise öğrencileri toplanıp evlerde kalıyorlardı. Biz de bu öğrencileri ara ara kontrol ediyorduk. Öğrenciler ders çalışmamızı kontrol ediyorlar sanıyordu ama biz yiyecekleri nasıl, erzakları var mı diye kontrol ediyorduk. Bunları falan hep onlardan öğrendik diyebilirim.

Katılımcı, iş ortamını paylaştığı Köy Enstitüsü kökenli öğretmenlerin ilke edindikleri değerleri gördükçe onlardan çok etkilendiğini belirterek bu öğretmenlerin kendisinin bakış açısını genişlettiklerini, birlikte görev yaptıkları süre içerisinde etkileşimlerinin siyasi kimliğinin inşasında önemli bir etken olduğunu dile getirmiştir.

Özetle katılımcıların bir kısmı ideolojilerinin şekillenmesinde etkili olan hususlar içinde arkadaş ve çevre etkisinin en büyük faktör olduğunu, solcu arkadaş ortamının fikirlerini, davranışlarını ve hayata dair bakış açılarını derinden etkilediğini ifade etmiştir. Ayrıca bazı katılımcılar iş arkadaşlarının da etkisine vurgu yapmış, solcu iş arkadaşlarının iş ahlaklarının ve çalışkanlıklarının kendilerini etkilediğini ve onlar sayesinde ideolojik kimliklerinin temellerinin atıldığını belirtmiştir.

3.3.4. Dernek/Parti Etkisi

Bazı katılımcıların küçük yaşlarda sol örgütler ile tanışmaları siyasi kimliklerini oluşturmalarına büyük katkıda bulunmuştur. Hem katılımcıların bu örgütlerde yaptıkları okumalar hem de kendilerinden yaşça büyük solcu bireyleri rol model almaları kendilerini solcu olarak tanımlamalarında

önemli rol oynamıştır. Örneğin bir katılımcı, sağcı bir aileye sahip olmasına rağmen yolunun solcu bir dernekle kesişmesiyle sol ideolojiyi benimsediğini ifade etmiştir (K36):

Benim ailem sağcıydı. 60 darbesinden sonra Demokrat Partili olan babam önce dağa kaçtı. Bize o zamanlar çok kızılıyordu. Ama daha sonra o da bizden etkilenerek solcu oldu. Ben 1961 Anayasası'nın ülkemize verdiği demokratik ortam sayesinde solla tanıştım. Köyümüzde 1962 yılında Köy Kalkındırma Derneği kuruldu. Bu dernekte solcu ağabeylerimizin köyümüz için yaptığı çalışmalar, değişiklikler bizi özendirirdi. Solcu olmamda çevrem ve ağabeyimin arkadaşlarının oldukça büyük etkisi vardır. Ağabeyim köyün ilk üniversite mezunuydu. Ulaş Bardakçı'yı bireysel olarak tanıyordu. Hem insanlarla ilişkide hem de teoride çok iyiydi. Sürekli okumalar yapardı. Pratikte de köylülerle dayanışma halindeydi. O ve solcu arkadaşları köyün her işine koşarlardı, köyün kaldırım taşlarını tek tek döşediler, dağdan köye su getirmek için günlerce çapalarla küreklerle su yolu kazdılar. Solcu ağabeyler ben ve arkadaşlarıma kitap verirdi, dergi verirdi. Birkaç gün sonra da "Okudunuz mu?" ne yazıyor gibi sorular sorarken bizi kitaplar üzerinde konuşmaya teşvik ederlerdi, anlamadığımız konuları açarlardı... Daha ortaokuldayken Marks'la tanışmıştık, altyapı, üstyapı, devrimci parti, proletarya gibi kavramları öğrenmiştik. Okudukça okuyasımız gelirdi, tarlada çalışırken hemen bir gölge bulup 2 sayfa kitap okuyup çalışmaya devam ederdim. Dünyanın bizim köyden ibaret olmadığını öğrendim, işçinin, köylünün emek mücadelesini anladım, toplumsal ilişkileri, sağın fakir halkı nasıl sömürdüğünü anladım o ağabeylerin verdiği kitaplar sayesinde. Bu dönemde solculara karşı bir sempatim oluştu. Liseye geldiğimde artık ben de "Solcuyum, emekçiyim" diyordum.

Köyde yetişen katılımcının köyündeki solcu gençlerin dernek bünyesinde köyü kalkındırma çabaları katılımcıyı oldukça etkilemiştir. Solcu gençlerin aynı zamanda katılımcı ve arkadaşlarıyla yakın bir iletişim kurmaları, onlara çeşitli kitaplar vermesi katılımcının ve arkadaşlarının fikir dünyasını şekillendirmiştir. Bunlara ek olarak ağabeyinin de üniversite için köyün dışına çıkmayı başarması ve solcu kimliği ile bir örnek teşkil etmesi katılımcının siyasi kimliğinin netleşmesini sağlamıştır. Katılımcının solcu bir ağabeye sahip olması ve katılımcının dernek sonrası yeni bir çevresi olmasıyla iki farklı faktörün kimlik inşa sürecinde yer aldığı söylenebilir, fakat aktardıklarından da görülmektedir ki katılımcının kimliğinin temelleri köydeki dernekte atılmıştır. Bu nedenle bu katılımcının açıklamaları dernek etkisi başlığında yer almıştır. Benzer biçimde bir katılımcı daha dernek etkileşiminin de içinde bulunduğu bir çevreden kaynaklı bir kimlik inşa etme sürecini anlatmıştır (K37):

Küçük yaştan beri siyasete bir ilgim vardı ama asıl bilinçlenmem 1960 sonrası oldu. Bizim köydeki dernek, oradaki solcu ağabey ve ablalar ile beni çok etkiledi diyebilirim. Darbeden önce 1960'da komşu köyde Demokrat Partiye karşı bir miting düzenledik. Demokrat Partili babam başlarda bana çok kızdı. Biz 9 Kilometre yürüyerek mitinge gidip 9 kilometrede geri döndük o zamanlar büyük bir dayanışma ve heyecan vardı. Darbeden sonra da köyde 27 Mayıs bayramı hazırlıkları örgütlenmesi yapıyorduk. 1966'da köy derneğinde gazete çıkarmaya başladık. Köy sorunlarını kaleme alıyorduk. Dernekte sürekli toplantılar yapıp hem köyün sorunlarını hem de dünya ve Türkiye sorunlarını tartışıyorduk. Fikirlerimin oluşmasında, netleşmesinde bu dernekteki ağabeylerim de oldukça faydası oldu.

Önceki katılımcıya benzer biçimde bu katılımcı da sol kimliğinin oluşmasında önemli bir faktör olarak derneklerinde yaptıkları toplantıların, okumayı ve sorgulamayı teşvik eden ortamının önemli bir rol oynadığını

ifade etmiştir. K36 ve K37 ile benzer biçimde dernek vasıtasıyla siyasi kimliğinin şekillendiren başka bir katılımcı da zamanla CHP gençlik kollarına katılmasını sağlayan süreci şu sözlerle aktarmıştır (K41):

Lise yıllarında ilçemizde *Yurt-Der* isimli bir dernek kurduk. Orada dünyadaki ve Türkiye'deki gelişmeleri takip ediyorduk. Okumalar yapıyorduk. Fikir dünyam orada şekillendi diyebilirim. Bazen derneğe büyük ağabeyler ablalar geliyordu, bize kitap hediye ediyordu, dünya sorunlarından konuşuyorduk, İstanbul'da, Ankara'da okudukları için oradaki örgütlenmeler hakkında bilgi veriyorlardı, her anlattıkları çok ilgimizi çekiyordu, onlara çok özeniyorduk. Daha sonra CHP Gençlik Kollarına katıldım. Orada çeşitli görevlerde bulundum, seçim çalışmalarında esnaf ziyaretleri yaptık.

Solcu bir derneğin kurulması ve faaliyetlerinin yürütülmesinde aktif rol alan katılımcı bu dernek vasıtasıyla kendinden yaşça büyük olan solcu kimselerle etkileşime geçtiğini ve bu sayede siyasi kimliğini oluşturduğunu ve zaman içinde aktif politik mücadeleye katıldığını ifade etmiştir. Başka bir katılımcı da küçük yaşta gittiği derneğin politik kimliğini inşa etmesinde önemli bir rol oynadığını belirtmiştir (K56):

Ben Halkevleri'nde piştim. 9-10 yaşlarındayken Halkevleri'ne giderdim. O zamanlar bizim ilçede Halkevleri çok aktifti. Oradaki ağabeylerin, ablaların görüşleri beni çok etkiledi. Gündelik hayattaki davranışlarını da çok beğeniyordum onların. Ben de onlar gibi devrimci olmak istiyordum... Orada Amerikan emperyalizmine dair bir afişi asla unutamadım. Onu çok aradım ama bulamadım. Bir tane Amerikan askeri bir çocuğun cebine bomba koyuyordu. O afiş beni çok etkilemişti. Halkevleri bir yandan da çok disiplinli idi, bize okuma ödevleri verirlerdi ve daha sonra bununla ilgili tartışmalar yapardık. Herkes sunum yapardı. Bu sayede bilinçli bir solcu oldum. Ben 99'dan beri

Karaman Merkez'deki, Ankara'daki, Antalya'daki, Mersin'deki bütün eylemlere gittim. Bir tek eylem bile kaçırmadım.

Halkevlerinde gördüğü bir pankartı hâlâ unutamadığını belirten katılımcı, aynı zamanda kendisinden büyük yaşta olan dernek üyelerinin de kendisine bir rol model olduğunu ifade etmiş, aynı zamanda derneğin okuma ve tartışma faaliyetlerinin politik açıdan bilinçlenmesinde ve aktif siyasi kimliğinin inşasında etkisinin büyük olduğunu dile getirmiştir. Diğer bir katılımcı da arkadaşının TİP'ten milletvekili adayı olan dedesinden etkilendiğini belirtmiştir (K18):

Bizim bir arkadaşın dedesi 1965 Seçimlerinde TİP'ten aday olmuştu. O zaman tanıştım, sosyalizmle, sosyalistlerle. O seçimde bayağı çalışmıştık. O arkadaşları çok sevmiştim, bizden dört beş yaş büyükler de vardı ekibin içinde. Özellikle yaşça büyük olan arkadaşlardan epey etkilenmiştim. Sonra da o çevreden, soldan hiç kopmadım zaten ömür boyu.

Söz konusu katılımcı öncelikle arkadaşının dedesinin sol partilerden birinden milletvekili olmasıyla ilk kez sol görüş hakkında bilgi sahibi olma fırsatı bulduğunu belirtmiştir. Seçim çalışmaları esnasında birlikte uzun zaman geçirdiği TİP üyeleri sayesinde sol çevreyle bağ kurduğunu ifade eden katılımcı ömür boyu bu çevreden kopmadığını dile getirmiştir.

60 yaş üstü katılımcıların, 1980 öncesinde solun en küçük ilçede bile aktif olması sayesinde sol ile tanıştıkları, sol örgütlerde kendilerinden yaşça büyük olan diğer solculara hayranlık besledikleri görülmüştür. Örgüt bünyesinde yaşça büyük olan solcuların yönlendirmeleri sayesinde yoğun bir okuma faaliyetine dâhil olan katılımcıların siyasi kimliklerini inşa etmelerinde bu örgütlerin büyük katkısının olduğu anlaşılmaktadır.

3.3.5. Öğretmen Etkisi

Katılımcıların bazıları, solcu kimliği inşa ederken etkili olan en önemli faktörlerin başında eğitim hayatlarının çeşitli kademelerinde yollarının keşiştiği solcu öğretmenlerinin geldiğini ifade etmişlerdir.¹⁴ Örneğin K37, öğretmenleri sayesinde devleti ve toplumsal ilişkileri daha iyi bir perspektifte inceleme becerisi elde ettiğini ifade etmiştir:

Beni en çok etkileyen Türkçe öğretmenim oldu. Sürekli bize 'Gazete okuyun, ülkeyi, dünyayı takip edin' derdi oradan başladık. Edebiyat ve felsefe öğretmenlerim fikir dünyamı şekillendirmede büyük katkı koydu. Toplumsal ilişkileri anlamamı sağladılar. Onların yönlendirmeleri sayesinde okumalar yaparak toplumsal ilişkileri, devletin iç yüzünü anlamaya başladım. Tarih öğretmenim de beni oldukça etkiledi. Osmanlı'nın aslında işgalci bir devlet olduğunu, hanedanın İstanbul'da içinde yaşarken Anadolu'da, Konya'da, Karaman'da, Ermenek'te halkın perişanlık içinde olduğunu, gariban bir şekilde oluşunu anlattı. Osmanlı'nın iç işleyişi hakkında bilgi sahibi oldum. Hocalarım sayesinde hem güncel durum hakkında hem de tarih hakkında aydınlanma yaşadım.

K37, öğretmenlerinin etkisinin anlam dünyasını şekillendirmede yoğun biçimde etkili olduklarından bahsederken; aralarında Türkçe, edebiyat, tarih ve felsefe gibi branş öğretmenlerinin bulunduğu hocalarının sayesinde bakış açısını genişleterek hayata daha farklı bir perspektiften bakmaya başladığını ifade etmiştir. K37, öğretmenlerinin yaptığı yönlendirmelerle toplumsal ilişkileri sorgulamasının ardından siyasi kimliğinin şekillenmeye başladığını aktarmıştır. K39 ise solcu bir aileye mensup olmasına rağmen, siyasi boyutu da dâhil olmak üzere kimliğinin

¹⁴ Bu öğretmenler, eleştirel pedagoji kapsamında örnek olarak gösterilebilir. Ana akıma karşıt özne yetiştirme, eleştirel eğitim verme gibi konular için daha detaylı olarak bkz. McLaren, 2005.

oluşmasında ilkokul öğretmenin önemli bir payı olduğunu belirtmiştir (K39):

Beni en çok etkileyen kişi ilkokul öğretmenimdi. Beni o yetiştirdi. Dürüstlüğü, yalan söylememeyi, eşit davranmayı, adaleti, doğayı, hayvanları, tüm canlıları sevmeyi hep ondan öğrendim. Bir yandan da her insana eşit davranmayı, toplum için gerektiğinde fedakârlık yapmayı, gerektiğinde haksızlıklara karşı çıkmayı, dayanışmayı hep ondan öğrendim... Aynı zamanda babam da koyu CHP'liydi. Karaman Konya'ya bağlıyken CHP'den il genel meclis üyesi oldu. Köyün yolunu yaptırmak için çok uğraştı. Köyün çeşmelerini, sularını elektriklerini bağlatmada oldukça aktif görev aldı. Onun çalışmalarını, halka yardım etmesini de örnek aldım... Ayrıca öğretmen okuluna gittiğimde oradaki hocalarım da beni çok etkiledi. Kısaca beni en çok etkileyen başta ilkokul öğretmenim olmak üzere öğretmenlerim oldu, tabi babamı da önümde güzel bir örnek olarak sayabilirim.

Katılımcı, siyasi kimliğinin inşa sürecinde babasının aktif solcu kimliği olmasına ve öğretmen okulundaki hocalarına yer verse de ideolojisini oluşturma sürecinde en öne çıkan faktör olarak ilkokul öğretmeninden bahsetmiştir. Bu nedenle söz konusu katılımcının ifadeleri bu başlık altında yer almıştır. Başka bir katılımcı da önceki katılımcıya benzer biçimde kendisini etkileyen en önemli kişinin ilkokul öğretmeni olduğundan bahsetmiştir (K40):

İlkokul öğretmenim beni derinden etkiledi. Her gün *Cumhuriyet* gazetesi okurdu. Bize de verirdi, biz de okurduk. Bize büyük bir Atatürk sevgisi aşıladı. Lisede felsefe öğretmenim de beni çok etkiledi. *Cumhuriyet* ve *Akşam* gazetesi okumamızı tavsiye etti. Onlar sayesinde gündemi takip etmeye, siyasi olaylar hakkında bilgi sahibi olmaya başladım.

Katılımcı, ilkokul öğretmeninin etkisinin büyük olduğunu aktarırken ayrıca felsefe öğretmenin de bakış açısını farklılaştırdığını ifade etmiştir.

Mülakatlarda katılımcıların verdiği bilgilerden, aile faktöründen sonra en çok okuma ve arkadaş çevresinin etkisi ile solcu kimliklerini inşa ettikleri söylenebilir. Katılımcıların ifadelerine göre çoğunlukla çevrenin etkisi zamanla okuma ve araştırmaya da yöneltmiştir. Genel olarak bakıldığında kimi katılımcıların solcu bir ailede yetiştiği, sol değerlerle ailede tanıştığı görülürken, bazı katılımcıların ise çevresindeki solcular sayesinde sol ideolojiyi benimsediği tespit edilmiştir.

Okuma ve çevrenin etkisi konusundaki yanıtlar incelendiğinde, katılımcıların çevreleriyle etkilerinin iki farklı biçimde olduğu görülmektedir: olumlu ve olumsuz. Örneğin bazı katılımcıların çevrelerinde yaşadıkları (gerek sözel, gerekse şiddet olarak K20) olumsuz deneyimler kimlik inşalarında önemli rol oynamıştır. Bunun yanında arkadaş ortamında kendi tercihi doğrultusunda gelişen etkileşimler olumlu anlamda bir etkisi olduğu ifade edilebilir. Ayrıca yaşamın büyük bir bölümünün geçtiği iş ortamının, çalışma koşullarının da kimi katılımcıları sol kimlik inşası sürecinde dikkate değer biçimde etkilediği görülmektedir. Özellikle işçi olarak çalışan katılımcıların sınıf bilinciyle beraber girdikleri mücadele süreçleriyle kimliklerini netleştirdikleri ifade edilebilir.

Görüşmelerde elde edilen verilerden aktarılanlara bakıldığında katılımcıların ailelerinin genellikle CHP'li olmasının siyasi kimliklerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynadığı görülmüştür. Yapılan araştırmaların, okumaların ve tartışmaların da politik bilinç inşasında büyük katkısının olduğu söylenebilir. Katılımcıların küçük bir kısmının ailelerinden farklı bir siyasi tercihte bulunduğu gözlemlenmiştir, bu katılımcılar da okuma ve araştırmanın önemine vurgu yapmıştır. Bazı katılımcılar ise solcu arkadaşlarının ve çevrelerinin kendilerini büyük oranda etkilediğini belirtmişlerdir. Katılımcıları etkileyen önemli bir çevrenin de sol örgütler olduğu görülmüştür. Özellikle 60 yaş üstündeki katılımcılar 1980 öncesindeki dönemde DEV-GENÇ, Halkevleri gibi örgütler sayesinde

sol ile tanıştıklarını, bu örgütlerdeki etkileşim ve okuma faaliyetleri ile kimliklerinin temellerini attıklarını belirtmişlerdir. Bazı katılımcılar ise solcu öğretmenlerinin hem kişisel özelliklerinin hem de yaptıkları yönlendirmelerinin politik bilinçlerini oluşturmada en önemli etkiye sahip olduğunu ifade etmişlerdir.

Özetle katılımcıların siyasi kimliklerinin şekillenmesinde en önemli faktörlerin aile, okuma, araştırma ile arkadaş çevresi olduğu söylenebilir. Bu hususlara ek olarak sol örgütlerin ve solcu öğretmenlerin katılımcıların solcu olma süreçlerinde büyük katkısının olduğu görülmüştür.

3.4. ÖTEKİLEŞTİRİLME DENEYİMLERİ

Çalışmanın başında katılımcılara tecrübe ettikleri ötekileştirme deneyimlerinin olup olmadığı sorulmuş, bu soruya olumlu cevap veren katılımcılar araştırmaya dâhil edilmiştir. Bu bağlamda araştırmaya katılan bireylerin yaşadıkları ötekileştirilme deneyimleri pek çok açıdan incelenmiştir. Bu başlıkta katılımcıların maruz kaldığını düşündükleri ötekileştirme deneyimlerini anlatmaları istenmiştir. Katılımcılar, sahip oldukları kimliklerinden ve siyasi tercihlerinden dolayı pek çok ötekileştirilme deneyimi yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu ötekileştirilme tecrübeleri genel olarak on başlık altında toplanmıştır. Bunlar:

- Dinsel/mezhepsel kaynaklı ötekileştirilme (n=31)
- PKK'lı olmak ile suçlanma (n=29)
- Görevde yükselmeme ve iş hayatında dezavantaj (n=19)
- Kadın olmaktan kaynaklı ötekileştirilmeler (n=24)
- FETÖ'cü olmak ile suçlanma (n=18)
- Fiziki şiddet görme (n=17)
- Sol içinde ötekileştirilme (n=11)

- İşten çıkarılma (n=5)
- Öğrenim hayatında dezavantaj (n=3)
- Bürokrasi kaynaklı ötekileştirilme (n=2)

Katılımcılardan yaşadıkları olumsuz deneyimleri detaylı olarak anlatmaları istenmiş ve çoğu katılımcının sıklıkla dinsiz olmakla itham edildikleri ortaya çıkmıştır. Katılımcıların maruz kaldığı bir diğer etiket de PKK'lı olmaktır. Katılımcılar pek çok kez PKK'lı olmakla suçlandıklarını ifade etmişlerdir. Kamu kurumlarında çalışan katılımcıların önemli bir kısmı da siyasi görüşlerinden dolayı görevde yükselmelerinin önünün kesildiğini ifade etmişlerdir. Kadın katılımcıların çoğu (n=24) sırf kadın oldukları için pek çok ötekileştirilmeye uğradıklarını belirtmiştir. Bazı katılımcılar da iktidara muhalif oldukları için iktidar ve destekçileri tarafından FETÖ üyesi olmakla, gizli FETÖ'cülük ile suçlandıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların bir kısmı da ülkücülerden ve 12 Eylül döneminde kolluk kuvvetlerinden fiziki şiddet gördüklerini belirtmişlerdir. Kimi katılımcılar ise sol mücadele içinde solcular tarafından dışlandıklarını, küçük görüldüklerini, ötekileştirilmeye uğradıklarını öne sürmüşlerdir. Üç katılımcı ise sadece siyasi görüşleri nedeniyle çalıştığı işten atıldığını ifade etmiştir. Bazı katılımcılar öğrenim hayatında çeşitli dezavantajlar yaşadıklarını belirtirken iki katılımcı da bürokrasideki işleyişte sıkıntılarla karşılaştıklarını aktarmışlardır. İlerleyen başlıklarda söz konusu ötekileştirilme deneyimleri detaylı olarak ele alınmıştır.

3.4.1. Dinsel/Mezhepsel Kaynaklı Ötekileştirilme

Muhafazakârlığın güçlü olduğu bir taşra ili olan Karaman'da yaşayan katılımcılar sıklıkla dinsiz olmakla itham edildiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar çevrelerindeki insanların çoğunlukla solculuğu dinsizlik ile, günahkârlık ile özdeşleştirdiğini belirtmişlerdir. Katılımcılar söz konusu muhafazakâr kişilerin kendilerini sıklıkla dindar olmaya ikna etmeye çabaladıklarını ifade etmişlerdir. Örneğin (K3):

Pek çok kez “[K3] ben seni çok seviyorum ama ne zaman dindar bir kız olacaksın? Senin cehennemde yanmanı istemiyorum. Çok iyi kızsın ama ah bir de dindar olsan ne güzel olurdu” gibi şeyler duydum. Artık dinî konularda pek konuşmuyorum, yoruldum çünkü, “Evet, doğru, he, he.” deyip geçiyorum.

Başka bir katılımcı da vejetaryen olmasının dinen günah olduğu iddiaları ile sıklıkla karşılaştığını, yeme biçimini değiştirmesi için ciddi bir baskı oluşturulduğunu ve sonunda insanlarla tartışmaktan vazgeçtiğini belirtmiştir (K9):

Vejetaryen olmamdan kaynaklı olarak pek çok sıkıntı yaşadım. Daha önce senelerce vejetaryen olduğumu belirttiğimde kimseyle din tartışması yaşamamıştım fakat burada pek çok kez böyle durumlarla karşı karşıya kaldım. “Ama Allah onları biz yiyelim diye göndermiş. Allah’a karşı çıkmak büyük günah.” gibi tipik, insan-merkezci cümleler duydum kaç sefer. Yani et yemeyerek büyük günah işliyordum aslında. “Kuran’da böyle yazıyor, yemen lazım.” diyorlardı, başlarda “Ben inanmak zorunda mıyım?” diye tartışıyordum falan ama sonralarda herkese laf yetiştirmekten vazgeçtim, sivrildiğimi fark ettim karşıdakinin de değişmediğini anlayınca artık ete alerjimin olduğunu söylüyorum. O zaman da tavuk, ton balığı gibi şeyler öneriyorlar. Zaten burada hayvansever olmak da çok zor, mesela sokakta bir kediyi, köpeği besliyorum, gene o iğrenç bakışlar üstümde oluyor. Kimisi “İnsanlar aç, onlara da yardım et.” diyor, kimi erkekler “Ben de açım, beni de yemeğe götür.” diye sulanıyor.

Dinin ve dindarlığın gündelik hayatta -yukarıdaki örnekte görüldüğü üzere yemek tercihlerinde dahi- önemli bir yer kapladığı Karaman’da CHP’li olmak da çoğu kez dinsizlikle yaftalanmayı beraberinde getirmektedir.

CHP'nin "dinsiz parti" olarak damgalanmasına defalarca tanık olan bir parti yöneticisi bu konu hakkındaki iki ilginç hatırasını paylaşmıştır (K24):

Hiç unutmam bir gün seçim çalışması kapsamında dağ köylerinden birine gittik. Zaten oralarda çok sıkıntı çekiyoruz; tarikatlar bu köylerde çok etkili, bizi hep dinsiz olarak görürler, biz gittiğimizde hep soğuk davranırlar. Köye girerken oradaki tek üyemiz koşa koşa yanımıza geldi "Aman başkan, benim üyeliği silin." dedi. Nedenini sorduğumuzda da "Hacca gideceğim ben. Kahvede CHP üyeliği olursa hacılığın kabul olmaz dediler." dedi. Ne kadar uğraşsak da ikna edemedik; köydeki tek üyemizi de o şekilde kaybettik. Başka bir durumu da parti binasını büyütmeye çalışırken yaşadık. İl Başkanlığının bitişiğindeki dükkânı satın alıp Gençlik Kollarına vermek istemiştik, dükkân sahibi, "Ben CHP'ye dükkânı satarsam cehennemlik olurum." dedi ve o dükkânı alamadık.

Sol partiye üyeliği nedeniyle İslam'ın gereklerini yerine getirse bile kabul edilmeyeceği inancı taşıyan birinin katılımcıya üyeliğini sildirmesi ve sol parti faaliyetleri için satın alınmak istenen binanın sahibinin CHP'ye binayı sattığında cehenneme gidecek olma korkusu örnekleri üzerinden katılımcı, sol görüşe yönelik bakış açısını aktarmıştır. Katılımcıya benzer biçimde ailesi müteahhit olan katılımcı da Karaman'da ev satışı yaparken yaşadığı deneyimi aktarmıştır (K23):

Birkaç sene önce bir aileye ev satmıştık, tüm evraklar halledildi, para alındı, anahtar teslim edildi, tüm süreç bitmişti yani. Adam beş gün sonra bize geldi, yalvarıyor, "Lütfen, bu evi geri alın." diye. Başımıza ilk defa geldi böyle bir durum, çok şaşırdık. Nedenini sorduğumuzda, "Eşim eve girmiyor, geçenlerde bir cemaat sohbetinde, o evi CHP'li müteahhit yapmış, o evde durulmaz, içinde şeytanlar vardır, büyük günah, sakın adımını dahi atma demişler" dedi. Adam çok zor durumda olunca satışı iptal etmek, evi geri almak, parayı iade etmek zorunda kaldık.

K24'e benzer biçimde söz konusu katılımcı da CHP hakkındaki ön yargılara vurgu yapmıştır.

CHP Kadın Kolları üyesi bir kadın katılımcı ise parti üyeliği nedeniyle oturduğu apartmanda komşuları tarafından ötekileştirildiğini ifade etmiştir (K25):

Apartmentta tüm kadınların katıldığı gün düzenleniyordu. Yakın olduğum komşuya beni neden davet etmediklerini sorduğumda, komşulardan birinin "Sakın çağırmayın o dinsizi, günümüzün bereketini kaçıırır." dediğini ve diğer komşuların da ona katıldığını söyledi. Kendisi karşı çıktığında da başka bir komşunun "Sen de onun evine girip çıkıyorsun, sakın yaptığı yemeği yeme, demlediği çayı içme, uzak dur ondan boş ver o dinsiz CHP'liyi." dediğini söyledi.

K23 ve K24'ün ifadelerine benzer şekilde Katılımcı 25 de solcular hakkındaki hurafelerden dert yanmıştır. Solcu olması nedeniyle dinsiz olduğu, evinde herhangi bir şeyin yenilip içilmemesi gerektiği gibi inanışlar bulunduğunu belirten katılımcı solcu kimliği nedeniyle apartmandaki komşu çevresinden dışlandığını ifade etmiştir. Alevî bir katılımcı da yaptığı yemeğin yenmeyeceği gibi batıl inançlarla çok sık karşılaştığını belirtmiştir (K53):

Alevî olduğumuz için "Sizin verdiğiniz şeyler yenmez, büyük günah." dediler. Direkt yüzüme söylediler. "Sen Alevî olduğun için senden bir şey yemem." dediler. Bize "Sen Alevîsin' diyorlar. 'Kızılbaşsın' diyorlar. 'Alevî'nin elinden yemek içmek günahdır' diyorlar.

Katılımcıların ifadelerine bakıldığında CHP'li birisinin hac ibadetinin kabul olmayacağı, CHP'li müteahhittin yaptığı eve meleklerin girmeyeceği, CHP'ye bina satışı yapanın cehennemlik olacağını düşünmesi, solcuların ve Alevîlerin yaptığı yemekleri yemenin büyük günah olduğu gibi pek çok bâtil inancın mevcut olduğu görülmüştür.

Araştırma kapsamında mülakat yapılan 61 katılımcının 31'i sıklıkla dinsiz olmakla suçlandığını, dinsiz olduğu gerekçesiyle bulunduğu ortam ve çevreden dışlandığını belirtmiştir. Bu durum dinî ibadetlerini yerine getiren katılımcılar için de herhangi bir dine mensup olmayan katılımcılar için de geçerlidir. Dinsel kaynaklı ötekileştirilme biçimlerini hem kadın katılımcıların hem de erkek katılımcıların yaşadığı görülmüştür. Katılımcılar çevrelerindeki insanların solculara genellikle ön yargılı biçimde yaklaştığını ve solculuğu dinsizlikle özdeşleştirip kendilerini dışladıklarını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar ise çevrelerindeki kişilerin kendilerini dindar olmaya ikna etmeye çalıştıklarını, Karaman'daki ilk yıllarında bu kişilerle tartıştıklarını, düşünce biçimlerini anlatmaya çalıştıklarını fakat -K3 ve K9 örneklerinde görüleceği üzere- zaman içinde yorulduklarını ve dinî konularda konuşmaktan, fikirlerini beyan etmekten büyük oranda vazgeçtiklerini belirtmişlerdir.

3.4.2. PKK'lı Olmakla Suçlanma

Araştırmaya katılanların pek çoğu solcu oldukları için PKK'lı olmakla itham edildiklerini belirtmiştir. Katılımcıların çoğunluğu hem ulusal hem yerel bazda sağcıların, solcuları PKK'lı olarak damgalamalarından şikâyetçi olmuştur. Katılımcılar PKK'lı etiketinin taşrada hareket alanlarını kısıtladığını ve sürekli olarak karşılına çıktığını ifade etmiştir. Örneğin (K3):

Aslında HDP'li değilim ama burada solcu deyince hemen HDP'li muamelesi yapıyorlar. Hatta benim başkan yardımcısı olduğum bir dernek hakkında "Bizim PKK sempatzanı dernek ile işimiz olmaz." lafı söylenmişti. Tabii burada beni kast ediyorlar. Sonra öğrencilerle gidilen bir piknikte benim öğrencilere zorla Kürtçe şarkı söylediğim iddia edilmişti. Yine o piknikte "Teröristler, bizim şehidimizdir!" dediğim ortaya atılmış. Zaten insanlar, eşimin Kürt olduğunu öğrendiklerinde de bozuluyorlar, bunu çok rahat hissedebiliyorsun.

Bir katılımcı da Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde doğduğu için terörist olmakla suçlandığını ve bu suçlamaların trafikte bile hissedildiğini belirtmiştir (K5):

Şivemi duyunca bir önyargı oluşuyor insanlarda. Geçenlerde birisi nereli olduğumu sordu ve Güneydoğulu olduğumu söylediğimde “Yoksa sen terörist misin?” diye sordu ciddi ciddi. Şehirlerarası yolculuklarda da kimi zaman sıkıntı oluyor. Geçenlerde 21 (Diyarbakır) plaka ile kaç kez durdurulduk polis tarafından, arabadaki herkese kimlik taraması yapıldı, ama aynı yolu iki gün sonra 70 (Karaman) plaka ile gidince bir kez bile durdurulmadık.

Katılımcı, Güneydoğulu olduğundan dolayı hem yerel halk hem de trafik polisi gibi resmî görevliler tarafından ötekileştirilmeye maruz kaldığını anlatmıştır. Bir başka katılımcı da seçim zamanı esnaflardan yönelen ithamları anlatırken aynı zamanda başka bir esnafın da dinsel kaynaklı çeşitli baskılar gördüğünü belirtmiştir. Katılımcı, ziyaret ettikleri esnafın oyunu CHP'ye vereceğini fısıltıyla söylediğini fakat bu durumun duyulması halinde komşu esnaflardan gelecek baskılardan ötürü ticaret hayatının sona ereceği endişesini aktarmıştır (K55):

Seçim zamanı CHP'ye yardım etmek istedim. Gençlik kolları ile birlikte esnafları geziyorduk. Çoğu esnaf, “Buradan gidin, dükkanımdan çıkın, siz teröristlerle iş birliği yapıyorsunuz.” dedi. Bir tanesi usulca “Bakın ben size oy vereceğim ama diğer esnaflar bilmesin. Zaten Cuma namazı vaktinde kapatmadığım için bana dinsiz diyorlar. Bir de CHP'ye oy verdiğimi afişe edersem burada beni barındırmazlar.” dedi. Daha önceki seçim dönemlerinde aktif olarak çalışmadığım için bilmiyorum. Fakat bu dönem, bu 2023 seçimlerinde sürekli bize, CHP'lilere, gençlik kollarına dinsiz dediler, terörist dediler, HDP'li dediler.

Katılımcının ifadelerinden de anlaşılacağı üzere dinsel/mezhepsel kaynaklı ötekileştirilme örneklerinde görüldüğü gibi solculara yönelik bir ön yargının bulunduğu söylenebilir. K55'e benzer biçimde bir başka katılımcı da seçim döneminde kırsal alanda bir kahve ziyareti gerçekleştirdikleri esnada linç edilme tehlikesi yaşadıklarını belirtmiştir (K51):

Son seçim döneminde büyük sıkıntılar yaşadık. Bize sürekli "HDP ile iş tutuyorsunuz, siz de teröristsiniz." ithamlarında bulundular. Ermenek'te bir kahveye gittiğimizde birisi yüksek sesle "Teröristler gelmiş!" diye seslendi, bir kişi dahi elimizi sıkmadı. Hatta birisi telefonla arkadaşlarını arayıp "Koşun CHP'liler geldi. Hemen kahveye gelin!" dedi. Biz de apar topar ayrılmak zorunda kaldık. Çünkü kalsak kahvede linç edilecektik. Başka bir gün pazarda broşür dağıtan 16 yaşındaki arkadaşımıza birisi "Sen de dağdakiler gibi leş olacaksın, leş kokacaksın." dedi.

Katılımcı, gerek kendisi ve arkadaşlarına terörist ithamlarında bulunulması, gerek başkalarına haber vererek linç etme girişiminde bulunulması, gerekse arkadaşına dağdakiler gibi leş olacağı hakaretlerinin yapılması gibi örnekler üzerinden terörist oldukları iftiralarına maruz kaldıklarını iddia etmiştir. Bir katılımcı da Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinden toplu bir şekilde Karaman'a sürgün edilen Eğitim-Sen üyesi öğretmenlerin bir saldırıya uğramaktan kıl payı kurtulduklarını belirtmiştir (K12):

Birkaç sene önce Doğu ve Güneydoğu illerinde sendikamızın üyesi olan öğretmenleri buraya toplu bir şekilde sürgüne yollamışlardı. Bu öğretmenler ilk geldiklerinde Öğretmenevinde kalıyorlardı. Sonra ülkücülerin buraya bir baskın düzenleyeceği söylentisini duymuştuk, polise bizzat gidip "Bakın bu arkadaşlar sırf Kürt diye Öğretmenevine bir baskın yapacaklarmış, ikinci bir Madımak Katliamı olur, aman dikkat edin." dedim. Onlar da sağ olsunlar anında tedbir almışlardı da bir sıkıntı yaşamadık.

Yoksa gerçekten çok büyük olay olacaktı. Ülkücülerin gözü dönmüştü, “Karaman’da hain istemiyoruz!” falan demişler.

Söz konusu katılımcı, sendika üyesi Kürt öğretmenlere ciddi bir saldırı düzenleneceği duyumu üzerine kişisel ilişkileri bulunan polislerle iletişime geçtiğini belirtmiştir. Katılımcı, polislerle olan samimiyeti sayesinde öğretmenlerin koruma altına alınmasını ve yapılması planlanan saldırının engellenmesini sağlamıştır. Başka bir katılımcı da sıklıkla PKK’yi destekleyip desteklemediğinin sorulduğunu ifade etmiştir (K27):

İnsanlarla oturup konuşunca konu siyasete gelince solcu olduğumu, sosyalist olduğumu anladıkları zaman hemen “PKK hakkında ne düşünüyorsun, onları destekliyor musun?” gibi sorular sormaya başlıyorlar. Sürekli PKK’lı olmadığımı insanlara anlatmaya çalışıyorum.

Diğer bir katılımcı da geçmişte benzer şeyler yaşadığını, her PKK eyleminden sonra kendisinin PKK’lı olmadığını açıklamak zorunda kaldığını belirtmiştir (K26):

Ben lise dönemindeyken PKK’nın TAK kolu [(Teyrêbazên Azadiya Kurdistan - Kürdistan Özgürlük Şahinleri)] sıklıkla şehirlerde eylem düzenliyordu. Onlar her bombalı eylem düzenlediğinde gözler bana çevriliyordu. O aralar sürekli PKK’lı olmadığımı açıklamam gerekiyordu.

Yapılan görüşmeler sonucunda 29 katılımcı sıklıkla PKK’lı olarak damgalandıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar, solcu olduklarını öğrenen kişilerin çoğu zaman kendilerini HDP’li hatta PKK’lı olmakla itham ettiğini belirtmişlerdir. Bazı katılımcılar ise Kürt kimliğinin PKK üyesi olmakla eş değer görüldüğünü ifade etmişlerdir. Hatta bazı katılımcılar eşlerinin Kürt olmasından dolayı ötekileştirilme yaşadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların şikâyetçi olduğu anlayışa göre solcu olmak *vatan haini, terörist ve PKK’lı* olmak anlamına gelmektedir. Bu anlayışın yaygınlaşması, medyada sıklıkla kullanılması ile birlikte katılımcılar taşrada kendilerine karşı bir

önyargı oluştuğunu ve insanlarla ilişkilerinde büyük sıkıntılar yaşadıklarını belirtmişlerdir.

3.4.3. Kadın Olmaktan Kaynaklı Ötekileştirilmeler

Araştırma kapsamında 26 solcu kadın ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Araştırmaya katılan kadınların çoğunluğu (n=24) taşrada solcu bir kadın olmanın birçok zor yanı olduğunu ifade etmiş, aynı zamanda giyim tarzlarından dolayı da bir ötekileştirilmeye uğradıklarını belirtmişlerdir. Hatta pek çoğu Karaman'a özel kıyafetlerinin olduğunu, Karaman dışında daha özgür giyinseler de yaşadıkları çeşitli deneyimler sonucu bu şehirde giyimlerine sansür uyguladıklarını ifade etmişler, bu durumu *Gardırop Ayrımı* sözleriyle özetleyen katılımcılar olmuştur. Örneğin (K6):

Elbise giydiğimde toplu taşımaya binmemeye çalışıyorum. Bir iki sefer binmişimdir en fazla, daha sonra bakışları üzerimde toplayınca vazgeçtim. Şimdi artık okula gelirken giyeceğim şeye dikkat ediyorum, uzunluğu, kısalığı, göğüs dekoltesi falan. Yani memlekette giyeceğim kıyafetler, burada giyeceğim kıyafetler diye ayrı ayrı giysilerim var, burada daha kapalı giyiniyorum kesinlikle. Çok ciddi bir gardırop ayrımım var diyebiliriz. Ama bu sadece erkeklerden de kaynaklanmıyor; biz de bu durumu kanıksadık sanki. Geçen gün başka fakülteden bir arkadaşım şort giymişti, "Valla bravo, ben giyemem böyle." dedim.

Söz konusu katılımcı toplu taşımada maruz kaldığı durum nedeniyle dolabında daha kapalı kıyafetler seçmek durumunda kaldığını, hatta bir arkadaşının giydiği kıyafeti takdir ederek, kendisinin artık giyemediğini ve bu durumu kanıksadığını belirtmiştir. Benzer şekilde başka bir katılımcı da bir diğer kamusal alan olan çarşıda yürürken kendisine yöneltilen bakışlardan ve tacizlerden şikâyetçi olduğunu, o nedenle bu şehre özel bir grup kıyafet edindiğini dile getirmiştir (K9):

Deniz kenarındaki büyük bir şehirde yaşıyordum, Karaman'a ilk geldiğimde insanların pervasızca bakışlarından şok oldum. Tek başına bir kadın olarak çarşıya indiğimde babam yaşındaki adamların mide bulandırıcı bakışlarına maruz kaldım. Sonrasında kendimce önlemler almaya başladım. Aslında kıyafetlerim çok açık değildi ama buraya uygun olsun diye farklı kıyafetler aldım, daha kapalı kıyafetlerimin olduğu bir dolap yaptım. Bir kısım buraya ait, bir kısım diğer şehir. İkisi arasında yine de çok büyük fark var. Orada giydiğimi burada giyemiyorum. Ben Karaman'da çalışmaya başlamadan önce benim bir arkadaşım burada çalışmaya başlamıştı. Bir gün bulduğumuzda bana "Kırmızı oje sürmeyi çok özledim." dedi ve ağlamaya başladı. Ben de çok şaşırılmışım çok anlamsız gelmişti, "İstiyorsan sür." demiştim ama kısa bir süre sonra ben de bu şehirde yaşamaya başlayınca ne demek istediğini çok iyi anladım. Kırmızı oje ve ruj, bu şehir için çok büyük bir cesaretmiş.

Bu katılımcı da maruz kaldığı baskılar sonucu çözüm yöntemi olarak normalde giymeyi tercih etmediği kapalılıkta kıyafetleri dolabına ve hayatına dâhil ederek yaşadığı olumsuzlukları azaltmaya çalışmıştır. Karaman'a gelmeden önce katılımcının burada yaşayan bir arkadaşının kendine uyguladığı çeşitli sansürleri önceden anlayamasa da bu şehirde yaşamaya başladıktan sonra benzer bir yolu izleyerek kendini korumaya çalıştığını ifade etmiştir. Ankaralı olan bir katılımcı da hem gardırobunu Karaman'a göre değiştirdiğini hem de erkeklerin verdiği rahatsızlıklardan kurtulmak amacıyla bir ilişkisi olmamasına rağmen alyans taktığını ifade etmiştir (K59):

Ankara'da pek bir sıkıntı çekmedim ama Karaman'da çok yaşadım. Yurtta ve okulda bazı kız arkadaşlarımla yüzük taktığını fark ettim, "Aaa sözlendin mi? Hayırlı olsun, kim bu?" gibi sorular sorduğumda arkadaşlarım sadece tacizlerden,

asılmalardan korunmak için taktıklarını söyledi. Bazılarının sevgilisi bile yokken, sırf rahat olmak adına yüzük taktıklarını gördüm. Başlarda çok geleneksel, saçma buldum, toplumsal cinsiyet üzerinden eleştiriler getirmeye falan çalıştım ama şu anda ben de yüzük takıyorum. Erkek arkadaşım bile yok ama bakışlardan, flört denemelerinden usandım, Karaman'da yüzük takıyorum, kaçış için. Gerçekten de çok fark ediyor. Bir de ilk senemde kıyafet bakımından çok sıkıntı çektim. Okula ilk başlarken Eylül ayı havalar daha sıcaktı, şort, etek gibi kıyafetlerimi koymuştum bavula. Ne büyük hata yapmışım. Her şort, etek giydiğimde erkeklerin gözü üzerimde oluyordu. Üniversite içinde bir nebze az oluyordu, ama dolmuşta, çarşıda bakışlar, laf atmalar çok fazla oluyordu, kendimi yurda zor atıyordum. Ondan sonra ilk tatilde onları Ankara'ya geri götürdüm ve Karaman'da giyilecek kıyafetler diye yeni bir alışveriş yaptım.

Katılımcı, Karaman'da yaşamının hayatına çeşitli biçimde farklılıklar getirdiğinden bahsetmiş, diğer kadın katılımcılarda da sıklıkla rastlanan giyim kuşamına bir sansür getirdiğini ifade etmiştir. Ayrıca katılımcı, başlarda çevresinde gördüğünde bu durumu yadırgasa da zamanla mantıklı bularak herhangi bir ilişkisi olmamasına rağmen alyans takarak Karaman'da kadın kimliğiyle yaşamaya çalışırken günlük yaşamında çeşitli değişiklikler yaparak maruz kaldığı baskı ve ötekileştirmelere bir çözüm bulmaya çalıştığı görülmektedir. Bir diğer katılımcı da Karaman ilinde giydiği kıyafetlerinden ve saç renginden dolayı ötekileştirilmeye uğradığını ifade etmiştir (K3):

Her konuda ötekileştirme yaşadım. Mesela saç rengim mor diye laf sokmaya çalıştılar, kadınıym diye dışladılar, küçük gördüler, bekarım diye, farklı bir siyasi görüşüm var diye... Saçımı sarıya boyattım, bir süre gündemlerinin birinci maddesi oldum. Çok

kısa giymesem de etek giydiğimde etek boyuna dikkat ediyorlar, şöyle bir süzüyorlar.

Katılımcı, tercih ettiği saç renklerinin iş yerinde önemli bir gündem oluşturduğunu ve çeşitli eleştirilere maruz kaldığını ve kıyafet konusunda da baskı hissettiğini belirtmiştir. Sahil kentinden Karaman'a taşınan bir katılımcı da diğer katılımcılara paralel olarak kadın kimliğinden ötürü sürekli baskı ve laf atmalara maruz kaldığını ve giyim sansürü uyguladığını aktarmış, ayrıca katılımcı kadın kimliğine ek olarak solcu kadın kimliğinden dolayı bir okul arkadaşı tarafından cinsel tacize uğradığını ifade etmiştir (K54):

Karaman ilginç bir yer Akdeniz'den¹⁵ geldiğimden beri hep şaşırıyorum. Özellikle ilk sene büyük sıkıntılar yaşadım. Hep bir bakılma, gözaltında olma hissiyatı var. Çarşıda yürürken sürekli bir laf atma var, yoğun bakışlar var. Burada daha rahat etmek için ister istemez kıyafetlerimi değiştirdim. Akdeniz'de giydiğim bazı kıyafetleri Karaman'da giyemiyorum. Etek giydiğim zaman bazı erkek hocalar ders anlatırken bacaklarıma bakıyordu ilk sene. O nedenle okula gelirken etek giymekten vazgeçtim. Akdeniz'de hiç yaşamadığım şeyleri burada yaşıyorum. Karamanlı erkekler biraz samimi olduğumda hemen asılmaya flört etmeye çalışıyor. Bir gün vize sınavlarına evde çalışırken Karamanlı samimi bir erkek arkadaşım durduk yere dudaklarıma yapıştı. Onu ittirdiğimde ve "Sen ne yapıyorsun?" dediğimde "Sen solcusun ya, Akdeniz'de geldin ya, bu konularda rahatsın." diye düşündüm dedi. Ben de onu evden kovdum, bir daha da görüşmedim.

Erkeklerin bakışlarından rahatsızlığını dile getiren katılımcı, diğer kadın katılımcılara benzer biçimde giyimini geldiği şehre göre kısıtladığını

¹⁵ Katılımcının kimliğinin gizliliği için burada şehir adı verilmemiştir.

belirtmiştir. Ayrıca kendisinin solcu ve kıyı kentinden gelmesi nedeniyle “rahat” olduğu ön kabulüyle bir arkadaşı tarafından cinsel tacize uğradığını aktarmıştır. Farklı şehirlerden Karaman’a yaşamaya gelen katılımcılara paralel olarak Karaman’da doğup büyüyen bir katılımcı da benzer biçimde erkeklerin çeşitli baskılarına maruz kaldığını ve bu nedenle gardırobunu hemen her zaman “şehre uygun” tuttuğunu ifade etmiştir (K55):

Ben ömrüm boyunca hep kontrollü giyinmek zorunda kaldım. Bazen özenip etek giyiyorum. Fakat laf atan bakan çok oluyor. O zaman pişman oluyorum. Antalya'nın bir erkek arkadaşım vardı. Ona inanamıyordum. Hep bana güveniyordu. Hiç karışmıyordu kıskanmıyordu ama Karamanlı erkek arkadaşlarım beni hep kıskandı, kısıtladı, giydiğime karıştı, görüştüğüm arkadaşlarıma karıştı.

Katılımcı, doğduğundan bu yana Karaman’da yaşamasına rağmen bakışlardan ve laf atmalardan rahatsızlık duyarak giyim sansürü uyguladığını aktarmış, arada etek giydiğinde de tercihi nedeniyle pişmanlık yaşadığını ve Antalyalı bir erkek arkadaşı üzerinden Karamanlı erkek arkadaşlarından gördüğü baskı ve kıskançlığının aşırılığını dile getirmiştir. Benzer şekilde başka bir katılımcı da göreve ilk başladığı yıllarda kadın kimliğinden ötürü çeşitli sıkıntılar çektiğini ayrıca iş arkadaşlarının giyimini uygun bulmayarak kendisini amcasına “ihbar” ettiğini belirtmiştir (K27):

Memuriyete ilk başladığım sene amcama, “Bu kız çok açık giyiniyor, haberin olsun.” diye şikâyet gitmiş. Bir de göreve ilk başladığım günlerde insanlarla tanışırken bazı erkekler elimi sıkmak istememişti, anlamamıştım elimi uzatıyordum karşımdaki elini göğsüne koyuyordu, ben de ısrar ediyordum. En son başka bir arkadaşım beni dürttü ve hafifçe kenara çekti, sonradan durumu anlattı. Ben çok şaşırılmıştım hiç böyle bir şey başıma gelmemişti daha önce. Daha sonra karşımdaki erkek elini uzatmadıkça elimi uzatmamayı öğrendim.

Söz konusu katılımcı ayrıca iş ortamında kadın olması nedeniyle erkekler tarafından dışlanmaya yönelik deneyimlere sahip olduğunu ifade etmiştir. K27, çalıştığı ortamda, erkeklerin kadınların elini sıkmadığını zaman içinde öğrenmiş ve olumsuz bir tecrübe yaşamamak adına sosyal ilişkilerde geri plana çekilerek kendini korumaya çalışmıştır. K31 de K27'ye benzer şekilde çalışma hayatında giyiminden ötürü amiri tarafından küçük düşürüldüğünü söylemiştir:

Bir gün erkek bir hocamız, kıyafetime şöyle bir bakıp, “Sen yarın öbür gün derse de mi böyle giyinerek gideceksin?” dedi.

Katılımcı derse girecek kadar uygun biçimde giyinmediğine yönelik eleştiri almışken, başka bir katılımcı da kıyafetlerinin yanında başının açık olmasından dolayı çalıştığı okulda ötekileştirilmeye uğradığını belirtmiştir (K2):

Şimdi çalıştığım okulda başı açık kimse yok, bir tek ben varım ve tek Eğitim-Sen üyesi benim. Bu okulda göreve ilk başladığımda bir önyargı, bir uzak durma vardı bana karşı, bakışlarından hissediyordum. Kadın olunca zaten ayrı bir ötekileştirilme ile karşı karşıyasın. Giyim, kuşam konusunda açık-kapalı diye sınıflanıyorsun hemen. Okuldakiler zamanla beni tanımaya başladıkça rahatladılar, zamanla kıyafetimi, başımın açıklığını görmemeye başladılar. Fakat ulusal çapta şunu eklemek istiyorum, “Kadının namusu eşarpta gizlidir.” mantığı oluştu son yıllarda, hükümet oluşturdu bunu da. Yani başın açıksa bir önyargı oluyor sana karşı. Bu önyargıyı kırmak da çok zor oluyor maalesef.

Söz konusu katılımcı da iş yaşamında hem giyim tarzından hem de başının kapalı olmamasından ötürü olumsuz deneyimlere maruz kaldığını ifade etmiştir. Bir önceki katılımcıya benzer biçimde başının açık olmasından ötürü çeşitli zorluklar yaşayan başka bir katılımcı, tesettüre girmesi yönünde çeşitli “davetler” aldığını belirtmiştir (K49):

Hele başı açık olmak çok zor Karaman'da. Kimi zaman çevremden "Başını kapat." baskısı oldu Karaman'da. Hatta cemaat üyesi olan bir komşum "sana çok yakışır" dedi ve bana bir eşarp hediye etti.

Katılımcı maruz kaldığı baskı ve sıkıntıları paylaşırken, eşarp hediye edilmesi yoluyla da örtük biçimde baskıya uğradığını dile getirmiştir. Kadın katılımcıların şikâyet ettiği bir diğer önemli husus da sahip oldukları solcu kimliklerinden ötürü çevrelerindeki erkeklerin bir süre sonra arkadaşlıktan öteye geçmek istemesidir. Kadın katılımcılar sıklıkla erkeklerin kendileriyle flört etmeye çalıştığını ifade etmişlerdir. Örneğin (K9):

İlk geldiğimde herkese kadın ya da erkek değil de insan olarak bakıyordum, herkesle selamlaşıyordum ama öyle yapmamam gerektiğini anladım. Şöyle bir olay yaşadım. Üniversitenin servisine sabahları ilk binenlerden biri oluyordum, şoföre selam veriyordum, diğer binenleri gözlemliyordum, kimse adama selam vermiyordu, bu durum çok garibime gitti. Bir süre sonra ellili yaşlarda olduğunu tahmin ettiğim şoför bana değişik davranmaya başladı, servisle gitmediğim günlerden sonra laubali bir şekilde "Sen niye gelmiyorsun bakalım? Gözlerim seni arıyor." gibi saçma sapan konuşmaya, resmen bıyık burmaya başlamıştı. Yani benim onu insan yerine koyup selam vermem, onda bir flört başlatma isteği olarak okunmuştu demek ki. Sonra ben de insanların neden karşısındakine tırnak içinde öküz gibi davrandığını anladım ve o öküzlerden birisi de ben oldum artık. Zaten ilk başlarda çok zorluk çektim, Kıyı kentlerinden birinden¹⁶ geldiğimi söylediğimde insanlarda öyle bir figür oluşuyordu ki, sanki ben elimde şarap kadehi ile çıplak bir şekilde dolaşıyordum. Biraz samimi olduktan sonra insanlar,

¹⁶ Katılımcı burada ilin ismini belirtmiştir, fakat gizlilik adına metinde sadece Ege olarak yazılmıştır.

‘Aslında çok düzgün bir insanmışsın.’ falan diyorlardı, yani buralı değildim ama ona rağmen düzgündüm. Başlarda muhtemelen beni çok ahlaksız biri olarak görüyorlardı demek ki. Bunun nedeni de bence erkeklere de “Günaydın, iyi akşamlar.” demem ya da yemekhaneye giderken onları da çağırmamdı. Çünkü böyle şeyler çok büyük tabu burada.

Söz konusu katılımcı, iş ortamında insani biçimde gerçekleşmesi gerektiğini düşündüğü selam vermenin bile karşı cins tarafından bir flört başlangıcı olarak algılandığını, söz konusu algının Karamanlı olmaktan, deniz kenarı bir şehirden gelmekten ve sahip olunan solcu kimlikten kaynaklı olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir. Katılımcı tecrübe ettiği çeşitli olumsuz deneyimlerden sonra, “Karaman kültürüne” uyum sağlayarak davranışlarını değiştirmiş, örneğin erkeklere selam vermekten bile vazgeçtiğini belirtmiştir. Diğer bir katılımcı da benzer bir açıklamada bulunmuş, özellikle Karaman’a taşındığı ilk yıllarda Egeli ve solcu kimliğine dayanarak pek çok erkeğin kendisiyle flört etmeye çabaladığını belirtmiştir (K6):

Egeli ve başı açık bir kadın olduğumdan dolayı pek çok kez sıkıntı yaşadım. “Bu Egeli, bu kız rahattır, bununla flört ederiz.” mantığı var erkeklerde. Özellikle ilk geldiğim senelerde çok şaşırıyordum bu duruma. Ama evlenince bayağı azaldı bu sıkıntılar.

Katılımcılar özellikle taşrada bekâr bir kadın olmanın oldukça zor olduğunu belirtmişlerdir. Solcu bir kimliğe sahip olmaktan ve kıyı kentlerinden birinden gelmekten dolayı rahat biri olduğu ön kabulüyle katılımcılar hem günlük yaşamın akışında hem de iş ortamında pek çok zorluk yaşadıklarının altını çizmişlerdir. Katılımcılara göre taşrada evliliğin, kadınlar açısından tacizi azaltıcı bir rolü bulunmaktadır. Bekâr bir katılımcı evliliğin taşrada kadınlar için çok önemli bir kriter olduğunu ve kadınlar açısından bir önemli bir *zırh* olduğunu ifade etmiştir (K2):

Kadın olmak zor, taşrada kadın olmak daha da zor, hele solcu kadın olmak iyice zor. Burada bekâr kadın olmak da çok zor, evlilik adeta seni koruyan bir zırh. Yoksa sürekli av konumundasın.

Söz konusu katılımcı evliliği *zırh* olarak nitelendirerek yaşadığı gözlemleri aktarırken benzer şekilde bir başka katılımcı da nişan yüzüğünün de sihirli olduğunu, evlenmenin hatta nişanlanmanın dâhi yaşadıkları deneyimler bağlamında büyük bir dönüm noktası olduğunu ifade etmiştir (K9):

Bu şehirde evlenmek, hatta nişanlanmak bile resmen bir zırh gibi, zamanında bana “Kırmızı oje sürmek istiyorum, ama bu şehirde onu bile süremiyorum.” diyen arkadaşım da sırf bu yüzden çocukluk arkadaşıyla evlendi. Bana “Eğer başka bir şehirde olsaydık, hiç kimseyle evlenmezdim.” dedi. Ben de herhalde bir ilişkiye başlamasaydım, evlenmeseydim giderdim buradan. O sihirli yüzüğü takınca etrafımdaki her şey birden değişiverdi, (gülerek) hiçbir şey olmasa bile kesin bir şey oldu. Veterinerin eşi rahatladı, kadın daha önce sanki eşini kapacakmışım gibi davranırdı, nişanlanınca bana gülümser oldu. Derse girdiğimde kız öğrenciler bile sevgilisine sarılıyordu, gözüme baka baka, sanki “Bu erkek benim!” der gibiydiler. Evlendikten sonra çarşıda daha rahat dolaşmaya başladım, yanımda eşim olsun ya da olmasın daha rahat olmaya başladım. Eskiden samimi olduğum erkek arkadaşlara rica ederdim, “Çarşıya gelip, bakışlara engel olur musun?” diye. Çünkü yanında erkek varsa çoğu zaman bakmıyorlar. Dediğim gibi evlenince çok rahatladım ama evlenmeden önce çok ciddi bir namus bekçiliği vardı. Yani okula sevgilimle beraber mi gidip geliyorduk, beraber mi yaşıyorduk diye hep takip altındaydık.

Söz konusu katılımcılar bekar bir kadın olarak çevreleri tarafından ötekileştirildiklerini aktarırken, evlenmeleriyle birlikte bu durumun sonlandığını ifade etmişlerdir. Benzer bir şekilde, bir katılımcı, evlenmeden

önce çevresinin göz hapsinde olduğunu ama evlendikten sonra toplum nezdinde statüsünün önemli ölçüde olumlu olarak değiştiğini söylemiştir (K31):

Evlenmeden önce erkek arkadaşım şehir dışından geldiğinde “O nerde kalıyor, sende mi kalıyor?” sorusu soruluyordu hep. Evlenmeden önce bana sadece adıyla seslenenler, evlenince “Hanım” demeye başladılar. Zaten hiç “hoca” olmadık gözlerinde ama en azından “hanım” oldum. Kadının akademik başarısına, inanamıyorlar, kadının İngilizcesini sorguluyorlar. Soldasın, kadınsın kesin bir şey var, bileğinin hakkıyla gelmemiştir buralara düşüncesi var.

Evlenmeden önce yaşadığı çevrenin baskılarının evlenmesiyle birlikte son bulduğunu belirten katılımcı, iş ortamında solcu ve kadın olmasıyla herhangi bir saygı görmemesinin evlilik yoluyla değişime uğradığını ifade etmiştir. Evlenmeden önce amirleri tarafından ismiyle çağrıldığını dile getiren katılımcı, evlendikten sonra kendisine “K31 Hanım” olarak hitap edilmeye başladığını aktarmıştır. Ayrıca katılımcının değiştiği önemli noktalardan birisi de solcu ve kadın olması nedeniyle bileğinin hakkıyla değil, farklı yol ve yöntemlerle akademide bulunduğu iması ile karşılaşmış olmasıdır. Söz konusu ötekileştirme, bir diğer başlıkta ele alınan iş yaşamındaki ötekileştirme deneyimleriyle de örtüşmektedir. Diğer katılımcılara paralel olarak başka bir kadın katılımcı da evlilik sonrasında hayatının tamamen değiştiğini, tacizlerden kurtulduğunu, rahatladığını ve toplum tarafından kabul görmeye başladığını belirtmiştir (K3):

Evlenince toplum beni kabul etmeye başladı. Evlenince tacizler de bitti tabii, bıçak gibi kesildi. Evlenince diğer erkeklerin de gözünde seviye atlıyorsun resmen, seni daha ciddiye almaya başlıyorlar.

Taşrada solcu bekar kadınların yaşadıkları ötekileştirme ve tacizlerin evlilik yoluyla üstesinden gelinebildiği görüşünü başka bir katılımcı da

paylaşmaktadır. Söz konusu katılımcı, evlenmesinin ardından tacizlerin azaldığını ve eşiyile birlikte iş yerine özel taşıtlarıyla gitmeleri sayesinde toplu taşıma araçlarındaki rahatsız edici bakışlardan kurtulduğunu ifade etmiştir (K6):

Eskiden flört girişimleri çok olurdu, şanslarını deniyorlardı işte. Ama artık pek yaşamıyorum, evlendikten sonra azaldı. Bakışlar, süzmeler, kesmeler sürekli olurdu, özellikle toplu taşımada. Artık kendi arabamızla okula gelip gidince eskisi gibi maruz kalmıyorum bakışlara. Özel taşıt gerçekten büyük bir nimet, büyük bir avantajmış, onu çok net bir şekilde anlamış oldum bu süreçte.

Evlenmesiyle ve eşiyile birlikte kullanmaya başladıkları özel araçları sayesinde katılımcı, olumsuz deneyimlere artık maruz kalmadığını paylaşmıştır. Bu anlamda Karaman'a geldiği zamandan beri bekar olan bir başka katılımcı da taşrada bekâr bir kadın olmanın zor olduğunu, tüm dikkatlerin üzerinde toplandığını ve çevresinden evlenmesi yönünde ciddi bir baskı gördüğünü belirtmiştir (K11):

İç Anadolu'da Egeli bekâr kadın olmak çok zor. İlk geldiğimde ev tutarken çok sıkıntı çektim. Bir ev sahibiyle telefonda konuşurken nereli olduğumu sordu, Egeli olduğumu söyleyince hiçbir şey demeden telefonu yüzüme kapattı. Burada yaşadığım başka bir ötekileştirme de evlendirme ısrarı. Birisi bana "Neden evlenmiyorsun, yoksa lezbiyen misin?" diye sordu, hâlâ evlenmediğime göre kesin lezbiyenim diye düşündü demek ki.

Söz konusu katılımcı taşrada bekar olmasının bir rahatsızlık unsuru olduğundan, hele de Egeli oluşunun ev tutmasına bile engel olabildiğinden bahsetmiştir. Taşrada yıllardır maruz kaldığı çevresi tarafından evlenmesi gerektiğine yönelik açık bir baskı olduğunu belirten katılımcı, evlenmemesinin gerekçesinin kişisel bir tercih değil, cinsel kimliğinden

kaynaklı olduğu yönündeki şüphelerin bile açıkça bir ötekileştirme deneyimi yaşattığından bahsetmiştir.

Kadınlarla yapılan mülakatlarda taşrada bir kadın olmanın oldukça zor olduğu ortaya çıkmıştır. Kadınların pek çoğu giyim tarzları yüzünden sıkıntı çektiğini ifade etmişler, buna bir çözüm olarak da Karaman'a özel *daha kapalı* kıyafetler tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Kadın katılımcılar özellikle Karaman'a ilk geldikleri yıllarda şehre ve birebir ilişkilere ayak uydurmakta sorun çektiklerini dile getirmişlerdir. Kadınlar bekâr bir kadın olmanın çok zor olduğunu, solcu olmalarından ve Karamanlı olmamalarından ötürü çevresindeki erkeklerin kendilerinden sürekli bir beklenti içinde bulunduğunu belirtmişlerdir. Zamanla katılımcılar selam vermeyi kesmek gibi, yeni bir gardıroba sahip olma gibi çeşitli uyumlanma mekanizmaları geliştirerek maruz kaldıkları sistematik ötekileştirmelerden sıyrılmaya çalışmışlardır. Eylemin kökeni sadece bu durum olmamakla beraber, uyumlanma mekanizması olarak görülebilecek bir tutum da biriyle ciddi bir beraberliğe sahip olmak ve bunu belgelemek olarak ifade edilebilir. Bu anlamda taşrada kadının hem iş hem özel yaşamını önemli biçimde etkileyen bir noktanın da medeni durum olduğu söylenebilir. Katılımcılar evlendikten sonra rahatsız edici bakışlardan, ısrarlardan ve flört denemelerinden büyük ölçüde kurtulduklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda katılımcıların bazıları taşrada evliliği kadını pek çok olumsuz deneyimden koruyabilen bir *zırh* olarak tanımlamıştır. Benzer şekilde evlilik sürecine adım atıldığı anda (bu durum yüzükle ispatlandığında) yaşanan hızlı değişimi tecrübe eden bir başka katılımcı da bu değişimi yüzüğün sihri olarak açıklamıştır. Görüşmeler sonucunda kadın katılımcıların toplumla zıtlasmaktan yorulduğu ve *gardırop ayrımı*, erkeklere karşı daha mesafeli davranma, erkeklerin elini sıkıkmama gibi önlemler almaya çalışarak maruz kaldığı olumsuz tutumları azaltmaya çalıştığı tespit edilmiştir.

3.4.4. Görevde Yükselmememe ve İş Hayatında Dezavantaj

Siyasi kimlik ve muhalif sendika üyeliği nedeniyle görevde yükselmememe, çalışma esnasında en çok dile getirilen ötekileştirilme türlerinden birisi olmuştur (n=19). Kamu kurumlarında görev alan katılımcıların özellikle son yıllarda muhalif olmanın cezalandırıldığını, hükûmete yakın sendikalara üye olmanın ise ödüllendirildiğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların büyük bir bölümü, görevde yükselmenin ve müdürlük gibi pozisyonlara atanmanın liyakate değil siyasi görüşe, üye olunan sendikaya bağlı olduğunu öne sürmüşlerdir. Örneğin (K27):

Görevde yükselmede büyük sıkıntılar oluyor, hep kendi adamlarını yükseltiyorlar, 10 yıldır çalışıyorum, bir şey yok. Kendileri “İyi iş yapıyorsun” diyor, zor dosyaları bize veriyorlar en çok bize güveniyorlar ama yükselmede bize asla yer yok, hep kendi adamları atanıyor, kıdemi daha az olsa bile.

Başka bir memur da benzer sorunları dile getirmiş görevde yükselmenin en önemli kriterinin tarikat ve cemaat üyeliği ile Cuma namazlarında yer almanın olduğunu savunmuştur (K28):

23 yıllık memurum, bana hiçbir yükseltme yok. Görevde yükselme cemaat, tarikat, dernek ilişkisine bağlı. 5 yıllık adamlarını daire başkanı yapıyorlar. Cuma'ya gidip gitmemek, atamalarda önemli bir kriter. Sağcı bir arkadaş bahsetmişti, “Biz zaten pantolon dizlerinden kimin namaz kılıp kılmadığını fark ederiz.” demişti. En ufak şeyler bile Cuma'ya gitmeye bağlı. Başka bir sağcı arkadaş bir gün amirden ufak bir şey istemiş, amiri de “Cuma'da sağıma baktım yoksun, soluma baktım yoksun, önüme baktım yoksun, arkama baktım yoksun, ben sana nasıl yardım edeyim?” demiş. Zaten millet burada müdürün sağında solunda saf tutmak için, müdürün gözüne girmek için gidiyor Cuma'ya.

K28, işinde yükselememesinin nedenini milliyetçi ve muhafazakâr olmayışına bağlamaktadır. Katılımcı sağ görüşe mensup iş arkadaşlarının ideolojilerini çeşitli şekillerde çevreye ilan etmeleri halinde işin gerektirdiği tecrübeye sahip olmasalar dâhi kısa sürede görevlerinde yükseldiklerini belirtmiştir. Cuma namazına gitmenin amirin gözüne girmede ve görevde yükselmede anahtar konumda olduğunu ifade eden katılımcı pantolondaki diz izlerinden dâhi namaz takibi yapıldığını dile getirmiştir. Benzer şekilde, emekli bir öğretmen de çalıştığı dönem zarfında sınavlarda defalarca il bazında derecelere girmesine rağmen kendisinin siyasi tercihinden dolayı görevde yükselemediğini belirtmiştir (K4):

Görevde yükselmede her daim adaletsizlik oldu. Müdürlük sınavlarında kaç kez yazılı sınavda il birincisi oldum ama sözlü sınavlarda elendim, bir türlü okul müdürü olarak atamam olmadı, onun da nedeni siyasi olarak iktidardan farklı bir konumda olmam, muhalif olmam. Şimdi de baksan koca ilde bir tane Eğitim-Senli müdür yok. Yani bizimkilerin hepsi mi beceriksiz, bütün becerikliler sizde mi? Bırak müdürü, artık muhalif hizmetlileri bile uzak okullara sürmeye çalışıyorlar.

Yazılı sınavlardaki başarısının bile işinde yükselmesine bir yardımcı olmadığını tecrübe eden eğitimciye benzer biçimde, başka bir katılımcıya da akademideki atama süreçlerinde üst kademelerden bir tanıdığının olmaması nedeniyle kendisine kadro verilemeyeceği beyanında bulunulmuştur. Hatta başka şehirdeki bir hocasının kendisini büyük üniversitelerde görmek istediklerini belirten katılımcı, büyük bir üniversiteye geçiş yapabilmesi için politik duruşuyla ilgili kişisel bir sansür uygulaması gerektiği uyarısını aldığını dile getirmiştir. Doktorasını tamamlamış olan akademisyen, Eğitim-Sen üyesi olmanın öğretim üyeliği kadrolarına atanmada büyük bir sıkıntı oluşturduğunu dile getirmiş, ayrıca çalıştığı konularla ilgili olarak çeşitli uyarılar aldığını ifade etmiştir (K10):

Doktorayı bitirince kadro için birkaç yer ile görüştüm, “Seni çok isteriz ama LGBT ile ilgili bazı makalelerin var, hem bir de

Eğitim-Senlisin, dolayısıyla bizim elimizde değil, ama sen yukarılardan birilerini bulabilirsen öyle kadro açtıralım sana.” dediler. Akademik olarak çalıştığım konular bile sıkıntı oluyor son zamanlarda. Uyarılıyorum, bana öteki olduğum hissettiriliyor. Mesela Ankara’dan bir tane hoca bana mail attı, “Seni daha büyük üniversitelerde görmek isteriz, ama paylaşımlarına, yazdıklarına, çizdiklerine dikkat et.” diye. Senin iyiliğini düşünüyormuş gibi gözüküyor ama bayağı uyarıyor yani. Ya da göreve ilk başladığımda eski idarecilerden birisi çalışma alanımı sormuştu, “Sendikacılık çalışıyorum.” dediğimde “Başka konu mu bulamadın çalışacak, boş ver sendikacılığı.” dedi. Yani doktorayı bitirdim ama baktığında siyasi görüşün, çalıştığın konular, üye olduğun sendika gibi çeşitli nedenlerden dolayı akademik ilerlemenin, öğretim üyeliği kadrosu almanın önü kesiliyor. Özellikle son 2-3 senedir bayağı arttı bu durum.

Bir katılımcı daha Eğitim-Senli olmanın iş hayatında pek çok sıkıntıyı beraberinde getirdiğini savunmuştur. K34, bazı kişilerin bu dezavantajlardan korunmak için iktidar yanlısı sendikalara üye olmayı tercih ettiğini belirtmiştir (K34):

Hem genelde hem yerelde iktidar sağda olduğu için insanlar, rahatlık için yandaş sendikaları tercih ediyor. Uzak bir ilçeye gitmiştik örgütlenme çalışması için, öğretmen bir çiftle tanıştık, birinin adı *Devrim*, birinin adı *Özgür* ama ikisi de Türk Eğitim-Senli. Konuştuk ettik, ikisi de solcu, “Bize gelin.” dedik ama “Buralar böyle Eğitim-Senli olursak çok sıkıntı çekeriz.” dediler bir türlü ikna edemedik. Gene aynı ilçenin en uzak köylerinden birine gittik, dağın başında, yolu yok, toz toprak içinde çamur içinde zar zor gittik. Köy okulunun öğretmeni de solcuymuş ama o da Eğitim Bir-Senli çıktı. Bize üye olmasını istediğimizde “Ya sürgün ederlerse.” dedi, “Burası zaten sürgün yeri, buradan öte köy mü var?” diye sorduğumuzda da “Memlekete tayin olmak

için bunlara üye olmak lazım, memlekete geçince Eğitim-Sen'e geçeceğim." dedi. Okullarda hiç Eğitim-Sen'li müdür, müdür yardımcısı kalmadı, hepsi Eğitim Bir-Sen'den. Muhalif öğretmenlerin ders programları bozuluyor, saçma saatlere ders ayarlıyorlar. Sınıflardaki ajan öğrencilerinden bilgi almaya çalışıyorlar, siyaset konuşup konuşmadığımızı kontrol ediyorlar.

Söz konusu katılımcının ifadelerinden, solcu öğretmenlerin bazılarının yaşadıkları yerlerdeki baskılar sonucu sağcı bir sendikaya üye oldukları gözlemlenmiştir. Hatta uzak bir ilçedeki köy öğretmenin solcu olmasına rağmen sürgün korkusu ve memleketine tayin olabilme niyetiyle yine sağcı bir sendikaya üye olduğu gözlemlenmiştir. Başka bir katılımcı da iş hayatında sıkıntı yaşamamak adına pek çok kişinin sağcı bir kimliğe sahip olmasa bile sağcı sendikalara üye olduklarını dile getirmiştir. Katılımcı, diğer katılımcılara benzer olarak yöneticilerin hep Eğitim-Bir-Sen içinden seçildiğini ve okullardaki idarecilerin çoğunluğunun koyu AKP'li olduğunu öne sürmüştür (K33):

Millî Eğitim'de yönetici olmak istiyorsan Eğitim-Bir-Sen'den olman gerekir gibi yazısız bir kabul var sanki. Bütün müdürler, yardımcıları Eğitim-Bir-Senli. Kimileri de AKP'li olmasa bile sırf rahat etmek için onlara üye oluyorlar. Üye olmayanlar sıkıntı yaşıyorlar. Mesela ben Halk Eğitim'de AYT'ye [Alan Yeterlilik Testleri] yönelik bir kurs açmıştım, en kalabalık ve devamlı sınıf bendeydi. Benim 8 öğrencim varken benim sınıfı kapattılar. Benim sınıfımı 3 öğrencilik sınıfa kattılar, sırf kendi adamlarının sınıfı kapanmasın diye. Ama her AKP'li yönetici de sıkıntı çıkaracak diye bir şey yok. Örneğin mezuniyet sonrası İzmir'de KYK (Kredi ve Yurtlar Kurumu) Yurdunda çalıştım, müdürümüz AKP'liydi ama hiç sıkıntı olmadı. Sonra Konya Çumra'da bir okulda çalıştım, orada da bir problem yaşamadım. Karaman'da şu anda görev yaptığım okulda da eğer siyaset konuşulmazsa herkes çok iyi. Ama özellikle idareciler koyu AKP'li, siyasi

konular açıldığında çok keskin bir şekilde AKP'yi savunuyorlar. Hemen 28 Şubat Dönemini hatırlatıyorlar. Geçen gün birisi HÜDA-PAR'ı [(Hür Dava Partisi)] savundu, HÜDA-PAR'ın, Hizbullah'ın Güneydoğu'da PKK'ya karşı savaştığını iddia etti. Yine bir arkadaşımız başka bir hocanın bizim arkamızdan, "Türkiye'de 3 kesime güvenmem: Kürtler, Alevîler ve Ermeniler" dediğini bize aktardı. Bir de şöyle bir şey yaşandı okulda. Bir pazartesi sabahı ben tam İstiklal Marşı töreni başlarken okulun bahçe kapısından girdim, kapının orda durdum, diğer bir arkadaş da marş başladıktan kısa bir süre sonra girdi. Sonra bir toplantıda idarecilerden birisi "Bazı arkadaşlar da bölücü müdür nedir? İstiklal Marşı'na geç kalıyorlar." dedi. Ben de "Kime diyorsunuz, açık konuşun." dedim. O da "Bakın bazıları üstüne alındı hemen." dedi. Ben de "O zaman tutanağa geçelim, siz de fişleme yapıyorsunuz." dedim. Diğer hocalar araya girdi "Boş verelim." falan dedi, konu kapandı. Ama o arada bizim idareci hemen öğretmenler odasından çıkıp, AKP milletvekilini aradı, "Burada sular ısınıyor, ortalık karışabilir, haberiniz olsun." tarzında bir şeyler dedi telefonda, koridorda konuşurken duyduk. 2019 Yerel Seçimleri öncesinde de Ekrem İmamoğlu'nun, Mansur Yavaş'ın ne kadar da dolandırıcı insanlar olduğu iddiasını öne sürmüştü aynı hoca. Bir de biz okulda beş muhalif arkadaşız, öğretmenler odasında denk gelince muhabbet ederken "Masanın başındaki beşli gene toplanmış." tarzında laf atmalar da oluyor çok sık. 14 Mayıs sürecinde de Kemal Kılıçdaroğlu'nu kast ederek "Siz PKK'lı adaya oy vereceksiniz zaten." tarzında şeyler söylemişlerdi. Zaten seçim sürecinde her gün hakaret, iftira vardı.

Solcu kimliği nedeniyle işinde sorunlar yaşadığını, fakat bu durumun yöneticilere göre değişiklik gösterdiğini belirten katılımcı, başka bir görev yerindeki sağcı, muhafazakâr yöneticilere rağmen olumsuz bir deneyim yaşamadığını ifade etmiştir. Sağcı sendikal örgütlenmelerden olan Eğitim-

Bir-Sen'in özellikle yönetim kademelerinde çok güçlü olduğu vurgularının yanı sıra bir katılımcı da Türk Eğitim-Sen'in de üniversitede egemen olduğunu ifade etmiştir (K9):

Göreve başlarken, imzalar atılıyorken arada bir tane Türk Eğitim-Sen formu sıkıştırmışlardı. Herkes bu belgeyi de imzalıyordu, yani daha ilk günden seni otomatik üye yapıyorlardı. İmzalanması gereken rutin bir evrak gibiydi. Ben okumasam ben de imzalayacaktım. Çoğu kişi sonradan öğrendi Türk Eğitim-Sen üyesi olduğunu. Sonrasında da istifa etmeyen çoktu, kimisi dikkat çekmek istemedi, korktu, kimisi uğraşmak istemedi, üşendi. O görüşü benimsememesine rağmen, sağcı olmamasına rağmen yıllarca o sendikada kaldılar.

Söz konusu katılımcı da işe giriş evraklarının arasına sendikal üyelik başlatan evrakın da dâhil edildiğini ve bu evraka imza atan kişilerin otomatik bir biçimde üyeliklerinin başlatıldığını ifade etmiştir. Bu durumu daha sonra öğrenen personelin ise yaygın politik görüşe karşı çıkmaktan ve dikkat çekmekten çekindikleri için sendikadan istifa edemediğini belirten katılımcı, görünmeyen fakat ciddi biçimde hissedilen bir politik baskı olduğunu beyan etmiştir.

Katılımcılardan elde edilen verilere bakıldığında katılımcıların önemli bir kısmı (n=19) siyasi tercihlerinden ötürü görevlerinde yükselemediklerini, bu kimlikleri üzerinden amirleri tarafından ötekileştirilmeye uğradıklarını belirtmiştir. Ayrıca hükûmete yakın sendikaya üye olmanın iş hayatında büyük avantajlar sağladığını ifade eden katılımcılar, hükûmete muhalif sendikaya üye olmanın, milliyetçi ve muhafazakâr düşünceye sahip olmamanın çalışma hayatında çeşitli dezavantajları beraberinde getirdiğini öne sürmüştür. Katılımcılar kamu kurumlarında yöneticilerin hükûmet destekçisi olan çalışanlar içinden seçildiğini ve bu amirlerin de çoğu zaman solcu bireylere çeşitli zorluklar çıkardığını dile getirmişlerdir. Bu nedenle bazı çalışanların sadece iş hayatında rahat etmek için ya da tayinini yaptırabilmek adına hükûmete yakın sendikalara üye olduğu ve

siyasi kimliğini amirlerinden ve iş arkadaşlarından gizlemeye çabaladığı görülmüştür. Katılımcılar genel olarak görevde yükselmelerde, yönetici pozisyonuna yapılan atamalarda liyakat yerine hükûmete, bir cemaate, bir tarikata bağlılığın veya Cuma namazında düzenli yer almanın daha önemli olduğunu savunmuşlardır.

3.4.5. FETÖ'cü Olmakla Suçlanma

Yapılan mülakatlarda katılımcıların bazılarının solcu kimlikleri nedeniyle FETÖ'cü olarak suçlanma deneyimi ile karşı karşıya kaldığı tespit edilmiştir. Katılımcılar özellikle 15 Temmuz sonrasında hükûmete muhalif olduklarından dolayı sıklıkla FETÖ üyesi olmak, gizli FETÖ'cülük yapmak gibi ithamlarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Örneğin (K16):

Bize bir gün PKK'lı diyorlar, öteki gün FETÖ'cü diyorlar. Özellikle 15 Temmuz sonrasında gizli FETÖ'cü, kripto FETÖ'cü suçlaması yaygınlaştı. Özellikle seçim zamanları bu söylem çok artıyor, esnafa ziyaret gerçekleştiriyoruz, el uzatıyoruz, elimizi sıkıyoruz, broşür veriyoruz, broşürü gözümüzün önünde yırtıyor, "Sizin gibi FETÖ'cüler ile işim olmaz!" diyor. Aslında esnafı da tanıyoruz geçmişte kapısında, masasında *Zaman* gazetesi eksik olmazdı. Hâlbuki zamanında kendileri besledi, büyüttü FETÖ'yü. Biz hep uyardık, "Fetoş" diye dalga geçtik. O zaman bize "Hoca Efendi diyeceksiniz." diyenler şimdi bizi FETÖ'cülük ile suçluyor.

Söz konusu katılımcı muhalifliği nedeniyle özellikle darbe girişimi sonrasında FETÖ'cü olarak suçlandığını ifade etmiş, hatta kişisel olarak tanıdığı çevredeki kimi insanların darbe öncesi FETÖ'cülerden olduğu bilinmesine rağmen, sonrasında aynı kimselerin katılımcıya FETÖ'cü olduğu yönünde suçlamalar yönelttiğini ifade etmiştir. Başka bir katılımcı da kendilerine yönelik olarak PKK'lı suçlamasına ek olarak FETÖ'cü suçlamasının da başladığını ifade etmiştir (K34):

PKK'lı damgası hep vardı. Şimdi bir de FETÖ'cü damgası çıktı başımıza. Neymiş hükûmeti yıkmak için biz FETÖ ile iş birliği yapıyormuşuz. Aslında kendileri bile inanmıyorlar ama çamur at izi kalsın mantığı yürütüyorlar işte.

Katılımcı, yıllardır süregelen PKK'lı olduğu suçlamalarını kanıksamış biçimde olmakla birlikte, bir de son yıllarda FETÖ'cü olduğuna dair suçlamaların eklendiğini ifade etmiştir. Başka bir katılımcı ise ateist olmasına rağmen kimi zaman FETÖ'cü olmakla suçlandığını belirtmiştir (K8):

Ben ateistim. Çevremdeki herkes de bunu bilir, dinle, cemaatle, tarikatla hiçbir işim olmaz. Bunların dersanelerin önünden bile geçmedim, hiçbir sınavlarına girmedim etmedim. Ama birkaç sefer hükûmeti eleştirirken hükûmet yanlısı bir hocamız bana “FETÖ ağzıyla konuşuyorsun. Yoksa sen de mi gizli FETÖ'cüsün.” gibi şeyler söyledi. Bunu söyleyen de geçmişte *Zaman* gazetesi aboneliyidi, çocuğunu bunların okullarına, dersanelerine gönderirdi.

Söz konusu katılımcının dinî açıdan hiçbir inanışla ilgisi olmamasına ve bunu çevresinden saklamamasına, ateist kimliğini açıkça göstermesine rağmen özellikle darbe girişimi sonrasında gizli bir FETÖ'cü olabileceğine dair bir suçlamayla karşılaştığını ifade etmiştir. Bu katılımcının da bir önceki katılımcıya benzer bir şekilde, FETÖ'cü olabilecek kimselerin kendilerine söz konu suçlamaları yönelttiklerini ifade etmesi ortak bir nokta olarak sayılabilir. Konu ile ilgili olarak bir diğer katılımcı da hükûmeti eleştirdiği bir esnada bir iş arkadaşının kendisine karşı FETÖ'cü imasında bulunduğunu ifade etmiştir (K12):

Bir gün öğretmenler odasında otururken ben hükûmeti eleştiren bir şeyler söylüyordum. O arada koyu AKP'li olan, eskiden her gün okula *Zaman* gazetesi getiren arkadaşın biri “Tam bir FETÖ'cü gibi konuştun, bravo hocam! Siz de düşmanımın

düşmanı dostumdur, mantığı ile iyice bunlara yanladınız.” demişti. Ben de “Biz onlara yanaşmadık ama siz yıllarca kol kola yürüdünüz.” deyince o da “Bu namussuzlar bizi de kandırdılar.” deyip işin içinden sıyrıldı.

Diğer katılımcılarla paralel biçimde söz konusu katılımcının da ortak noktası, FETÖ’cü suçlamasına maruz kalması ve suçlamayı yapan kişinin zamanında FETÖ’cülerle ilişki içinde olduğu söylemidir. Katılımcı tarafından FETÖ’cülerle geçmişteki ilişkisi hatırlatıldığında suçlamayı yapan kişinin bunu inkâr etmediği, kandırıldığına dair açıklamalar yaptığı ifadesine dayanarak suçlanan diğer solcular gibi K12’nin de FETÖ bağı bulunan kişiler tarafından suçlamalara maruz kaldığı anlaşılmıştır. Ayrıca hükûmeti eleştirmenin bile FETÖ’cü olmaya dair şüphe ve suçlamaları beraberinde getirdiği de benzer bir nokta olarak söz konusu görüşmelerden çıkarılabilir. FETÖ’cülük ile suçlanan başka bir katılımcı da bir komşusunun kendisi hakkında *gizli FETÖ’cü* söylentisi çıkardığını duyduğunu belirtmiştir (K25):

Ben CHP’liyim diye, CHP Kadın Kollarına üyeyim diye beni apartmanda dışlıyorlar. Ama biraz daha samimi olduğum bir komşum var, o beni seviyor, diğerleri beni ne kadar kötülese de o benimle hâlâ görüşür. Apartmandaki kadınlar oturup çay içerlerken televizyonda da *A Haber* açılmış, haberde *FETÖ ile CHP ilişkisi* gibi bir şey varmış, içlerinden birisi “İşte K25 de böyle, o da gizli FETÖ’cü, Erdoğan’ı devirmek için FETÖ ile iş tutuyor bu CHP.” demiş. Samimi olduğum komşum da geldi bana anlattı bunları. Artık bunlarla tartışmaktan da usandım, apartmanda, bahçede falan denk gelince benim hakkımda konuştuklarını sorduğumda inkâr ediyorlar. Sonra o arkadaşşıma “Sen ona laf mı taşıyorsun?” diye kızıyorlar. Onun için, o arkadaşşı da zor durumda bırakmamak için bunlarla uğraşmayı bıraktım.

Söz konusu katılımcı da CHP üyeliğinin bulunması nedeniyle çevresinden ciddi biçimde dışlama yaşadığını belirtmiş, FETÖ'cü olduğuna dair apartman çevresinde arkasından suçlamaların yapıldığını öğrenmiştir. Söz konusu çevrede bir istisna kişi haricinde pek çok baskı ve suçlamaya maruz kaldığını belirtmiş ve hem sistematik biçimde bu durumlara maruz kalmak, hem de söz konusu çevrede görüşebildiği tek arkadaşını kaybetmemek ve onu zor durumda bırakmamak adına yaşadığı suçlama ve zorbalıkları sorgulamayı bıraktığını ifade etmiştir.

Mülakatlardan yapılan alıntılarda da görüleceği üzere taşrada solcu bireylerden oluşan katılımcılar uzun süredir PKK'lılık ile suçlanmaya maruz bırakılmış, bu duruma ek olarak 15 Temmuz sonrası FETÖ'cülük ile de suçlanmaya başlamışlardır. Özellikle AKP'liler solcuları sıklıkla *gizli FETÖ'cülük* ile itham etmekte ve muhaliflerin AKP'yi devirmek adına FETÖ ile iş birliği yaptığını öne sürmektedirler. Katılımcıların yaklaşık olarak üçte biri (n=18) pek çok kez FETÖ'cü olmak ile ya da FETÖ ile iş birliği yapmak ile suçlandıklarını belirtmiştir. Üstelik bazı katılımcılar da bu suçlamaların geçmişte FETÖ ile yakın ilişki içinde olanlardan, bizzat FETÖ'yü destekleyenlerden geldiğini ifade etmiştir. Bu durumun iktidar yanlısı medyanın propagandasının ve ülke genelindeki kutuplaştırıcı siyasetin artmasının taşraya bir yansıması olduğu düşünülmektedir.

3.4.6. Fiziki Şiddet Görme

Mülakat yapılan katılımcılardan bazıları da deneyimledikleri ötekileştirme biçimlerinden biri olarak fiziksel şiddete maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Bu katılımcılar (n=17) siyasi tercihlerinden dolayı fiziki şiddet gördüklerini belirtmişlerdir. Bu katılımcıların bir kısmı 12 Eylül döneminde kolluk kuvvetlerinden şiddet gördüğünü söylerken bir kısmı da ülkücüler tarafından fiziki şiddete uğradığını ifade etmiştir. Örneğin bir katılımcı, yaşadığı sistematik ötekileştirme deneyimleri olarak 12 Eylül öncesi gözaltını ve darbe girişimi zamanında hapiste yaşadığı işkenceleri belirtmiştir (K4):

Hayatım boyunca siyasi tercihimden dolayı çok zorluk çektim, ötekileştirildim. Mesela 12 Eylül darbesinden önce, 70'li yıllarda TÖB-DER'in (Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği) yönetimindeyim diye 1 gün gözaltına aldılar, sonra bıraktılar. Darbeden sonra da okulda, dersteyken gözaltına aldılar beni. 10 ay tutuklu kaldım, tabii o süreçte açığa alındım. Sonra beraat ettim, göreve iade edildim falan. Bunun nedeni de eski lise öğrencilerimden birinin anı defterine Nazım Hikmet şiiri yazmış olmam. Benim o öğrenciyi solcu diye tutukluyorlar darbeden sonra, asker eşyalarını, defterlerini karıştırırken benim yazımı görüyorlar. Beni de örgüt üyesi diye içeri alıyorlar. Erzurum'a götürdüler, işkenceyle karşıladılar tüm gelenleri. Gözlerimiz bağlı, "İsim ver, örgütten isim ver." diyorlar, "Örgüt mörgüt yok." diyorum ağzıma bir tas tuzlu su basıyorlar. Sonra birisi açıyor gözümü, "Tamam bitti artık, aha şurası çeşme, git su iç." diyor, koşa koşa gidiyorum, içiyorum su ama keşke içmeseydim bütün midem ağzıma geliyor, berbat bir şey oluyor. Neyse sonra ben öğretmenim diye koğuş ağası yaptılar beni. Koğuşlarda alt alta, üst üste kalıyoruz, duş izni 15 günde bir geliyor, zaten hepimiz bitlendik, 30 kişi kalıyoruz, herkes için tuvalet molası toplamda 5 dakika. Eğer 5 dakika bitiminde hâlâ tuvaletteysen gardiyanlar seni ensenden tutup çıkarıyor, daha üstünü toparlayamadan coplarla dövüyorlar. Bir de yemekler çok kötüydü, berbattı. En son herkesi örgütledik yemekhaneye gitmeyelim boykot edelim diye. Sonra gardiyanlar geldi, benimle birlikte birkaç kişiyi aldılar gözümüzü bağladılar, 4-5 kat yukarı bir yerlere çıkardılar, merdiven çık çık bitmiyor. Pencerenin önüne getirdiklerini hissettim, rüzgâr esiyordu, o anda artık her şeyin bittiğini düşündüm, "Herhalde bunlar bizi aşağı atacaklar, kaçmaya çalıştı süsü verecekler." diye düşündüm. Sonra bir ses geldi, "Açın şunların gözünü!" diye, gardiyanlar da bizim gözlerimizi açtı. Baktım, bir tane yüzbaşı. Neden yemeğe

gitmediğimizi, boykot ettiğimizi sordu, biz de koşulları anlattık. Tepki koymanın faydasını orada gördük, hep zararını görürdük ama orada kazançlı çıktık, boykottan sonra bize tavla verdiler, bağlama verdiler, belli gazetelere izin verdiler, tuvalet süresini yarım saate çıkardılar. Sonra mahkeme günü geldi çattı tam 9 ay 28 gün sonra, 141'den açmışlar bana, yasadışı örgüt üyesi olmadığımı söyledim, "Ben yasal olan TÖB-DER'in üyesi, yöneticisiyim." dedim. Sonra saldılar beni, sudan çıkmış balığa döndüm, 10 aydır insan yüzü görmemişim, ne yapacağımı bilmiyordum.

12 Eylül öncesi bir gözaltı deneyimi yaşayan söz konusu katılımcının, darbe sonrasında ise hapse girmesiyle hayatının tamamen değişmiştir. Geçici süreli olarak işini kaybettiğini belirten katılımcı hapishanede yaşadığı kötü koşulları ve yapılan işkenceleri ayrıntılı biçimde belirtmiştir. Söz konusu olayda hapis gerekçesi olarak öğrencisinin anı defterine yazdığı bir şiir gerekçe gösterildiğini, solcu öğrencisinin tutuklanması sonucu defterinde yer alan şiir bağlantısıyla kendisinin sol kimliği tespit edilerek hapse gönderildiğini ifade etmiştir. Bu bağlamda geçirdiği süreçte sistematik biçimde işkenceye uğramasının daha hapse girme aşamasında başladığını, örgüt bağı bulunup bulunmadığı sorgulamalarında kendisine işkence edildiğini, hapishane süreci boyunca da çeşitli gerekçelerle fiziksel şiddete uğradığını belirtmiştir. Katılımcı, tüm bu yaşadığı sürecin ve uğradığı sistematik şiddetin nedeni olarak kendisinin açık biçimde paylaştığı sol kimliğinin olmasını göstermiştir. Bu katılımcıya ek olarak kimi katılımcılar da maruz kaldığı çeşitli şiddet deneyimlerinden bahsetmiş ve söz konusu şiddetin kaynağının ülkücüler olduğunu ifade etmişlerdir. Bu katılımcılardan biri geçmişte yaşadığı şiddet deneyimini şu biçimde açıklamıştır (K20):

70'li yıllarda İç Anadolu'da solcu olmak çok zordu, çok sıkıntılar çektik. Bir akşam işçilere örgütlemeye toplantıya giderken ülkücüler yolumuza pusu kurmuşlar, bize en az on kişi saldırdı.

Biz karşılık vermeye çalıştık o ara bunlar silah çıkardılar, ben vurulmuşum, bağırsağım parçalanmış. Beni Konya'ya sevk etmişler, morga kaldırmışlar, öldüm zannetmişler. Hatta solcu arkadaşlar "K20'ler ölmez!" diye yürüyüş yapmışlar Karaman'da. 75 gün sonra çıktım hastaneden, sonra gene eylemlere, yürüyüşlere devam ettik. Sonra ülkücüler bizi bir daha kurşunlandılar, o zaman hemen yere yattım kurtuldum.

Ötekileştirme deneyimi olarak yaşadığı ağır biçimde yaralanmayı, hatta vefat ettiği düşünülerek morga kaldırılmasını ve birkaç ay boyunca tedavi görmesine yer veren katılımcı, söz konusu maruz kaldığı şiddetin kaynağı olarak ülkücüleri işaret etmiştir. Benzer şekilde çalışmada yer alan bir diğer katılımcı da üniversite yıllarında ülkücülerden sistematik biçimde baskı gördüğünü hatta bu nedenle sık sık dayak yediğini ifade etmiştir (K34):

Karaman'da solcu olmanın önemli bir parçası da Konya'da üniversite okurken dayak yemektir. Ben de tabii ki bu grup içindeydim. Üniversite okurken bizim okula hep ülkücüler hâkimdi. Üniversitede bir avuç solcu vardık, zaten bizim binada iki fakülte vardı: Edebiyat ve İİBF (İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi). İki fakülte de tam bir ülkücü yuvasıydı. Yurtta da bunlar egemendi durduk yere bizim odaları basarlardı haftada en az bir kere bize dayak atarlardı, çok ağır bir şekilde bastırılmıştık. Bizi dövüp üstüne de İstiklal Marşı okurlardı, hâlâ daha İstiklal Marşı travmam vardır, duyunca bir kötü olurum, hep o yediğimiz dayaklar gelir aklıma. İstiklal Marşı'na karşı bir düşmanlık değil ama duyunca kötü hissediyorum, kaç yıl sonra rahatsız hissediyorum kendimi hâlâ daha. Ramazanlarda ya da cuma günlerinde iyice artardı baskı, Ramazan ayında yemek yiyen ya da sigara içen gördükleri zaman sorgusuz sualsiz döverlerdi. Bizim üniversite için devrim niteliğinde bir şeye girişmiştik 1994'te. Üniversitede 8 Mart kutlayacaktık. 8 Mart

şimdiki gibi kabul görmüş bir gün değildi, 8 Mart'ı kutlayanlar sağcılar tarafından terörist, PKK'lı olarak kabul ediliyordu. Diğer fakültelerden de solcu arkadaşları çağırdık okul kantinine, güya kadın arkadaşları koruyacaktık. Toplamda 50-60 kişilik bir grup olduk. Bir de kantinin en uç köşesindeyiz her yer duvar, kaçacak kapı, pencere yok. Etkinliğe başladık, kısa bir süre sonra faşistler bizi bir kıstırdı, bize bir saldırı ama anlatamam, kadın erkek ayırmadan masalar, sandalyeler havada uçuştı. Tam o ara polis geldi biz de onlar ayıracak diye düşündük son bir gayretle hücum ettik. Polisler iki adım geri çekildi, bir posta da polislerin gözü önünde dayak attı faşistler.

Katılımcının ifadelerinde üniversite hayatı boyunca hem üniversite içinde hem de barındığı öğrenci yurdunda sistematik biçimde şiddete uğradığı görülmektedir. Mesleği öğretmenlik olan katılımcı, söz konusu dönemde ülkücüler tarafından şiddete uğramasının ardından İstiklal Marşının okunmasının, zaman içinde kendisinde bir travma yarattığını belirtmiştir. Üzerinden uzun yıllar geçmesine rağmen, mesleği gereği düzenli biçimde duyduğu marşın söz konusu dönemi ve maruz kaldığı sistematik şiddeti hatırlatmasından dolayı her İstiklal Marşı duyduğunda hâlâ rahatsızlık hissettiğini belirtmiştir. Bu açıdan bakıldığında, katılımcının uğradığı şiddetin fiziksel hasarından çok kendisinde yarattığı psikolojik hasarın yoğunluğu göze çarpmaktadır. Başka bir katılımcı da geçmişte hem ülkücülerden hem de polislerden şiddet gördüğünü belirtmiştir (K21):

80 öncesinde çarşıda dolaşırken yalnız dolaşmamaya, kalabalık olmaya çalışırdık. Karaman o zamanlar daha da küçüktü, herkes solcu olduğumuzu bilirdi. Bazen ülkücüler bizi yalnız yakalayıp dayak atardı. Birkaç sefer kavgayı ayırmaya gelen polis ülkücüleri bıraktı bizi karakola götürdü. Bir de orada polisler dayak atarlardı bize, "Siz Moskova'nın mı köpeğisiniz, Çin'in köpeği mi? Hain komünistler!" diye diye döverlerdi bizi.

K21, ülkücüler tarafından maruz kaldığı sistematik şiddetin yanında, bazı zamanlarda polislerin de kendilerini çeşitli hakaretler eşliğinde dövdüklerini belirtmiştir. Çoğu katılımcı fiziki şiddete maruz kalmanın artık geçmişte kaldığını belirtirken bir katılımcı da bir arkadaşının yakın zamanda ülkücülerden şiddet gördüğünü ifade etmiştir (K16):

Bizim üniversitede ülkücüler çok güçlü, sayı olarak da fazlalar, bir de hocaların da idarecilerin de çoğunluğu AKP'li, MHP'li, bunlara hep arka çıkıyorlar. Bu ülkücüler de son yıllarda iyice coştular. Geçenlerde medyaya da çıktı okulda yürüyüş yaptılar, "Bu üniversitede karşıt görüş barındırmayacağız!" diye açıklama yaptılar.¹⁷ İşte o açıklamadan birkaç gün sonra bizim bir arkadaşı dövdü bu ülkücüler. Bir de o kadar iyi hazırlanmışlar ki güvenlik kameralarının görmediği kör alana çekip öyle dayak atmışlar bizim arkadaşına.

Özet olarak mülakatlarda aktarıldığı üzere katılımcılar siyasi görüşlerinden dolayı geçmişte kolluk kuvvetlerinden ve ülkücülerden fiziki şiddet görmüşlerdir. Katılımcıların çoğunluğu artık şiddete maruz kalmadıklarını belirtirken sadece bir katılımcı bir arkadaşının yakın bir zamanda ülkücüler tarafından dövüldüğünü ifade etmiştir. Katılımcıların anlatımları doğrultusunda solcu bireylerin siyasi görüşlerinden ötürü şiddete uğramasının sağ ideolojide ve devletin nezdinde solcuların *vatan haini*, *dinsiz*, *sapık* olarak görülmesinden kaynaklandığı söylenebilir.

3.4.7. Sol İçinde Ötekileştirilme

Mülakatlarda ortaya çıkan şaşırtıcı verilerden birisi de solcuların diğer solcular tarafından ötekileştirilmeye uğraması olmuştur. Katılımcıların bir

¹⁷ Söz konusu yürüyüş ve açıklama ile ilgili detaylara şuradan ulaşılabilir: <https://t24.com.tr/video/karamanoglu-mehmetbey-universitesi-nde-provokasyon-universitenin-sahipleri-ulkuculerdir-hicbir-sekilde-vatan-hainlerini-barindirmayacagiz.50691> (Erişim Tarihi: 25.04.2023)

kısmı (n=12) sol mücadele içinde *yoldaş* olarak tabir ettiği kişiler tarafından ötekileştirilmeye maruz kaldığını ifade etmişlerdir. Örneğin (K10):

Ötekileştirmenin kaynağı kimi zaman da kendi arkadaşlarımız, mücadele arkadaşlarımız oldu. Mesela 15 Temmuz sonrasında ihraç edilen çok samimi arkadaşlarım oldu, onların da bize, “Siz niye hâlâ içeridesiniz, siz niye Barış Bildirisine imza atmadınız, cesaret edemediniz?” gibi sözleri oldu. Karşına aldığı çoğunluktan başka yanında durduğu azınlığın da sana sırt çevirmesi çok acı bir şey. Duruşunu korursan karşındaki sana zorluk çıkarıyor; duruşunu, motivasyonunu biraz düşürürsen bu sefer de yanındaki seni ötekileştiriyor, “Sen kaydın, kaybettin, artık bizimle değilsin.” diyor, bu insanın canını daha çok acıtıyor.

Katılımcının, sonradan pek çok kişinin ihraç edilmesine gerekçe gösterilen bildiriye imza atmamış olmasını ihraç edilen diğer bireylerin eleştirilerine maruz kalarak bizzat samimi olduğu kimi arkadaşları tarafından ötekileştirildiğini ifade etmiştir. Bir katılımcı da sol içinde çeşitli şekillerde ötekileştirilmeye uğradığını anlatmıştır (K11):

Aslında bir ötekileştirme de sol hareket içinde oluyor. Solcu bir erkek arkadaşım Gezi döneminde, “Sen kızsın, Gezi Eylemlerine katılma, kendine çok dikkat et.” gibi korumacı ve cinsiyetçi bir yaklaşım sergilemişti, aslında kabul edilebilir bir şey değildi. Başka bir ötekileştirme ya da önyargı da Kürt Alevî arkadaşlardan hissettim, Egeliyim diye Beyaz Türk olarak görüyorlar beni, “Aman siz Batı’da ne gördünüz ne yaşadınız? Biz Doğu’da neler görüyoruz.” gibi sözler çok duydum. Sendikada da başıma geldi kimi zaman. Aslında hiç dile getireceğim bir şey değil ama gittiğimde aralarında Kürtçe konuşmaya başlıyorlar, bir keresinde orada ihraç olan arkadaşlar da vardı, onların duyacağı şekilde bana “Siz de ihraç mısınız?” diye sordular. İhraç olmadığımı söyleyince diğer

arkadaşların hepsi dönüp baktı, ben de çok rahatsız hissettim o anda. İhraç edilmediğimi de bilen bir arkadaştı üstelik bu soruyu soran kişi.

Söz konusu katılımcı da gerek Gezi Parkı Eylemleri döneminde kadın olmasından ötürü solcu arkadaşından duyduğu eylemlere katılmaması gerektiği tembihi, gerekse solcu kimlikleri vasıtasıyla tanıştığı Kürt ve Alevî arkadaşlarının kendisinin aslında hiçbir ayrımcılığa maruz kalmadığı söylemleriyle aynı görüşü paylaştığını düşündüğü kişiler tarafından ötekileştirilme yaşadığını belirtmiştir. Başka bir katılımcı da diğer katılımcılardan farklı olarak sol içinde bazı sıkıntılar yaşadığını fakat bunların çok büyük bir ötekileştirme olmadığını ifade etmiştir (K31):

Sol içinde ayrımcılık, hafif laf atma gibi şeyler oluyor, “Karaman’da siz ne gördünüz ki? Zaten bir avuç insansınız, kimse sizi tehlike görmüyor, karışmıyor, biz Diyarbakır’da neler neler yaşıyoruz.” diyenler oldu.

K11 ile benzer biçimde bir ayrımcılığa maruz kalan K31, K11’in tersine bu durumun çok önemli bir ötekileştirme olmadığını düşünmektedir. Bu duruma benzer şekilde Alevî bir CHP yöneticisi de kimliğinden dolayı parti içinde ötekileştirilmeye uğradığını belirtmiştir (K14):

Parti içinde sanki sırf Alevîyim diye İl Yönetimine girdiğimi ima edenler oldu. İşte Kılıçdaroğlu da Alevî olduğu için sırf onun sayesinde yönetime girdiğimi düşünüyorlar, senelerce partiye verdiğim emeği göz ardı ediyorlar. Zaten işçi emeklisiyim, zengin değilim diye yönetimde yapamam diye düşünenler oldu, önyargıyla, küçümsemeye yaklaşanlar oldu ilk başlarda.

Söz konusu katılımcı da diğer katılımcılardan farklı olarak Alevî kimliği nedeniyle diğer sol görüşlü bireyler tarafından ötekileştirilmeye maruz kaldığını ifade etmiştir. Katılımcı, sadece mezhebi sayesinde yönetimde yer aldığı suçlamasını yapanların parti için senelerce yaptığı çalışmalarını görmezden geldiğini belirtmiştir. Varlıklı biri olmaması nedeniyle de yine

aynı görüşü paylaştığı kimselerce çeşitli ön yargılara maruz kaldığına da yer vermiştir. Sol görüşün içinde ötekileştirmeye uğradığını belirten CHP'den (önce SHP ardından CHP) iki dönem belediye başkanlığı yapan bir katılımcı da ilk adaylığında Genel Merkez'den destek görürken il başkanlığından veto yediğini ifade etmiştir (K32):

Aralık 1993'te Karaman'a İl Kültür Müdürü oldum, Fikri Sağlar da Kültür Bakanıydı o zaman. Birkaç gün sonra bir akşam kapım çalındı, 10 kişi geldi, "Seni bizim beldeye belediye başkanı yapalım." dediler 1994 Mart seçimi için. Ben 10 gün müsaade istedim, akrabalara, çocuklara, çevreme falan sordum, herkes onayladı destek verdi. Kamu görevinden istifa için verilen sürenin son gününde emekli oldum, aday adayı oldum. Fikri Sağlar hemen beni aradı, "Ben seni istifa et diye mi müdür yaptım?" dedi, ben de "SHP'den belediye başkanı aday olacağım." deyince "He iyi o zaman." dedi, destek verdi bana. Ama İl Başkanı, "Kadından beldeye başkan olur mu hiç" demiş ve benim adaylığıma karşı çıkmış, bunu duyan köylüler hemen otobüslere atlamış. 60 kişi İl Başkanlığını basmış. Merkez İlçe Başkanı da beni önermiş, ama il başkanı hâlâ direniyormuş. Sonra Genel Merkez de beni destekledi ve aday oldum. Seçim sürecinde 30 tane köylü kadın seçim bürosunu bastı ve "Erkekler çıksın hadi yeter artık, bizim başkan geliyor." dediler. Yani o süreçte karşımda Refah Partisi vardı onlarla mücadele ediyordum ama sırf kadınıym diye bizim partinin erkekleriyle de uğraşıyordum bir yandan.

Aktif siyasette yer almış olan kadın katılımcı, dönemin Kültür Bakanı ve Merkez İlçe Başkanı tarafından desteklenirken, İl Başkanının kendisinin kadın olması nedeniyle başkanlık görevini yapamayacağını düşünerek adaylığına karşı çıktığını belirtmiştir. Halktan da destek bulmasıyla başkanlığa aday gösterilen ve seçimi kazanan katılımcı, ilerleyen süreçlerde de pek çok erkekle, kadın kimliğinden ötürü ciddi biçimde

mücadeleye girdiğini ifade etmiştir. Bu açıdan bakıldığında katılımcının açıklamaları doğrultusunda solcuların sol görüşteki diğer bireyler tarafından ötekileştirilmeye uğraması hususuna kadın kimliğine sahip olması durumu da dâhil edilebilir. TKP’li bir katılımcı da özellikle Mayıs 2023 seçimlerinde sol içinde büyük eleştirilere maruz kalmaktan dert yanmıştır (K26):

Şu son seçim zamanında sol içinde bir ötekileştirme yaşadık. Aktif çalışma yapıldığında, ülkücülere alışkınız, onların yaptıkları çok sıkıntı olmuyor da “Oy bölüyorsunuz, yaptıklarınız AKP’ye yarıyor” diye solcular tarafından eleştirilmek daha çok can acıtıyor. Biz 365 gün mücadele ediyoruz AKP ile sadece seçim sandığında değil ama diğer solcu arkadaşlar TKP mücadeleden çekilsin, tamamen CHP’ye destek olsun istiyorlar. Biz de öyle yapmayınca bizi AKP’ye destek vermekle suçluyorlar, bu durum insanı gerçekten de çok üzüyor.

Bir katılımcı da bir etkinlikte Kürtçe pankart asılmasının sıkıntı yaratacağı düşündüğü için Karaman sol camiası içinde eleştirilerin hedefi olduğunu söylemiştir (K12):

Bir sene 6 Mayıs’ta Deniz Gezmiş etkinliği yapacaktık, üniversiteli gençler Kürtçe pankart açmak istedi salonda. Yaşadığımız şehir de milliyetçi bir şehir olduğu için sıkıntı çıkacak diye gençleri zar zor ikna ettik. Sonra onlardan birisi sosyal medyada “Eğitim-Sen içindeki faşistler!” başlıklı bir mesaj yazmış, ardından bizim sendikadan da bir iki arkadaş onlara destek çıkmış hem sendika hem öğrenciler zorda kalmasın diye düşünürken bir baktım ki faşist olmuşum. Sonradan duyduk ki onların arasındaki liseli gençlerden birisi üniversitede ülkücü olmuş.

Başka bir katılımcı da yerel hassasiyetleri dikkate aldıkları için Kürt arkadaşlarından eleştiriler aldıklarını belirtmiş ayrıca hali hazırda küçük bir

grup olan Karaman sol hareketinde birlik, beraberliğin sağlanmasının çok zor olduğunu eklemiştir (K34):

Şöyle ilginç bir durum oluyor, biz Kürt arkadaşlarla hem üniversite zamanı hem de sonrasında hep dayanışma içinde olduk, eylemlerine destek verdik ama onlar bize pek vermedi. Ulusalçılar, Eğitim-İş'liler falan bize, "Kürtçü, PKK'lı" derken Kürt arkadaşlar da bize "Ulusalçı, hatta faşist" bile diyorlar. KESK Genel Kurulu'nda Apo sloganları atıldığında, bize Genel Merkez'den Kürtçe afişler geldiğinde "Yapmayın, etmeyin, biz yerelde zor duruma düşüyoruz." dediğimizde bize "Korkaksınız, ulusalcınız" falan dediler. Başka illerdeki arkadaşlar burada hangi koşullarda sendikacılık yaptığımızı anlayamıyor, ben yıllardır Genel Merkez Delegatesi olurum, Genel Merkez'e, giderim, Genel Kurul'a katılırım, diğer illerdeki arkadaşların da büyük bir kısmını birebir tanırım. Onlarda şube seçimlerinde liste çekişmeleri olur, bizde listeye yazacak kişi zor buluruz, hatır, gönül, rica, minnet yazarız, "İsmin olsun ayda yılda bir toplantıya gel, yeter." deriz. Zaten yerelde bir avuç insanız, sol örgütler, sendikalar olarak ama yine de tam bir birlik olmuyor her zaman. Mesela bu sene 1 Mayıs'tan bir gece önceki toplantıda CHP, "Biz Yeşil Sol'la birlikte görünmek istemeyiz seçim arifesinde" dedi ve her sene verdiği arabasını vermedi¹⁸. Sonra 1 Mayıs sabahı erkenden Saadet Partisi'nin minibüsünü aldık, ona ses düzeni ayarladık, onunla da 100 metre gittik amfisi yandı, müzik, marş, türkü olmadan yürümek zorunda kaldık, sloganları da gür sesli arkadaşlar attırdı ama tabii önceki senelerdeki coşku olmadı. Hâlbuki CHP'nin minibüsü alanda bekliyordu, basıp gelse 1 dakikada gelirdi, gelmedi. Başka bir

¹⁸ Karaman'da her 1 Mayıs kutlamasında CHP'nin parti minibüsü kortejin önünden gider ve 1 Mayıs marşları çalar, ayrıca atılacak sloganlar da bu minibüsten seslendirildi. Fakat katılımcının da belirttiği gibi 2023 1 Mayıs'ında CHP, parti minibüsü vermek istememiştir.

sıkıntı da Eğitim-İş çıkardı, “Sunucu KESK’ten olacaksa önlük takmasın” dedi, “Tamam.” dedik. Sırf Yeşil Sol bayrağı görünmesin diye “Partiler bayraksız, flamasız katılsın.” dediler. Onu da kabul ettik ama yine de Eğitim-İş son gece katılmama kararı aldı. Zaten CHP ve ADD de alana geçtiğimizde İstiklal Marşı sonrası alanı terk etti, konuşmalara, halaya katılmadı.

Sol içinde çift taraflı dışlanmaya maruz kaldığını belirten söz konusu katılımcı hem ulusalcıların hem de Kürt siyasi hareketinin temsilcilerinin kendisini eleştirdiğini ifade etmiştir. Bir diğer katılımcı da sol kimliğe sahip olan ailesi ve çevresinden savunduğu görüşler üzerinden çeşitli biçimlerde uyarılar aldığını dile getirmiş ve CHP’lilerin kendisini ve diğer sosyalistleri küçük gördüğünü öne sürmüştür (K60):

Sosyalist olduğumuz için bazen ulusalcı, sosyal demokrat çevreden de uyarılar, telkinler oluyor. Aileden de oluyor, kaygı oluyor, telkin oluyor. “Görüşlerin çok uç, sosyalizmde umut yok, biraz ortaya doğru gel, sosyalist olmak tehlikeli.” gibi telkinleri, küçümsemeleri çok duydum. Karaman’da bu çok yaygın. CHP’liler sürekli CHP’ye davet ediyor. Seni biraz küçümsüyorlar, dışlıyorlar, sosyalist solu yok sayıyorlar.

Bu katılımcı da diğer katılımcıdan farklı biçimde dışlanmış, görüşlerinin çok uç olduğu gerekçesiyle küçümsemeler yaşadığını belirtmiştir.

Katılımcıların ifadelerine bakıldığında solcu bireylerin sağcılar tarafından uğradıkları ötekileştirilme deneyimlerine ek olarak diğer solcular tarafından da ötekileştirildikleri ortaya çıkmıştır. Katılımcılar kimi zaman diğer solcular tarafından *yeteri kadar solcu* olmamakla suçlanırken kimi zaman *PKK’lı* kimi zaman da *ulusalcı ve faşist* olmakla itham edildiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcıların bazıları da hali hazırda küçük bir grup olan Karaman sol hareketinin tam bir birlik içinde olmadığından dert yanmıştır.

3.4.8. İşten Çıkarılma

Çalışma kapsamında katılımcıların çoğunluğu iş hayatlarında bazı sıkıntılar çektikleri belirtirken kimi katılımcılar da (n=5) siyasi kimliklerinden dolayı çalıştıkları işten çıkarıldıklarını ifade etmişlerdir. Örneğin daha önce Karaman Belediyesi bünyesinde işçi olarak çalışırken siyasi kimliği nedeniyle işten çıkarılan bir katılımcı şunları dile getirmiştir (K18):

İş hayatında solcu kimliğimden dolayı hep bir sıkıntı yaşadım. Önceden fabrikada çalışırken orada da çeşitli sıkıntılar oluyordu, beraber ter döktüğüm arkadaşlar beni dışlıyorlardı. Daha sonra belediyeye geçtim orada da çeşitli sıkıntılar oldu. Amirlerden en ufak bir baskı gelince örgütlemeye çalıştığımız arkadaşlar saf değiştiriyordu; ispiyona, ihbara, iftiraya başlıyordu. Zaten en sonunda belediye MHP'ye geçince belediyede sol örgütlenme yapıyoruz, sendikacılık yapıyoruz diye bizi belediyeden çıkardılar.

Katılımcı, genel olarak sol kimliğinden ötürü yaşadığı sıkıntılar olduğunu belirtirken, çalıştığı belediyenin partisi değişince sendikal faaliyetleri ve sol kimliği nedeniyle işten çıkarıldığını ifade etmiştir. Bu katılımcıya benzer olarak geçmişte belediyede işçi olarak çalışan başka bir katılımcı da belediye yönetiminin sol partiden sağ partiye geçişinin ardından işten çıkarıldığını ifade etmiştir (K21):

SHP döneminde belediyeye işe girmiştım. Belediyede yetki Türk-İş'teydi, çoğunluk onlardaydı. Türk-İş'e karşı DİSK'te örgütlenmeye çalıştık. Belediye MHP'ye geçince yeni başkan tüm işçileri topladı, "Herkes benim baktığım yöne bakacak, aksi yöne bakmanı belediyede barındırmam." dedi. Biz bu duruma karşı çıktık, bir hafta sonra bizi işten çıkardılar.

K21 belediye yönetiminin sağ partiye geçmesinin ardından bir toplantıda açık biçimde uyarıldığını ve baskı gördüğünü belirterek başkanın, her

çalışanın kendisiyle aynı görüşe mensup olması gerektiğini, buna uymayan kişilerin işten çıkarılacağı yönünde uyarıda bulunduğunu ve bu duruma kendisi ve benzer düşüncedeki arkadaşları ile karşı çıkmalarının ardından işten çıkarıldıklarını ifade etmiştir. Farklı görüşten olması nedeniyle işini kaybettiğini anlatan başka bir katılımcı ise ülkücüler tarafından vurulmasının ardından hastanede yattığı sürede *devamsızlık* bahanesiyle çalıştığı fabrikadan çıkarıldığını belirtmiştir (K20):

Fabrikada çalışırken örgütlenme yapmaya çalışıyoruz, DİSK'e (Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu) üye kaydetmeye çalıştığımız için şefler, ustabaşları falan bizden hep rahatsızdı. Gözleri özellikle hep benim üstümdeydi. Sürekli bir açığı aramaya çalışıyorlardı. Daha öncede belirttiğim gibi ülkücüler beni vurunca 75 gün hastanede yatınca bunlar beni *işe gelmiyor, devamsız* diye işten çıkarıvermişler. Bugünkü gibi hak, hukuk o gün de yoktu, normalde dava açsam kazanırdım, işe geri dönerdim ama hiç uğraşmadım, bir terzinin yanında işe başladım.

Çalıştığı zamanlarda aktif sendikal faaliyetlerde bulunan katılımcı, amirleri tarafından bu nedenle kendisinden rahatsız olunduğunun hissettirildiğini ve sürekli biçimde açığın arandığını belirtmiş, siyasi kimliği nedeniyle yaralanmasının ardından hastanede yatarken işten çıkarıldığını ifade etmiştir.

Mülakatlardan yapılan alıntılarda da görüleceği üzere solcu bireyler çalıştıkları iş yerlerinde sendikal faaliyetlerde bulunmaları nedeniyle işlerinden çıkarıldıklarını belirtmişlerdir. İşten çıkarılan beş katılımcıdan üçü belediyeden çıkarılmışken bir katılımcı da özel sektörde (fabrikadan) çıkarılmıştır.

3.4.9. Öğrenim Hayatında Dezavantaj

Katılımcılardan bazıları öğrenim hayatları esnasında sağcı öğretmenlerinden/öğretim üyelerinden ötekileştirilme yaşadıklarını belirtmişlerdir. Örneğin (K46):

Lisede okurken sağcı öğretmenlerimiz bizi dikkate almaz, bilerek notlarımızı düşük tutardı. Babası MHP İlçe Başkanı olan bir öğrenci vardı, onu çok severlerdi. Derslerde hiç söz almıyordu ama sınıfta notları en yüksek olan öğrenci oydu.

Başka bir katılımcı da üniversite hayatında kendisine yönelik net bir baskının olduğunu söyleyemeyeceğini fakat dersine giren hocaların kendilerini ve fikirlerini pek fazla dikkate almadığını belirtmiştir (K61):

Üniversitede hocalardan tam bir baskı yok ama ülkücüleri, AKP'lileri bariz bir şekilde kayırıyorlar, derste biz söz alsak dinlemiyor, küçümseyen gözlerle bakıyor, tarihle, siyasetle ilgili sorularımızı geçiştiriyorlar.

Katılımcıların ifadeleri incelendiğinde sağcı öğretmenlerin, sağcı öğretim üyelerinin solcu öğrencileri dikkate almadıkları, onları küçümsedikleri görülmektedir. Katılımcılar aynı zamanda sağcı hocaların sağcı öğrencileri kayırdıklarını, onları daha çok sevdiğini ve onlara hak ettiklerinden fazla yüksek not verdiklerini öne sürmüşlerdir.

3.4.10. Bürokrasi Kaynaklı Ötekileştirilme (İş Yavaşlatma ve Kasıtlı İş Görmeme)

Bu başlık altında katılımcıların bürokraside maruz kaldıkları ötekileştirmeler ele alınmıştır. İki katılımcı sırf siyasi kimliklerinden dolayı bürokraside kasıtlı olarak işlerinin görülmediğini veya taleplerinin çok yavaş bir şekilde karşılandığını ifade etmiştir. Örneğin belediye başkanlığı

yapan bir katılımcı belediyelerine kasıtlı olarak hizmet götürülmediğini açıklamıştır (K50):

Bizim belediyeye baktığımızda üvey evlat belediyesi olarak görülüyor. Yatırım zamanı hiçbir planımıza onay vermiyorlar. Karayolları bizim sınırimıza kadar gelip asfalt döküyor. Bizim sınırimızın içine asfalt dökmüyor. Sürekli görüşmeler yaptım, dilekçeler yazdım, taleplerde bulundum fakat herhangi bir yatırım alamadık. Baktığında ötekileştirmeyi bürokrasiden gördüm diyebilirim. En tepeden en aşağıya kadar bir partileşme, kadrolaşma mevcut olduğu için muhalif partili belediyelere herhangi bir kolaylık sağlamıyorlar sürekli zorluk çıkarıyorlar.

Katılımcı, iktidar partisine mensup olmadıklarından dolayı asfalt döküm işlemlerinde ilçenin sınırlarına kadar gelinip kendi bölgelerine asfalt dökülmemesi, hiçbir planlarının onaylanmaması gibi gerek maddi gerekse hizmet bakımından kasıtlı olarak işlerinin görülmediğini ve bir nevi cezalandırıldıklarını öne sürmüştür.

TKP'li bir katılımcı da özellikle seçim dönemlerinde seçim kurulundaki memurların bilerek iş yavaşlatarak kendilerini mağdur ettiğini belirtmiştir (K 57):

Dönem dönem partinin resmî evrak işleri oluyor. Özellikle seçim zamanları evrak işi olduğunda memurlar bilerek iş yavaşlatıyor. Yanlış yapıyor, bilerek geciktiriyor, ağırdan alıyor yarım saatte olacak işler 3-4 güne yayılıyor, sürekli gidip geliyorsun.

Katılımcıların ifadeleri incelendiğinde bürokraside hem yüksek kademedeki yöneticilerin hem de alt kademedeki memurların solculara çeşitli zorluklar çıkardığı görülmektedir. Bu bağlamda katılımcılar kadrolaşma nedeniyle bürokrasinin tarafsızlığını yitirdiğini ve solcuların bürokraside problemler yaşadıklarını öne sürmüşlerdir.

3.4.11. Ötekileştirilmenin Panzehri: Hemşerilik Bağları

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların çoğunluğu siyasi tercihlerinden dolayı çeşitli boyutlarda ötekileştirilmeye uğradığını belirtirken bazı katılımcılar ise (n=6) pek fazla ötekileştirilmeye uğramadığını ifade etmiştir. Bu katılımcılara bakıldığında hepsinin ortak noktasının köken olarak aileden Karamanlı olmak olduğu görülmektedir. Çalışmaya katılan 35 Karamanlı katılımcının altı tanesi hemşerilik bağları sayesinde toplumda pek fazla ayrımcılık yaşamadıklarını belirtmiştir. Örneğin (K1):

Ben her yerde düşüncemi söylerim ama bizim bir sıkıntımız olmadı. Geçmişte ufak tefek şeyler yaşadık ama artık pek fazla bir problem yaşamıyoruz. Karamanlı olmanın da etkisi galiba, toplumla çok çatışma yaşamadım. Ama bizim aileden de gelen bir şey bu, bizi herkes tanır. Aile içinde de sıkıntı çekmedik, rahat bir aile ortamımız oldu, Ramazan'da kimisi oruç tutar, kimisi tutmaz. Toplum içinde de rahatız, kimse bize karışmıyor, herkes bizi tanıyor, kimse şimdiye kadar bana bir laf etmemiştir. Ben düzenli olarak *BirGün* de alırım *Cumhuriyet* de alırım, kimseden de saklamam. Herkes benim siyasi görüşümü bilir.

Söz konusu katılımcı Karaman'ın merkezinde yaşamakta ve tanınmış bir aileye mensup olması nedeniyle pek sıkıntıyla karşılaşmadığını, sol kimliğini açık biçimde yaşamasının günlük yaşamında bir sorun oluşturmadığını ifade etmiştir. Karamanlı ve CHP yöneticisi bir katılımcı da benzer bir durumdan bahsetmiş Karamanlı solcuların toplum içinde rahat olduğunu fakat Karaman dışından gelen solcuların dezavantajlı olduğunu öne sürmüştür (K16):

Biz ailecek buralı olunca herkes bizi tanıyor, pek bir sıkıntı olmuyor. Hatta bir gerginlik, bir kavga ihtimali olduğunda ülkücüler önce beni arıyor, ortamı yatıştırıyoruz, bir şekilde araya giriyoruz, işi tatlıya bağlıyoruz. Ama dışarıdan gelen arkadaşların özellikle üniversitede sıkıntı çektiğini biliyoruz,

mesela geçenlerde Adanalı bir arkadaşı dövüşler sonrasında haberim oldu benim. Önceden olsaydı belki gene araya girerdik.

Söz konusu katılımcı da ailesinin tanındığını ve Karaman'da solcu kimliğinden ötürü herhangi bir durum yaşamadığını ifade etmektedir. Hatta sağ görüşten kişilerle bir sıkıntı yaşanma durumunda ülkücülerin kendisini aradıklarını ve bir orta yol bularak sorunları çözdüklerini belirtmiştir. Gençliğinden itibaren çeşitli sosyalist örgütlerin içinde aktif bir şekilde rol alan ve doğma büyüme Karamanlı olan bir katılımcı da siyasi görüşünden dolayı bir dışlanma yaşamadığı belirtmiştir (K18):

Ben kendimi bildim bileli hep mücadelenin içinde oldum. 70'li yıllarda TİP'teydim, 80 sonrası DİSK'teydim, 90'lı yıllarda ÖDP'nin kuruluşunda yer aldım. Beni ve ailemi herkes bilir, eğer inançlı olursan dimdik durursan kimse laf edemez. İç Anadolu'da solcu olmak zordur ama ben öyle pek bir baskı, sıkıntı falan görmedim çevreden.

K18 de ailesinin ve kendisinin şehirde tanınması, kimliğini inançlı biçimde savunması gibi nedenlerle kendisinin baskı ve sıkıntıya maruz kalmadığını ifade etmiştir. Aynı katılımcı önceki sorularda verdiği cevaplarda çeşitli sıkıntılar yaşadığını belirtmiş, fiziksel şiddete uğradığını anlatmış ve sendikal faaliyetlerinden dolayı işten çıkarıldığını paylaşmıştır. Mülakat sırasında kendisine verdiği bu bilgiler hatırlatılmış, buna rağmen katılımcı o dönemlerin geride kaldığını ifade etmiştir.

K22 de önceki katılımcıya paralel olarak güçlü ve inançlı olmanın çok önemli olduğunu belirtmiş, kalabalık gözükmenin mühim olduğunu ifade etmiş ve solcu kimliğinden ötürü çok fazla bir ötekileştirilme yaşamadığını sadece ülkücüler ile bir dönem sıkıntı yaşadığını açıklamıştır

Şimdiki gibi 3-5 kişi çıkmazdık biz sahaya. Biz bir seçim çalışması yapardık en az 20 kişiyle gezerdik çarşıda esnafları. Gümbür gümbür dolaşırdık, 100 metre öteden belli olurdu alanda olduğumuz. Güçlü olunca, güçlü gözükünce etraftan,

esnaftan, halktan laf atan olmazdı hiç, cesaret edemezlerdi ki. Pısrık olmaman lazım, sağlam görünürsen kimse bir şey diyemez. Bir ara ülkücüler benim hakkımda dedikodu çıkarmış, onlarla uğraştım bir süre onlar da benimle uğraştı. Ama o dönem haricinde pek bir sıkıntı çekmedim. Zaten bizi Karaman'da herkes tanır, bilir, sever.

K22'nin de diğer katılımcılarla ortaklaştığı bir noktanın Karaman'da ailecek bir tanınırlığının bulunması olduğu söylenebilir. K23 de K22 ve diğer katılımcılarla benzer biçimde Karamanlı olmanın, şehirde tanınan ve sevilen bir ailenin üyesi olmanın siyasi ötekileştirilmeyi azalttığını savunmuştur:

Karaman gibi küçük yerlerde aile çok önemli. Bizim aileyi herkes bilir, tüm esnaf tanır, sever. O yüzden biz solcuyuz, CHP'liyiz diye bir baskı, dışlanma pek yaşamadık biz.

K27 de dar çevresinde herhangi bir ötekileştirilmeye uğramadığını, zaten aile ve akrabalarının büyük çoğunluğunun solcu olduğunu belirtmiş arkadaş çevresinin de sol düşünceye sahip olduğunu ifade etmiştir:

Benim dar çevremde herhangi bir ötekileştirilme olmadı, çünkü aile, akrabalar, arkadaşlar hep solcu. Bir de buralı olunca ve köklü bir aileden gelince çok sıkıntı çıkmıyor. Kafamın rahat etmesi için çevremi de kendime göre dizayn etmeye çabaladım, arkadaşlarım solcu, çocuğumun öğretmenini solcu hocalardan ayarlamaya çalıştım falan.

Karamanlı ve solcu olan köklü bir aileden geldiğini belirten K27 diğer katılımcılardan farklı olarak kendi çevresini özellikle solcu bireylerden seçmeye çalışarak sıkıntı yaşamamayı garanti altına almaya çalıştığını ifade etmiştir.

Karamanlı oldukları için pek fazla ötekileştirilmeye maruz kalmadıklarını belirten katılımcılara bakıldığında ilk olarak göze çarpan şey ailelerinin

köklü bir biçimde şehre yerleşik olduğu ve solcu olarak tanındığına, sevildiğine yönelik ifadeleridir. Pek fazla ötekileştirilme yaşamadığını belirten katılımcıların beş tanesinin erkek sadece birisinin kadın olduğu görülmüştür. Bir diğer önemli husus da katılımcıların -taşranın bir önemli bir özelliği olan- tanınırlığa yaptıkları vurgudur. Bu kategorideki katılımcıların hepsi ailesinin ve kendisinin Karaman'da bilindiğini, tanındığını ve sevildiğini belirtmiştir. Pek fazla dışlanma yaşamadıklarına dair ifadelerine karşın bu bireyler dikkatle incelendiğinde aslında ötekileştirilmeye uğradıkları görülmektedir. Öncelikle K1'in aslında Eğitim-Sen üyesi olmasından dolayı uzun yıllar yürüttüğü okul müdürlüğü görevinden alındığı bilinmektedir. Mülakat esnasında katılımcıya bu durum hatırlatıldığında katılımcı siyasi tercihleri yüzünden müdürlükten alınmadığını, kendisinin görevi bıraktığını ifade etmiştir. K18 ise çalışma kapsamında yapılan mülakatta sendikal örgütlenme nedeniyle işten çıkarıldığını belirtmiştir. K16 ise daha önce PKK'lı ve FETÖ'cü yaftası ile karşılaştığını ifade etmiştir. K22 ise yukarıdaki sözlerinde de görüleceği üzere ülkücüler ile bir süre sıkıntılar yaşadığını belirtmiştir. K23 de CHP'li olmalarından dolayı dinsiz olarak görüldüklerini hatta sırf bu yüzden sattıkları bir evi geri almak zorunda kaldıklarını ifade etmiştir. Pek fazla ötekileştirilme yaşamadığını belirten tek kadın katılımcı olan K27 ise iş hayatında çeşitli sıkıntılar yaşadığını, siyasi tercihinden dolayı görevde yükselmediğini, kıyafeti nedeniyle amcasına *ihbar* edildiğini ve sıklıkla "PKK'yı destekliyor musun?" sorusu ile karşılaştığını belirtmiştir. Tüm bunlara bakıldığında bu kategorideki katılımcıların Karamanlı olmaları sayesinde toplumla iç içe ve yakın ilişki kurmaları nedeniyle kendilerinin pek fazla ötekileştirilmeye uğramadıklarını düşündükleri söylenebilir.

3.5. BİREYSEL VE AİLESEL BAZDA ÖTEKİLEŞTİRİLME DÜZEYİ

Çalışmanın amaçlarından birisi de ötekileştirilme yasadığını düşünen bireylerin bu durumdan etkilenme düzeyini ölçmektir. Bu nedenle mülakatlarda katılımcılara "Söz konusu ötekileştirilme durumundan sadece

siz mi etkilendiniz, aileniz ya da diğer yakınlarınız da etkilendi mi?” sorusu da yöneltmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu (n=49) bireysel olarak ötekileştirilmeye uğradığını ifade ederken küçük bir kısmı da (n=12) aile üyelerinin de ötekileştirilmeye maruz kaldığını belirtmiştir. Ailesel bazda etkilendiklerini ifade eden katılımcılardan birisi olan K14, Alevî oldukları için oğlunun belediyeden burs alamadığını dile getirmiştir (K14):

Biz Alevî olduğumuz için belediye oğluma üniversite okurken burs vermedi. Bizim birebir tanıdığımız maddi durumu bizden daha iyi olan ev ve arabası olan AKP’li bir ailenin çocuğu burs alabiliyordu. Bizim o dönem ne evimiz vardı, ne arabamız vardı ama bizim çocuğa burs vermediler.

K14 sahip oldukları dinî kimlikten dolayı, koşulları sağlamasına rağmen oğlunun burs hakkından yararlanamadığını ifade etmiştir. Benzer şekilde K20 de ailesinin sahip olduğu solcu kimlikten dolayı *komünist* olarak yaftalandığını ve solculukları ile ilgili sürekli kendisine laf atıldığını ifade etmiştir:

Ailem CHP’liydi, herkes tarafından bilinirdi. İlkokuldayken öğretmenim “Baban hangi partili?” diye sorduğunda “CHP’li” yanıtını verdiğimde, “O zaman senin baban komünistmiş.” demişti. Sonra ilkokul boyunca arkadaşlarım komünist diyerek benimle dalga geçti. Başka bir gün köyde birisi “Senin ağabeyin Rusya’dan ne kadar maaş alıyor?” diye sormuştu. Benim çocuğa da okulda “Baban komünistmiş, ne zaman dağa çıkacak, seni de götürececek mi?” gibi sorular soruyorlarmış.

K20 yetişme çağı boyunca ailesinin sol kimliği nedeniyle çeşitli ötekileştirmelere maruz kaldığını belirtirken, aynı ötekileştirme biçimlerine şu anda kendi çocuğunun da maruz kaldığını ifade etmiştir. K27 de komşularının özel hayatlarını takip ettiğini dile getirmiş ayrıca dinî konuların kendi hayatında pek fazla yer kaplamadığını fakat çocuğunun okul hayatında dinî değerlerin etkili olduğunu eklemiştir (K27):

Bazı komşular yediğimizi içtiğimizi, geleni gideni takip ediyor. Bazen arkadaşlarımız geliyor, geç saatlere kadar kalıyorlar ve beraber bir şeyler içiyoruz, fakat kesinlikle yüksek sesle konuşma olmuyor, müzik olmuyor. Arkadaşlarımın geldiği akşamın ertesi gününde komşular, “Dün gece neşeniz yerindeydi, bayağı da oturdular misafirleriniz.” falan diyor. Yani güler yüzle söylüyor ama takip altında olduğunu hissediyorsun, hiç hoş değil. Ayrıca başka bir zaman da eşim site toplantısında bir konu hakkında tartışırken, yöneticilerden birisi “Sizin çöpünüzden neler çıktığını biliyoruz, konuşturmayın şimdi beni” demiş. Bira, şarap şişelerini kastediyor. Yani özetle apartmandaki tek solcu aile biz olduğumuz için bütün dikkatlerin üzerimizde olduğunu hissediyorum, her hareketini takip ediyorlar, not alıyorlar, zamanı geldiğinde de yüzüne çarpıveriyorlar.... Bir de dinî konular çevremde, hayatımda pek etkili değil, sadece Ramazan’da yemekhanenin ve çay ocaklarının kapalı olması biraz sıkıntı oluyor. Ama küçük bir oğlum var o etkileniyor ister istemez. Çocuğun öğretmenini hep solcu, tanıdık hocalardan ayarlamaya çalıştım. Anaokulunda Değerler Eğitimi diye bir ders vardı, dinî bilgiler veriliyordu. Çocuğumun almasını istemedim, öğretmeni de satranç oynatıyordu o saatte benim oğlana. Ama öğretmenden gelmesi arkadaşlarından geliyor. Geçen Ramazan’da geldi, “Anne oruç tutmak ne demek? Arkadaşlarımın çoğu tutuyor, herkese zorunlu mu?” diye sordu bir kere. Ben “Hayır oğlum, değil.” deyince çok sevindi “Oh çok iyi, çok zor olurdu yoksa.” dedi. Ertesi gün de çocuk orucunu sordu, “Öyle bir şey yok, sen gelişme çağındasın aç kalmaman lazım.” deyince çok mutlu oldu.

Söz konusu katılımcı da günlük yaşamında apartman çevresinde solcu kimliği ve alkollü içecek tüketmeleri nedeniyle çeşitli sıkıntılar yaşadıklarını belirtmiş, komşularının sürekli kendisini ve ailesini takip ederek bu

durumdan ötürü ailece rahatsız hissettiklerini ifade etmiştir. Ayrıca katılımcı, çocuğunun öğretmenini sol kimliği benimsemiş birisini seçmesine rağmen, çocuğunun bulunduğu okul nedeniyle dinî eğitimi içeren bir dersi olduğunu ve kendisinin bu dersi oğluna aldirtmamasına rağmen, arkadaşları dolayısıyla İslamî değerlerle ilgili çeşitli sorular ve kaygılar paylaştığını belirtmiştir.

K28 de hem kendisinin hem ailesinin siyasi duruşları nedeniyle dışlandığını belirtmiştir:

Ötekileştirilmeyi, dışlanmayı hem ben yaşıyorum hem de ailem de yaşıyor. Eşim ve çocuklar da solcu olduğumuz için dışlanıyor, çevreden *dinsiz, vatan haini* gözûyle bakıyorlar bize, pek arkadaşlık kurmak istemiyorlar bizimle. Sadece solculardan oluşan küçük bir çevremiz var bu şehirde.

K28, kendisi ve ailesinin birlikte dışlandığını dile getirerek kendileriyle arkadaşlık kurulma konusunda çevrelerinde bir isteksizlik bulunduğunu belirtmekte, dışlanmanın tüm ailede hissedildiğini ifade etmektedir. Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere ailesel bazda ötekileştirilmeye uğrayanlar genellikle bu durumu uzunca biçimde anlatırken, bireysel bazda ötekileştirilmeye uğrayan katılımcılar ise genellikle kısa cevaplar vermiştir.

Katılımcılardan sadece kendisinin ötekileştirilmeden etkilendiğini, aile bireylerinin herhangi bir ötekileştirilmeye uğramadığını belirten K2, çocuğunun bu durumdan etkilenmediğini ifade etmiştir:

Ben zaten bekârım, bir çocuğum var, ben çok sıkıntılar yaşasam da benim yüzümden ona karşı herhangi bir ötekileştirilme durumu olmadı. Okulda ve arkadaş çevresinde bir sıkıntı çekmediğini belirtti.

K9 da ailesinin solcu olmasına rağmen başka şehirde yaşaması dolayısıyla ötekileştirilmeye uğramadığını ifade etmiştir (K9):

Bizimkiler başka şehirde olduğu için onlar rahatlar, ama ben burada özellikle de ilk yıllarda çok sıkıntılar çektim.

K29 da benzer ifadeler kullanmış ve ailesinin şehir dışında olması nedeniyle ötekileştirilmeye sadece kendisinin uğradığını belirtmiştir (K29):

Ben bekâr olduğum için ne yaşıyorsam kendim yaşıyorum.
Annem, babam başka şehirde olduğu için ve yaşadıkları şehirde de sol güçlü olduğu için onlar hiçbir problem çekmiyorlar.

Mülakatlarda da görüleceği üzere bekâr olan veya ailesi başka bir şehirde yaşayan katılımcılar, ötekileştirilmeden sadece kendilerinin etkilendiğini belirtmiştir. Karaman'da yaşayan evli katılımcılar ise kendi siyasi kimliklerinden dolayı diğer aile fertlerinin, özellikle de çocuklarının sıklıkla ötekileştirilmeye maruz kaldıklarını ifade etmiştir. Katılımcılara göre çocuklarının ötekileştirilmeye maruz kalma biçimleri kimi zaman hak ettiği bir bursu alamamak olurken, kimi zaman da arkadaş çevresinden dışlanmak olmuştur.

3.6. ÖTEKİLEŞTİRİLMEME MARUZ KALINAN YER

Araştırma kapsamında katılımcılara “Söz konusu ötekileştirilme durumunu sadece Karaman'da mı yaşadınız başka bir ilde de benzer bir durum yaşadınız mı?” sorusu sorulmuş ve katılımcıların büyük çoğunluğunun (n=49) sadece Karaman'da ötekileştirilmeye uğradığı görülmüştür. Katılımcıların küçük bir kısmı da (n=12) hem Karaman'da hem de diğer illerde ötekileştirilmeye maruz kaldığını belirtmiştir. Katılımcıların tümü - Karamanlı olanlar da dâhil- hayatlarının belli bir kısmını Karaman dışında geçirmişlerdir. Katılımcıların 35'i Karaman'da doğmuşken, 26'sı Karaman dışında bir ilde dünyaya gelmiştir. Karaman doğumlu olanlar da üniversite öğrenciliği, tayin, evlilik gibi sebeplerle başka şehirleri tecrübe etmişlerdir. Karaman dışında doğan bireyler de tecrübelerini genellikle doğdukları ve büyüdükleri şehirle karşılaştırmışlar, önemli bir kısmı ötekileştirilmeye hayatlarında ilk kez Karaman'da maruz kaldığını belirtmiştir. Örneğin (K3):

Ben böyle durumlarla, ayrımcılıkla, dışlanmayla, ötekileştirme ile ilk kez bu şehirde karşılaştım. Bizim orada da seçimlerde AKP ve MHP çoğunluğu olsa da daha önce memlekette hiç olmadı böyle şeyler. Ama bizim orası burası gibi tek tip değildi. Burada herkes muhafazakâr, dindar, ülkücü. Bizim memlekette komşularımız arasında AKP'li de vardı; sosyal demokrat, Kürt, Alevî de. Bir ayrımcılık yoktu insanlar farklılığa alışkındı. Ama burada bir tek sen farklı olunca, yaşam tarzın farklı olunca, giyimin farklı olunca hemen göze batıyorsun, seni de kendilerine benzetmeye çalışıyorlar.

Kendi doğup büyüdüğü şehrin seçim sonuçları bakımından Karaman'a benzediğini belirten K3, ötekileştirilmeye sadece Karaman'da maruz kalmasının nedeninin şehrin homojenliğinden kaynaklandığını düşündüğünü aktarmıştır. Memleketinde pek çok farklı etnik kökene ve siyasi tercihe mensup kişilerin bulunması nedeniyle her çeşit görüşün kanıksandığını ifade eden K3, bu nedenle memleketinde sosyalist kimliğine dair bir problem yaşamadığını dile getirmiştir. K6 da K3 ile benzer şekilde Karaman'ın homojen bir toplumsal yapıya sahip olması nedeniyle ötekileştirilmeye uğradığını ifade etmiştir. K6 çocukluk, gençlik ve üniversite yıllarının Ege Bölgesi'ndeki şehirlerde geçtiğini belirtmiş, üniversite mezuniyetinin ardından Karaman'da yaşamaya başladıktan sonra tecrübe ettiği farklılıklar sonucunda büyük şaşkınlık geçirdiğini dile getirmiştir:

Ben Ege'de doğdum, büyüdüm, üniversiteyi de Ege'de okudum. Orası ile burası arasında dünya kadar fark var, sanki ayrı şehirler değil, ayrı ülkeler. Bizim oralarda her kesimden, düşünceden, giyim tarzından insan var, kimse kimseye karışmaz, gözünü dikip bakmaz. Ama burada herkes aynı olunca dışarıdan gelen insan kabak gibi belli oluyor, dik dik bakıyorlar. Bir de dolmuş kullandığım zamanlarda dolmuştaki tek boş yer benim yanımda olurdu ama erkekler ayakta dikilir

yanıma oturmazdı. Bir bu duruma bir de elimi sıkmayan erkeklere çok şaşırılmışım.

K6 ile benzer biçimde çeşitli kıyı şehirlerinde yaşamını geçirmiş olan K9 da daha önce yaşadığı Ege ve Akdeniz Bölgesi'ndeki şehirlerde bir ötekileştirilmeye uğramadığı belirtirken özellikle ilk yıllarında Karaman'da yoğun bir ötekileştirilmeye maruz kaldığını söylemiştir:

Ben Karaman öncesinde hep deniz kenarında büyük şehirlerde yaşadım. Yaşadığım şehirler zaten CHP'li şehirlerdi ve 12 ay boyunca yerli-yabancı pek çok turist olurdu sokaklarda. Ama burada yaşamaya başlayınca çok yabancılık çektim. Arkamdan “Deniz kenarında yaşamış farklı bir insan” dediklerini duydum. İçki içtiğimi duyanlar beni alkolik sandı, her gün içki içtiğimi sandı. Yani öyle bir şey ki demek ki çevresinde hiç içki içen bir tanıdığı olmamış. Etek, şort gibi kıyafetler giydiğimde tüm erkeklerin bana baktığını hissettim, hâlbuki başka şehirlerde rahatça istediğimi giyerdim, kimse de dönüp bakmazdı. “Eğitim-Sen üyesisin, doktorayı bitirsen bile sana kadro açılmaz.” gibi söylemlerle çok sık karşılaştım. Bir eyleme gittiğimiz için yöneticimiz bizi odasına çağırdı, bir sürü sorular sordu. Onun dışında bir de dinî konularda çeşitli tartışmalar yaşadım. Yani özetleyecek olursam dinî konular, siyasi konular, giyim tarzı, yaşam tarzı gibi konularda çok sıkıntılar çektim, başka şehirlerde bunlar hiç gelmemişti başıma.

K9, toplumsal ve siyasî açıdan pek çok problemle hayatında ilk kez Karaman ilinde karşılaştığını, yaşayış biçiminin diğer bölgelerde kimse için bir önem arz etmediğini, hiç kimsenin giyim tarzı veya yaşayışıyla ilgili kendisini ötekileştirmedeğini ifade etmiştir. K9 ile benzer bir bölgede yaşayan K27 de Karaman'da göz hapsinde olduğunu fakat bu durumu başka bir ilde yaşamadığını belirtmiştir:

Burada insanlar çok meraklı, sürekli takipte. Akdeniz’de böyle şeyler hiç yaşamazdım.¹⁹ Akdeniz çok farklıydı, yaşam tarzı, giyim kuşam, yeme içme kimse kimseye karışmazdı. Burada da rahat etmek için çevreni yaşam tarzına göre dizayn etmen lazım, arkadaşlarını falan öyle ayarlamam lazım.

Ege ve Akdeniz Bölgelerinde yaşamış katılımcılara benzer olarak Ankara’da doğup büyüyen K59 da Karaman’da yaşadığı baskı ve sıkıntıları şu sözlerle aktarmıştır:

Ankara’da pek bir sıkıntı çekmedim ama Karaman’da çok yaşadım. Yurtta ve okulda bazı kız arkadaşlarımın yüzük taktığını fark ettim, “Aaa! Sözlendin mi? Hayırlı olsun, kim bu?” gibi sorular sorduğumda arkadaşlarım sadece tacizlerden, asımlardan korunmak için taktıklarını söyledi. Bazılarının sevgilisi bile yokken, sırf rahat olmak adına yüzük taktıklarını gördüm. Başlarda çok geleneksel, saçma buldum, toplumsal cinsiyet üzerinden eleştiriler getirmeye falan çalıştım ama şu anda ben de yüzük takıyorum. Erkek arkadaşım bile yok ama bakışlardan, flört denemelerinden usandım, Karaman’da yüzük takıyorum, kaçış için. Gerçekten de çok fark ediyor... Bir de ilk senemde kıyafet bakımından çok sıkıntı çektim. Okula ilk başlarken Eylül ayı havalar daha sıcaktı, şort, etek gibi kıyafetlerimi koymuştum bavula. Ne büyük hata yapmışım. Her şort, etek giydiğimde erkeklerin gözü üzerimde oluyordu. Üniversite içinde bir nebze az oluyordu, ama dolmuşta, çarşıda bakışlar, laf atmalar çok fazla oluyordu, kendimi yurda zor atıyordum. Ondan sonra ilk tatilde onları Ankara’ya geri götürdüm ve Karaman’da giyilecek kıyafetler diye yeni bir alışveriş yaptım.

¹⁹ Katılımcı burada bir şehir adı vermiş fakat katılımcının kimliğinin anlaşılması için bu şehir burada yazılmamıştır.

Eğitim amacıyla Karaman'dan İstanbul'a giden üniversite öğrencisi K30 da kendisini Karaman'da rahat hissedemediğini belirtmiştir:

İstanbul'da üniversitede rahatım, ama burada saçım uzun diye bana hep bakıldığını hissediyorum. Burada Ramazan'da sigara içerken hep tetikte oluyorum ama İstanbul'da Ramazan'ın geldiğini bile unuttuğum oluyor.

İzmir, Konya ve Sivas gibi farklı şehirlerde görev veya eğitim nedeniyle bulunan K33 de doğduğu şehrin çok kültürlü yapısından dolayı herhangi bir sıkıntı yaşamadığını fakat Karaman'da ve üniversite okuduğu Sivas'ta çeşitli ötekileştirilmeler yaşadığını ifade etmiştir (K33):

Bizim oralar büyük oranda sol ağırlıklı yerler. Bir de her topluluktan, inançtan insan rahatça yaşar bizim memlekette. Mesela lisedeyken bizim sınıfta Alevî, Hıristiyan, Yahudi, Sünni her topluluktan arkadaşlar vardı. Kimse kimsenin yediğine içtiğine, giydiğine karışmazdı. Ama üniversiteyi Sivas'ta okudum. Bizim fakültede ölkücüler egemendi, biz azınlıktık. Okulda da yurttta da bazı sıkıntılar olmuştu. Sonra İzmir ve Konya'da görev yaptım. Oralarda bir problem yaşamadım. Ama Karaman'da idareciler koyu AKP'li ve zaman içinde pek çok sıkıntı yaşadım.

Öğrenciyken Sivas'ta da sıkıntılar yaşadığını dile getiren katılımcı Konya ve İzmir'de görev yaparken problemle karşılaşmadığını, fakat Karaman'da idarecilerin siyasi görüşünden dolayı çeşitli sıkıntılar yaşadığını belirtmiştir. Başka bir katılımcı da hem doğduğu ve büyüdüğu şehirde hem de Karaman'da ötekileştirilme yaşadığını belirtmiştir (K31):

Ben hem Sivas'ta hem Karaman'da ötekileştirilme yaşadım, başkalarının ötekileştirilmesine de tanık oldum.²⁰ Sivas'ta

²⁰ Katılımcının anlatısındaki olayların net olarak anlaşılabilmesi için, katılımcının da izni alınarak il ismi verilmek zorunda kalınmıştır.

Alevîlere yapılan baskıları çok net gördüm. Babam solcu olduğu için yaşadığı zorluklara şahit oldum. Başımız açık diye annem de ben de mahallede dışlanırdık. Sonra buraya geldim, burada da bir sürü nedenden dolayı, kıyafetimden, siyasi tercihimden ve sendikamdan dolayı ötekileştirilmeye uğradım.

K33'e benzer biçimde ötekileştirme deneyimi olan K31; hem doğup büyüdüğü yer olan Sivas'ta hem de sonrasında yerleştiği Karaman'da pek çok nedenden dolayı çeşitli ötekileştirmelere uğradığını belirtmiştir. Karamanlı olan K34 de hem Karaman'da hem de diğer şehirlerde siyasi görüşlerinden dolayı ötekileştirilmeye uğradığını belirtmiştir:

Üniversiteyi Konya'da okudum, orada sayısız defa dayak yedim, mezun oldum Malatya'nın bir köyüne tayinim çıktı, orada okul müdürüyle sık sık tartıştık, hatta bir kere birbirimizin üzerine yürüdük, diğer öğretmenler ayırdı. Oradan sonra Karaman'a tayinimi istedim, burada da bir sürü sıkıntılar çektik, çekmeye de devam ediyoruz.

K34 gerek öğrenciyken gerekse çalışma yaşamı sürecinde sıklıkla Karaman da dâhil yaşadığı şehirlerde ötekileştirmeye uğradığından bahsetmiştir. Buna paralel biçimde Kürt bir katılımcı da hem Karaman'da hem başka şehirlerde ötekileştirilmeye uğradığını, sıklıkla teröristlikle suçlandığını ifade etmiştir (K5):

Daha önce de bahsettiğim gibi Giresun'da birisi Güneydoğulu olduğumu öğrendiğinde "PKK'lı mısın, terörist misin?" diye sormuştu. Hem otobüsle hem de kendi aracımızla yaptığımız şehirlerarası yolculuklarda çeşitli sıkıntılar çıkıyor, araba 21 plaka olunca sık sık kimlik kontrolü yapılıyor, ya da otobüse bineceğimiz zaman kimseye bakılmazken polisler benim kimliğime bakıyorlar. Otobüse binince de gözler üzerimizde oluyor, herkes sanki suçluymuşuz gibi bakıyor, muavin ters ters davranıyor, o yolculuk bir türlü bitmek bilmiyor.

Yaşadığı şehirlerde ötekileştirilmeye maruz kaldığını belirten K5, ayrıca bu durumun sistematikliğine dikkat çekmek için şehirlerarası yolculuklarından örnekler vermiştir. Katılımcının otobüse bindiğinde bakışların değişmesi veya arabasının plakasından dolayı defalarca durdurulması gibi durumların ötekileştirilme yaşadığını hissettiren faktörler arasında olduğu görülmüştür.

Mülakatlarda da görüleceği üzere katılımcıların bir kısmı ötekileştirilme deneyimlerinin Karaman'a özgü olduğunu; başka şehirlerde daha önce ötekileştirilmeye uğramadığını belirtirken bir kısmı da hem Karaman'da hem başka illerde ötekileştirilmeye maruz kaldığını ifade etmiştir. Karaman haricinde ötekileştirilme yaşamadığını belirten katılımcıların çoğunluğu Karaman'ı, Ege ve Akdeniz Bölgelerindeki iller ile karşılaştırmıştır. Bu bağlamda Ege ve Akdeniz Bölgelerinde yaşamlarının bir bölümünü geçirmiş olan katılımcılar; Karaman'a geldiklerinde yoğun biçimde bakışlara maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Hem siyasi kimliklerinden hem de farklı bir yaşam ve giyim tarzına sahip olduklarından dolayı bir ötekileştirilme yaşadıklarını belirten katılımcılar geldikleri bölgede bu tarz tutumlara maruz kalmadıklarını aktarmışlardır. Katılımcıların bir kısmı da ötekileştirilme yaşamadıkları şehirlerde sol seçmenin çoğunlukta olmasına vurgu yapmışlardır.

Bazı katılımcılar da hem Karaman'da hem de diğer şehirlerde ötekileştirilme yaşadığını belirtmişlerdir. Kimi katılımcılar bu durumun kaynağının etnik kökenleri olduğunu, Kürt olmanın tüm bölgelerde zor olduğunu öne sürmüşlerdir. Bazı katılımcılar ise bahsettikleri şehirlerin toplumsal yapı olarak Karaman'a benzediğini, bu nedenle benzer tecrübeleri bu şehirlerde de yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların bir kısmı da iş yaşamındaki yöneticilerin kişisel özelliklerinin önemine vurgu yapmış, şehirden bağımsız olarak ötekileştirilme yaşayıp yaşamama durumunun amirlerin tutumuna bağlı olduğunu savunmuştur.

3.7. ÖTEKİLEŞTİRİLMENİN KAYNAKLARI

Tez kapsamında yürütülen görüşmelerde katılımcılara kimler tarafından ötekileştirilmeye uğradıkları da sorulmuştur. Katılımcıların önemli bir kısmı (n=28) iş hayatında amirleri tarafından çeşitli şekillerde ötekileştirilmeye uğradıklarını belirtmiştir. Bunun haricinde katılımcıların bir kısmı da (n=24) ülkücülerin ötekileştirmesine maruz kaldığını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar da ötekileştirme kaynağı olarak kolluk güçlerini de göstermişlerdir (n=17). Çalışmada elde edilen bir başka bulgu da sol eğilimli olan gören katılımcıların bir kısmının ötekileştirme kaynağı olarak diğer solcuları göstermesidir (n=12). Onun dışında yerel halktan insanları örnek veren katılımcılar mevcut olup (n=9) sağcı komşuları tarafından ötekileştirildiğini ifade katılımcılar da bulunmaktadır. Bazı katılımcılar da (n=5) aile üyelerine ve akrabalara dikkat çekmiştir. Bu katılımcılar sağ görüşe mensup akrabalarının kendilerine baskı yaptığını öne sürmüştür. İş ortamında benzer kademedede yer alan çalışma arkadaşlarını işaret eden bazı katılımcılar vardır (n=4). Bunların dışında az sayıda katılımcı da (n=4) sağcı öğretmen ve öğretim üyelerine vurgu yapmıştır. Son olarak eğitimci bir katılımcının öğrenci velilerinden kaynaklanan bir deneyime maruz kaldığı (n=1) görülmüştür. Özetle çalışma kapsamında on farklı ötekileştirme kaynağı olduğu tespit edilmiştir. Bunlar:

- Amirler (n=28)
- Ülkücüler (n=24)
- Kolluk güçleri (n=17)
- Diğer solcular (n=12)
- Yerel halk (n=9)
- Komşular (n=5)
- Aile üyeleri ve akrabalar (n=5)

- İş arkadaşları (n=4)
- Sağcı Öğretmenler/Akademisyenler (n=4)
- Öğrenci velileri (n=1)

İlerleyen başlıklarda söz konusu ötekileştirme kaynakları detaylı olarak ele alınmıştır.

3.7.1. Amirler

Katılımcıların çoğunluğu siyasi görüşlerinden dolayı amirleri tarafından ötekileştirilmeye uğradıklarını belirtmiştir. Katılımcılar genellikle amirlerinin sağcı olduğunu ve çeşitli şekillerde kendilerinden şüphe duyduğunu, dışladığını ya da kendilerini yoğun bir biçimde takip ettiğini öne sürmüşlerdir. Örneğin (K3):

Bizim idarecimiz zaten her adımı takip etmek istiyor, sürekli “[K3] ne yapıyor? Nerede, kiminle görüşüyor?” diye soruşturup duruyormuş. Bir gün arkadaşlarıma bana aktardığı bir husus oldu. Bir gün idarecimiz arkadaşlarımı çağırıp “[K3] sizi siyasi olarak etkilemeye çalışıyormuş, üzerinizde baskı kuruyormuş, dünya görüşünüzü değiştirmeye çalışıyormuş, bu doğru mu?” gibi sorular sormuş.

İş ortamındaki amirinin K3’ün iş yaşamı dışındaki yaşama biçimlerini öğrenmeye çalışması katılımcıya bir rahatsızlık hissettirmiştir. Ayrıca amiri, K3’ün çalışma arkadaşlarına siyasi anlamda baskı kurup kurmadığı gibi sorular yöneltmesi katılımcının iş yerinde ötekileştirilmeye maruz kalmasına neden olmuştur. K9 da K3’ten farklı olarak amiri tarafından yüz yüze uyarıldığını belirtmiştir:

Geçmişte katıldığımız bir eylemden sonra şöyle bir şey yaşadım. Zaten burada eylemler öğle arası on dakika falan oluyor. Neyse eyleme gittik, ertesi gün idarecilerden birisi beni

ve iki arkadaşımı çağırdı, polisler eyleme gidenleri idareye bildirmiş. İdarecimiz de tatlı sert bir üslupla “Polisler geldi, çok üzüldüm, akademisyen dediğin siyasete karışmamalı, eyleme gitmek bir akademisyene hiç yakışmaz.” gibi şeyler söyledi. Ben de “Siz beni tanıyamadınız mı kaç senedir?” diye ona sitem ettim, eylemin kötü ve korkunç bir şey olmadığını söyleyip bir dahaki eylemlere onu da davet ettim.

Gittiği bir eylemin ardından yöneticisi tarafından uyarılan K9, bu durumun kendisini üzdüğünü ve rahatsız hissettirdiğini ifade etmiştir. K9 ile birlikte uyarı için idarecinin odasına çağrılan K11 de aynı tecrübeden bahsetmiştir:

Bir gün gitmiş olduğumuz bir eylemden sonra idarecimiz çağırıp “Dikkatli olun.” gibisinden babacan bir tavırla uyarmış, eyleme gittik diye bize sitemde bulunmuştu. İlk yıllarda herhalde burada sayımız az diye bir tehlike olarak görmüyorlar diye düşünüyordum. Ama son birkaç senedir yıllık izin aldığımda “Gittiğin yerlerde eylemlere katılma, yıllık izinde de olsan medyada görünme.” diye tembihleniyorum.

K11 de K9’a benzer biçimde yöneticisi tarafından uyarılmış, bunlara ek olarak son yıllarda yöneticilerinden eylemlere katılmaması ve medyada görülmemesine yönelik devamlı olarak uyarılar aldığını belirtmiştir. K36 da iş yaşamında amirleri tarafından çeşitli baskı ve sözlere maruz kaldığını ifade etmiştir:

Baskıya uğrama, şiddet, dövülme gençlik zamanımızda sürekli yaşadığımız olağan şeylerdi. İş hayatına başladıktan sonra amirlerden de baskı görmeye başladım. Bizimle birlikte gezen arkadaşlar bile sıkıntı yaşamaya başladı. Bir keresinde müdürüm, “Sen çok iyi çalışıyorsun ama solcu olmasaydın çok iyiydi.” dedi. Ben de “Solcu olmasam zaten iyi olmazdım dedim.” O zamanlarda maaşları elden dağıtırdık. Herkes bana güvenirdi sağcılar bile bana çok güvenirdi. Memurken bir yandan SHP’nin

örgütlenmesinde yer aldım. Alttan alta resmî olarak görev almasam da toplantılar düzenledik. Örgütlenmeler yaptık. Bu durum da idarecilerin dikkatini çekmişti, sağcı bir arkadaşım idarenin hakkımda soruşturma açmayı istediğini ve kendime dikkat etmemi söyledi.

K36 iş ortamında özellikle amirleri tarafından sıkça baskıya ve gözdağı verilmesine maruz kaldığını ifade etmiştir. Amirlerinin kendisini takdir ederken bile solcu kimliğinden duydukları hoşnutsuzluğu dile getirdiklerini belirten K36, aktif biçimde siyasî mücadelede bulunduğu için işten atılma riskiyle karşı karşıya kaldığını paylaşmıştır. Emekli bir işçi olan K25 ise çalıştığı dönemde koyu bir Refah Partili olan şefi tarafından sıklıkla baskıya maruz kaldığını ifade etmiştir:

O zamanlar iş yerinde başı açık tek kadın bendim, lafımı da hiç esirgemezdim, sürekli sağcılarla tartışırdım, Atatürk'ten bahsederdim falan. Bizim şef de koyu Refahlıydı. Adam her hareketimi takip ederdi. Kimsenin sigara molasına karışmazken ben sigara içmeye çıkıp yerime dönünce hemen nerede olduğumu, nereye gittiğimi sorardı. Diğerleri işe yarım saat geç gelince bir şey demezdi ama ben birkaç sefer karlı günlerde beş dakika geciktim diye laf sokardı.

K25, siyasi kimliğinden ve bu kimliğini saklamadan iş ortamında ifade etmesinden ötürü çeşitli baskılara maruz kaldığını ifade etmiş, sağcı amirinin kendisini göz hapsinde tuttuğunu, her hareketini takip edip uyarmak için fırsat kolladığını öne sürmüştür. Öğretmen olan K34 de K25'e benzer biçimde göreve ilk başladığı okulda müdürün kendisine sürekli baskı yaptığını ifade etmiştir (K34):

Öğretmenlik görevime ilk olarak Malatya'da bir köy okulunda başladım. Köy tam olarak sağın egemenliği altındaydı. Köyde BBP çok aktifti, ilçede de MHP ve RP yarıştırdı, o derece sağcı bir yerd. Solun esamisi okunmuyordu. CHP ilçede ancak %2

falan oy alıyordu, o oylar da dışarıdan gelen memur ve öğretmenlerden falan geliyordu. Malatya merkezde bir eylem olurdu, bir avuç insan olurduk. Okul müdürümüz tam bir faşistti. Ben daha stajyerken 19 Mayıs'ta "Ata'ya Son Mektup" diye bir mektup okutmak istedim, "Bunu okutmam" dedi, ben de "Okuturum" dedim, yaka paça kavga ettik, bizi zor ayırdılar. Stajyerliğimi 61 puan ile onayladı. Herkes 90-95 alırken bana 61 vermişti. O sıralarda Eğitim-Sen yeni kurulmuştu, şimdiki gibi maaştan otomatik kesinti yoktu, üyelik aidatını elden verirdik, her şubeye gittiğimde sendika broşürü, evrakı falan getirirdim okula, müdür de "Bunlar yasal değil." derdi, toplatıp attırırdı, sürekli tartışırdık. Aramızda sürekli bir gerilim vardı. O attırdıkça ben daha fazla alır koyardım. En son bir pano yaptırdım, onu da indirecekti, izin vermedim, direndim sonra o da panoya karışamadı artık. Sonra Karaman'a geldim, köyde göreve başladım. Sendikanın şube yönetimine seçildim, 2001'de DSP [Demokratik Sol Parti] iktidarda olmasına rağmen sırf sendika yöneticisiyim diye merkeze tayinim çok zor olmuştu.

Solcu kimliği nedeniyle yöneticisi ile aralarında uyuşmazlık bulunduğunu belirten K34, bir gün amiri ile tartıştığını, bu tartışmanın bir süre sonra fiziki bir kavgaya dönüştüğünü ifade etmiştir. Söz konusu gerilimin yıllarca devam ettiğini söyleyen K34, Karaman'a gelene kadar sağcı müdürüyle sürekli tartıştığını beyan etmiştir. K34, Karaman'a geldikten sonra ise aktif sendikal kimliğinin Merkez ilçeye tayin edilmesinin önünde bir engel olduğunu ifade etmiştir. K31 de idarecileri tarafından çeşitli şekillerde ötekileştirilmeye uğradığını belirtmiştir:

Hocalar kendilerine sürekli bir şekilde minnet duymamızı ister gibiydiler. Beni işe almalarının aslında büyük bir lütuf olduğunu ima ettiler pek çok kez. Gezi Parkı Eylemlerinden sonra geldim Karaman'a, ben gelmeden sosyal medyayı didik didik incelemişler. "Senin ne olduğunu biliyorduk ama biz yine de

seni işe aldık.” gibi şeyler söylediler. Bir gün erkek bir hocamız, kıyafetime şöyle bir bakıp, “Sen yarın öbür gün derse de mi böyle giyinerek gideceksin?” dedi. Bir gün de idarecilerimizden birisi “Aslında sana çok ders vermek istemiyorum, yarın öbür gün çocuk doğurunca, doğum izni falan alırsın gelmezsin aylarca.” dedi.

Amirleri tarafından kendisine solcu kimliğine rağmen iş verildiği, bu nedenle kendilerine minnettar kalması gerektiği hissettirilen K31, kimi zaman da bu durumun yüz yüze biçimde açıkça ifade edildiğini belirtmiştir. Katılımcının yöneticisi konusunda tecrübe ettiği bir başka hususun da kadın kimliğinden ve giyim tarzından dolayı ötekileştirilme olduğu görülmektedir.

CHP'den belediye başkanlığı yapmış bir katılımcı da üst amir olarak dönemin valisi tarafından sürekli bir baskıya maruz kaldığını ifade etmiştir (K32):

Ben belediye başkanırken vali ile çok tartıştım, çok kapıştım, bir gün “Sen Refahlı memurlara baskı yapıyormuşsun, hem senin kurtlar sofrasında işin ne, köy yerde kadın başına başkanlık neyine?” dedi, ben de “Ben siyasete girerken benim herife sormadım, ama sana sorsam iyiymiş.” dedim. Bir memur başka memuru dövdü diye soruşturma açtırdım, o arada bu döven memuru uzaklaştırdım. Vali hemen telefon açtı, “Sen bunu yapamazsın.” dedi, ben de “Bal gibi yaparım!” dedim, o, “Bana bak, ben Karaman valisiyim!” dedi, ben de “[X] beldesi valisiyim!” dedim ve telefonu suratına kapattım. Sonra bana soruşturma açmaya çalıştı, müfettiş gönderdi ama belediyede açık bulamadı. Bizim altımızdaki köyün muhtarı MHP'liydi, daha sonra onu bana karşı kışkırttı. “Bizim suyumuzu salmıyorlar, köye az su geliyor.” diye şikâyetçi oldu. Ben de köy halkını çağırdım 200 kişi çizmeleri çektik, küreklerle, çapalarla bizim tarafa gelen arki inadına daha da genişlettik. Sonra o valiyi

merkeze çektiler. Yeni vali ziyaretime geldi evi görünce şaşırıldı, meğer eski vali giderken çekmeceye benim hakkımda asılsız iddiaların olduğu bir mektup bırakmış yeni vali için. Yeni vali de “Eski vali sizin lüks içinde yaşadığınızı söyledi, hâlbuki burası küçük bir köy eviymiş.” dedi ve şaşırıldı.

K31’e benzer biçimde K32’nin de amiri tarafından hem solcu kimliğine hem de kadın kimliğine yönelik bir ötekileştirilmeye uğradığı söylenebilir. K38 de K32’ye paralel biçimde çeşitli şekillerde ötekileştirilmeye maruz kaldığını aktarmıştır:

Ötekileştirmeyi iş hayatında da çok yaşadım. Sıkıntılarımın kaynağı olarak amirler diyebilirim. Sürekli baskı yapmaya çalıştılar solcu olduğum için. Kariyerimde ilerlememe engel koydular. 11 sene boyunca başvuramama rağmen müdür yapılmadım. Aslında puanlarım hep çok iyiydi. Fakat mülakatta hep elediler... Daha sonra öğrendim ki FETÖ’cü Kaymakam beni görevden almaya çalışmış fakat hakkımda herhangi bir açık bulamamış. Daha sonra bu kaymakam, içinde metresinin de olduğu bir arabayla kaza yaptı. Sonra buradan alınıp başka yere verildi, darbe sonrası duyduk ki ihraç edilmiş ve tutuklanmış. Belediye başkanlığım süresinde de ötekileştirilmeden etkilendim. Kaymakamlar sürekli bahaneler çıkararak işlerimizi yavaşlatmaya çalıştılar. Sürekli bürokratik şeylerle mücadele etmek zorunda kaldım.

Katılımcı, gerek belediye başkanlığı zamanında kasıtlı iş yavaşlatma ve bürokrasi engeline takılma ve sağ görüşteki kaymakam tarafından görevine son verilmeye çalışılması, gerek öğretmenlik yaptığı dönemlerde tüm puanlarının yeterli olmasına rağmen müdür yapılmama gibi örnekler üzerinden sol kimliği nedeniyle çalışma hayatındaki amirlerinden pek çok baskı ve sıkıntılara maruz kaldığını öne sürmüştür. K39 da K38’e benzer biçimde siyasi kimliği nedeniyle bölgelerindeki kaymakam tarafından ciddi biçimde ötekileştirilmeye maruz kaldığını dile getirmiştir. Söz konusu

kaymakamın ilçelerindeki solculara karşı bir baskı atmosferi oluşturduğunu belirten K39, kaymakamın sol görüşlü memurların maaş almalarını aylarca keyfi biçimde engellediğini ve kendisinin de aralarında bulunduğu TÖB-DER üyesi 36 öğretmeni sürgün etmeye çalıştığını ifade etmiştir:

Ötekileştirilmede kaynak olarak iş hayatındaki amirler diyebilirim. Öğretmen olunca hemen TÖB-DER üyesi oldum. Göreve ilk başladığım zamanlarda ilçemizde sağcı bir kaymakam vardı. Solcu öğretmenlerden nefret ediyordu. Bir tane ülkücü memuru mutemet yapmak istiyordu. Biz buna karşı çıktık. Bu tartışmalar esnasında “Ben solculara artık maaş vermeyeceğim.” dedi ve bize ödeme yapılmasını engelledi, TÖB-DER üyesi arkadaşlar olarak 4 ay boyunca maaş alamadık. Maaş alamadığımız dönemde esnaf bize yardım etti, kendi aralarında paralar topladı. Bizse kaymakama direndik, kararımızda geri adım atmadık. Daha sonra kaymakam, maaş alamayan 36 solcu öğretmeni sürgün etmeye çalıştı. Doğuya ve uzak köylere tayinler çıkardı ama biz buna karşı koyduk, Silifke’deki solcu bir doktordan sürekli raporlar aldık. Yazılar yazdık, dilekçeler verdik derken bu sürgünleri iptal etmeyi başardık. Daha sonra baktık ki MHP’li bir ilkokul müdürü kaymakama fişleme yazısı yazmış. Tek tek hepimizi fişlemiş. “Şu şu isimler sürülsün. Yoksa burada hiçbir çalışma yapamayız, partimiz bu komünistler nedeniyle buradan oy alamaz.” diye kaymakama yazı yazmış.

Sağcı bir ilkokul müdürü tarafından fişlendiklerini belirten K39, sağ görüşlü amirlerinin solcu memurlara büyük baskılarda bulunduğunu hatta bir kaymakamın solcu memurların maaş almalarını keyfi bir biçimde dört ay boyunca engellediğini ifade etmiştir.

Katılımcıların ifadeleri incelendiğinde amirlerin solcu memurların görevde yükselmesine engel oldukları, iş hayatında solcu memurlara çeşitli zorluklar çıkardıkları görülmüştür. Katılımcıların bu yöndeki ifadeleri

Görevde Yükselmeme ve İş Hayatında Dezavantaj başlığı altında detaylı olarak incelenmiştir. Mülakatlardan elde edilen verilere bakıldığında solcu çalışanların sağcı amirleri tarafından çeşitli şekillerde ötekileştirilmeye uğradığı görülmektedir. Kadın katılımcılar solcu kimliklerine yönelik ötekileştirilmelerin yanında kadın olmalarından kaynaklı bazı ötekileştirilmelere maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Bir katılımcı, ileride çocuk izni kullanma ihtimaline karşın amirinin kendisine ders vermek istemediğini ifade etmiştir. Kadın katılımcılar ayrıca iş yerlerinde kıyafetlerine de karışıldığını dile getirmişlerdir.

Katılımcılar genel olarak kendilerine diğer çalışanlardan farklı davranılmasından, sağcı çalışanlara kolaylık sağlanırken kendilerine zorluklar çıkarılmasından, sürekli takip altında olmaktan ve tedirgin hissetmekten şikâyetçi olmuşlardır.

3.7.2. Para-militer Sağ Unsurlar

Katılımcıların önemli bir kısmı da (n=24) ülkücüler tarafından ötekileştirilmeye uğradığını belirtmiştir. Katılımcılar solcu oldukları için ülkücüler tarafından *hain ve devlet düşmanı* olarak görüldüklerini, bu nedenle -daha önceki kısımlarda da (*Fiziki Şiddet Görme*) belirtildiği üzere- fiziki şiddete varacak kadar ötekileştirilmeye maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Örneğin (K34):

Daha önce de belirttiğim gibi solcu olduğum için üniversitede ülkücülerden sıklıkla şiddet gördüm, her hafta dayak atarlardı. Ramazan'da sigara içeni döverlerdi, el ele gezen sevgilileri döverlerdi. Birilerini dövmek için sürekli bir neden yaratırlardı.

K34, solcu kimliği nedeniyle özellikle ülkücüler tarafından şiddete uğradığını ifade ederken, bu şiddetin sadece kendisine yönelik olmadığına ve bu tarz bir iklimin egemen olduğuna dair açıklamalarda bulunmuştur. TKP'li bir katılımcı da okuduğu üniversitede ülkücülerin hâkim olduğunu ve aralarında kimi zaman gerginlik çıktığını ifade etmiştir (K30):

Bizim üniversitede ülkücüler daha egemen, amfilerin önünde toplanıp slogan falan atıyorlar. Okul çıkışında biz bildiri dağıtırken birkaç sefer gerginlik oldu, laf attılar, üzerimize yürüdüler ama fiziki bir kavga çıkmadı.

K30, eğitim gördüğü okulda fiziksel şiddete varmayan biçimde ülkücülerle çeşitli gerginlikler yaşadığını ifade ederken, başka bir katılımcı da (K33) üniversite öğrencisi olduğu sırada ülkücüler tarafından rahatsız edildiğini ve bu nedenle yurttan ayrıldığını belirtmiştir:

Üniversitedeyken bizim fakülteye ülkücüler egemendi, biz azınlıktık. KYK Yurdunda da ülkücüler egemendi, sürekli gelir nutuk çekerlerdi, çok rahat hissedemediğim için yurttan uzun süre kalmadım eve çıktım zaten kısa bir süre sonra. Bir gün ülkücüler İstanbul'un Fetih Yıldönümü etkinliğine çağırdılar. Biz de "Gelmeyeceğiz, Yüzüklerin Efendisi'ni izleyeceğiz" dediğimizde, bunların reisleri de şakayla karışık "Herkes de oraya gidiyor, bombalayacağız o salonu" dedi... Üniversitede ülkücü arkadaşlarım her cuma ısrarla camiye davet ediyorlardı. Birkaç sefer, "Hadi gel bu cuma Müslüman ol" dediler. Her Ramazan'da "Oruç tutuyor musun?" diye sorarlardı, bazen tutsam bile inadına "Hayır, tutmuyorum." derdim. Bir de üniversitede milliyetçi hocalar vardı, bize doğru bakarak Arapların I. Dünya Savaşı'nda Türkleri sırtından vurduğunu iddia ederlerdi.

K33 ifadelerinde aynı zamanda ülkücülerin sıklıkla kendisini camiye çağırdığını, oruç tutup tutmadığını kontrol ettiklerini belirtmiş, bu gibi durumlardan ciddi biçimde rahatsızlık duyduğunu ifade etmiştir. K33'ün anlattıklarına benzer biçimde gördüğü baskıları aktaran bir diğer katılımcı da kendisinin İslam dinini yaşama biçiminin gördüğü baskıdan sonra değiştiğini ifade etmiş, ayrıca Ramazan zamanı zorlukla yemekhaneyi açtırdıklarını ve kendilerine kasıtlı biçimde önceki günün iftarından kalan yemekleri kullanılmış tabaklarda servis edildiğini öne sürmüştür (K43):

Konya Eğitim fakültesinde okuduğum zamanlarda Ramazan aylarında çok baskı gördüm. Pek çok erkek arkadaşımız ülkücülerden dayak yedi. Aslında ben önceleri oruç tutardım. Fakat Konya'da bu baskılardan nefret ettiğim için oruç tutmayı bıraktım. Yemekhane, talep olmadığı gerekçesiyle Ramazan'da kapanıyordu. Biz de talep olsun diye fiş almaya başladık. Biz yemekhane açık kalsın diye talep oluştururken bize taze yemek yapmıyorlardı. Bir önceki akşamdan, iftardan kalan yemekleri veriyorlardı. Onlar da genel de soğuk oluyordu, bilerek soğuk yemek veriyorlardı. Kirli tabaklarla veriyorlardı. O zamanlar FETÖ de Konya'da yeni yeni örgütleniyor. Tüm posta kutularına, evlerin önüne *Sızıntı* dergisi koyuyorlardı. Biz sol örgütlenme yapmaya çalışırken onlar da öğrencileri sohbeteye davet etmeye çalışıyorlardı.

CHP'den belediye başkanlığı yapmış bir katılımcı da ülkücülerin kendisini öldürmeyi planladığını açıklamıştır (K32):

1999'da karşımdaki aday DYP'liydi. Ama ülkücü kökenliydi aslında, köyde kumar oynatmıyorum diye bunlar beni vuracaklarmış. Jandarma komutanı binbaşı, bir akşam aradı "Sana sivil olarak geleceğiz, kocan bile olmasın evde, kapıyı açık bırak biz geleceğiz." dedi, o gün anlattı aldıkları istihbaratı. İçki içerken bunların ağızları gevşemiş "Başkanı şöyle vuracağız, böyle ortadan kaldıracacağız, kimse bizimle uğraşamaz." diye anlatmışlar köylülere. Köyün çıkışında bir viraj var orada önüme traktör çekip tarayacaklarmış benim aracımı. Jandarma bana iki tane sivil plakalı koruma aracı verdi, ben köyden çıkarken biri önden gider, biri arkadan gelirdi.

K32, ülkücü kökenli bir aday tarafından öldürüleceği planlarının öğrenilmesiyle uzun bir süre boyunca koruma araçlarıyla birlikte günlük yaşamına devam etmek durumunda kaldığını belirtmiştir. K20 de ülkücüler

tarafından önce çeşitli tehditlere maruz kaldığını, bir süre sonra da kendisini öldürmek amaçlı vurulduğunu ifade etmiştir (K20):

Fabrikalardaki işçileri örgütlemek için gece gündüz çalışıyorduk. Ülkücüler de bizi tehdit ediyorlardı, “Moskova uşakları işçilerimizi zehirlemeye çalışıyor, ayaklarını denk alsınlar, hadlerini bilsinler!” gibisinden laflar yolluyorlardı bize. Daha önceden de söylediğim gibi bunlar bir toplantımızı haber almışlar, işçi örgütleme toplantısına giderken bize pusu attılar, kurşun yağdırdılar, direkt üstümüze sıktılar, ben de vuruldum. 75 gün hastanede yattım.

K20 tehditler sonrasında fiziksel şiddete maruz kaldığını anlatmış; sonrasındaki hastane süreci ile birlikte işini kaybetmesi gibi söz konusu baskı ve şiddete maruz kalmanın hayatını etkileme biçimlerini aktarmıştır. Bir başka katılımcı da şiddet gördüğünü ve uğradığı şiddetin kaynağının ülkücüler olduğunu öne sürmüştür (K35):

Ülkücülerden de çok dayak yedik. 70’li yıllarda Milliyetçi Cephe zamanıydı. Konya’da yolda yürürken, gündüz vakti beni ve üç arkadaşımı feci şekilde dövdüler. Hiç anlamadık, bizi takip ediyorlarmış, hiçbir şey demeden arkamızdan saldırdılar, en az 15-20 kişi vardılar. Dövenleri biliyorduk, Konyalı ülkücü serserilerin önde gidenleriydi. Yüzümüzü gözümüzü silip karakola gittik, isim isim polise şikâyet ettik. Ceza bile almadılar yapan belliydi ama karakola dahi çağırmadılar.

K35, arkadaşları ile birlikte sokakta yürürken kalabalık bir ülkücü grubu tarafından ağır biçimde şiddet gördüğünü ifade etmiş, yapanları emniyete şikâyet etmelerin hiçbir etkisi olmadığını ve ülkücülerin şiddetten dolayı bir ceza almadıklarını belirtmiştir. K36 ise ülkücülere ait bir örgüt evine götürülmesinden kısa süre sonra şiddete maruz kaldığını belirtmiş, ardından evlerinin ve derneklerinin silahla taranmasına varacak kadar şiddetin artış göstererek devam ettiğini ifade etmiştir:

Liseden boykot yaptığımız için atılınca üniversiteyi bitiren ağabeyimin arkadaşı sayesinde Konya Erkek Lisesi'ne kaydoldum. Konya'da ülkücü örgütlenmenin tam içine düştüm. Bunlar beni bir örgüt evine götürdü. Orada benim aldığım eğitime, taşıdığım fikirlere, yaşam tarzıma uymayan bazı konuşmalar yapıldı. Ben bu duruma tepki gösterdim, konuşulanlara karşı çıktım. Bunlar beni 2 gün sonra tekrar çağırdılar ama ben gitmedim. 2-3 gün sonra beni yolda sıkıştırıp "Allahsız komünist!" diyerek dövdüler. Sonra bir baktım ki DEV-GENÇ'in Konya'daki öncüsü olmuşum. Bu süreçte DEV-GENÇ'in alt birimi olan Lise-Der'i kurduk. Konya'da oldukça aktif çalışmalar yaptık. İç Anadolu Liseler Genel Başkanı oldum. Bu esnada bütün sol örgütler ile görüşmeler yaptık. Tüm örgütlerle bir dayanışma halindeydik. Liseden devam eden altyapım halen devam ediyor, hâlâ o arkadaşarımla görüşürüm... Liseyi bitirdikten sonra Konya Eğitim Fakültesi'ne başladım. Orada solcu arkadaşlarla beraber kurduğumuz derneğin binası silahla tarandı, oturduğumuz evlerimizin camları tarandı. Sık sık ülkücülerden dayak yedik, bizi yolda görüp çevirip dövüyordu ülkücüler.

K36 lisede ülkücüler tarafından uğradığı şiddetin üniversitede yaşam alanlarının kurşunlanmasıyla artarak devam ettiğini paylaşmıştır. K40 ise ülkücülerden hem erkeklerin sistematik şekilde şiddet gördüğünü hem de kadın olarak kendisi ve birkaç arkadaşının şiddete maruz kaldıklarını anlatmıştır:

Lisede DEV-YOL'da örgütlendim. Sürekli Ermenek'e gidip geliyorduk. O arada ülkücülerden çok fazla tehdit alıyorduk, erkek arkadaşlarımız sürekli dayak yedi. Ermenek'te bizi takip edip, sıkıştırıp erkek arkadaşları döverlerdi. Biz ayırmaya çalışırdık, bazen bize de vurdukları olurdu. Bir keresinde önce erkek arkadaşları dövdüler, sonrasında büyük hakaretler, feci

küfürler ederek biz kızları dövdüler... Üniversite zamanında da çok sıkıntı yaşadım. Konya'da Eğitim Fakültesi'nde okurken ülkücüler bize baskı yapıyordu. Denizler asıldığı zaman odalarımızda gizlice ağladık. Birbirimize sarıldık. Duygularımızı bile göstermemiz yasaktı.

Liseden itibaren eğitim hayatında ülkücüler kaynaklı sistematik baskıya ve şiddete maruz kaldığını belirten K40 hem Karaman'da hem de Konya'da baskı ve şiddet gördüğünü ifade etmiştir. K43 ise ülkücüler tarafından kendilerinin adeta bir düşman olarak görüldüğünü ifade ederek ülkücülerin, dernek binasına bomba atmaya kadar şiddetin dozunu artırdıklarını öne sürmüştür:

Ötekileştirilmenin kaynağı olarak ülkücüler diyebilirim. Özellikle üniversite yıllarında, bizi hain olarak, ahlaksız olarak görürlerdi. TÖB-DER binasına bomba atmışlardı 80 öncesinde. Özellikle erkek arkadaşlar ülkücülerle sık sık kavga ederdi.

K12 ise ülkücülerin bir toplantıdan çıkan sosyalist gençleri dövmek istediğini ama polislerle görüşüp bu durumu engellediklerini ifade etmiştir:

Bir gün şöyle bir şey oldu, sosyalist gençler kendi binaları olmadığı için bizim sendikada toplantı yapmak istediler, biz de izin verdik ama sonra duyduk ki sendikanın etrafına ülkücüler toplanmış, "Toplantıdan çıkan hainleri döveceğiz!" diyorlarmış. Çocuklar da bizler de çok gerildik. Sonra siyasi şubedeki polisleri aradık, durumu anlattık, etrafı boşalttılar, çocukları içeride beklettik birkaç saat öyle çıkarabildik.

K12 anlattığı olayda durumu fark edip polise haber vermesi ve pusuda bekleyen ülkücülerin evlerine gönderilmesi ile şiddetin gerçekleşmediğini, bu süreçte öğrencilerin ciddi biçimde tedirginlik yaşadıklarını belirtmiştir. Avukat olan K57 de polislerle ve memurlarla çeşitli problemler yaşadığını aktarmıştır:

Kaynak olarak en başta ülkücüleri söyleyebilirim. Yani baktığında solda olmayanlar sağcı olanlar komünistleri ötekileştiriyor. Meslek hayatımda da sık sık sıkıntılar yaşadım hem meslekten dolayı yani polislerin avukatları sevmemeleri hem de seçim çalışmalarında, eylemlerde falan da polisle çeşitli sıkıntılar yaşadık. Bir de partinin resmî evrak işleri oluyor. Özellikle seçim zamanları evrak işi olduğunda memurlar bilerek iş yavaşlatıyor. Yanlış yapıyor, bilerek geciktiriyor, ağırdan alıyor yarım saate olacak işler 3-4 güne yayılıyor, sürekli gidip geliyorsun.

K57 gerek katıldığı eylemlerde gerek evrak işlerinde kasıtlı biçimde iş yavaşlatarak kendilerine yönelik bir ötekileştirmede bulunduğu öne sürmüştür.

Özetlenecek olursa mülakat yapılan katılımcıların önemli bir kısmı (n=24) ülkücüler başta olmak üzere para-militer sağ unsurlar tarafından ötekileştirilmeye uğradığını ifade etmiştir. Genel olarak ülkücüler solcu katılımcılar üzerinde ya şiddet uygulamış ya da şiddet tehdidinde bulunmuştur. Katılımcıların –veya şahit olduklarını belirttikleri durumdaki kişilerin- bazıları söz konusu tehditlerden sonra belirli tedbirler alarak gündelik hayat pratiklerini anlık olarak/birkaç saatliğine, belirli bir süreliğine /birkaç ay veya tamamen olacak şekilde değiştirmiştir. Örneğin, katılımcıların bulunduğu binadan çıkmayıp polislerin müdahalesi sonrasında dışarı çıkmak, arabasının önünde ve arkasında koruma araçlarıyla birlikte bir yere gitmek, bulunduğu yurdu terk etmek durumunda kalarak eve çıkmak gibi çeşitli tedbirler aldığı, çok az bir kısmının ise hayatına benzer biçimde devam ettiği görülmüştür. Katılımcıların ifadeleri incelendiğinde ülkücülerin tehdit ve şiddet eylemlerini gerçekleştirirken solcuların *hain, Moskova uşağı, dinsiz, sapık, vatan, devlet ve millet düşmanı* olduğu düşüncesi ile hareket ettikleri söylenebilir. Katılımcılar, ülkücülerin kendilerini döverek vatani kurtardıklarını zannettiklerini belirtmiştir.

3.7.3. Kolluk Güçleri

Katılımcılardan bir kısmı da (n=17) özellikle 12 Eylül döneminde kolluk kuvvetleri tarafından ötekileştirildiklerini ifade etmiştir. Katılımcılar kimi zaman gözaltına alındıklarını, kimi zaman da polis ve jandarmadan şiddet gördüklerini,²¹ kimi zaman da kolluk güçleri tarafından tehdit edildiklerini dile getirmişlerdir. Örneğin bir katılımcı 12 Eylül öncesi gözaltına alındığını, 12 Eylül'ün ardından da hem amirlerinden hem de görev yaptığı okula gözdağı vermek amacıyla gelen astsubaydan baskı gördüğünü ifade etmiştir (K13):

Uzun yıllar önce ötekileştirme yapıldı bana. 80 öncesinde 1 Mayıs için afişleme yaparken, gözaltına alındım, iki gece nezarethanede kaldım sonra beni mahkemeye çıkardılar. *Karaman DEV-YOL Sorumlusu* suçlaması yaptılar bana, tutuklanmadım, serbest kaldım. Serbest kaldım ama o aralar fabrikada işçiydim, fabrikadan attılar bu dava nedeniyle. Şimdilerdeki gibi kayıtlar çok güçlü, detaylı olmadığı için başka yerde iş buldum, o arada Eğitim Enstitüsü'ne başladım. 80 sonrası öğretmenlik yaparken meslek hayatımda bazı sıkıntılar yaşadım. Kimi zaman okul müdürü, kimi zaman İl Millî Eğitim Müdürleri sıkıntı çıkarıyordu. O zaman Eğitim-Sen vardı, yeni yeni örgütleniyorduk; eskiden maaşı elden alırdık, maaşımı almaya gittiğimde müdür, "Dağın arkasındaki öğretmenleri sen mi örgütlüyorsun? Seni Doğu'ya sürerim dikkatli ol!" dedi bana, ben de ona "Kurulacak sendika senin de hakkını koruyacak." diye karşılık vermiştim. O aralar pazartesi ve cuma günleri sadece bizim okullara asker yolluyorlardı İstiklâl Marşı söyletiyor muyuz, söyletmiyor muyuz diye denetlemek için. Bir keresinde bir astsubay okul çıkışı önümü kesti ve bana, "Gözüm üzerinde,

²¹ Kolluk güçlerinin katılımcılara uyguladıkları şiddet hakkında *Fiziki Şiddet Görme* başlığında detaylı bilgi verilmiştir.

seni istediğim yere sürerim, iktidar benim, ayağını denk al.” dedi.

K13, 1980 sonrası öğretmenlik yaptığı dönemde aktif sendikal girişimleri nedeniyle doğuya sürülmekle tehdit edildiğini ve okulunda sol kimliğe sahip olan başka öğretmenlerin de bulunması nedeniyle okula kontrol amaçlı asker gönderildiğini ve asker tarafından da tehdiye uğradığını ifade etmiştir. K15 de K13'e benzer biçimde 12 Eylül öncesinde de sonrasında siyasi ötekileştirilmeye maruz kaldığını belirtmiştir:

1971 ve 1972 yıllarında TÖS [Türkiye Öğretmenler Sendikası) Davası'nda yargılandım. O aralar 17 yaşındaydım 6 ay tutuklu kaldım Konya'da yattım. Ama herhangi bir işkence görmedim. 1982 Anayasası Referandumu öncesinde Sıkıyönetim Komutanı beni çağırttı, “Siz solcu arkadaşlarınızla *Anayasaya Hayır* çalışması mı yapıyorsunuz?” diye sordu. Ben de “Benim 6 aylık çocuğum var, ben evden dışarı çıkamıyorum zaten.” dedim. O da “Yine de gözüm üstünüzde.” diye gözdağı verdi.

K15 1980 öncesi hapishaneye girdiğini, fakat işkence yaşamadığını; 80 sonrasında ise komutanın tehdidine maruz kaldığını beyan etmiştir. K19 ise 12 Eylül öncesinde sol mücadelede aktif olarak yer aldığından dolayı darbe sonrasında tutuklanmamak için yurtdışına çıkmak zorunda kaldığını ifade etmiştir:

Darbe olunca Avrupa'ya geçmek zorunda kaldık. Kalsam kesin tutuklanacaktım, işkence görecektim. Avrupa'da 15 farklı ülkede yaşadım. Türkiye'ye dönmeye çalıştıkça sürekli bir şeyler çıktı ve 2006'da ancak yurda dönebildim.

Yurtdışına kaçan K19 yurda dönme girişimlerinin başarısız olduğunu ve 2000'lerden sonra ancak Türkiye'ye gelebildiğini dile getirmiştir. Söz konusu yıllarda Türkiye'de K36 ise üyesi olduğu derneğin yasadışı sol örgüt olarak adlandırılmasının ardından yaşadığı mahkeme sürecini ve söz konusu süreçte gördüğü şiddeti şu biçimde aktarmıştır:

1980 darbesinden sonra köyümüzün kalkınma derneği, yasadışı sol örgüt olarak yargılandı. 1980 sonrasında sürekli mahkemelere gittik. Bu süreçte dayak yemekten ve coplanmaktan çok yorulmuş ve üzülmüştüm.

1980 Darbesiyle beraber üyesi olduğu derneğin yasadışı sayılması kaynaklı sıklıkla mahkemelere gittiğini dile getiren ve yukarıda görüşlerine yer verilen K36'ya benzer biçimdeki suçlamalarla K40 da çeşitli soruşturmalara ve mahkeme sürecine maruz kaldığını belirtmiştir:

Üniversitedeyken sol örgütlenme ve dayanışma olarak Türkiye'nin her yeri ile haber halindeydik, birbirimize mektuplar yazardık. Kimi zaman telefonla şifreli bir şekilde konuşurduk. Konya'dan Ankara'ya dergi gönderirdik, Konya'ya ODTÜ'den Devrim gazetesi gelirdi. 12 Eylül zamanı bütün bu dergileri gazeteleri köy dışında bir yere gömdük. 12 Eylül öncesi köyümüzde TÖB-DER şubesi açmıştık, ama soruşturmalardan başımızı kaldıramadık. En ufak bir hareketimiz bile soruşturma ile sonuçlanıyordu. Daha sonra TÖB-DER Genel Merkez üyesi oldum. 12 Eylül sonrasında bu yüzden yargılandım, fakat beraat ettim. Köyümüzün dayanışma derneğinin üyesiydim. 12 Eylül sonrasında bu dernek aşırı sol örgüt diye yargılandı, bu davadan da beraat ettim.

Kolluk kuvvetlerini uğradıkları şiddetin kaynağı olarak gösteren K34, köylerine Grup Yorum'u çağırdıklarını fakat jandarmanın konsere engel olduğunu söylemiştir:

1994 yılında bizim köye Grup Yorum'u davet etmiştik. Köy içinde Kültür ve Dayanışma Derneği kurmuştuk. Bir etkinlik yapalım istedik, bir konser düzenleme fikri çıktı, "Kimi çağıralım?" diye düşünürken, Grup Yorum ismi ön plana çıktı. Grupla iletişime geçtik ve grup ücretsiz bir şekilde gelmeyi ve konser vermeyi kabul etti. Valilikten izin alırken Grup Yorum

olarak değil, isim isim izin aldık. Müzisyenleri tek tek yazdık, o dönem internet de bu kadar yaygın olmadığı için durumu anlamadılar. Fakat bir hata yaptık, davetiyeyi Grup Yorum olarak bastırdık. Karaman içinde bayağı bilet sattık, duyurular yaptık. Hatta Konya'ya, Mersin'e, Aksaray'a bile bilet sattık. Bayağı ilgi oldu hem Karaman'da hem civar illerde. Konya'dan, Mersin'den otobüslerle insanlar geldi bizim köye. Köyün dışında ağaçlıklı bir yer vardı oraya platformu kurduk, tam bir festival havası vardı. Grup üyeleri de geldiler. Ama Grup Yorum'un geldiği anlaşılınca İçişleri Bakanlığı'ndan yasak gelmiş, valilik alarma geçmiş, sonra jandarma konserin verileceği platformu işgal etti, alanı çevreledi, kimseyi içeri sokmadı. Sonra grup üyeleri alanın yakınındaki bir taşlığa oturdu, çalmaya ve türkü söylemeye başladı. Etraftaki herkes eşlik etmeye başladı. Sonra jandarma müzik aletlerine el koydu, milleti dağıttı. Yaşlı kadınlar, amcalar bile gelmişti dinlemeye. Jandarmaya "Yapmayın, etmeyin kuzum." diyorlardı. Sonra o gece grup üyelerini aramızda paylaştırdık, köydeki evlerimizde yatırdık. Sabah jandarmadan müzik aletlerini de aldık, grubu uğurladık. Hiç unutmam giderken *Hoşçakalın Dostlarım* türküsünü söyledik hep bir ağızdan.²²

Diğer katılımcıların aksine uzun yıllar Karaman'da sendika yöneticiliği yapmış olan K12 ise polislerle pek sıkıntı yaşamadıklarını, birebir ilişkileri sayesinde pek çok problemi çözdüklerini belirtmiştir:

Benim sendika yöneticiliğim dönemi de bayağı hareketli geçti; Gezi, Berkin Elvan, hakaret davaları, Ensar Davası, soruşturmalar, greve giden işçilere destek ziyaretleri falan, bayağı yoğun mesai yaptık. Ama polislerle aramız iyiydi, her 1

²² Katılımcının arşivinden çıkan Grup Yorum Konseri davetiyesi ve etkinlik fotoğrafları tezin *Ek* kısmında yer almaktadır.

Mayıs öncesi gelirler, “Hangi sloganlar atılacak? Sıkıntı yok değil mi?” derlerdi. Bir tane eylemde gençlerle polisler arasında arbede çıkacaktı, biz engelledik ama yine de Cumhurbaşkanı’na hakaretten ifademizi aldılar ama dava açılmadı, ondan bir şey çıkmadı. Siyasi şubedeki polis arkadaşlardan birisi, “Hocam, Vali Yardımcısı ile bizzat konuştuk, orada sizin gerilimi engellediğinizi belirttik.” dedi. Yani baktığında o kadar eylem falan oldu ama polislerle birebir kötü olmadık. Onların hakkını yiyemem şimdi. Hatta o arkadaş emekli olmuş, geçenlerde köydeki çiftliğine çağırdı bizi ailecek.

K12 Eğitim-Sen’de yöneticilik yaptığı zamanlarda polislerle birebir iletişim içinde olduklarını, çeşitli eylemlerden önce polislerle sözlü bir mutabakata vardıklarını belirtmiştir. Solcular ile polisin bir problem yaşayacağı zamanda polislerle ortak biçimde hareket ederek sorun yaşanmasını engellemeye çabaladıklarını ifade eden K12 polislerle karşılıklı biçimde ilişkilerini iyi seviyede tuttuklarını dile getirmiş, hatta yıllarca etkileşimde buldukları polislerden birinin emekli olması sonrasında da iletişimi devam ettirmek istediğini dile getirmiştir.

17 katılımcı polis ve jandarma gibi kolluk kuvvetlerinden kötü muamele gördüğünü ifade etmiş, bir katılımcı ise diğer katılımcılardan farklı olarak kendisinin sendika yöneticiliği döneminde polislerle iyi ilişkiler kurduğunu, herhangi bir problem yaşamadığını belirtmiştir. Kolluk kuvvetleri tarafından şiddete uğradığını beyan eden katılımcılar, çoğunlukla bu durumun 80’ler ve 90’lar civarında yaşandığını ifade etmişlerdir. Katılımcıların açıklamalarına bakıldığında o dönemde polisin ve jandarmanın kendilerini *vatan haini* olarak gördükleri için bu şekilde davrandıklarını düşündükleri anlaşılmaktadır.

3.7.4. Diğer Solcular

Araştırmada ortaya çıkan şaşırtıcı verilerden birisi de bazı katılımcıların (n=12) diğer solcular tarafından da ötekileştirilmeye uğradıklarını ifade etmeleri olmuştur. Bu katılımcılar bazı solcuların kendilerini hor gördüklerini, *yeterince* solcu olarak kabul etmediklerini hatta kimi zaman *faşist* olmakla itham ettiklerini belirtmişlerdir.²³ Örneğin (K10):

Daha önce de belirttiğim gibi solcu arkadaşlar 15 Temmuz sonrası neden ihraç edilmediğimi sordular. Yeterince solcu olmamakla suçladılar beni. Cesaretsiz olmakla, düzene ayak uydurmakla suçladılar. Kimi arkadaşlar gereksiz cesaret gösterisi bekliyor senden bir nevi Don Kişot olmanı bekliyorlar. Özellikle büyükşehirlerdeki arkadaşlar Karaman'daki ilişkileri anlamakta, buradaki örgütsel mücadeleyi anlamakta zorluk çekiyor.

K10, diğer solcular tarafından ihraç olmaması üzerinden solcu kimliğinin sorgulandığını dile getirmiştir. Aynı biçimde K11 de ihraç edilmediği için sol içinde bir dışlanma hissettiğini ayrıca Egeli olduğu için Kürt arkadaşları tarafından küçük görüldüğünü anlatmıştır:

Sol içinde çeşitli şeyler yaşadım ama iki örnekle çok sık karşılaştım. Birincisi, memuriyetten ihracın solculuğun nişanesi gibi görülmesi. Yani eğer işten atılmadıysan yeterince solcu değildir ya da korkaksındır, kendini gösterememiştir. Bir diğer durum da Kürt arkadaşların bizleri, batıdaki solcuları küçümsemesi. Bir sıkıntını anlattığında hemen "Siz Batı'da ne gördünüz ki? Biz Doğu'da, Güneydoğu'da neler neler yaşıyoruz?" diyorlar. Yani tamam onlar bizden daha çok problem yaşıyor ama bizim de Batı'da, İç Anadolu'da güllük

²³ Sol içinde ötekileştirilme ile ilgili detaylı bilgi "2.4.7. Sol İçinde Solcu Olmamak İle Suçlanma" başlık altında verilmiştir.

gülistan yaşadığımız söylenemez. Yeri geliyor İzmir'deki arkadaşlar da İstanbul'daki arkadaşlar da çeşitli şeyler yaşıyor.

Bir diğer katılımcı da Alevî kimliğinden ötürü CHP içinde bazı problemler yaşadığını ifade etmiştir (K14):

İl Yönetimine girdiğimde bazı şeyler kulağıma geldi. *Alevî kontenjanından* yönetime girdiğimi, Alevî olmasam yönetime giremeyeceğimi, bizzat Kılıçdaroğlu'nun beni yönetim listesine yazdığını söyleyenler olmuş parti içinde.

Kendisinin mezhebinden dolayı yönetime alındığına dair söylentilerin olduğunu ileten K14, parti içinde kayırıldığına dair dedikodulardan dolayı rahatsızlık duyduğunu belirtmiştir. CHP'den (önce SHP ardından CHP) iki dönem belediye başkanlığı yapan K32 de kadın olması nedeniyle parti il yönetiminin adaylığına karşı çıktığını belirtmiştir:

Sağcılarla, cemaatçilerle mücadele ederken bir yandan CHP içindekilerle de çok mücadele ettim ben. Kendilerinin her dediğini yapmayacağımı bildikleri için İl Başkanı benim aday olmama çok karşı çıktı, "Köy yere, küçük beldeye kadından belediye başkanı olmaz." gibi şeyler söyledi. Ama Genel Merkez ve Fikri Sağlar beni destekleyince, köylü kadınlar da beni isteyince söke söke aday oldum.

Solcu kimliği nedeniyle sağ kesimle mücadelesini sürdürürken, aynı zamanda kadın kimliğinden ötürü sol içinde ötekileştirilmeye maruz kaldığını belirten K32, kendi partisi içinde yönetici pozisyonundaki erkekler tarafından küçümsendiğini dile getirmiştir. TKP'li K26 da Mayıs 2023 seçimlerinde diğer solcular tarafından AKP'nin ekmeğine yağ sürmekle suçlandıklarını belirtmiştir:

Son seçimlerde Kılıçdaroğlu'nu desteklediğimizi açıklamamıza rağmen CHP'liler oy böldüğümüzü, milletvekilliği seçimlerine

katılmamız gerektiğini söylediler. Sahada çalışmamızın CHP'nin oyunu böldüğünü, AKP'nin işine yaradığını söylediler.

Sol görüşe mensup olan K26, Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde sol bir partinin genel başkanını desteklediklerini belirtmelerine rağmen, yine de sol içinde oyları bölmekle, AKP lehinde çalışmalarda bulunmakla suçlandıklarını aktarmıştır. Başka bir katılımcı da kimi zaman sol içinde yoğun eleştiriler aldıklarını dile getirmiştir. Gerginlikten uzak durma çabası içinde olan Eğitim-Sen yöneticisi K12 bir eylem esnasında söyledikleriyle ilgili yaşadığı sıkıntıyı hatırlatmıştır:

Daha önce de dediğim gibi “Kürtçe pankart açmayın, sıkıntı yaşarız, çok eleştiri alırız.” dediğim için bazı solcu gençler beni faşist olarak damgaladı.

Başlık altındaki cevaplar incelendiğinde ifadelerin genellikle daha önceki ötekileştirilme deneyimlerinin hatırlatılması şeklinde olduğu görülmüştür. Katılımcılar daha önce anlattıkları solcular tarafından ötekileştirildikleri deneyimlerini hatırlatmışlar ve bazı ayrıntılara dikkat çekmişlerdir. Genel olarak katılımcılar ihraç edilmedikleri için ve/ya Güneydoğu'da yaşamadıkları için diğer solcular tarafından küçümsendiklerini, dışlandıklarını belirtmiş, bu nedenler üzerinden *yeterince* solcu olmamakla suçlandıklarını dile getirmişlerdir. Ayrıca katılımcılardan biri de sol hareket içinde benimsedikleri kimliklere göre kişilerin ulusalcı, PKK'lı, faşist gibi farklı suçlamalara maruz kaldığını aktarmıştır. Başka bir katılımcı da kadın kimliğinden ötürü yöneticiliğinin yetersiz olacağı suçlamasıyla karşılaştığını belirtmiştir. Bu açıdan bakıldığında sol kimliğine sahip olan bireylerin aynı hareket içinde olmasına rağmen, tıpkı sağ görüşe sahip kişilerin yaptığına çok benzer biçimde ötekileştirmelerde bulunduğu ve çeşitli suçlamalar yaptığı söylenebilir. Solcular tarafından ötekileştirilmeye uğrayan katılımcılar bu durumun sağcılardan uğradıkları ötekileştirmeden daha çok acı verdiğini belirtmişlerdir. Katılımcılar, sağcılardan gelen ötekileştirilmeye alıştıklarını ve bu durumu kanıksadıklarını belirtirken, *yoldaş* olarak gördükleri, birlikte mücadele verdikleri, eylemlerde beraber biber gazı

yedikleri solcu arkadaşlarından gelen söz konusu ötekileştirmeleri şaşkınlık ve üzüntüyle karşıladıklarını beyan etmişlerdir.

3.7.5. Yerel Halk

Katılımcılardan bazıları da (n=9) Karaman'da yerel halkın çeşitli şekillerde kendilerini ötekileştirdiğini belirtmiştir. Örneğin (K9):

Ötekileştirmelerin kaynağı bütün halk diyebilirim. İdarecisinden tut, eğitilmiş, eğitimsiz, esnaf, dayılar, teyzeler, komşular hepsi rahatsız edici bir şekilde hep bakıyor. Yani dünya güzeli olmana gerek yok, dışarıdan gelen, başı açık biri olduğun için hep bakılıyor, tanıdığın erkekler bir süre sonra flört etmeye hatta taciz etmeye çalışıyor. Bir de her sohbetin dönüp dolaşıp dinî konulara gelme durumu, sürekli nasihat verme çabaları insanı bir süre sonra rahatsız ediyor.

Katılımcı, solcu ve kadın kimliğiyle ilgili olarak halkın tamamından gelen çeşitli olumsuz bakışlara ve karşı cins tarafından tacize varan davranışlara maruz kaldığını ve söz konusu durumdan rahatsızlık duyduğunu aktarmıştır. Ayrıca K25 de yerel halkın sola *alerjisi* olduğunu öne sürmüş ve kendilerine önyargılı tutumlarda bulunulduğundan bahsetmiştir:

Bizim buranın halkı solu, solcuyu sevmiyor, öcü gibi görüyor, halkta sola karşı bir alerjisi var. Ensar Vakfı'ndaki çocuk tecavüzlerine karşı basın açıklaması yaparken yoldan geçen birisi konuyu hiç bilmeden, sırf solcular eylem yapıyor diye "Hainler, nankörler, Erdoğan hırsız değildir!" diye bağırırdı. Hâlbuki açıklamada Erdoğan'ın E'si geçmiyordu.

Solculardan hoşlanılmadığı tespitinde bulunan K25'e ek olarak K14 de solcu olduğunu öğrenen Karamanlıların kendisine soğuk davrandığını anlatmıştır:

Karaman halkı solcu insanı sevmiyor, çok net. Kısa bir sohbetten sonra solcu olduğumu öğrendiklerinde insanlar mesafe koyuyor, yüzeysel konuşmaya başlıyor.

Mülakat verileri incelendiğinde katılımcıların bazıları yerel halkın da ötekileştirme kaynağı olarak sayılabileceğini belirtmiştir. Katılımcılar, bu dışlanmayı gerek üzerlerine çevrilen bakışların varlığı gerekse solcu kimliğini açık etmesinin ardından bir duvar örmesi, ya da önyargılı davranarak savunmaya geçildiği gibi nedenler üzerinden aktarmışlardır. Katılımcılar bu durumun yerel halkın sağcı olması ve solcu insanları dışlaması üzerinden yaşadıklarını düşünmektedirler.

3.7.6. Komşular

Katılımcıların bir kısmı da (n=5) ötekileştirilmenin kaynağı olarak komşularını göstermişlerdir. Çalışma kapsamında 5 katılımcı, komşuları tarafından ötekileştirilmeye uğradıklarını belirtmişlerdir. Örneğin (K25):

Ah o komşular yok mu onlar. Apartmanda birisi hariç hepsi bir olmuş beni dışlıyorlar. Türlü türlü laf çıkarmışlar benim hakkımda, birisi *dinsiz* demiş ötekisi *gizli FETÖ'cü* demiş. Hiçbirine bir kötülüğüm olmadı, tek kusurum CHP'li olmak, partiye üye olmak, Kadın Kollarında aktif olmak.

Aktif bir siyasi kimliğe sahip olup çalışmalarda bulunan katılımcı, komşuların hemen hepsi tarafından dışlanmasıyla birlikte kendisi hakkında çeşitli asılsız hakaret ve ithamlarda bulunulduğunu aktarmıştır. K27 de komşuları tarafından takip altına alındıklarını ifade etmiştir:

Daha önceden de dediğim gibi apartmandaki tek solcu aile biz olduğumuz için komşular her adımımızı takip ediyor. Atılsın diye kapı önüne koyduğumuz çöp poşetlerini bile kurcalıyorlar. Yeri geldiğinde de laflarını sokuyorlar.

K27 de K25'e benzer biçimde bir dışlanmaya maruz kaldığını belirtmiş ve çöplerinin karıştırılarak içindekiler üzerinden çeşitli olumsuz diyaloglara girildiğini ifade etmiştir. K27'ye benzer biçimde K9 da komşuları tarafından takip altına alınma deneyimi yaşadığını anlatmıştır:

Karaman'a ilk taşındığımda kısa bir süre ev arkadaşım oldu, daha sonra o arkadaş başka şehre taşınınca ben tek başıma yaşamaya başladım. Apartmanda benim dışımda herkes Karamanlıydı. Ben onlara çok ilginç geliyordum. Tüm komşular merdivenlerde, bahçede, asansörde beni soru yağmuruna tutardı, hayatımın tüm ayrıntılarını öğrenmek istiyorlardı ben de hiç detay vermeden geçiştiriyordum. Bir tanesi özellikle çok meraklıydı. Misafirlerim gidince bir bahane bulup hemen damlardı kapıma, gelenlerin kim olduğunu, ne iş yaptığını, evli mi bekâr mı olduğunu öğrenmeye çalışırdı. Sık sık Karaman'ın Ege, Akdeniz gibi olmadığını, dikkat etmem gerektiğini söylerdi.

K9, çöplerinin karıştırıldığını belirten K27'nin yaşadıklarına benzer deneyimlere maruz kaldığını belirtmiş; komşularının sürekli olarak yaşamıyla ilgili pek çok detayı bilmeye çalıştıklarını, merak ve kontrol etme duygularının sadece katılımcının kendisi için değil, aynı zamanda misafir ettiği arkadaşları için de geçerli olduğunu ifade etmiştir.

Komşuları tarafından ötekileştirilmeye uğradığını belirten katılımcıların ifadelerine bakıldığında katılımcıların ortak noktasının diğer komşulardan siyasi düşünce, memleket, yaşam tarzı gibi hususlar bakımından farklılaşması olduğu görülmüştür. Katılımcıların bazıları gerek çöplerinin karıştırılması gerekse evinden gelen seslerin dinlenerek misafirleri olduğunun tespit edilip misafirleri hakkında çeşitli sorular sorulması gibi örnekler üzerinden komşuları tarafından yoğun bir takibe alındıklarını belirtmişlerdir. Bazı katılımcılar ise siyasi görüşleri nedeniyle komşuları tarafından dışlandıklarını ve kendilerine yönelik çeşitli itham ve hakaretlerde bulunulduğunu dile getirmiştir.

3.7.7. Aile Üyeleri ve Akrabalar

Ötekileştirilmenin kaynağı olarak katılımcıların bir kısmı da (n=5) aile fertlerine ve akrabalara işaret etmiş, bizzat kendi aileleri tarafından ötekileştirilmeye uğradıklarını ifade etmişlerdir. Örneğin (K7):

Bizde ötekileştirme yoğunlukla akrabalar tarafından oldu, halen daha da devam ediyor. Kız kardeşime uzunca bir süre “Başını kapat, örtün artık.” baskısı oldu. O direnince de benim gururumu incitip, bana “Neden sen izin veriyorsun, bunda senin de günahın var, kardeşini başını kapatması için ikna etmen gerekir.” gibi şeyler dediler. Şu an 22 yaşında tesettüre girmedi, yani mücadeleyi kazandı diyebiliriz. Eşimin kapalı olmaması da biraz sıkıntı oldu aile içinde ilk başlarda. “Eşin artık senin sorumluluğunda, başını kapattırmalısın.” gibi şeyler söylediler. Beni de muhafazakâr olmadığım için hep eleştirirler. Bana da sık sık, “Artık namaza başla sen de kaç yaşına geldin, bak günaha giriyorsun, yazık sana.” diyorlar sık sık.

Akrabaları tarafından dinî konularda çeşitli şekillerde uyarıldığını ve ibadet noktasında baskı gördüğünü aktaran K7, söz konusu baskıyı kendisinin de eşine ve kız kardeşine yapması gerektiği öğüdünü aldığını ifade etmiştir. Bu bağlamda K7, akrabalarının sıklıkla hem eşi hem de kız kardeşinden kendisinin sorumlu olduğunu ve onları tesettüre yöneltmediği için günaha girdiğini öne sürdüğünü belirtmiş, onların başlarını kapatması için *baskı yapma baskısı* ile karşı karşıya kaldığını beyan etmiştir. K19 da muhafazakâr aile yapısından dolayı baskı gördüğünü dile getirmiştir::

Bizim ailenin epey bir muhafazakâr olması bana çok zorluk yaşattı. Özellikle gençlik yıllarımda ben ilk siyasal baskıyı ailede yaşadım. Okuduklarıma, yediklerime, içtiklerime, arkadaşlarıma her şeye karıştırlardı. “Okuyarak ülkenin, dünyanın sorunları mı çözeceksin?” diye küçümserlerdi beni.

Sağcı aile yapısından dolayı kendisine sürekli bir müdahalede bulunulduğunu ifade eden K19, çeşitli okumalar yapmasının ailesi tarafından küçümsendiğini aktarmıştır. TKP'li olan K26 da ailesinin tam olarak sağcı bir aile sayılamayacağını fakat kendisinin sosyalizmi benimsemesinin ardından aile içinde tartışmalar yaşandığını belirtmiştir:

Benim ailem aslında tam bir sağcı aile değil. Fakat ben okuyarak, araştırarak sosyalizmi seçtikten sonra aile içinde bazı tartışmalar, çatışmalar oldu. Sürekli bana nasihat vermeye beni yolumdan çevirmeye çalıştılar.

Tamamen sağcı bir aileye mensup olmamasına karşın K26, aile içinde çeşitli tartışmalar yaşadığını ve aile üyelerinin kendisini solcu kimliğinden vazgeçirmeye çalıştığını ifade etmiştir.

Mülakatlardan da görüleceği üzere ailesinden ve akrabalarından farklı bir siyasi tercihi bulunan katılımcılar aile fertleri ve akrabaları ile çeşitli biçimlerde çatışmalar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bir katılımcı kendisi, eşi ve kardeşinin dinî konular üzerinden baskı gördüğünü ifade etmiş, kendisinden eşi ve kardeşi üzerinde örtünme baskısı kurmasının beklendiğini dile getirmiştir. Diğer katılımcılar da ailelerinin ve akrabalarının hayatlarına müdahale ettiklerini ve kendilerini siyasi kimliklerinden vazgeçirmeye çabaladıklarını açıklamışlardır.

3.7.8. İş Arkadaşları

Mülakat yapılan katılımcıların küçük bir kısmı da (n=4) iş arkadaşları tarafından ötekileştirmeye uğradıklarını bildirmişlerdir. Örneğin (K18):

Daha önce bahsetmiştim belediyeye geçince oradaki iş arkadaşlarıyla çeşitli sıkıntılar oldu. Amirlerden, şeflerden en ufak bir baskı gelince, iki soru sorunca bülbül gibi ötüyorlardı, yüzüne gülüp ardından "Pis komünist" diyenler oluyordu.

Solcuyuz diye bizi dışlayan iş arkadaşları oluyordu, aralarına almıyorlardı, ters ters kaba kaba konuşuyorlardı.

K18 iş ortamında bazı iş arkadaşlarının çeşitli itham ve hakaretlerde bulunduğunu, bazılarının ise kendisine karşı iyi ilişkilerde bulunurken arkasından konuştuğunu ifade etmiştir. K18'e benzer biçimde K12 de kendisiyle aynı kademedeki bir iş arkadaşının kendisine çeşitli ithamlarda bulunduğunu, FETÖ'cü yakıştırmaları yaptığını belirtmiştir:

Koyu AKP'li olan bir öğretmen arkadaş, hükûmet eleştirisi yaptığım zamanlarda "FETÖ ağzıyla konuşuyorsun, sen de iyice FETÖ'cü oldun." gibi şeyler söylemişti birkaç sefer.

Çalışma arkadaşının ithamlarına maruz kalan K5 de 7 Haziran 2015 Seçimlerinden sonra bir iş arkadaşının kendisini PKK'lılık ile suçladığını belirtmiştir (K5):

7 Haziran'dan sonra iş yerindeki bir arkadaşım, "PKK'yı Meclis'e soktunuz, yazıklar olsun!" dedi. Ben de "O PKK değil, HDP. Kürtler siyaset yapmasın mı yani?" diye sordum. O da "Siyaset miyaset uğraşmayın direkt dağa çıkın." dedi.

Söz konusu katılımcı bir iş arkadaşı tarafından etnik kimliğinden ötürü PKK'yı meclise sokmakla itham edildiğini ve dağa çıkması tavsiyesi üzerinden ötekileştirildiğini belirtmiştir. İş arkadaşları tarafından ötekileştirilmeye uğrayanların ifadelerine bakıldığında ötekileştirmelerin yapıma biçimlerinin benzeştiği görülmektedir. Örneğin bir katılımcının mesai arkadaşları tarafından dışlanarak amir karşısında yalnız bırakıldığı görülürken diğer ikisinin terör örgütü yandaşlığı ve üyeliği ile suçlandığı görülmüştür. Hem ulusal medyada hem de çalışma kapsamında diğer başlıklarda da görüleceği üzere hükûmet yanlısı bireylerin solcuları teröristlikle ilişkilendirmesi oldukça yaygın bir olgu olduğu söylenebilir.

3.7.9. Sağcı Öğretmenler/Akademisyenler

Ötekileştirmenin kaynağı olarak gösterilen öğretmenler/ öğretim üyeleri ayrı bir başlık altında sınıflandırılmıştır. Söz konusu başlıkta, hâlâ öğrenci olan katılımcıların eğitim hayatında hocalarından maruz kaldıkları güncel ötekileştirilme deneyimleri ve eğitim-öğretim dönemini bitiren katılımcıların geçmişe yönelik ötekileştirilme biçimleri yer almaktadır. Anlatıcıların maruz kaldıkları dönemde buldukları konum öğrenciliktir, her ne kadar bir ast-üst ilişkisi kurulmuş olsa da bir başka ast-üst ilişkisi barındıran *Amirler* başlığından farklılaşması nedeniyle farklı bir başlık olarak ele alınmıştır. Dört katılımcı hâla veya geçmişte bulunduğu öğrencilik yıllarında lise veya üniversite hocalarından çeşitli ötekileştirmelere maruz kaldıklarını öne sürmüştür. Örneğin bir katılımcı, üniversite zamanındaki hocalarının kasıtlı biçimde siyasi kimliğinden ötürü dersten bıraktığını aktarmıştır (K57):

Ötekileştirilmede bir diğer kaynağın da üniversite zamanındaki hocaları söyleyebilirim. Bizim fakülte Hukuk Fakültesi olunca üniversitede soruşturmalara bizim hocalar bakıyordu ve bizim gibi solcu arkadaşları bazı derslerden bilerek bırakıyorlardı. Isparta zaten hem 80 sonrasında açılması hem Süleyman Demirel'in kendi etkisi hem de şehirdeki tarikatların gücünden dolayı solculuk için çok zorlu bir yerdi. Said Nursi Isparta'da sürgünde kaldığı için geçmişten gelen güçlü bir Nurcu örgütlenmesi vardı. Bir yandan orada Menzilciler de vardı. Süleymancılar da çok aktifti. Yani bir değil bir sürü tarikat etkiliydi orada... Isparta'da bir süre sonra evimizin çevresindeki esnaflar da benim TKP'li olduğumu öğrendi. Bazı sağcı esnaflar bize olumsuz davranmaya başladı. Bazıları laf sokmaya çalışıyordu, dükkânda A Haber açık oluyordu, "Bak bak, Reis ülke için ne de güzel çalışıyor. Komünistler engellemeye çalışıyor." gibi laflar atıyorlardı.

K57, üniversitede okurken kendisinin ve solcu arkadaşlarının siyasî kimliklerinin hocaları tarafından öğrenildiğini belirtmiş, bu süreç sonrasında söz konusu hocaların arkadaşları ve kendisini derslerden isteyerek bıraktıklarını iddia etmiştir. Ayrıca katılımcı konuşmalarında siyasî kimliğini öğrenen esnaflardan da çeşitli baskılara maruz kaldıklarına yer vermiştir. K58 de lise döneminde yaşadığı ötekileştirmelerden bahsetmiştir:

Kaynak olarak öğretmen diyebilirim. Lisede çok ötekileştirilme ve baskı yaşadım. Annem aynı okulda öğretmendi. Onun solcu olduğu bilindiği için “Bunun kızı da bunun gibi solcudur.” mantığı güdüyordu idareciler. Lise boyunca hep sıkıntı çektim, etek boyuma sürekli karıştılar, “Bu ne böyle çok kısa, kendine bir çeki düzen ver.” gibi laflar ediyordu idareciler ve diğer hocalar. Ben sürekli idareyedim, haftada bir iki kez muhakkak idare beni çağırırdı. Bir şeyler sorarlar, baskı gibi sorgulama gibi bir durum olurdu hep. Ya da okulun duvarına bir yazılama olurdu, hemen sorarlardı, “Sen mi yaptın? Seninkiler mi yaptı?” diye.

Annesinin de kendi okulunda öğretmenlik yaptığını ve solcu bir kimliğe sahip olduğunu belirten K58 lise eğitimi boyunca okul idaresi tarafından sistematik biçimde uyarıldığını ve sorgulandığını, sola yönelik herhangi bir durumda ilk olarak kendisinin çağrıldığını ifade etmiştir. K36 da lise zamanında bir boykot düzenlemesi gerekçesiyle sağcı okul idaresi tarafından okuldan atıldığını beyan etmiştir:

Ötekileştirmenin kaynağı olarak sağcı öğretmenler diyebilirim. Orta okulu bitirdikten sonra Ermenek'te liseye başladım. Lise 1'deyken lise mezunlarının öğretmenlik hakkı ellerinden alındı. Bunun üzerine biz öğrenciler olarak bir boykot düzenledik. Boykot yaptığımız için sağcı idare bize tasdikname verdi; okuldan uzaklaştırıldık.

Lise döneminde kendilerini de ilgilendiren bir durum nedeniyle protesto düzenledikleri için okuldan uzaklaştırıldığını belirten K36, sağcı

öğretmenlerin önemli bir ötekileştirme kaynağı olduğunu ifade etmiştir. K61 de üniversitede hocalarından çok ciddi bir baskı görmediğini fakat sağ kimliğe mensup akademisyenlerin AKP'li ve MHP'li öğrencileri kayırdıklarını, kendisi gibi sol kimliğe sahip olan arkadaşlarının derste söz almaya çalışması durumunda bazı sorularına cevap verilmediğini, kendilerinin dinlenmediğini ve küçümsendiğini ifade etmiştir:

Kaynak olarak tabii ki ülkücüler, polisler ve öğretmenler diyebilirim. Üniversitede hocalardan tam bir baskı yok ama ülkücüleri, AKP'lileri bariz bir şekilde kayırıyorlar, derste biz söz alsak dinlemiyor, küçümseyen gözlerle bakıyor, tarihle, siyasetle ilgili sorularımızı geçiştiriyorlar.

Katılımcıların ifadeleri incelendiğinde sağ eğilimli hocaların solcu öğrencilere çeşitli zorluklar çıkardığı görülürken aynı hocaların sağa yakın öğrencileri kayırdığı görülmektedir.

3.7.10. Öğrenci Velileri

Çalışmaya dâhil olan katılımcılardan birisi de öğrenci velileri tarafından ötekileştirilmeye uğradığını belirtmiştir. Öğretmen olan katılımcı öğrenci velilerinin kendisi hakkında şikâyetçi olduğunu ifade etmiştir (K17):

AKP'li, MHP'li bazı veliler benden rahatsız oluyordu. Derslerde siyaset konuştuğumu, Cumhurbaşkanı eleştirdiğimi falan iddia ediyorlardı. Bu veliler, sınıfta siyasi propaganda yapıyor gerekçesi ile beni savcılığa şikâyet etmişler, iki kez savcılığa ifade vermeye gittim ama bir şey çıkmadı.

Katılımcı, bazı öğrenci velilerinin kendisinin sınıfta çeşitli siyasî propagandalar yaptığı gerekçesiyle savcılığa başvuruda bulduklarını fakat soruşturma sonunda aleyhine yönelik bir sonuç çıkmadığını aktarmıştır.

Ötekileştirilmenin kaynakları genel olarak özetlendiğinde, bazı ortak kişi ve kurumların ortaya çıktığı görülmüştür. Yapılan mülakatlar sonucunda Karaman'daki solcu bireylerin iş yaşamında amirleri ve iş arkadaşları tarafından sıklıkla ötekileştirilmeye uğradıkları görülmüştür. Ayrıca katılımcıların bir kısmı 12 Eylül döneminde kolluk kuvvetlerinden ötekileştirilme yaşadıklarını belirtmiştir. Katılımcıların bir bölümünün de ülkücüler tarafından baskı ve şiddete maruz kaldığı ortaya çıkmıştır. Bazı katılımcılar yerli halkın ve komşuların kendilerini ötekileştirdiğini öne sürerken katılımcıların bir kısmının da sol mücadelede diğer solcular tarafından ötekileştirilmeye uğradığı görülmüştür. Ayrıca aile üyeleri ve akrabaları tarafından ötekileştirmeye maruz kalan katılımcıların yanında sağcı öğretmen ve akademisyenler ile öğrenci velileri tarafından da çeşitli şekillerde ötekileştirilmelere uğrayan katılımcıların da mevcut olduğu tespit edilmiştir.

3.8. ÖTEKİLEŞTİRİLMENİN DÖNÜM NOKTALARI

Mülakatlarda katılımcılara maruz kaldıkları ötekileştirilme deneyimlerinin yoğunluğunun zaman içinde değişip değişmediği sorulmuştur. Bazı katılımcılar ötekileştirilmenin geçmişe oranla çoğaldığını savunurken bazı katılımcılar ise ötekileştirilmenin azaldığını öne sürmüşlerdir. Katılımcılara göre ötekileştirilmenin bariz bir biçimde yükseldiği dönüm noktaları olarak şu tarihler öne çıkmıştır:

Darbe Girişimi: 15 Temmuz 2016 (n=18)

AKP'nin İktidar Oluşu: 3 Kasım 2002 (n=10)

Mayıs 2023 Seçimleri: 14 ve 28 Mayıs 2023 (n=8)

Gezi Parkı Eylemleri: Mayıs-Haziran 2013 (n=6)

Ankara Barış Mitingi'ne Yapılan Bombalı Saldırı: 10 Ekim 2015 (n=3)

AKP'nin Tek Başına İktidar Olmadığı Seçim: 7 Haziran 2015 (n=3)

AKP'ye Kapatılma Davası Açılması: Temmuz 2008 (n=1)

Katılımcılara göre ötekileştirilmeyi azaltan dört dönüm noktası olduğu tespit edilmiştir:

Evlilik (n=8)

Kente üniversite açılması (n=2)

Üniversiteye başlamak (n=1)

Ekonomik kriz (n=1)

Bu bağlamda katılımcılara göre yaşamlarındaki ötekileştirmeye maruz kalma durumunda dönüm noktası olarak en çok öne çıkan tarihin 15 Temmuz 2016 olduğu görülmüştür.

3.8.1. Ötekileştirilmeyi Artıran Dönüm Noktaları

Katılımcıların büyük çoğunluğu (n=49) ötekileştirilmenin zaman içinde arttığını savunmuştur. Katılımcılar belli tarihlerin, belli olayların ardından hem ulusal düzeyde hem de yerel düzeyde daha fazla ötekileştirilmeye uğradıklarını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar 15 Temmuz 2016 tarihinden sonra üzerlerindeki baskının çoğaldığını söylerken bazıları ise AKP'nin iktidara gelişinin başlı başına bir dönüm noktası olduğunu belirtmiştir.

3.8.1.1. Darbe Girişimi: 15 Temmuz 2016

Ötekileştirilmenin artışında bir dönüm noktası olduğunu belirten katılımcıların cevapları arasında en çok (n=18) zikredilen tarih 15 Temmuz 2016 olmuştur. Katılımcılar 15 Temmuz 2016'da yaşanan darbe girişimi ve ardından gelen OHAL (Olağanüstü Hal) uygulamalarının solcuların üzerindeki ötekileştirilmeyi artırdığını, baskıyı yoğunlaştırdığını belirtmişlerdir. Örneğin katılımcılardan biri Gezi Parkı Eylemleri dönemiyle

beraber bir baskı ortamı oluştuğunu ifade etse de ciddi bir baskı olarak arkasından gelen sert yaptırımları nedeniyle 15 Temmuz'un dönüm noktası olarak adlandırılabilceğini belirtmiştir (K10):

2013 sonrası Gezi'den sonra bir baskı ortamı oluşmaya başlamıştı fakat 15 Temmuz sonrası iyice arttı bu baskı. 2016 ile birlikte, ihraçlarla birlikte, baskının somutlaşmasını gördük, hayat alanı iyice kısıtlandı. 2016'ya kadar *Onur Haftası*, *Taksim Yürüyüşü* gibi şeylerden konuşabiliyorken son birkaç senedir *Onur Yürüyüşleri* hatta gökkuşağının kendisi hakkında dönen fırtınalara bakmak lazım. Yani 2016 sonrası dönemde siyasi görüş, etnisite, cinsel tercih kaynaklı ötekileştirmeler iç içe girmiş konumda, bu durum artık çok kompleks bir hal aldı, baskı iyice yoğunlaştı diyebilirim.

K10, darbe girişiminin ardından yaşam alanına getirilen kısıtlamaları açıklamış ve ihraçlarla birlikte baskı ikliminin hâkim olmaya başladığını aktarmıştır. K12 de K10'a benzer biçimde meslekten ihraç edilmeleri gerekçe göstererek 15 Temmuz sonrası baskının artığından bahsetmiştir:

Hem siyasal hem sendikal anlamda 15 Temmuz'dan sonra kimse sesini çıkaramaz oldu, herkese bir korku oturdu, "Konuşursam, ses çıkarırsam beni de ihraç ederler mi?" korkusu. İnsanların üzerinde büyük bir baskı oluştu. Kendi üzerimde bile bir korku hissettim o aralar.

K12, 15 Temmuz'dan sonra yaşanan süreçte artan baskılar nedeniyle korkular yaşadığını ifade etmiştir. Benzer şekilde K31 de solculara yönelik baskının 2002 sonrasında başladığını fakat üzerinde asıl baskıyı 15 Temmuz sonrasında hissettiğini, işini kaybetme korkusu gibi korkuları darbe girişiminden sonra yaşadığını ifade etmiştir:

Yani ötekileştirilmede aslında iki tarih öne çıkıyor birisi 2002 AKP'nin iktidara gelişi, diğeri de 15 Temmuz. AKP'nin 2002'de iktidar olmasıyla birlikte sağcı öğretmenlerimiz daha açık Ecevit

eleştirisi, Erdoğan övgüsü yapmaya başladı. İlk defa 2002 sonrasında “Sen nasıl Sivaslısın, neden başın açık, ne zaman kapanacaksın?” sorusunu işittim. Ardından benzer sorulara çok sık denk geldim. Ama asıl dönüm noktası bence 15 Temmuz. 15 Temmuz sonrası solcular üzerindeki baskı iyice arttı, herhangi bir suça karışmama rağmen hep diken üstündeydim o dönemde. “Acaba Eğitim-Senliyim diye ben de işten atılacak mıyım?” korkusu oldu içimde. Solcular hep PKK’lı, FETÖ’cü diye atılıyor diye bir korku hissettim. O aralar ihraç olmamak için insanlar sendikadan kaçıyor, istifa ediyordu. 15 Temmuz sonrası çeşitli laf atmalar da oldu. Bir hocamız odama gelip “Solcuları da her yerden atıyorlar, artık PKK’lı solcu kalmayacak hiçbir yerde, hepsi temizlenecek.” dedi.

K31, AKP’nin iktidar olduğu zamandan itibaren dinsel kaynaklı ötekileştirilmeye uğramaya başladığını ve bu durumun giderek arttığını belirtmiş, fakat asıl baskıyı 15 Temmuz sonrasında hissettiğini ifade etmiştir. 15 Temmuz sonrasında sol kimliğinden ve sendika üyeliğinden dolayı çeşitli endişeler yaşadığını belirten K31, çevresinde sola yönelik ötekileştirici söylemin yükselişe geçişiyle içindeki korkuların arttığını aktarmıştır. K32 de K31 ile benzer görüşte olarak AKP’nin iktidara geldiği 2002 yılından itibaren solculara yönelik baskı ve ötekileştirilmenin arttığını fakat 15 Temmuz’dan sonra bu durumun büyük bir ivme kazandığını belirtmiştir:

Bunların başa gelmesinden beri ötekileştirme var, Atatürkçülere, solculara büyük bir baskı var. Yani 2002 senesinden sonra baskılar, ötekileştirmeler çok arttı, hele solcu kadınlara iyice arttı. Mesela 2002 sonrası merkezden bizim belediyeye hiç ödenek gelmez oldu, her şeyimizi öz kaynaklarımızla yapmaya çalıştık, ama 2002 sonrası sağcı belediyelere milyonlar aktı merkezden. Ama 15 Temmuz sonrası baskı, zulüm, ötekileştirme müthiş çoğaldı, zirve oldu. 15 Temmuz sonrası

herkes terörist oldu bunların gözünde. Kadınlar iyice bastırıldı
15 Temmuz sonrasında.

K32, 2002 tarihiyle kimliğine yönelik çeşitli olumsuzluklar yaşamaya başladığını ifade etmiş, aynı zamanda K31 ile benzer biçimde solcu kadın kimliğine yönelik de çeşitli baskılar yaşadığını aktarmıştır. 2002 sonrasında yönettiği belediyeye merkezi bütçeden kaynak aktarılmasının durdurulduğunu belirten K32, sindirmenin, korku ikliminin egemen olmaya başladığı asıl tarihin 15 Temmuz sonrası olduğunu ifade etmiştir. Bu tarihten sonra solculara yönelik baskının hızla arttığını öne süren katılımcı, solcu kadınların söz konusu baskıdan daha fazla pay aldığını savunmuştur. K29 da 15 Temmuz sonrasında toplumda kutuplaşmanın arttığını öne sürmüştür:

15 Temmuz sonrası, iktidarı, *Reis'i* koruma duygusu arttı, toplumda kutuplaşma arttı. Ölümüne bir *Reisçilik* çıktı ortaya. Farklı olana karşı hoşgörü yok oldu neredeyse. Her eleştiri *Reis'i* yıkmaya yönelik bir hamle olarak, darbe girişimi olarak algılanmaya başlandı.

K29, diğer katılımcılardan farklı olarak darbe girişimiyle birlikte siyasi tercihlere yönelik olarak hoşgörünün neredeyse kalmadığını, Cumhuriyet İttifakı tabanında Erdoğan'ı sınırsızca savunma refleksinin oluştuğunu hissettiğini belirtmiştir.

. K44 ise 15 Temmuz'un ardından sağ kesimde yer alan etkili grupların solcuları dışladığını ve solcu esnaflara yönelik çeşitli ithamlarda bulunarak itibarlarını zedelediklerini ve sol eğilimli esnafın ticari kayıp yaşamasına yol açtıklarını ifade etmiştir:

Gençliğimde karşıt görüşlerle ülkücülerle sık sık tartışmalar yaşadık. Son yıllarda, 15 Temmuz sonrasında özellikle ötekileştirmede somut bir artış var. Bizim ilçede daha çok dinciler, cemaatler, tarikatlar etkili, bunlar solcuları dışlıyorlar. Solcu insanlar hakkında dedikodular, iftiralar yayıyorlar, solcu

esnafı fişleyip “Bu kafirlere para kazandırmayın.” diye propaganda yapıyorlar.

Bazı kadın katılımcılar AKP'nin iktidara gelmesiyle çeşitli baskılar yaşamaya başladıklarını ifade etseler de dönüm noktası olarak ele alınacak tarihin darbe girişimi olduğunda hemfikir olmuşlardır. Darbe girişiminin ardından gelen OHAL sürecinin ve KHK'ların (Kanun Hükmünde Kararname), ihraçların bir korku ortamı yarattığını belirten katılımcılar siyasi kimliklerinden ötürü bu süreçte endişe duyduklarını belirtmiş, bu bakımdan solculara yapılan ötekileştirilmenin 15 Temmuz'un ardından arttığını açıklamışlardır.

3.8.1.2. AKP'nin İktidar Oluşu: 3 Kasım 2002

Katılımcıların bir kısmı (n=10) AKP'nin iktidara gelmesi ile solcuların daha fazla ötekileştirilmeye maruz kaldığını öne sürmüştür. Örneğin K36, iktidarın değişmesiyle birlikte sağ kesimden olan amirlerinin davranışlarının önemli ölçüde değiştiğini hissettiğini ifade etmiştir (K36):

Baskının dönüm noktası diyecek olursak 2002'den sonra baskı çok arttı. Bütün amirlerim cemaatçi ya da AKP'li ve MHP'li idi. Ben solcuyum diye sürekli baskı yapıyorlardı, 2002 sonrası bu durum çok arttı. Baskıları arttı, korkuları azaldı 2002 sonrasında.

K36'nın görüşlerine ek olarak K4 de solcuların sadece iş yaşamında değil aynı zamanda günlük hayatta 2002 yılından itibaren çeşitli baskılara maruz kaldığını öne sürmüştür:

Bence yakın tarihlerden ziyade en önemli tarih 2002'dir. AKP'nin iktidara gelişi ile birlikte tüm devlet sistemi, toplumsal hayat baştan aşağı değişti. AKP sonrasında solcular iş hayatında da günlük hayatta da daha fazla sıkıntı çekmeye

başladılar. AKP sonrasında solculuk teröristlikle eşdeğer görülmeye başlandı.

Dönüm noktası olarak nitelendirilebilecek en önemli tarihin 2002 yılı olduğunu belirten K4, AKP'nin iktidara gelmesi sonrasında hem çalışma hayatında hem de günlük yaşamda köklü değişikliklerin yaşanmaya başladığını iddia etmiştir. K11 ve K14 de K4'e paralel olarak AKP'nin iktidara gelişi ile ötekileştirilmenin arttığını kısaca belirtmiş ve K4'e benzer biçimde 2002 sonrasında solculara yapılan baskının yoğunlaştığı konusunda hemfikir olmuşlardır.

2002 yılını dönüm noktası olarak ifade eden bir diğer katılımcı da bu tarihten itibaren kutuplaştırıcı söylemlerin artması nedeniyle nefret söylemlerine daha fazla maruz kaldıklarını ifade etmiştir (K43):

Dönüm noktası olarak 2002 sonrası çok arttı. Biz ve onlar dili artıkça, kutuplaştırıcı dil artıkça sıkıntılar çekmeye başladık. Herhangi bir seçim çalışması yaptığımızda bize karşı büyük bir nefret söylemi olduğunu hissetmeye başladık. Son seçim döneminde büyük sıkıntılar yaşadık. Özellikle kırsal yerlerde, köylerde çalışmalar yaptığımız zaman bize çok kötü davrandılar. Tabii burada maddi yardımlarda çok etkili. "CHP iktidara gelirse maddi yardımlar kesilecek." söylentisi köylerde çok etkili oluyor. Köyün birine gittiğimizde, "Siz teröristlerle iş birliği yapıyorsunuz. Buradan defolun dediler." hatta *defolun* kelimesinden daha ağır bir şekilde küfürlerle kovdular bizi.

AKP'nin iktidara gelmesinin ötekileştirilmenin artışı konusunda bir dönüm noktası olduğunu belirten K48, 2002 sonrasında ilçelerinde cemaatlerin kadınlar üzerinde baskısının arttığını öne sürmüştür:

Bizim ilçe özelinde konuşursak 2002 sonrasında cemaat toplantıları arttı. Kadınları sürekli cemaatlere çekmeye çalışıyorlar, 2002 sonrası bu çağrı, davet olayları iyice arttı, bıktıran bir takibe döndü. Cemaatler çevremdeki pek çok kadının

peşini bırakmıyor, sürekli akıllarını çelmeye çalışıyor, ama benim kimliğim çok açık olduğu için bana bir kez dahi çağrıda bulunmadılar. Türkiye genelinde ise 2002 sonrasında solculara baskı arttı diyebilirim. Hem gündelik hayatta hem de iş hayatında solcular 2002'den beri büyük sıkıntı çekiyor.

2002 tarihine vurgu yapan katılımcılar, solcuların AKP'nin iktidara gelişi ile birlikte daha fazla ötekileştirilmeye maruz kaldığını öne sürmüşlerdir. Söz konusu katılımcılar hem kutuplaştırıcı söylemin hem de AKP'nin medya ve devlet kurumları üzerindeki hâkimiyetinin bir sonucu olarak iktidar halkasının dışında kalanların pek çok sıkıntı yaşadığını belirtmişlerdir.

3.8.1.3. Mayıs 2023 Seçimleri: 14 ve 28 Mayıs 2023

Görüşme yapılan katılımcıların bir kısmı (n=8) Mayıs 2023 seçimlerinin ötekileştirilmeyi artırdığını savunmuştur. Seçim döneminde YSP'nin aday göstermemesi, sol partilerin CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun Cumhurbaşkanlığı adaylığını büyük oranda desteklemesi üzerine Cumhur İttifakı, CHP'yi ve diğer sol partileri PKK ile iş birliği yapmakla suçlamıştır. Muhalefetin terör örgütleriyle ilişkilendirildiği seçim sürecinde toplumda kutuplaşma oldukça artmış, bazı katılımcılar bu nedenle mayıs ayında yaşanan seçimlerin önemli bir dönüm noktası olduğunu öne sürmüşlerdir. Örneğin, (K51):

Son seçim döneminde büyük sıkıntılar yaşadık. Bize sürekli “HDP ile iş tutuyorsunuz, siz de teröristsiniz.” ithamlarında bulundular. Daha önce de anlattığım gibi Ermenek'te, köyde bir kahveye gittik. Orada oturanlardan birisi ayağa kalkıp yüksek sesle “Aaa! CHP'liler gelmiş, teröristler gelmiş!” diye seslendi, ondan sonra zaten bir kişi dâhi elimizi sıkmadı. Biz de çok kısa durarak kahveden çıktık.

K58 de 2023 Seçimlerinde kutuplaştırıcı dilin artış gösterdiğini, muhalefetin terörle iş birliği yaptığı söyleminin çok sık tekrarlandığını belirtmiştir:

Genel olarak ötekileştirmenin dönüm noktası olarak 2023 seçimlerini gösterebilirim. Bu seçimde ötekileştirme çok fazla arttı. Son seçim sürecinde sürekli “Bunlar terörist, bunlar hain, bunlar LGBT, bunlar sapık, HDP ile iş birliği yapıyorlar, PKK ile iş birliği yapıyorlar, bunlar Alevi, Kızılbaz, dinsiz.” söylemleri çok fazla oldu. Bu seçimde çok fazla ötekileştirme oldu diğer seçimlerde de sürekli bir kutuplaştırma vardı.

K47 de son seçim döneminde gergin bir ortam olduğunu, seçim çalışmalarında ilk kez bu kadar zorluk yaşadıklarını ifade etmiştir:

2002 seçimlerinden beri her seçimde aktif olarak çalıştım, referandumlarda da sahadaydım. Ama ilk kez bu kadar zorlu bir seçim yaşadım. Daha önce de sağcı vatandaşların tepkisi oluyordu, uzattığımız broşürü almak istemiyordu, “Yaşasın Erdoğan!” gibi yanıtlar verip uzaklaşıyordu. Ama bu sefer verdiğimiz broşürü yırtanlar oldu, “Kandil’e arkadaşlarınızın yanına gidin.” diyenler oldu. Çocuğum yaşında gençten birisi standımızın önünden geçerken, “Seçimden sonra tüm ayyaş, sapık CHP’lileri kılıçtan geçireceğiz inşallah.” dedi. TV’lerde sapık, terörist gibi laflar çoğaldıkça yerelde insanlar daha da fanatikleşiyor, TV’de göre göre doluyor, seni görünce düşman görmüş gibi oluyor.

Esnaf olan K41 de 2023 Seçimlerinin önemli bir dönüm noktası olduğunu seçim sürecinde ve sonrasında solculara yönelik ötekileştirilmelerin arttığını öne sürmüştür:

İlçemizde şunu gözlemliyorum. Son zamanlarda insanlar konuşmaya çekiniyor. 2023 seçimleri sonrasında Türkiye’ye hâkim olan genel baskı buraya da yansıdı. İnsanlar bizimle pek fazla görünmek istemiyor, çevremizdeki insanların bizden uzaklaştığını hissediyorum. Özellikle seçim zamanları bizden çok net bir şekilde uzaklaşıyorlar, ararsın açmazlar, açarlar

görüşmek istersin, işleri vardır. Birebir konuştuğunda hükûmet karşıtı olan insanlar herhangi bir durumda ortadan kayboluyor ya da iş için partiden istifa eden insanlar da var. Kadın kollarında “Kızım, oğlum işe yerleşecek, o yüzden istifa ediyorum.” diyen çok insan oldu. Ankara'daki kutuplaştırıcı dil burada da kutuplaşmaya yol açıyor aynı zamanda. Diğer dükkânlarda hep A Haber açıktır, bende Halk TV, o yüzden halk benim kimliğimi bilir. Seçim döneminde ve sonrasında bir yalnızlaşma hissettim. Kimi zaman diğer komşu esnaflar, “Sizinkiler de Kandil ile PKK ile iş tutuyor.” gibi şeyler söylediler bu seçim döneminde. Seçimden sonra da bu tarz söylemler oldu.

Başlık altındaki ifadeler incelendiğinde 2023 Seçimleri sürecinde baskın olan ötekileştirici dilin Karaman'a da yansıdığı, muhaliflerin terör örgütleriyle iş birliği yaptığı suçlamasının yereldeki Cumhur İttifakı seçmenleri tarafından sahiplenildiği görülmektedir. Ayrıştırıcı söylemin bir sonucu olarak katılımcılar 2023 Seçimleri sürecinde sıklıkla hainlik ve teröristlikle suçlandıklarını belirtmiş, bir kısım katılımcı ilk kez bir seçimde karşıtlığın, gerginliğin bu kadar yüksek olduğuna tanıklık ettiklerini ifade etmiştir.

3.8.1.4. Gezi Parkı Eylemleri: Mayıs-Haziran 2013

Katılımcıların bazıları (n=6) 2013 yılının Mayıs ayında İstanbul'da başlayan ve kısa sürede tüm Türkiye'ye yayılan Gezi Parkı Eylemlerinin ötekileştirilmenin artışında önemli bir dönüm noktası olduğunu belirtmiştir. Örneğin bir katılımcı ötekileştirilmenin başlangıç tarihi olarak AKP'nin iktidara gelişini, 2002 yılını işaret etmiş, fakat ötekileştirilmenin 2013'te yaşanan Gezi Parkı Eylemleri sonrasında artış göstermeye başladığını ifade etmiştir (K27):

Bence sola karşı ötekileştirme 2002'de AKP'nin gelişi ile başladı. Fakat 2013'te kitlesel eylemlerden çok korktular, bu korku da yoğun baskıyı beraberinde getirdi. Yani Gezi sonrasında sola, solculara, farklı olana karşı ötekileştirme daha da arttı diyebilirim.

K27, 2002'den itibaren sola yönelik çeşitli ötekileştirmeler yaşansa da Gezi Parkı Eylemleri ile birlikte iktidarda kitlesel eylemlerden ötürü oluşan korku nedeniyle baskının dikkate değer biçimde arttığını savunmuştur. K27 ayrıca farklı kimliklere sahip olan tüm bireylere yönelik ötekileştirmelerin Gezi Parkı Eylemleri sonrasında arttığını belirtmiştir. K24 de K27'nin açıklamalarına benzer biçimde Gezi Parkı Eylemleri sonrasında iktidarın üslubunun sertleşmesinin solculara baskı olarak döndüğünü savunmuştur:

Gezi'ye katılanları hemen kriminalize ettiler, kısa sürede milyonlarca insanı çapulcu, terörist, vandal hatta sürtük olarak nitelediler. Zaten Gezi'den sonra her hak arama mücadelesi, eylem, miting, yürüyüş terörist bir etkinlik haline geldi, katılanları terörist olarak gördüler, medyada da öyle gösterdiler, bir yere 10 kişi toplansa başına 100 tane polis diktiler. Gezi'den sonra Karaman'da da insanlar sokağa çıkmaya gönülsüz olmaya başladılar. Gezi sonrasında solun üstüne tüm güçleriyle gelmeye başladılar diyebilirim.

Gezi Parkı Eylemlerinin ardından hak arama mücadelelerinin tamamına karşı genel bir tahammülsüzlük oluştuğunu öne süren K24, hemen her grubun protestosuna terörist eylem gözüyle bakılmaya başlandığını dile getirmiştir. Ayrıca her türlü protestoda göstericilerden kat kat fazla sayıda polisin görevlendirildiğini belirten K24, ülke genelinde yaşanan baskı ortamının Karaman'a da yansıdığını ve insanların eylemlere katılmaya gönülsüz olmaya başladıklarını ifade etmiştir. K8 ise Gezi Parkı Eylemlerinde ortaya çıkan çok sesliliğin iktidarı korkuttuğunu bu nedenle 2013 sonrasında sol grupların çeşitli ithamlarla sindirilmeye çalışıldığını öne sürmüştür:

Gezi'deki çok seslilik, çok renklilik, her kesimden insanın katılımı tek tip bir toplum yaratmaya çalışan iktidarı çok korkuttu ve bu durumu hemen bastırmak istedi, sokağa çıkan insanları vandal olarak, terörist olarak niteledi. Gezi'yi çok sert bir şekilde bastırdı ve ardından sola, solculara karşı büyük bir baskı rejimine yöneldi.

Gezi Parkı Eylemlerini önemli bir dönüm noktası olarak gören katılımcıların ifadelerine bakıldığında katılımcıların genel olarak iktidarın bu eylemleri büyük bir tehdit olarak gördüğünü ve bu tarihten sonra iktidarın solculara karşı çeşitli ithamlarda bulunduğunu ve bu tarihten itibaren sol kimliğe sahip kişilere yönelik baskının yoğunlaştığını belirttikleri görülmektedir.

3.8.1.5. Ankara Barış Mitingine Yapılan Bombalı Saldırı: 10 Ekim 2015

Araştırma kapsamında üç katılımcı 10 Ekim 2015 tarihinde Ankara'da düzenlenen Barış Mitingine yönelik gerçekleştirilen ve 100'den fazla insanın hayatını yitirmesine neden olan bombalı saldırının ardından solcuların uğradığı ötekileştirilmenin arttığını belirtmiştir. Örneğin (K13):

Bir değişim, dönüşümden bahsedecek olursam, sanki eskiden daha çok eylem yapılıyordu, yapılabiliyordu. Artık o ortam kalmadı. 10 Ekim büyük bir travma oldu bizim kesimdeki herkesin üstünde. Bir de sanki orada katledilenler teröristmiş gibi bir hava estirildi. Orada saldırıda ölen bir arkadaşın cenazesine gittik, bizi cenazeye almadılar, "İçeri giremezsiniz." dediler, ölen arkadaş HDP İl Yönetimi'ndeydi, eyleme gitmişti ama imam olan abisi basına, "Kardeşim hastaneye gitmişti, eylemle alakası yoktu, tesadüfen öldü." gibi bir açıklama yapmıştı. 10 Ekim'den sonra herkes içine kapandı sanki. Bir de alanlarda, medyada daha az görünür oldukça daha çok üstümüze gelmeye, sindirmeye başladılar.

K13, dönüm noktası olarak 10 Ekim 2015'te Barış Mitingine yapılan bombalı saldırıyı göstermiş, söz konusu saldırının sol kesimde bir travmaya neden olması ve bu saldırıda vefat edenlere yönelik çeşitli ithamlarda bulunulması gibi durumlardan ötürü muhalif kesimin kendi içine kapandığını öne sürmüştür.

K13, solun kendi içine kapanmasının ardından iktidarın solculara karşı baskıyı daha da artırdığını öne sürmüştür. K15 de ötekileştirilme iklimine yönelik olarak K13 ile benzer biçimde çıkarımlarda bulunarak 10 Ekim Mitingi sonrasında solcuların meydanlardan çekildiğini, bu durumun da iktidarda cesaret yarattığını belirtmiştir:

10 Ekim öncesinde insanlar daha cesaretle daha kalabalık bir şekilde sokağa çıkıyordu. İktidar solcuları pek fazla dinlemiyor gibi gözükse de yine de halkın tepkisinden çekiniyordu, büyük eylemlerin olmasını istemiyorlardı. Ama 10 Ekim sonrası biz kabuğumuza çekilince iktidar da iyice cesaretlendi, cüretini artırdı, baskıyı yoğunlaştırdı. Baskı oldukça solcular daha da içine kapandı, biz kapandıkça daha da baskı geldi. Böyle kısır bir döngüye girdik maalesef.

K34 de ötekileştirmenin başlangıcı olarak 2002'yi gösterse de dönüm noktası olarak diğer katılımcılar gibi Ankara'da yapılan Barış Mitingini işaret etmiştir:

2002'den beri ötekileştirme kademe kademe arttı, belli bir tarih söyleyemem. Ama 10 Ekim sonrası solcular daha da içine kapandı. Eskiden Ankara'daki eylemlere Karaman'dan en az bir otobüs kaldırırđık. Sonra küçük minibüse döndük, hatta en son 7-8 kişi iki bireysel arabayla önlü arkalı gider olduk. Yılgınlık oldu herkeste, iktidardan talepte bulunamıyorsun hiç dikkate almıyor. Bir şey söyleyince hain oluyorsun. İçimize kapandıkça iktidarın da baskısı arttı tabii.

Katılımcıların ifadelerine bakıldığında 10 Ekim 2015'teki bombalı saldırının ardından solcuların daha az eylem yapmaya başladığını ve bu anlamda içlerine kapanmayı tercih ettikleri görülmektedir. Katılımcılara göre hem olayda gerçekleştirilen saldırının kendisi bu kapanmada rol oynamış, hem de olay sonrası söz konusu mitinge katılan kişilere yönelik çeşitli ithamlarda bulunulması yoluyla ötekileştirilmesi de solcuların eylemlere katılma noktasında motivasyonlarını kaybetmelerine yol açmıştır. Katılımcılara göre solcuların içine kapanması iktidarın daha cüretkâr olmasına neden olmuş ve bu nedenle solculara yapılan ötekileştirilme artmıştır.

3.8.1.6. AKP'nin Tek Başına İktidar Olamadığı Seçim: 7 Haziran 2015

Mülakatlar kapsamında görüşülen HDP'li (DEM Parti) katılımcılar, 7 Haziran 2015 Seçimlerinin ardından Çözüm Sürecinin sona erdirilmesiyle beraber solculara ve Kürtlere yönelik baskının arttığını öne sürmüştür. Örneğin, K5 AKP'nin ilk kez tek başına hükûmeti kuracak çoğunluğa erişemediği ve Çözüm Sürecini sonlandırdığı 7 Haziran 2015 Seçimlerinin önemli bir dönün noktası olduğunu öne sürmüştür:

Bence 7 Haziran Seçimlerinden sonra Çözüm Sürecinin bitirilmesinden sonra kolluk kuvvetlerinin tavırları ötekileştirilmiş gruplara, solculara ama özellikle de Kürtlere karşı çok değişti, yolda kendi halinde giderken daha çok kimlik sorar oldular. Bir de tavırları daha düşmanca olmaya başladı, kaba saba sert sert konuşmaya başladılar.

. K5, Çözüm Sürecinin sonlandırılmasının ardından kolluk kuvvetlerinin tutumlarının düşmanca tavırlara dönüştüğünü ifade etmiş, dışarıda olunan zamanlarda kimlik sorgulamasını arttırmaları, konuşma ve tavırlarının eskiye oranla kabalaşması gibi örneklerle bu durumu hissettiğini iddia

etmiştir. K61 de Barış Sürecinin sonlandırmasının polisin öfkesini göstermesine zemin oluşturduğunu iddia etmektedir:

Dönüm noktası olarak 7 Haziran diyebilirim. 7 Haziran sonrasında Barış Sürecinin bitirilmesi ile birlikte polislerin biriktirdiği öfke ortaya çıktı, eylemlerde çok daha sert olmaya başladılar, yani siyasi bir düşmandan öte sanki ailesine bir şey yapmışsın gibi saldırmaya başladılar artık. Gündem de daha sertleşti, HDP'lilere [DEM Parti], Kürtlere hain gözüyle bakılmaya başlandı.

Katılımcılar AKP'nin iktidar olamadığı ve HDP'nin ilk kez %10'luk seçim barajını geçtiği 7 Haziran 2015 Seçimlerinin ardından Çözüm Sürecinin sonlandırılmasının iktidarın ve devletin Kürtlere bakışını olumsuz biçimde değiştirdiğini bu değişimin de kolluk kuvvetlerinin Kürtlere karşı davranışlarını büyük oranda sertleştirmesine yol açtığını savunmuştur.

3.8.1.7. AKP'ye Kapatılma Davasının Sonlanması: Temmuz 2008

Çalışma kapsamında bir katılımcı da 2008 yılı sonrasında solculara yapılan baskının yoğunlaştığını savunmuştur (K28):

Bunlar 2008 sonrası her yere hâkim olmaya başladılar, o zamandan sonra baskı iyice arttı. 2008'e kadar medyaya ve devlete tam egemen değillerdi. Temmuz 2008'de kapatılma davasından kurtulunca bunların iyice gözleri karardı, farklı olana baskı yapmakta iyice vites yükselttiler. 2008'de "Fetoş" dedim diye üzerime yürüyen, "Saygılı ol, Hoca Efendi diyeceksin." diyen adam 15 Temmuz sonrası en keskin FETÖ düşmanı olmuş.

Katılımcı, AKP'nin 2008 sonrasında medyaya ve devlet kurumlarına daha fazla hâkim olmaya başladığını belirtmiştir. K28, AKP'nin Temmuz 2008'de kendisine yönelik kapatma davasından hazine yardımı kesintisi ile

kurtulması sonucunda solculara daha fazla baskı yapmaya başladığını öne sürmüştür.

3.8.2. Ötekileştirilmeyi Azaltan Dönüm Noktaları

Katılımcıların bir kısmı da (n=12) ötekileştirilmenin zaman içinde azaldığını öne sürmüşlerdir. Bu katılımcılardan bir bölümü (n=8) evliliğin ötekileştirilmeyi azaltan bir dönüm noktası olduğunu belirtirken bir kısmı da (n=2) Karaman'a üniversite açılmasının farklılıklara hoşgörü sağladığını belirtmiştir. Bir katılımcı da üniversiteye başlamasının bireysel özgürlük ve rahatlık kazandırdığını ifade etmiştir. Başka bir katılımcı ise 2020 sonrasında başlayan ekonomik krizden dolayı AKP'lilerin geçmişteki kadar partilerini ve liderlerini savunmadığını, solculara karşı eskisi gibi sert olmadıklarını belirtmiş, ekonomik krizin önemli bir dönüm noktası olduğunu öne sürmüştür.

3.8.2.1. Evlilik

Kadın katılımcılardan bazıları (n=8) evlilik sonrasında gündelik hayatlarında dikkate değer bir değişim ve rahatlama yaşadıklarını ve karşılaştıkları tacizlerin azaldığını belirtmiştir. Örneğin (K3):

Evlenince toplum beni kabul etmeye başladı. Evlenince tacizler de bitti tabii. Evlenince erkeklerin gözünde seviye atlıyorsun resmen.

K3, evlilik yoluyla erkeklerin bakış açısında önemli bir değişim olduğunu ifade etmiştir. K31 de K3'e benzer biçimde evlendikten sonra çevresindekiler tarafından kendisine daha fazla saygı duyulduğunu fark ettiğini belirtmiş ve evlilik öncesinde etrafındaki insanlar tarafından sıkı bir takip altında olduğunu hissettiğini dile getirmiştir:

Bekâr olduğum dönemde sanki herkesin gözü üstümdeydi. Evlenmeden önce erkek arkadaşım şehir dışından geldiğinde

“O nerde kalıyor, sende mi kalıyor? Ne kadar kalacak” gibi sorular soruluyordu hep. Evlenmeden önce bana sadece adımla seslenenler, evlenince “Hanım” demeye başladılar... Evlilik sonrası insanların bakış açısı, davranışları 180 derece değişti. Daha önce ciddiye almayan insanlar daha çok saygı duymaya başladı. Bu durumu çok net bir şekilde hissettim.

K31 de diğer katılımcılara benzer bir şekilde günlük hayatının sıkı bir takip altında olduğunu ifade etmiş, evlendikten sonra çevresindeki kişilerin kendisine genellikle *hanım* şeklinde daha saygılı bir biçimde hitap ettiğini gözlemlemiştir. K9 da evlenmeden önce benzer durumlar yaşadığını belirtmiş fakat evlenme ile hatta nişanlanma ile birlikte hayatında çok büyük bir farkın meydana geldiğini dile getirmiştir:

Evlenince çok rahatladım, asılmalar bıçak gibi kesildi. Hatta nişanlanmak bile çok büyük bir olaydı. O sihirli yüzüğü takınca etrafımdaki her şey birden değişiverdi. Evlenince çok rahatladım ama evlenmeden önce çok ciddi bir namus bekçiliği vardı.

Başka bir katılımcı da medeni durumunun değişmesiyle beraber büyük bir rahatlama yaşadığını ifade etmiştir (K6):

Evlendikten sonra tacizler, flört denemeleri büyük oranda azaldı, kendi arabamızla okula gelip gittiğimiz için artık eskisi gibi bakışlara maruz kalmıyorum. Eskiden toplu taşımada sıklıkla uzun süreli bakışlara maruz kalıyordum. Neredeyse her sabah okula geldiğimde dolmuştaki bakışlardan dolayı güne gergin başlıyordum.

K6 erkeklerin tacizlerinin neredeyse bitmesinin nedeninin evlenmesi ile açıklamaktadır. Bekâr olduğu dönemde toplu taşıma araçları kullandığı esnada tacizkâr bakışlara maruz kaldığını belirten K6, bu durumun evlilik sonra özel araç kullanmaya başlamasıyla son bulduğunu ifade etmiştir.

Mülakatlarda da görüldüğü üzere kadın katılımcılar bekâr oldukları süre zarfında günlük yaşamda rahatsız oldukları durumların fazlalığından yakınlıkla daha çok taciz ve flört denemesi ile karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcılar, bekâr oldukları dönemde çevrelerindeki insanların yaşamlarını daha fazla mercek altına aldıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar evlenmelerinin ardından toplumdaki daha fazla kabul ve saygı gördüklerini söylerken, günlük yaşamdaki şikâyetlerinin önemli bölümünü oluşturan yaşadıkları tacizlerin büyük ölçüde azaldığını ifade etmişlerdir.

3.8.2.2. Kente Üniversite Açılması

Çalışma kapsamında iki katılımcı Karaman'a bir üniversitenin açılmasının ötekileştirilmeyi azaltan önemli bir dönüm noktası olduğunu ifade etmiştir. Örneğin bir katılımcı Karaman'a üniversitenin açılmasından sonra şehirdeki havanın bir nebze de olsa değiştiğini belirtmiştir (K12):

Ötekileştirilme hakkında bir artış veya azalıştan bahsedeceksek benim için, şehre üniversite açılması diyebiliriz. Üniversite açılınca pek çok ilden farklı farklı öğrenciler gelince, yerli insanlarda bir alışma süreci oldu, ötekileştirme sanki biraz azaldı üniversite ile birlikte. Üniversite öncesinde kadın olarak tek başımıza sokakta yürümek çok zordu, tüm esnaf bakardı. Daha önce kot pantolon, tişört bile giymek sıkıntıydı. Ama artık kot, tişört giyip dışarı çıkınca kimse bakmaz oldu. Öğrenci gençler tüm şehri alıştırdı. Bırak el ele dolaşmayı bir kız bir erkek yan yana yürürken bile çevreden laf atan olurdu. Şimdi kızlı erkekli gruplar cıvılcıvılcı dolaşabiliyor çarşıda.

Bir katılımcı da şehre üniversite açılmasının ve üniversite öğrencilerinin sayısının artmasının şehrin iklimini değiştirdiğini ifade etmiştir (K29):

Üniversite açıldıktan sonra, üniversite büyüdükçe, yeni bölümler açıldıkça, kontenjanlar yükseldikçe, üniversite öğrencisi

çoğaldıkça farklılık arttı hem şehir içinde hem kampüs içinde ötekileştirme azaldı. İnsanlar bir süre sonra farklılığa karşı daha hoşgörülü olmaya başladı. Yine de bir deniz kenarı kenti, turizm şehri kadar değil ama üniversite öğrencisinin çoğalması şehri bir ölçüde rahatlattı bence.

Mülakatlardaki ifadelerden görüleceği üzere içe kapanık bir taşra şehri olan Karaman'a üniversitenin açılması sayesinde şehirde farklılıklar artış göstermiş ve iki katılımcıya göre toplumun genelinden farklı olan bireylere, kadınlara ve solculara yapılan ötekileştirilme azalmıştır.

3.8.2.3. Üniversiteye Başlamak

Çalışma kapsamında bir katılımcı da başka bir şehirde üniversiteye başlamanın, Karaman'dan uzaklaşmanın kendisi için bir dönüm noktası olduğunu ifade etmiştir (K30):

Karaman'da hep farklı olduğumu hissettim, öteki olduğumu, azınlık olduğumu hissettim her daim. Ama üniversiteye gidince rahatladım. Azınlık olmadığımı gördüm, benim gibi pek çok insan olduğunu gördüm üniversitede. İstanbul'da Kadıköy civarında siyasi çalışma yaparken çok rahat oluyorum ama burada saçım uzun diye bana hep bakıldığını hissediyorum. Burada Ramazan'da sigara içerken hep tetikte oluyorum ama İstanbul'da Ramazan'ın geldiğini bile unuttuğum oluyor. Karaman'da hep azınlıkta olduğumu, dışlandığımı hissediyorum, yalnız hissediyorum, burada boğulduğumu hissediyorum. Ama İstanbul'da özellikle kampüs içinde ve çevresinde çok özgür ve mutlu hissediyorum. O nedenle üniversiteye başlamak benim açımdan çok önemli bir dönüm noktası.

Katılımcı, üniversite için başka bir şehre gitmesinin kendisi açısından büyük bir dönüm noktası olduğunu belirtmiş, Karaman'da maruz kaldığı

ötekileştirilme pratiklerini İstanbul'da yaşamadığını dile getirmiştir. Karaman'da dinsel yönden baskı gördüğünü ifade eden katılımcı, İstanbul'da Ramazan'ın geldiğini bile fark etmediğini aktarmıştır. Karaman'da uzun saçları nedeniyle çeşitli sıkıntılar yaşayan, pek çok bakışa maruz kalan katılımcı, İstanbul'da böyle bir problem yaşamadığını belirtmiştir. Söz konusu değerlendirmelerinin üzerine üniversiteye başlamanın katılımcı için önemli bir dönüm noktası olduğu söylenebilir.

Çalışmaya dâhil olan katılımcılara yaşadıkları, hissettikleri ötekileştirilmenin yoğunluğunun yerel ve ulusal çapta zaman içinde değişip değişmediği sorulmuştur. Katılımcıların bir kısmı 15 Temmuz 2016 tarihinde yaşanan darbe girişimi sonrasında farklı olanlara baskının arttığını belirtmişlerdir. Darbenin ardından gelen OHAL sürecinde solcuların geçmişe nazaran daha fazla ötekileştirilmeye maruz kaldığı ifade edilmiştir. Katılımcılar için önemli bir dönüm noktasının da 10 Ekim 2015 tarihi olduğu görülmüştür. 10 Ekim 2015'te Ankara'da düzenlenen *Barış Mitingine* yönelik olarak gerçekleştirilen ve 100'ü aşkın kişinin hayatını kaybetmesine neden olan bombalı saldırı solcular üzerinde büyük bir travma yarattığı belirlenmiştir. Katılımcılar, saldırının ardından sol hareketin içine kapandığını öne sürmüşlerdir. Bu durumun ve solun daha az görünür olmasının ötekileştirilmeyi ve baskıyı artırdığı belirtilmiştir. Bir katılımcı da 7 Haziran 2015 seçimlerinin önemli bir dönüm noktası olduğunu bu tarihten sonra solcuların ve Kürtlerin üzerindeki ayrımcılığın yoğunlaştığını ifade etmiştir. Başka bir katılımcı da 2008 sonrasında AKP'nin medyaya ve devlete büyük oranda hâkim olmasıyla ötekileştirilmenin tırmandığını savunmuştur. 2002'de AKP'nin iktidar oluşu da pek çok katılımcı tarafından önemli bir dönüm noktası olarak düşünülmüştür. Katılımcıların önemli bir kısmı AKP'nin iktidara gelişi ile solcular ve kadınlar üzerinde baskının arttığını öne sürmüştür. Bazı katılımcılar da ötekileştirilmeyi azaltan dönüm noktalarını işaret etmişlerdir. Bunlardan birisi evlilik iken diğeri de üniversiteye başlamak ya da şehre üniversitenin açılmasıdır. TKP'li bir katılımcı da ekonomik krizle beraber, sundukları önerilere eskisi kadar karşı çıkılmadığını belirtmiş ve ekonomik

krizin kendilerine ve partilerine yönelik ötekileştirilmeyi azalttığını ifade etmiştir.

3.8.2.3. Ekonomik Kriz

TKP'li bir katılımcı 2020'den sonra etkisini hissettiren ekonomik kriz ile birlikte parti çalışmalarında yaşadıkları ötekileştirilme deneyimlerinde önemli bir azalma olduğunu kaydetmiştir:

Ötekileştirmenin dönüm noktası olarak son üç dört yılda bir azalma olduğunu söyleyebilirim. Çünkü pandemi ile başlayan ekonomik kriz sonrası AKP tabanında AKP'yi savunacak cesaret, motivasyon çok fazla kalmadı. Artık eskisi kadar fanatik değiller. Ama ekonomi görece daha iyiyken bize çok karşı çıkıyorlardı. Yani direkt kafada öcü olarak görüyorlardı, düşman olarak görüyorlardı. Şu son dönemde partinin yayınlarını, dergilerini, gazetelerini götürdüğümüzde biraz daha rahat oluyoruz. Eskisi kadar karşı çıkış yok ama kriz öncesi Karaman'da parti çalışması yapmak çok zordu. Mesela krizden önce gazete satarken, dağıtırken kovalıyorlardı, dükkânına girdiğimiz esnaf, "Gidin buradan, teröristler, Allahsızlar!" diyordu. Bir gün çarşıda sırayla tüm dükkânlara bildiri dağıtmaya başlamıştık. 8-10 dükkân sonra arkamızdan sesler çoğalmaya. "Bunlar komünistmiş, hainler, teröristler, Allahsızlar!" diyen bir kitle arkamızda birikmeye başladı. Biz de hızlı hızlı çarşıdan kaçtık, yoksa bizi orada linç edeceklerdi. Ama son yıllarda bu tarz bir olay yaşamadık, hatta daha önce bize çok soğuk davrandığını hatırladığım bir esnaf gazete uzattığımızda bize gülümsedi ve "Bu sefer okuyacağım." dedi.

Katılımcının ifadesine bakıldığında ekonomik kriz ile birlikte AKP tabanında AKP'yi fanatik bir şekilde savunacak motivasyonun kalmadığı görülmektedir. Katılımcı, eskiden kendilerine şiddetle karşı çıkan hatta linç

etmeye kalkışan esnafların son birkaç yıldır kendilerine daha güler yüzlü davrandığını belirtmiştir. Parti çalışmaları esnasında gözlemlediği bu değişikliğin nedenini ekonomik krize bağlayan katılımcı ekonomik krizin önemli bir dönüm noktası olduğunu savunmuştur.

3. BÖLÜM: DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu çalışmada bir taşra ili olan Karaman'da ötekileştirilmeye maruz kalan solcu bireylerin deneyimleri detaylı bir biçimde incelenmiştir. Milliyetçiliğin ve muhafazakârlığın oldukça güçlü olduğu bir şehir olan Karaman'da milliyetçi-muhafazakâr çerçevenin dışında kalan solcu bireylerin pek çok sıkıntıya maruz kaldığı görülmüştür. Çalışma kapsamında öncelikle taşra kavramı ve taşradaki hayat ele alınmıştır. Taşra, dar anlamıyla sadece coğrafi olarak merkezin (Ankara ve İstanbul) dışında kalan yer olarak ele alınmamış, taşranın sahip olduğu kendine has kültürel ve siyasi iklimi de dikkate alınmıştır. Taşrayı ve taşradaki yaşamı konu edinen pek çok akademik çalışma bulunmaktadır. Tez kapsamında taşra hakkındaki akademik literatüre ek olarak taşrada geçen edebi metinler ve filmler de incelenmiştir. Tüm bunlar sonucunda taşranın şu özelliklere sahip olduğu söylenebilir:

Merkezden coğrafi olarak uzaklık,

Merkezden kültürel ve siyasi olarak uzaklık,

Merkeze duyulan kıskançlık ve öfke,

Pek çok konuda merkez-taşra zıtlığı (zenginlik-fakirlik; ilerencilik-gericilik vb.),

Sosyal anlamda içe kapanıklık,

Milliyetçilik, Muhafazakârlık ve Sağ partilerin güçlü olması,

Geleneklerin egemenliği,

Ataerkil zihniyetin egemenliği,

Toplumsal cinsiyet rollerinin katılığı,

Toplumsal kontrol mekanizmalarının yaygınlığı,

Mahalle baskısı,

Herkesin birbirini tanıması,

Toplumsal anlamda homojenlik.

Taşradaki homojenlik beraberinde farklı olana karşı bir ötekileştirme meydana getirmektedir. Çoğunluğu oluşturan *biz* çerçevesine dâhil edilmeyen *onlar* sayesinde bir birlik oluşturulur ve *biz* duygusu pekiştirilir. Taşrada da hâkim olan milliyetçi muhafazakâr çerçevenin dışında kalan solcu bireylerin de çeşitli şekillerde *öteki* parantezine alınıp ve dışlandığı söylenebilir. Giyim-kuşam şekli, yaşam tarzı, siyasi tercih gibi özellikleri nedeniyle taşradaki homojenliğe zıt bir biçimde varlığını sürdüren -ya da çoğu zaman sürdürmeye çalışan- ötekiler özellikle son yıllarda çeşitli şekillerde ayrımcılığa, nefret söylemine hatta nefret suçuna maruz kalmaktadır. İdeolojik nedenlerden dolayı ötekiye duyulan nefret sonucunda dile getirilen nefret söylemi ve nefret saikiyle işlenen nefret suçlarının Türkiye’de gündeme gelmesi 2007 yılındaki Hrant Dink cinayeti sonrasında rastlamaktadır. Bu cinayet sonrası ülkede büyük bir şok yaşanmış ve nefret söylemi ile nefret suçları hem hukuki hem akademik zeminde pek çok incelemenin konusu olmuştur. Ulusal ölçekte siyasi gerginliğin, kutuplaşmanın artması ile birlikte toplumda çoğunluktan farklı olan bireyler çeşitli ötekileştirilmelere, ayrımcılıklara, nefret söylemine maruz kalmış hatta kimi zaman ötekiye karşı fiilî biçimde saldırıya geçilmiş, ötekileştirilmiş bireyler nefret suçunun mağduru olmuştur. Özellikle 15 Temmuz 2016 tarihinde yaşanan darbe girişimi sonrasında ülke genelinde kutuplaşma had safhaya çıkmıştır. AKP ve MHP’nin devlet bekasını korumak iddiasıyla Cumhur İttifakını kurması ve ittifak yöneticilerinin iç ve dış güçlerin çeşitli yollarla iktidarı (devleti) devirmek istediği savunusu, ittifak tabanında devleti (aslında iktidarı) koruma refleksi oluşmasına neden olmuştur. Bu nedenle Cumhur İttifakı tabanında iktidara muhalif bireyler sıklıkla düşmanla özdeşleşmiş; siyasi tercihi, giyim stili, hayat tarzı iktidardan farklı olan bireyler büyük bir ötekileştirilme ile karşı karşıya kalmıştır. Hatta Türk Sağına hâkim olan genetik kodların bir özelliği olan her olayın arkasında bir komplo aramanın da etkisiyle

kutuplaştırıcı dilden gökkuşağı dâhi nasibini almış, içinde gökkuşağı barındıran oyuncaklar ve çocuk kıyafetleri “Türk toplum yapısına karşı girişilen bir operasyon” olarak lanse edilmiştir. Ülke genelinde kutuplaşmanın artması ile birlikte katılımcıların ifadelerinde görüleceği gibi taşrada farklı olanı ötekileştirme pratikleri yoğunlaşmıştır.

Çalışma kapsamında Karaman ilinde solcu bireylerin maruz kaldığı ötekileştirilme tecrübeleri detaylı olarak incelenmiştir. Bu amaçla kendini milliyetçi-muhafazakâr olarak tanımlamayan solcu bireylerle yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılarak görüşülmüştür. Bu amaçla öncelikle bireysel tanışıklığın olduğu solcu bireyler ile görüşmeler yapılmış ardından kartopu örneklem tekniği kullanılarak başka katılımcılara ulaşılmıştır. Çalışma kapsamında 26 CHP sempatzanı/üyesi/yöneticisi, 11 KESK üyesi/yöneticisi, 7 Yeşil Sol Parti sempatzanı/üyesi/yöneticisi, 6 TKP seçmeni/üyesi/yöneticisi, 2 SOL Parti sempatzanı, 1 TİP sempatzanı, 1 ÇYDD yöneticisi ve 1 Birleşik Kamu-İş üyesi ile mülakat yapılmıştır. Ayrıca katılımcılardan altısı kendisini solda tanımlarken herhangi bir örgüte aidiyetlerinin ya da sempatilerinin bulunmadığını belirtmişlerdir. Bu kişiler oy verdikleri belli bir partinin olmadığını, geçmişte farklı sol partilere oy verdiklerini, bazı seçimlerde ise oy kullanmadıklarını belirtmişlerdir.

Katılımcılara üç ana başlıkta toplam 17 adet soru yöneltilmiştir (Kişisel Bilgiler, Siyasi Bilgiler, Ötekileştirilme Deneyimlerine İlişkin Bilgiler). İlk bölüm olan *Kişisel Bilgiler* başlığı altında katılımcıların yaş aralıkları, cinsiyetleri, medeni durumları, doğum yerleri, eğitim düzeyleri, meslekleri ve Karaman’da ikamet ettikleri yıllar sorulmuştur. İkinci kısım olan *Siyasi Bilgiler* bölümünde, katılımcılardan ideolojik kimlikleri ve bu kimliklerini oluşturma süreçleri hakkında bilgi vermeleri istenmiş, ayrıca üye/yönetici oldukları ya da kendilerini yakın hissettikleri siyasi örgüt olup olmadığı sorulmuştur. Çalışmanın en değerli ve özgün verilerinin toplandığı *Ötekileştirilme Deneyimlerine İlişkin Bilgiler* başlıklı bölümünde katılımcılardan yaşadıkları ötekileştirilme deneyimlerini detaylı olarak

anlatmaları istenmiştir. Katılımcılara yaşadıkları deneyimin kimden kaynaklandığını, kim ya da kimler tarafından ötekileştirilmeye uğradıkları da sorulmuştur. Katılımcılara ötekileştirilmenin yoğunluğunun zaman içinde bir değişime uğrayıp uğramadığı sorulmuş, bir değişimin olduğunu düşünen katılımcılardan spesifik bir dönüm noktası belirtmeleri istenmiştir. Ayrıca katılımcıların başka şehirlerde de ötekileştirilmeye uğrayıp uğramadığı da araştırılmıştır. Bu bağlamda mülakatlar sonucunda elde edilen veriler şu şekilde bir tabloda gösterilebilir:

Tablo 5: Mülakat Verileri

Veri Adı	Veri Değerleri
Yaş Aralığı	10-19 (n=1) 20-29 (n=13) 30-39 (n=13) 40-49 (n=3) 50-59 (n=11) 60-69 (n=16) 70-79 (n=4)
Cinsiyet	Kadın (n=26) Erkek (n=35)
Medeni Durum	Bekar (n= 20) Evli (n=41)
Doğum Yeri	Karaman (n=35) Karaman dışı (n=26)
Eğitim Düzeyi	Ortaokul (n=7) Lise (n=19) Lisans (n=24) Lisansüstü (n=11)
Meslek	Emekli (n=17) Üniversite Öğrencisi (n=11) Akademisyen (n=8) Öğretmen (n=7) Memur (n=3) Ev Kadını (n=3) Esnaf (n=2) Avukat (n=2) Muhasebeci (n=2) İşçi (n=2) Özel Sektör (n=1) Müteahhit (n=1) Psikolog (n=1) Mühendis (n=1)
Karaman ilindeki ikamet süresi	1-9 Yıl (n=6) 10-19 Yıl (n=12) 20-29 Yıl (n=11) 30-39 Yıl (n=4) 40-49 Yıl (n=8) 50-59 Yıl (n=6) 60-69 Yıl (n=13)

	70-76 Yıl (n=1)
İdeolojik kimlik	Solcu (n=17) Sosyal Demokrat (n=13) Sosyalist (n=12) Komünist (n=6) Devrimci (n=3) Atatürkçü (n=3) Demokratik Solcu (n=1) Emekçi (n=1) Özgürlükçü (n=1) Feminist (n=1) Cemaat/tarikat Karşıtı (n=1) Ulusalıcı (n=1) İnsan Hakları Savunucusu (n=1)
Siyasi örgüt	CHP (n=26) KESK (n=11) DEM Parti (n=7) TKP (n=6) SOL Parti (n=2) TİP (n=1) Birleşik Kamu-İş (n=1) ÇYDD (n=1) Örgütsüz (n=6)
Siyasi örgütlere katılım düzeyi	Üye (n=24) Yönetici (n=22) Sempatizan (n=9) Örgütsüz (n=6)
Siyasal kimliğin oluşma süreci	Aile faktörü (n=28) Okuma, araştırma faaliyeti (n=13) Arkadaş ve çevre etkisi (n=10) Dernek/Parti etkisi (n=6) Öğretmen Etkisi (n=4)
Ötekileştirilme yaşama durumu	Evet (n=61)
Ötekileştirilme biçimleri	Dinsel kaynaklı ötekileştirilme (n=31) PKK'lı olmak ile suçlanma (n=29) Cinsiyet kaynaklı ötekileştirilmeler (n=24) Görevde yükselememe ve iş hayatında dezavantaj (n=19) FETÖ'cü olmak ile suçlanma (n=18) Fiziki şiddet görme (n=17) Sol içinde ötekileştirilme (n=11) İşten çıkarılma (n=5) Öğrenim hayatında dezavantaj (n=3) Bürokrasi kaynaklı ötekileştirilme (n=2)
Bireysel ya da ailesel maruz kalma	Bireysel düzeyde etkilenme (n=49) Ailesel düzeyde etkilenme (n=12)
Karaman'a özgünlük	Sadece Karaman'da ötekileştirilme (n=51) Diğer illerde de ötekileştirilme (n=10)
Ötekileştirilmenin kaynağı	Amirler (n=28) Ülkücüler (n=24) Kolluk güçleri (n=17) Diğer solcular (n=12) Yerel halk (n=9) Komşular (n=5) Aile üyeleri ve akrabalar (n=5) İş arkadaşları (n=4)

	Sağcı Öğretmenler/Akademisyenler (n=4) Öğrenci velileri (n=1)	
Ötekileştirilmenin yoğunluğunda dönüm noktası	Ötekileştirilmeyi artıran dönüm noktaları 15 Temmuz 2016 (n=18) 3 Kasım 2002 (n=10) Mayıs 2023 (n=8) Haziran 2013 (n=6) 10 Ekim 2015 (n=3) 7 Haziran 2015 (n=3) Temmuz 2008 (n=1)	Ötekileştirilmeyi azaltan dönüm noktaları Evlilik (n=8) Kente üniversite açılması (n=2) Üniversiteye başlamak (n=1) Ekonomik kriz (n=1)

Veriler incelendiğinde çalışmaya dâhil olan katılımcıların yaşlarının 19 ila 79 arasında değişiklik gösterdiği görülmektedir. Katılımcıların çoğunlukla 20-29, 30-39 yaş ve 60-69 yaş aralıklarında olduğu söylenebilir. Toplam 42 katılımcının bu aralıkta olduğu görülmektedir. Söz konusu aralıklar haricinde 10-19 yaş aralığında 1 katılımcı; 40-49 yaş aralığında 3 katılımcı, 50-59 yaş aralığında 11 katılımcı ve 70-79 yaş aralığında 4 katılımcı bulunmaktadır. Katılımcıların cinsiyet dağılımına bakıldığında 26 tanesinin kadın, 35 tanesinin erkek olduğu görülmektedir. Katılımcıların 20'si bekarken 41'i evlidir. 35 kişi Karaman doğumluyken, Karaman dışında bir ilde doğanların sayısı 26'dır. Karaman dışında doğan 26 kişiden 18 tanesi İç Anadolu Bölgesi dışında doğmuş ve hayatının büyük bir kısmını bu bölgelerde geçirmiştir. Bu kişilerin çoğunluğu İç Anadolu Bölgesi'nin sosyo-kültürel özelliklerine aşina olmadıklarından dolayı Karaman'daki ilk yıllarında toplumsal ilişkilerde büyük zorluklar çektiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların eğitim düzeyi genel olarak lise mezunu ve lisanslıdır. 19 lise mezunu ve 24 lisans mezunu birey çalışmaya dâhil olmuştur. Bu kişiler haricinde 7 ortaokul mezunu ve 11 lisansüstü eğitim mezunu çalışmada yer almıştır. Katılımcıların mesleki dağılımına bakıldığında emeklilerin ve üniversite öğrencilerinin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Çalışma kapsamında 17 emekli ve 11 üniversite öğrencisi ile mülakat yapılmıştır. Bu katılımcıların yedisi öğretmenlikten, altısı işçilikten emekli olmuşken, ikişer katılımcı ise memurluktan ve çiftçilikten emekli olmuştur. Bu kişiler haricinde 8 akademisyen, 7 öğretmen ve 3 kamu büro personeli ile 3 ev kadını da çalışmaya dâhil edilmiştir. Mülakat yapılan kişiler arasında 2

esnaf, 2 avukat, 2 muhasebeci ve 2 işçi bulunurken 1 özel sektör çalışanı, 1 müteahhit, 1 psikolog ve 1 mühendis de araştırmada yer almıştır. Araştırmada katılımcılara ulaşmak için şahsi bağlantıların yanı sıra kartopu örneklem tekniği de kullanılmıştır. Bazı katılımcılar işyeri temelli olarak kendi meslektaşlarına yönlendirmede bulunurken; kimi katılımcılar ise örgüt temelli olarak aynı dernek/parti/sendika üyesine yönlendirmiştir. Karaman'da ikamet süresi de ötekileştirilmeyi etkileyen bir faktör olarak görülmesi nedeniyle katılımcılara Karaman'da kaç yıldır yaşadıkları da sorulmuştur. Karaman'da ikamet edilen süreye bakıldığında katılımcılar içinde Karaman'a en yeni geleninin 1 yıldır Karaman'da yaşadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle ikamet süresi aralığına 1-9 yıl yazılmıştır. Katılımcılar içinde Karaman'da en uzun süredir yaşayan kişinin 76 yıldır Karaman'da yaşadığı ortaya çıkmıştır. Katılımcıların çoğunlukla (n=13) 60 ile 69 yıldır Karaman'da yaşadığı görülmektedir. Bu aralıklar haricinde katılımcıların Karaman'da yaşama süresi genelde dengeli olarak dağılmıştır. 1-9 yıl aralığında 6 kişi, 10-19 yıl aralığında 12 kişi, 20-29 yıl aralığında 11 kişi, 30-39 yıl aralığında 4 kişi, 40-49 yıl aralığında 8 kişi ve 50-59 yıl aralığında da 6 kişi bulunmaktadır. Çalışmanın bulgularına göre Karamanlı olmanın ötekileştirilmeyi azalttığı ve buna ek olarak uzun yıllar Karaman'da ikamet etmenin de uğranılan ötekileştirilmeyi bir nebze azalttığı sonucuna varılmıştır. Elde edilen verilere göre Karaman'daki ikamet süresi ile yaşanan ötekileştirilme deneyiminin sayısı ve yoğunluğu ters orantılıdır. İkamet süresi artıkcı ötekileştirilmenin azaldığı, buna bağılı olarak şehre yeni taşınan bireylerin daha yoğun problemler yaşadığı görülmektedir.

Kişisel bilgilerin ardından katılımcılara siyasi bilgileri de sorulmuştur. "Kendinizi hangi siyasi ve/ya ideolojik kimlik ile tanımlarsınız?" sorusuna katılımcılar çoğunlukla (n=17) *solcu* yanıtını vermiştir. 13 katılımcı kendisini sosyal demokrat olarak nitelerken katılımcıların 12'si kendisini sosyalist olarak tanımlamış, 6 katılımcı da komünist olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca katılımcıların 3'ü kendisini devrimci olarak tanıtırken 3 tanesi kendisini Atatürkçü olarak nitelendirmiştir. Bunların dışında kendisini

demokratik solcu, emekçi, özgürlükçü, feminist, cemaat/tarikat karşıtı, ulusalçı, insan hakları savunucusu olarak tanımlayan birer kişi bulunmaktadır. Mülakata katılan bireylerin 26 tanesinin CHP seçmeni/üyesi/yöneticisi, 11 tanesinin KESK üyesi/yöneticisi, olduğu görülmektedir. Bu katılımcılara ek olarak 7 DEM Parti sempatizanı/üyesi/yöneticisi ve 6 TKP sempatizanı/üyesi/yöneticisi de araştırmaya dâhil olmuştur. Ayrıca 2 SOL Parti sempatizanı, 1 TİP sempatizanı, 1 Birleşik Kamu-İş üyesi ve 1 ÇYDD yöneticisi ile de görüşme yapılmıştır. Bu katılımcılara ek olarak 6 kişi kendisini siyasi yelpazenin solunda hissetmekle beraber herhangi bir partiye ya da örgüte aidiyet hissetmediğini belirtmiştir. Örgüte katılım düzeylerine bakıldığında katılımcıların çoğunlukla (n=24) örgüt üyesi olduğu görülmektedir. Katılımcıların 22'si yöneticiyken 9 tanesi sempatizan statüsündedir. Örgütsüz olan altı kişi ise oy verdiği sabit bir partinin olmadığını, seçimlerde değişik sol partilere oy verdiklerini ifade etmişlerdir.

Katılımcılar, siyasi kimliklerinin netleşmesinde çeşitli faktörlerin rol oynadığını belirtmiş fakat katılımcı özel olarak belirtmemişse hangi etkenin kendileri üzerinde en çok önem arz ettiği sorulmuştur. 28 katılımcı ailelerinin siyasi kimliğinin şekillenmesinde, sol değerleri benimsemesinde etkili olduğunu belirtmiştir. Bu katılımcıların çoğunluğu ailelerinin tamamının ya da aile bireylerinin bir kısmının solcu olduğunu ifade etmiş, bazı katılımcılar ise ailelerinin tamamının veya bir bölümünün sağcı olduğunu aktarmışlardır. Katılımcıların ifadelerini bu kod altına eklemek için bazı dâhil etme kuralları geliştirilmiş ve belirli anahtar kelimeler veya cümleler geçtiğinde bu ifadeler aile faktörü koduna dâhil edilmiştir. Örneğin katılımcının ifadesinde “Bizimkiler; benim ailem; annemler; babamlar; bizim sülale” gibi kelimeler geçiyorsa bu ifade aile faktörü koduna dâhil edilmiştir. Kategoriler, alt kategoriler ve kodlar ile ilgili tablo aşağıdaki gibidir:

Tablo 6: Verilerin Sınıflandırılması

Kategoriler	Alt Kategoriler	Kodlar
Siyasal kimliğin oluşma süreci	Alt Kategori 1: Solcu aile faktörü	Bizimkiler; benim ailem; annemler; babamlar; bizim sülale
	Alt Kategori 2: Okuma, araştırma faaliyeti	Okudum; araştırdım; tartıştım; inceledim
	Alt Kategori 3: Arkadaş, akraba, çevre etkisi	Arkadaşım; akrabam; kuzenim; çevrem
Ötekileştirilme biçimleri	Dinsel kaynaklı ötekileştirilme	Dinsiz; Allahsız; kitapsız; şeytan; ateist
	PKK'lı olmak ile suçlanma	PKK'lı; terörist; Apocu; Kürtçü; hain
	Görevde yükselmeme ve iş hayatında dezavantaj	Görevde yükselme; kendi adamları; liyakat; sadakat; yandaşlık; sınav; elenme
	Kadın olmaktan kaynaklı ötekileştirilmeler	Taciz; flört; ısrar; bakış; laf atma; rahatsız etme; kıyafet; gardırop; başörtüsü, solcusun rahatsız
	FETÖ'cü olmak ile suçlanma	FETÖ'cü; darbeci; işbirlikçi; FETÖ ağız
	Fiziki şiddet görme	Dayak; dövme; şiddet; işkence
	Sol içinde ötekileştirilme	Ulusalıcı; "yeterince solcu değilsin"; cesaret; korkak; faşist, Kürtçü, PKK'lı, anadil
	İşten çıkarılma	Belediye; kovulmak; çıkarılmak; sendikal faaliyet; örgütlenme
Ötekileştirilmenin kaynağı	Amirler	Amir; yönetici; idareci; müdür; dekan
	Ülkücüler	Ülkücüler; faşistler; dayak; dövme; Ramazan
	Kolluk güçleri	Polisler; karakol; işkence; dayak; kimlik sorgulama
	Diğer solcular	Dışlanma; küçümseme; korkak; ihraç; ulusalıcı; PKK'lı, anadil
	Yerel halk	Esnaf; dışlama; bakış; laf atma
	İş arkadaşları	İhbar; ispiyon; dışlama; şikâyet etme
	Komşular	Merak; takip; göz hapsi; soru sorma
	Aile üyeleri ve akrabalar	Baskı; çatışma; aile; namaz; dindar; başörtüsü
Öğrenci velileri	Veliler; sınıf; propaganda; şikâyet; savcılık	
Ötekileştirilmenin yoğunluğunda dönüm noktası	15 Temmuz 2016	Darbe; FETÖ; ihraç; KHK; tehdit; atılma
	3 Kasım 2002	Başa gelmeleri; iktidara gelme; ilk seçimleri; 3 Kasım
	Mayıs 2023	Son seçimler; Mayıs'taki seçimler, bu sene
	Haziran 2013	Gezi; korku; çapulcu; vandal; çok seslilik
	10 Ekim 2015	Bomba; katliam; içe kapanma, kısır döngü; kabuğa çekilme; alanlardan çekilme
	7 Haziran 2015	Barış Süreci; Çözüm Süreci; polis; tavır; kaba; kimlik sormak
	Temmuz 2008	Kapatma davası; hakimiyet; medya; yargı
	Evlilik	Zırh; sihirli yüzük; toplumsal kabul; bıçak gibi; rahatlama;
	Kente üniversite açılması	Üniversite öğrencisi; farklılık; alışma; hoşgörü
	Üniversiteye başlamak	Kampüs; özgürlük; Ramazan; azınlık; yalnızlık
	Ekonomik kriz	Pandemi sonrası, fiyatlar artınca, ekonomi bozulunca

Yukarıdaki tabloya bakıldığında bazı kodların aynı olduğu görülmektedir. Örneğin “PKK’lı olmak ile suçlanma” alt kategorisinin kodları arasındaki “PKK’lı” kodu, “Sol içinde ötekileştirilme” alt kategorisinin kodları arasında da geçmektedir. Böyle durumlara karşılaşıldığında ifadeler dikkatli bir biçimde taranmıştır. “PKK’lı olmak ile suçlanma” alt kategorisi katılımcıların sağcı bireyler tarafından uğradığı ötekileştirilmeyi konu edinirken “Sol içinde ötekileştirilme” alt kategorisi, katılımcıların solcular tarafından uğradığı ötekileştirilmeyi konu edinmektedir.

Kodlama tablosunun ardından katılımcıların solcu olma süreçlerine devam edilecek olursa, katılımcıların bir kısmının (n=13) aile faktörünün de etkili olduğunu fakat siyasi bilinçlerinin şekillenmesinde en önemli etkenin okuma ve araştırma faaliyetleri olduğunu ifade ettikleri görülmüştür.

Katılımcıların kalan kısmı da (n=10) arkadaş ve çevre etkisinin ideolojik kimliklerinin oluşumunda en büyük rol oynayan faktör olduğunu dile getirmiştir. Bazı katılımcılar da (n=6) küçük yaşlarda içinde buldukları sol parti/dernek gibi örgütlerin politik bilinç kazanmalarında en önemli husus olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca eğitim hayatında öğretmenlerin de kendilerini etkilediğini belirten katılımcılar (n=4) “Öğretmen Etkisi” başlığında gruplandırılmıştır.

“Siyasi tercihlerinizden dolayı bir ötekileştirilme durumu yaşadınız mı? Evet ise nasıl, örneklendirebilir misiniz?” sorusuna tüm katılımcılar “Evet” cevabını vermiştir. Beş kişi ise pek fazla ötekileştirilmeye maruz kalmadığını ifade etmiştir. Fakat yine de bu kişiler ile mülakat yapılmaya devam edilmiştir çünkü mülakat öncesi tüm katılımcılara ötekileştirme deneyimleri ile bir çalışma yapılacağı söylenmiş ve görüşme sonrasında ötekileştirilme deneyimine sahip olabilecek kişilere yönlendirmeleri talep edilmiştir. Pek fazla ötekileştirilme yaşamadığını belirten bir katılımcı sendikal örgütlenme yürütmesinden dolayı işten çıkarıldığını belirtmiştir. Başka bir katılımcı da PKK’lı ve FETÖ’cü olmakla itham edildiğini

söylemiş, diğer bir katılımcı da ülkücüler ile çeşitli sıkıntılar yaşadığını ifade etmiştir. Başka bir katılımcı da dinsizlikle suçlandığını söylerken bir katılımcı da siyasi tercihlerinden ötürü görevde yükselmediğini ve kıyafeti sebebiyle *ihbar* edildiğini, ayrıca sık sık PKK'yı destekleyip desteklemediği sorusuyla karşılaştığını belirtmiştir. Toplum tarafından pek fazla ötekileştirilmeye uğramadığını belirten katılımcıların bile aslında büyük ölçüde ötekileştirilmeye uğradıklarını görülmektedir. Bu katılımcılar Karamanlı olmalarından dolayı hemşerilik bağları sayesinde halk tarafından ötekileştirilmeye maruz kalmadıklarını düşünmektedirler. Hâlbuki kartopu örneklem kapsamında söz konusu katılımcılara yönelten kişiler bu katılımcıların siyasi tercihlerinden dolayı ötekileştirilmeye uğradıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcılar diğer sorulara verdikleri yanıtlarda çeşitli şekillerde ötekileştirilme yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Katılımcıların ifadelerinden sonra sık sık tekrarlanan, birbirine benzeyen ötekileştirilme deneyimleri için sınıflandırma yapılmıştır. Bu bağlamda on adet ötekileştirilme biçimi ortaya çıkmıştır. Bir katılımcı birden fazla biçimlerde ötekileştirilmeye uğradığı için ötekileştirilme deneyimlerinin toplamı 61'den fazla çıkmıştır. Her ötekileştirilme biçimi için ayrı bir başlık açılmış; araştırmanın kapsamı açısından dikkate değer bulunan ifadeler bu başlıklar altında blok alıntı şeklinde verilmiştir. Her katılımcının her ifadesi dikkatle incelenmiş ve diğer ifadelere çok benzeyen örnekler ya da tek cümlelik, kısa cevaplar alıntı olarak verilmemiştir. Tüm bu bilgilerin ışığında on ötekileştirilme biçiminden en çok karşılaşılan örnek, dinsel kaynaklı ötekileştirilme (n=31) olmuştur. PKK'lı olmak ile suçlanmak da ifadelerde sık olarak geçmiştir (n=29). Katılımcıların üçte birine yakını (n=19) siyasi görüşlerinden dolayı görevlerinde yükselmediklerini ve iş hayatında çeşitli dezavantajlar yaşadıklarını belirtmiştir. Kadın katılımcıların neredeyse tamamı (n=24) solcu olmaktan kaynaklı ötekileştirilmelere ek olarak ayrıca kadın olmalarından kaynaklı çeşitli

ötekileştirilmelere uğradıklarını ifade etmişlerdir.²⁴ Katılımcıların bir kısmı (n=18) FETÖ'cü olmak ile suçlandıklarını dile getirmişlerdir. Katılımcıların yaklaşık dörtte birlik kısmı da (n=17) siyasi görüşleri nedeniyle kolluk güçlerinden ya da ülkücülerden fiziki şiddet gördüğünü belirtmiştir.

Çalışmanın başlangıcında öngörülme sonuçlarından birisi, katılımcıların bir kısmının (n=11) diğer solcu bireyler tarafından ötekileştirilmeye uğramış olmasıdır. Söz konusu katılımcılar solcu olmalarına rağmen diğer solcular tarafından ötekileştirilmeye uğradıklarını, küçümsendiklerini, dışlandıklarını ifade etmişlerdir. Çalışma kapsamında beş katılımcı da siyasi görüşlerinden dolayı çalıştıkları işten çıkarıldıklarını dile getirmişlerdir. Üç katılımcı, öğrencilik hayatlarında siyasi kimliklerinden dolayı dezavantaj yaşadıklarını belirtirken iki katılımcı da bürokraside çeşitli zorluklarla karşılaştıklarını ifade etmiştir.

Katılımcılara ayrıca “Söz konusu ötekileştirilme durumundan sadece siz mi etkilendiniz, aileniz ya da diğer yakınlarınız etkilendiniz mi?” sorusu sorulmuş, katılımcıların büyük bir kısmı (n=49) sadece kendisinin etkilendiğini belirtmiştir. Katılımcıların küçük bir kısmı da (n=12) aile bireylerinin de ötekileştirilmeye uğradığını ifade etmiştir.

Mülakat kapsamında katılımcılara “Söz konusu ötekileştirilme durumunu sadece Karaman’da mı yaşadınız başka bir ilde de benzer bir durum yaşadınız mı?” sorusu da yöneltilmiştir. Katılımcıların tamamı iş, tayin, okuma, evlilik gibi nedenlerden dolayı -en azı beş sene olmak üzere- farklı illeri tecrübe etmişlerdir. Katılımcıların önemli bir bölümü (n=51) ötekileştirilme durumu ile sadece Karaman’da karşılaştığını dile getirirken küçük bir kısmı (n=10) başka illerde de ötekileştirilmeye uğradığını

²⁴ Çalışmaya dâhil olan kadınların feminist literatürdeki kesişimsellik kavramının da ön gördüğü gibi çok boyutlu ötekileştirilmelere maruz kaldıkları görülmüştür. Örneğin K2 “Kadın olmak zor, taşrada kadın olmak daha da zor, hele solcu kadın olmak iyice zor. Burada solcu, bekâr kadın olmak daha da zor.” sözleriyle bu durumu özetlemiştir. K11 de “İç Anadolu’da Ege’li bekâr kadın olmak çok zor.” ifadesiyle benzer bir duruma işaret etmektedir.

belirtmiştir. Söz konusu katılımcıların büyük bir kısmı üniversite öğrenciliği nedeniyle gittikleri Konya’da ötekileştirilme yaşadığını aktarmıştır.

Katılımcılara ayrıca kimler tarafından ötekileştirilmeye uğradıkları da sorulmuştur. Bir katılımcının çoğu zaman birden fazla kişiden ötekileştirme gördüğünü aktarması nedeniyle toplam ötekileştirilme kaynağının sayısı 61’i geçmektedir. Katılımcılar en çok (n=28) amirleri tarafından ötekileştirilmeye uğradıklarını dile getirmişlerdir. Ötekileştirilme kaynağında amirleri, ülkücüler (n=24) takip etmektedir. Katılımcıların bir kısmı (n=17) kolluk güçleri tarafından ötekileştirilmeye uğradıklarını ifade ederken bir kısmı da (n=12) diğer solcuların kendilerini ötekileştirdiğini belirtmiştir. Katılımcıların bir kısmı (n=9) yerel halk tarafından ötekileştirme gördüğünü dile getirirken bir kısım katılımcı da (n=5) komşularının kendilerini dışladığını söylemiştir. Sağcı aile üyeleri ve akrabaları tarafından ötekileştirildiğini ifade eden 5 katılımcı varken katılımcıların küçük bir kısmı (n=4) iş arkadaşlarının kendilerini ötekileştirdiğini, bir kısmı da (n=4) sağcı öğretmenleri/öğretim üyeleri tarafından ötekileştirildiğini belirtmiştir. Son olarak öğretmen olan bir katılımcı da öğrenci velilerinin kendisini savcılığa şikâyet ettiğini ifade etmiştir.

Araştırma kapsamında “Söz konusu ötekileştirilme durumunun yoğunluğunda, geçmişten günümüze, bir değişim oldu mu? Olduysa bu yoğunluğun artmasında ya da azalmasında, size göre-hangi faktör ya da durumlar rol oynadı? Nasıl?” soruları da sorulmuştur. Bu sorulara verilen cevaplar sonucunda iki ana başlık ortaya çıkmıştır. Katılımcıların büyük bir kısmı (n=49) ötekileştirilmenin zaman içinde arttığını dile getirirken küçük bir kısmı da (n=12) ötekileştirilmeye maruziyetlerinin azaldığını ifade etmiştir. Ötekileştirilmenin arttığı dönüm noktalarında en çok dile getirilen tarih, 15 Temmuz 2016 (n=18) olmuştur. Katılımcılar darbe girişimi sonrasında solculara baskının yoğunlaştığını savunmuşlardır. Katılımcıların bir kısmı ise (n=10) 2002 sonrasında baskının yükseldiğini ifade etmiştir. Bu katılımcılar 3 Kasım 2002 tarihinde AKP’nin iktidara gelişiyle birlikte solculara karşı ötekileştirilmenin yoğunlaştığını öne

sürmüşlerdir. Bazı katılımcılar ise (n=8) Mayıs 2023 seçimlerinde ötekileştirici söylemin yoğunlaştığını, muhalifler için *terörist*, *hain* gibi ifadelerin kullanılmasının ötekileştirilmeyi artırdığını belirtmişlerdir. Katılımcıların bir kısmı da (n=6) Haziran 2013 sonrasını işaret etmiştir. Bu katılımcılara göre Gezi Parkı Eylemleri sonrasında sol kesime yönelik ötekileştirilme artmıştır. Bazı katılımcılar da (n=3) 10 Ekim 2015'teki bombalı saldırı sonrasında solcuların kendi içine kapandığını ve bu durumun da baskıya yol açtığını öne sürmüşlerdir. DEM Partili 3 katılımcı ise 7 Haziran 2015 Seçimlerinin ardından solculara ve Kürtlere karşı ötekileştirilmenin yoğunlaştığını belirtirken bir katılımcı da AKP'nin kapatılma davasının Temmuz 2008'de sonuçlanmasının ardından kadrolaşmanın ve baskının çoğaldığını ifade etmiştir. Araştırmada bazı katılımcılar dönüm noktalarının belirlenmeye çalışıldığı kısımda ötekileştirilmenin azaldığına yönelik tespitlerde bulunmuştur. Bazı kadın katılımcılar (n=8) evlendikten sonra kendilerine karşı olan ötekileştirilmenin azaldığını, tacizlerin kesildiğini ve toplum tarafından daha fazla saygı görmeye başladıklarını dile getirmişlerdir. Bazı katılımcılar ise üniversitenin ötekileştirilmeyi azaltan bir etkiye sahip olduğunu öne sürmüştür. İki katılımcı Karaman'a üniversite açılması sayesinde diğer şehirlerden öğrencilerin şehre gelmeye başladığını ve bu durumun farklı olana alışma sürecine yol açtığını, bu nedenle ötekileştirilmenin azaldığını belirtmiştir. Bir katılımcı da büyük şehirde üniversiteye başlamanın kendisi üzerindeki baskıyı azalttığını dile getirmiştir. Başka bir katılımcı da son yıllarda etkisini gösteren ekonomik kriz nedeniyle AKP'lilerin geçmişteki kadar fanatik bir şekilde partilerini ve Erdoğan'ı savunmadığını, solculara karşı artık pek fazla ötekileştirmede bulunmadıklarını savunmuştur.

Elde edilen bulguların genel bir değerlendirmesi yapılacak olursa ilk olarak katılımcıların solcu kimliklerini inşa etme süreçlerindeki faktörler ele alınabilir; söz konusu süreçte aile faktörünün katılımcıların kimliklerini inşa etmesinde oldukça büyük rol oynadığı söylenebilir. Katılımcıların ifadelerine göre aile faktörünün solcu kimliğin oluşumunda iki yönlü bir etkisi olduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda solcu aile bireylerinin

katılımcılara okuma ve araştırma imkânı sağlaması, geniş özgürlükler sunması, katılımcılarla olumlu ilişkiler içinde olması gibi hususların, katılımcının sol ideolojiyi benimsemesine yol açtığı, kimlik inşasında olumlu rol oynadığı tespit edilmiştir. Bazı sağcı aile bireylerinin de katılımcıların solcu olmasına katkıda bulunduğu görülmüştür. Bu bağlamda katılımcılar aile içindeki tartışmalarda karşı tarafa üstünlük sağlamak adına daha fazla okuma ve araştırma yaptıklarını, bu durumun da sola eğilimli kimliklerinin netleşmesini sağladığını belirtmişlerdir. Bir katılımcı ise AKP'li eşinin kendisini AKP'li komşularıyla aldatması üzerine eşini terk ettiğini, eşini ve komşusunu hatırlatan sağcılıktan nefret ettiğini, yaşadığı güçlü duygular sonucunda onların tam zıttı bir kimlik edinmek istediğini ifade etmiştir. Söz konusu katılımcı yaşadığı travma sonrasında pek çok okuma yaptığını, bu sürecin sonunda baş örtüsünü çıkardığını, kendisini solcu olarak tanımlamaya başladığını ve CHP Kadın Kollarına katıldığını dile getirmiştir.

Katılımcıların solcu olma süreçlerine yönelik bir diğer etkenin de okuma ve araştırma faaliyetleri olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların bir kısmı, yaptıkları okumaların ve araştırmaların ufuklarını açtığını, toplumsal ilişkiler hakkındaki tutumlarını berraklaştırdığını, kendilerini solcu olarak tanımlamalarındaki en önemli etkenin söz konusu okumalar olduğunu ifade etmiştir.

Arkadaş ve çevre etkisi de katılımcıların politik duruşunun temellerini atan bir diğer unsurdur. Katılımcıların bir kısmı, arkadaş ortamı sayesinde sol kimliği benimsediğini belirtmiştir. Söz konusu katılımcıların bazıları sol örgüt/parti üyesi arkadaşlarının kendilerine verdiği kitapların, dergilerin fikir dünyalarını şekillendirdiğini ifade ederken kimi katılımcılar da arkadaşları aracılığı ile sol örgüt/parti çevresine dâhil olduğunu ve bu sayede kendilerini solda konumlandırmaya başladıklarını dile getirmişlerdir.

Özellikle 60 yaş üstündeki katılımcıların kimliklerini oluşturmalarında etkili olan bir faktörün de çeşitli sol örgütler ve dernekler olduğu görülmüştür. 1980 öncesinde en küçük ilçelerde dâhi aktif olan Halkevleri, DEV-GENÇ

gibi örgütler pek çok katılımcının zihin dünyasını inşa etmede önemli rol oynamıştır. Bu örgütlerde yapılan okumalar, tartışmalar, sunumlar gibi faaliyetler katılımcılarının bilinçlenmesine yardımcı olurken aynı zamanda buralardaki yaşça daha büyük olan örgüt üyeleri de katılımcılara - hayranlıkla anlattıkları- rol model olmuşlardır.

Katılımcıları okumaya sevk eden ve bu okumalar sonucunda katılımcıların kendilerini solda konumlandırımlarında etkili olan bir faktör de öğretmenlerdir. Katılımcıların bir kısmı solcu öğretmenlerinin kimlik inşasında büyük ve olumlu rolü olduğunu belirtirken katılımcıların bazıları ise sağcı öğretmenlerinin fikirlerine karşı çıkmak için yaptıkları okumaların kendi politik aidiyetlerini netleştirdiğini ifade etmişlerdir.

Araştırmada incelenen bir diğer husus olan katılımcıların maruz kaldıkları ötekileştirilme deneyimlerine bakıldığında, dinsel kaynaklı ötekileştirilmenin en fazla tecrübe edilen ötekileştirilme örneği olduğu görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu tanıdığı ya da tanımadığı kimseler tarafından dinsiz olarak suçlandığını ve dışlandığını belirtmiştir. Bazı katılımcılar ise Alevî olduklarından dolayı çeşitli ötekileştirmeler yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Katılımcılar, tanımadıkları kişilerin kendilerini dinsiz olarak yaftalamalarının en çok seçim dönemlerindeki saha çalışmaları esnasında yaşandığını ifade etmişlerdir.

Katılımcıların tecrübe ettiği bir diğer ötekileştirilme biçimi de PKK'lı olmak ile suçlanmaktır. Sağcı bireylerin kendilerini teröristlikle, PKK'lılıkla itham ettiklerini belirten katılımcılar, bu durumun seçim dönemlerinde arttığını dile getirmişlerdir. Hatta kimi zaman bu ithamı gerçekleştirenler tarafından fiziki saldırıya uğrama tehlikesi sezdikleri hadiseler olduğu belirten katılımcılar, böyle zamanlarda ortamdaki uzaklaştıklarını söylemişlerdir.

Solcu kimliklerinden ötürü iş hayatında dezavantaj yaşamak, pek çok katılımcının yakındığı durumlardan birisidir. Katılımcıların bir bölümü, sırf ideolojik kimlikleri ve üye oldukları sendika gibi özelliklerinden dolayı sağcı amirleri tarafından görevde yükselmelerinin engellendiğini belirtirken sağcı

iş arkadaşlarının ise iş hayatlarında herhangi bir problem yaşamadıklarını ve kariyer basamaklarını hızla çıktıklarını ifade etmişlerdir. “Pantolon dizindeki iz” üzerinden dâhi kimin namaz kılıp kılmadığının takip edildiğini öne süren katılımcılar, solcu bireylerin keyfi bir şekilde yönetici pozisyonlarına atanmadıklarını savunmuşlardır.

Çalışmanın önemli bulgularından birisi de kadın ve solcu kimliklerinin kesiştiği katılımcıların çok sayıda ötekileştirilme deneyimi yaşamış olmasıdır. Kadın katılımcıların çoğunluğu, sadece cinsiyetlerinden dolayı bakışlara, tacize ve dışlanmaya maruz kaldığını belirtirken solcu bir kadın olmanın da ek zorlukları beraberinde getirdiğini ifade etmiştir. Başta kıyafetlerinden ötürü baskı ve tacize uğrayan kadınlar bazı sağcı erkeklerin kendilerini *rahat* olarak nitelendirip flört etmeye çabaladıklarını söylemiştir. Hatta kadın bir katılımcı da bir arkadaşının birden dudaklarını öptüğünü ve bu tacizini “Solcular bu konularda rahat olur diye düşündüm.” sözleriyle savunmaya çalıştığını aktarmıştır. Karamanlı erkek katılımcıların bir kısmı yerel halktan dolayı pek sıkıntı çekmediklerini belirtirken kadın katılımcıların çoğunluğu aynı fikirde olmamıştır. Özellikle de başka illerden Karaman’a gelen kadın katılımcıların büyük zorluklar çektiği görülmüştür. Karaman’daki ilk yıllarında sosyal hayat bakımından sıkıntılar yaşadıklarını belirten katılımcılar, erkeklerin bakışlarından, tacizlerinden korunmak için bir kıyafet otosansürü uyguladıklarını, gardırop ayırımına gittiklerini ifade etmişlerdir. Kadın katılımcılar evlenmenin hatta nişanlanmanın bile tacizleri önemli ölçüde azalttığını savunmuşlardır. Kadın katılımcılardan birisi erkek arkadaşı bulunmamasına rağmen söz yüzüğü takarak tacizlerden ve bakışlardan büyük oranda kurtulduğunu ve bu durumun çevresindeki kadın arkadaşlarında oldukça yaygın olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların bir kısmı ise 15 Temmuz sonrasında *kripto FETÖ’cülük* ile suçlandıklarını ifade etmiştir. Söz konusu katılımcıların çoğunluğu FETÖ’cü suçlaması yapanları bireysel olarak tanıdıklarını, bu kişilerin geçmişte Fethullah Gülen’i övdüğünü, *Zaman* gazetesi abonesi olduğunu, çocuklarının bu örgüte ait dersane ve okullara gittiğini bildiklerini

belirtmişlerdir. Katılımcıların bir bölümü de ideolojik kimliklerinden dolayı fiziki şiddet gördüğünü ifade etmiştir. 60 yaş üstü erkek katılımcıların önemli bir kısmı 1980 öncesinde ülkücülerden ve kolluk kuvvetlerinden dayak yediğini söylemiş, bu katılımcıların bazıları da 12 Eylül sonrasında işkenceye uğradığını belirtmiştir. Bazı katılımcılar devlet görevlileri ve sağcılar tarafından gerçekleştirilen ötekileştirilme deneyimlerinden ziyade canlarını en çok acıtan durumun diğer solcuların kendilerini dışlaması, kimi zaman yeterince solcu olmadıkları, (ihraç olmadıkları için hafife alınma, kıyı şehrinde hiçbir baskıya maruz kalmama vb), kimi zaman da sağcılıkla suçlamaları olduğunu ifade etmişlerdir. Devlet yetkilileri ve sağcıların yaptıklarını normal gören, bu duruma alışık olduğunu belirten söz konusu katılımcılar, sol içinde yaşadıkları ötekileştirilmenin kendilerini daha çok etkilediğini paylaşmışlardır.

İdeolojik kimliklerinden dolayı iş hayatında çeşitli zorluklar yaşayan katılımcıların yanı sıra bazı katılımcılar solcu olmalarından ötürü iş yaşamından çıkarıldıklarını belirtmiştir. Çalışmanın önemli bulgularından birisi de Karamanlı erkek katılımcıların hissettikleri ötekileştirilme düzeylerinin düşük olmasıdır. Bu bağlamda Karamanlı erkeklerin ve Karamanlı olmayan kadınların anlatıları arasında bir uçurum olduğu tespit edilmiştir. Karamanlı erkekler, gündelik hayatta ideolojik kimliklerinden dolayı pek fazla ötekileştirilmeye maruz kalmadıklarını belirtirken kadın katılımcılar birçok ötekileştirilme biçimi yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Toplumda egemen olan ataerki ve erkeklerin avantajlı konuları, ötekileştirme deneyimleri yaşayan erkeklerde farklı biçimlerde tezahür etmektedir. Karamanlı olmayan erkekler, tüm kadın katılımcılar gibi ötekileştirmeyi fazlaca hissettiklerini aktarırlarken; Karamanlı olan erkek katılımcılar ise ötekileştirmeye genel olarak çok fazla maruz kalmadıklarını belirtmiştir. Buradaki bir istisna 60 yaş üzerindeki erkek katılımcıların 1980 öncesi yaşadıkları ötekileştirme deneyimlerini çok daha ön plana çıkarmış olmalarıdır. Çatışmanın hâkim olduğu politik ortamda Karaman'ın küçüklüğü katılımcıların aleyhine işlemiş, katılımcıların solcu olduklarının herkes tarafından bilinmesi sıklıkla şiddet görmelerine neden olmuştur. Bu

bakımdan şehrin küçüklüğü bu katılımcılara olumsuz etkide bulunurken günümüze yaklaştıkça aynı durum bu sefer avantaja dönüşmüş, çevre tarafından tanınıp bilindiklerini belirten katılımcılar pek fazla ötekileştirilmeye uğramadıklarını belirtmişlerdir.

Katılımcıların ötekileştirilme deneyimlerine ek olarak Karaman soluna dair bir değerlendirme yapıldığında göze çarpan ilk hususun CHP'nin tüm sol örgütler için bir nevi çatı görevi görmesidir. Çoğu zaman diğer sol örgütler hem üye sayılarının azlığından hem de güvenlik endişesiyle resmî bir bina tutmamakta, bu bağlamda CHP diğer örgütlerin toplantıları için kendi binalarını kullanmalarına izin vermektedir. Kendilerini sosyalist olarak tanımlayan bireyler kimi zaman en çok eleştiri getirdikleri partilerden birisi olan CHP içinde örgütlenmektedir. Hatta çalışmada kartopu örneklem ile diğer katılımcılara erişilirken bazı sosyalist katılımcılara CHP aracılığı ile erişim sağlanmıştır. Benzer şekilde her yıl Karaman'da 1 Mayıs kutlamalarında CHP'nin rolü daha çok ön plana çıkmaktadır. Sendikalarla birlikte yıllardır 1 Mayıs kutlamalarını organize eden CHP, korteje de üzerinde ses sistemi bulunan parti minibüsü ile destek vermektedir. Tren garının önünde toplanan kortej kentin en işlek caddesinden meydana yürüdüğü esnada atılacak sloganlar ve çalacak marşlar bu araçtan seslendirilmektedir. Bu durumun tek istisnası 2023 1 Mayıs kutlamaları olmuştur. Katılımcıların da bahsettiği üzere genel seçimlere iki hafta kala yapılan yürüyüşe bu sefer CHP, minibüsü ile destek vermemiştir. CHP, YSP ile birlikte göründükleri takdirde sağ seçmenden oy alamayacağı savunusuyla 1 Mayıs sabahında yürüyüşe saatler kala minibüsünü vermekten vazgeçtiğini bildirmiştir. Bunun üzerine tertip komitesi Saadet Partisi'nden minibüs talep etmiş, Saadet Partisi de kendilerine minibüslerini tahsis etmiştir.

Karaman ilindeki CHP örgütlenmesi hakkında şaşırtıcı olan bir diğer husus da gençlik kollarının ülkücülerle olan temasıdır. CHP Gençlik Kolları yöneticileri, solcularla ilgili bir gerginlik olduğunda Ülkü Ocakları Başkanının kendileriyle telefon üzerinden iletişime geçerek söz konusu

solcuları uyarmalarını, aksi takdirde kavga çıkacağını bildirdiklerini belirtmişlerdir. Çoğu durumda CHP'liler araya girerek ortamı sakinleştirdiklerini ve ülkücüler ile solcu gençlerin arasında bir kavga çıkmasını önlediklerini ifade etmişlerdir.

Büyükşehirlerde bir araya gelmesi imkânsız gibi olan sol örgütler Karaman'da birbirlerine AKP'ye ve MHP'ye karşı dayanışma çerçevesinde pek çok konuda destek vermektedir. Örneğin ulusalcı olarak tanımlanan bir kimliğe sahip ADD'nin etkinliğine HDP'liler ve TKP'liler de katılırken, ADD ve ÇYDD gibi oluşumlar da sosyalist solun faaliyetlerine katkı sunmaktadır. Karaman'da diğer örgütleri birleştirici bir role sahip olan diğer bir örgüt de Eğitim-Sen'dir. Sendika, binası bulunmayan pek çok sol parti ve örgüte binasının kapısını açmaktadır. Sendikanın aynı zamanda sol içinde yatıştırıcı bir görev de gördüğü de söylenebilir. Örneğin Gezi eylemleri esnasında polis, kendileri ile tartışan solcu gençleri Karaman sokaklarında koştururken Eğitim-Sen'li öğretmenler araya girmiş ve gençlerin gözaltına alınmasını engellemiştir. Benzer bir yatıştırma örneği de 2023 yılındaki 1 Mayıs kutlamalarında yaşanmıştır. Kortejin, AKP seçim bürosunun önünden geçtiği esnada bürodan AKP'nin seçim müziği çalınmış, bazı partililer de "Recep Tayyip Erdoğan" sloganı atmış, bir kısım AKP'li gençler de yürüyüştekilere laf atmıştır. Kortejdeki solcuların da karşılık vermesi üzerine gerginlik çıkmış, birbirlerinin üzerine yürüyen tarafları Eğitim-Sen üyeleri sakinleştirmiştir. Çoğu durumda uzlaşmacı ve yatıştırıcı davranan Eğitim-Sen, gerginlikten uzak olma politikasını Kürtçe konusunda da uygulamaktadır. Gelecek tepkilerden çekinen Eğitim-Sen üyeleri kimi zaman genel merkezden gelen Kürtçe kelimeler yazılı ürünleri kullanamadıklarını belirtmiş, yerel hassasiyetlerin genel merkez tarafından tam anlaşılmadığını savunmuştur. Eğitim-Sen yöneticileri bunun Kürtçeye karşı olduklarından değil, bu durumun örgütü zor durumda bırakacağını, üye kayıplarına yol açabileceğini düşünmelerinden kaynaklandığını ifade etmişlerdir.

Karaman solu hakkında göze çarpan bir diğer husus da bazı katılımcıların da belirttiği gibi içe kapanma durumudur. Gerçekten de 15 Temmuz öncesinde hemen her hafta bir basın açıklaması ya da eylem düzenlenirken 15 Temmuz sonrasında Karaman solu bu faaliyetlerini oldukça seyrekleştirmiştir. Karaman'daki eylemlerin önemli bir özelliği de pek çok örgütün desteklemesine rağmen eylemlere katılanların sayısının az olmasıdır. Genellikle aynı kişilerin katıldıkları eylemlerde katılımcıları halktan gelecek tepkilere karşı korumak amacıyla görevlendirilen polis sayısı protestocuların sayısından daha fazla olmaktadır. Eylemlerin yanı sıra anma ve kutlama etkinlikleri de neredeyse tamamen rafa kaldırılmıştır. Geçmişte 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü, 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü, 6 Mayıs Deniz Gezmiş ve Arkadaşlarını Anma Günü ve 3 Haziran Nazım Hikmet'in Ölüm Yıldönümü gibi günlerde çeşitli programlar düzenlenirken 15 Temmuz sonrasında başlayan içe kapanma sürecinde bu gibi etkinlikler artık unutulmuştur.

Karaman solu üzerindeki değerlendirmeyi bitirmeden önce Karaman'daki tek CHP'li belediye olan Göktepe Belediyesi'ne de değinilmesi gerekmektedir.²⁵ Sarıveliler ilçesine bağlı Göktepe Belediyesi'nin faaliyetleri, Tunceli Ovacık belediyesinin etkinliklerine oldukça benzerlik göstermektedir. Ancak personel maaşını ödeyecek kadar bütçeye sahip olduklarını belirten belediye başkanı her işlerini halkla dayanışma halinde imece usulü ile yaptıklarını ifade etmiştir. Gerçekten de beldede mülakatların gerçekleştiği günde belde halkından 74 ve 75 yaşındaki iki kişi kaldırım taşlarını döşerken gözlemlenmiştir. Başkan, belediyenin traktörünü arızalı olması nedeniyle kullanamadıklarını, taşların bir belde sakininin traktörü ile taşındığını belirtmiştir. Belediyenin çalışmalarına bir gün erkeklerin bir gün kadınların destek verdiğini ifade eden başkan,

²⁵ 2023 itibarıyla Karaman'da iki adet CHP'li belediye bulunmaktadır: Göktepe ve Ermenek. Fakat Ermenek Belediyesi, İyi Partili Belediye Başkanı Atilla Zorlu'nun 2023 seçimlerinde milletvekili adayı olmak için başkanlıktan istifa etmesi üzerine belediye meclisinde yapılan oylamada CHP'ye geçmiştir. Özetle Karaman'da CHP'nin seçimle kazandığı tek belediye Göktepe Belediyesi'dir.

ayrıca ilkbahar aylarında halkla birlikte nohut ektiklerini, bu nohutların hasadının da yine halkla birlikte yapıldığını, hasattan elde edilen gelirin tümünün üniversite öğrencilerine burs olarak dağıtıldığını aktarmıştır. Gözlemler esnasında Göktepe Beldesi'ne bağlı Esentepe Köyü içinde görülen *Bilim, Sanat ve Kültür Akademisi'nin* faaliyetleri hakkında da bilgi sahibi olunmuştur. Katılımcıların bazıları, yaz aylarında köydeki çocuklara yönelik ücretsiz olarak heykeltraşlık, bağlama, keman ve İngilizce gibi kurslar açıldığını söylemiştir. Yaptıkları faaliyetler sayesinde gençleri tarikatlardan uzak tuttuklarını belirten başkan, Göktepe'nin Toroslarda Atatürkçülüğün ve solculuğun küçük bir kalesi olduğunu ifade etmiştir.

Sarıveliler ilçesindeki gözlemler esnasında şaşırtıcı olan bir diğer husus da *İmamoğlu Tepesi* olmuştur. Bir katılımcı kendi tarlasına yakın olan bir tepenin 2019 Yerel Seçimlerinin ardından *İmamoğlu Tepesi* olarak anılmaya başlandığını, birkaç gün içinde bir tabela da dikeceklerini söylemiştir. 2019'un Haziran ayında yapılan İBB Başkanlığı seçimini CHP'li aday Ekrem İmamoğlu'nun kazanmasının ilçede büyük coşkuyla kutlandığını belirten katılımcı, ilçeye hâkim olan tepenin kutlamaların merkezi haline geldiğini ifade etmiştir. Seçimi İmamoğlu'nun kazanmasının ardından sokağa dökülen solcular davul-zurnalı konvoy eşliğinde tepeye gelmiş, burada lastikler yakılmış, havai fişekler atılmıştır.

Bulguların ve gözlemlerin değerlendirilmesinin ardından araştırmanın kısıtlarına da yer verilmelidir. Araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Araştırma problemini derinlemesine anlamak amacıyla mülakatlar yoluyla bilgiye erişirken çalışmanın sadece Karaman ilinde gerçekleştirilmesi çalışmanın en önemli sınırlılıklarından birini oluşturmaktadır. Bu bağlamda elde edilen verilerin de sınırlı kalmakta olduğu söylenebilir. Gelecek çalışmalarda Karaman ili gibi farklı taşra illerinde benzer bir araştırmanın yapılması ve sonuçların karşılaştırılarak verilerin analiz edilmesi sayesinde daha sağlıklı verilere ulaşılabilir. Buna ilave olarak gelecekte yapılacak çalışmaların örneklemine daha fazla örgüt ve meslek mensubunun eklenmesi daha zengin verilere ulaşılmasını sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Adivar, H., E. (1977), *Vurun Kahpeye*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ağbaba, V. (2012). "Türk Ceza Kanunu'nun 216. Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi", Ankara: TBMM Başkanlığı.
- Ahmad, F. (2010). *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*, (çev.) Sedat Cem Karadereli, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 4. Baskı.
- Akıncı-Yüksel, N., A. (2008), "Taşra, Gelenek ve Toplumsal Cinsiyet: Dar Alanda Kısa Paslaşmalar", *Selçuk İletişim*, 5, (2), s. 128-135.
- Alkan, A., T. (2018), "Memleketin Taşra Hali", *Taşraya Bakmak*, (ed.) Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, 8. Baskı, s. 67-76.
- Argın, Ş. (2018), "Taşraya İçeriden Bakmak Mümkün müdür?", *Taşraya Bakmak*, (ed.) Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, 8. Baskı, s. 271-296.
- Atamer, O. (2011). *Orhan Gencebay ve İbrahim Tatlıses Filmlerinde Merkez-Taşra İlişkisi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Aygündüz, F. (2007), "Anadolu ne Kadar Hoşgörülü?", *Milliyet, Pazar*, 14.10.2007, s. 8-9.
- Ayverdi, İ. (2008). *Asırlar Boyu Tarihî Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük Cilt 3: O-Z*, İstanbul: Kubbealtı Yayıncılık.
- Bakırezer, G., ve Demirer, Y., (2009), "Ak Parti'nin Sosyal Siyaseti", *AKP Kitabı: Bir Dönüşümün Bilançosu* (ed.) İlhan Uzgel ve Bülent Duru, Ankara: Phoenix Yayınları, s. 153-178.
- Baradat, L., P. (2012), *Siyasal İdeolojiler: Kökenleri ve Etkileri*, (çev.) Abdurahman Aydın, Ankara: Siyasal Kitabevi.

- bbc.com. (02.12.2016). <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-38179921> Erişim Tarihi: 19.10.2023.
- bbc.com. (15.10.2023). <https://www.bbc.com/turkce/articles/c5170yr7qq0o> Erişim Tarihi: 16.11.2023
- bianet.org. (07.08.2020). <https://bianet.org/haber/altun-dis-mihraklar-ekonomimize-saldiriyor-228657> Erişim Tarihi: 19.10.2023.
- bianet.org. (22.03.2023). <https://bianet.org/haber/hdp-secimlere-yesil-sol-parti-yle-girecek-276163> Erişim Tarihi: 15.11.2023.
- birgun.net. (20.07.2020). <https://www.birgun.net/haber/akp-li-hamza-dag-in-renk-korkusu-buyuyor-pedofili-ensest-iliski-308985> Erişim Tarihi 20.10.2023
- Birkan, T. (2018), "Taşraya Bahar Hiç Gelmez mi?", Taşraya Bakmak, (ed.) Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, 8. Baskı, s. 297-317.
- bloomberght.com. (23.09.2021). <https://www.bloomberght.com/cumhurbaskani-erdogan-bes-zincir-market-piyasayi-alt-ust-ediyor-2288329> Erişim Tarihi: 16.11.2023.
- Bogart, K., R., ve Dunn, D., S. (2019). "Ableism Special Issue Introduction", Journal of Social Issues, 75(3), 650-664.
- Bora, T. (2017). Cereyanlar: Türkiye'de Siyasi İdeolojiler, 7. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bora, T. (2018), "Taşralaşan ve Taşrasını Kaybeden Türkiye", Taşraya Bakmak, (ed.) Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, 8. Baskı, s. 37-65.
- Bora, T., ve Can, K. (2009). Devlet, Ocak, Dergah: 12 Eylül'den 1990'lara Ülkücü Hareket, 9. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

- Bulut, İ. (2014). Nefret Saiki ile İşlenen Suçlar, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bulut, S. (2009). "27 Mayıs 1960'tan Günümüze Paylaşılmalı Demokrat Parti Mirası". Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2009(19),s. 73-90.
- Burke, E. (1951), Reflections on the French Revolution, London: J. M Dent & Sons Ltd.
- Büke, B. (2021). "Engelli Bireylerin Kendilerine Yönelik Ayrımcı ve Mikro Saldırgan Uygulamaları İfade Etmeleri: Twitter'daki #Engellenmekİstemiyoruz ve #SağlamcılarDışarı Etiketleri." Nitel Sosyal Bilimler, 3(2), 164-190.
- Can, İ. (2016), "Merkez-Çevre Düalizmi Bağlamında Taşranın Onto-Politik Doğası Üzerine Çıkarımlar", SEFAD, 2016 (36): s. 531-556.
- Council of Europe. (1997). Recommendation no. R (97) 20 of the Committee of Ministers to Member States on "Hate Speech", Strasbourg: Council of Europe.
- Crenshaw, K. (1989). "Demarginalising the Interseciton of Race and Sex", University of Chicago Legal Forum, 14: 518-554.
- Crenshaw, K. (1991). "Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics and the Violence Against Women of Color", Stanford Law Review, vol. 43, no: 6
- Creswell, J. C. (2017). Nitel Araştırmalar için 30 Temel Beceri, (çev.) Hasan Özcan, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2011). Designing and conducting mixed methods research. Thousand Oaks, CA: Sage

Creswell, J., W., (2013). Nitel Araştırma Yöntemleri, Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni, (çev.) Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Cumhuriyet, (02.06.2013), s. 4 “Darbeye Zemin Hazırlıyormuş”

Cumhuriyet, (15.03.2008), s. 5 “AKP’ye Soğuk Duş”

Cumhuriyet, (16.07.2008), s. 4 “Ergenekon’un Savcısıyım”

Cumhuriyet, (16.07.2016), s. 6 “Karanlık Günler”

Cumhuriyet, (17.08.2017), s. 5 “Hedef Ben ve CHP”

Cumhuriyet, (18.12.2013), s. 8 “Erdoğan’dan Cemaate Rest”

Cumhuriyet, (22.03.2008), s. 7 “Sabaha Karşı Operasyon”

Cumhuriyet, (22.04.2019), s. 8-9 “Kılıçdaroğlu’na Linç Girişimi”

Cumhuriyet, (23.01.2008), s. 6 “Bomba Soruşturması: 33 Gözaltı”

Cumhuriyet, (26.10.2003), s. 8 “Cumhuriyetten Vazgeçilemez”

Cumhuriyet, (28.04.2007), s. 4 “Askerden Açıklama”

Cumhuriyet, (29.04.2007), s. 5 “AKP Geri Adım Atmıyor”

Cumhuriyet, (29.04.2007), s. 7 “Görevden Alınmalı”

Cumhuriyet, (31.07.2008), s. 9

Cumhuriyet, (31.07.2008), s. 9 “Odak Olduğu Kabul Edildi”

Çayır, K. (2010). “Ayrımcılığın Sosyolojisi ve Türkiye Toplumunu”, Nefret Suçları ve Nefret Söylemi (ed.) Ayşe Çavdar ve Aylin Yıldırım, İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları, s. 45-54.

Çelik, C. (2017), “Taşrayı Anlamak: Dönüşen Taşra Tasavvuru”, Taşra Halleri, (ed.) Köksal Alver, Konya: Çizgi Kitabevi, s. 27-41.

Demirel, T. (2004). Adalet Partisi: İdeoloji ve Politika, İstanbul: İletişim Yayınları.

Doğanay, Ü. (2018). "Giriş", Ayrımcılığın Yüzleri, (ed.) Ülkü Doğanay, Ankara: Kapasite Geliştirme Derneği, s. 7-15.

dunya.com. (11.12.2023). <https://www.dunya.com/gundem/yargitay-kabul-etmedi-hedepin-yeni-adi-dem-parti-oldu-haberi-713300> Erişim Tarihi: 12.12.2023

evrensel.net. (10.04.2022). <https://www.evrensel.net/haber/459054/kurtce-muzik-dinleyip-halay-ceken-ogrencilere-yonelik-ulkucu-saldiriya-tepki-yagdi> Erişim Tarihi: 20.10.2023

evrensel.net. (22.09.2023). <https://www.evrensel.net/haber/499500/erdogan-bm-genel-kurulundaki-gokkusagi-renklerinden-rahatsiz-oldu> Erişim Tarihi: 20.10.2023

Eyuboğlu, Z., İ. (2004). Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü. İstanbul: Sosyal Yayınlar, 4. Baskı.

gazeteduvar.com.tr. (01.03.2019). <https://www.gazeteduvar.com.tr/politika/2019/03/01/ozhaseki-su-faturanizi-millanlarin-getirmesini-ister-misiniz> Erişim Tarihi: 20.10.2023

gercekgundem.com. (08.01.2021). <https://www.gercekgundem.com/siyaset/242673/erdogan-bugune-kadar-kimleri-terorist-ilan-etti> Erişim Tarihi 20.10.2023

gercekgundem.com. (09.07.2023). <https://www.gercekgundem.com/guncel/ibbnin-sergisine-gericilerden-saldiri-arbede-yasandi-429372> Erişim Tarihi: 20.10.2023

gercekgundem.com. (09.08.2023).

<https://www.gercekgundem.com/guncel/akpli-baskan-gokcenin-konserini-iptal-etti-ilceye-girmesini-yasakladi-432464> Erişim tarihi: 20.10.2023

Giritli-İnceoğlu, Y. (2017). Medya, Nefret ve Ötekileştirme: Söyleşiler, İstanbul: Köprü Yayınları.

Göregenli, M. (2013). “Temel Kavramlar: Önyargılar, Özcü İnançlar ve Ayrımcılık”, Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar, (ed.) Mahmut Çınar, İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları, s. 23-38.

Göz, K. (2020). “Vurun Kahpeye ve Cemile Bağlamında Tıp ve Karakterlerin Karşılaştırmalı İncelemesi”, MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9(1), s. 539-551.

Güler, Z., E. (2015), “Muhafazakârlık: Kadim Geleneğin Savunusundan Faydacılığa”, 19. Yüzyıldan 20. Modern Siyasi Düşünceler, (ed.) H. Birsen Örs, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 8. Baskı, s. 115-162.

Güntekin, R., N. (1995), Yeşil Gece, İstanbul: İnkılap Yayınları, 22. Baskı.

Gürbilek, N. (1995), Yer Değiştiren Gölge, İstanbul: Metis Yayınları.

Gürel, T. (2007). Türk Siyasi Tarihinde “Muhafazakârlık” Kimliği ve AKP Örneği İncelemesi Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Güven, D. (2005). Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Stratejileri Bağlamında 6-7 Eylül Olayları, İstanbul: İletişim Yayınları, 2. Baskı.

Han, E. (2019). 28 Şubat Süreci ile Türkiye Siyasetinde Muhafazakârlığın Dönüşümü ve Ak Parti, Tokat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

iletisim.gov.tr. (26.04.2024).

<https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-canli-yayinda-sorulari-yanitladi-26-04-2023> Erişim Tarihi 21.10.2023

İnceoğlu, Y. (2013). "Tartışmalı Bir Kavram: Nefret Söylemi", Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar, (ed.) Mahmut Çınar, İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları, s. 75-94.

Kale, E. (2018), "Yeni Türk Sinemasında Anlatı Bağlamında Sinemasal Bir Mekân Olarak Taşra: "Bir Zamanlar Anadolu'da" Örneği", Turkish Studies Vol. 13/10, s. 857-874.

Kalliomäki, P., ve Aziza, S., B. (2015). Kokevatko transsukupuoliset syrjintää terveydenhuollossa? Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, Hoitotyön Koulutusohjelma, Hoitotyön Suuntautumisvaihtoehdot, Sairaanhoidaja.

Karan, U. (2013). "Nefret Söylemi ve Yakından İlişkili Diğer Kavramlar: Ayrımcılık, Nefret Suçu ve Hakaret", Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar, (ed.) Mahmut Çınar, İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları, s. 95-125.

Karaosmanoğlu, Y., K. (2009), Yaban, İstanbul: İletişim Yayınları, 59. Baskı.

Karataş, S., ve Buzlu, S. (2018). Transseksüel Bireylerin Sağlık Hizmeti Almada Yaşadıkları Güçlükler. Lectio Scientific, Cilt: 2, Sayı: 2, s. 70-81.

Kaynar, M., K. (2012). Tarihin İnşası ve Siyaset-Yazılar-, Sivas: Adımlar Yayınevi, 2. Baskı.

Keskin, S. (2017). Dinî Ötekilik Ve İletişimsel Pratikler: Din Değiştirenler Üzerine Bir Araştırma. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Kınık, B. N. B. (2013). What is Wrong with Hate Speech: Reflection on Political Theory, Legal Regulations and Turkish Case. Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kızıldaş, K., B. (2016), "Taşrada Kalan Erkeklikler", *Sinecine*, 7(2), s. 71-94.
- Laçiner, Ö. (2018), "Merkez(ler) ve Taşra(lar) Dönüşürken, Taşraya Bakmak, (ed.) Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, 8. Baskı, s.13-36.
- Levine, M., P., ve Leonard, R. (1984). "Discrimination against lesbians in the work force", *Signs*, Summer, 1984, Vol. 9, No. 4, The Lesbian Issue (Summer, 1984), pp. 700-710
- Mardin, Ş. (1973), "Center-Periphery: A Key To Turkish Politics", *Daedalus* (Winter 1973), pp. 169-190.
- Mardin, Ş. (1990). *Türkiye'de Toplum ve Siyaset*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mardin, Ş. (2009). *Türk Modernleşmesi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- McLaren, P. (2005). "Capitalists and Conquerors: A Critical Pedagogy against Empire", London: Rowman & Littlefield Publishers.
- Mert, N. (2007). *Merkez Sağın Kısa Tarihi*, İstanbul: Selis Yayınları.
- Meşe, İ. (2019), "Bir Mekân Olarak 'Taşra Üniversitesi' ve Sosyolojinin Taşrası: Eleştirel Bir Deneyim Analizi" *Moment Dergi*, 2019, 6(1): s. 209-226
- Nacak, İ. (2017). "Taşrada Merkezin İnşası: Kayseri Örneği", *Düşünen Şehir*, Mart 2017, Sayı 1: s. 68-73.
- Nahya, Z., N. (2011). "İmgeler ve Ötekileştirme: Cadılar, Yerliler, Avrupalılar", *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, (1), s. 27-38.

Narlı, M. (2013), "Romanlar ve Taşralar: Türk Romanında Taşra Algıları Üzerine Bir Değerlendirme", Bilig, Kış 2013, Sayı: 64, s. 285-316.

ntv.com.tr. (23.11.2023). <https://www.ntv.com.tr/turkiye/yargitay-hedep-ismini-kabul-etmedi,aQUNI4ERNkaSRI7wDger9w> Erişim Tarihi: 29.11.2023

Oran, B. (2012). "Maksimum Rezillik: Nefret Suçu ve Nefret Suçunun Önkoşulu: Nefret Söylemi", Nefret Söylemi ve/ veya Nefret Suçları (ed.) Yasemin İnceoğlu, İstanbul Ayrıntı Yayınları, s. 39-46.

Önder, B., K. (2011). Türkiye Medyasının Haber Başlıklarında Fobik Temsiller Üzerinden Ötekileştirme Pratikleri, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Özipek, B., B. (2006), "Muhafazakârlık, Devrim ve Türkiye", Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 5 Muhafazakârlık, (ed.) Tavlul Bora, Mural Göllekingil, İstanbul: İletişim Yayınları, 3. Baskı, s. 66-84.

Özkan Kerestecioğlu, İ. (2012). "Korku ve Siyaset: Türk Sağının Ezberlerini Çözümlmek", Türk Sağı: Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri, (ed.) İnci Özkan Kerestecioğlu ve Güven Gürkan Öztan, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 29-43.

Resmî Gazete, 320, (13.03.1926), "Türk Ceza Kanunu"

Sabah. (2010). Ahmet Türk'e Samsun'da Yumruklu Saldırı

Sakın, H. (2021), "Cumhuriyet Dönemi Türk Öykülerinde Merkez-Taşra Bağlamında Yol Kronotopu ve Anlatıcı İlişkileri", Kültür Araştırmaları Dergisi, (10), s. 39-68.

Sevim, A. (2014), "Yakup Kadri'nin Yaban Romanında Aydın-Halk Kopukluğu", Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi Cilt 1, Sayı 2, s. 189-195.

- Seyfettin, Ö. (2014), Hikâyeler 2. (Haz.). Hülya Argunşah, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Shils, E. (1961). "Cente and Periphery", The Logic of Personal Knowledge Essays Presented to M. Polanyi on his Seventieth Birthday (ed.) Polanyi Festschrift Committee, London: Routledge, pp. 117-130.
- Spivak, G., C. (1998). "Can the Subaltern Speak?" in Cary Nelson and Lawrence Grossberg (eds) Marxism and the Interpretation of Culture London: Macmillan, pp. 271–313.
- Sunay, C. (2008), "Türk Siyasetinde Merkez-Çevre İlişkilerinin Gizli Kronolojisi-1", Yerel Siyaset (Nisan 2008), 28: 52-59.
- t24.com.tr. (04.11.2022). <https://t24.com.tr/video/karamanoglu-mehmetbey-universitesi-nde-provokasyon-universitenin-sahipleri-ulkuculerdir-hicbir-sekilde-vatan-hainlerini-barindirmayacagiz,50691> (Erişim Tarihi: 25.04.2023)
- TDK, (2010). Türkçe Sözlük,(ed.) Şükrü Haluk Akalın, 11. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TDK. (2005). Türkçe Sözlük, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu, 10. Baskı.
- Toprak, B., Bozan, İ., Morgül, T., ve Şener, N. (2009), Türkiye’de Farklı Olmak: Din ve Muhafazakârlık Ekseninde Ötekileştirilenler, Mahalle Baskısı Araştırma Raporu, İstanbul: Metis Yayınları.
- Tunç, Z., E. (2019). Öteki ve Ötekileştirme Bağlamında Köylülük ve Kentlilik, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Tunç, Z., E. (2019). Öteki ve Ötekileştirme Bağlamında Köylülük ve Kentlilik Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Turan, A., E. (2004), Türkiye’de Seçmen Davranışı: Önceki Kırılmalar ve 2002 Seçimi, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Türk, H. (2016), “Cumhuriyet Öğretmeni: Çalığışu ve Yeşil Gece”, Fikir Sanat ve Edebiyatta Töre, Cilt: 4, Sayı: 34, s. 14-18.
- Türkeş, A., Ö. (2018), “Orda Bir Taşra Var Uzakta”, Taşraya Bakmak, (ed.) Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, 8. Baskı, s. 158-212.
- Ulaş, S. (2018), İç Gruba Yönelik Tehdit Durumunda Algılanan Önyargı ve Ayrımcılık İlişkisi: Alevîler Açısından Bir İnceleme. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ulu, Y. S. (2019), “Ömer Seyfettin’in Öykülerinde Devlet ve İktidar Algısı” Türök Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 19, s. 291-305.
- Wolbring, G. (2008). “The Politics of Ableism” Society for International Development, 51(2), p. 252-258.
- Yanardağ, M. (2002). MHP Değişti Mi? Ülkücü Hareketin Analitik Tarihi, İstanbul: Gendaş Yayınları.
- Yaşa, H., ve Öksüz, O. (2020). “Nefret Söyleminin İnşasında Sosyal Medyanın Rolü: Ekşi Sözlük Örneği”, Erciyes İletişim Dergisi, Temmuz 2020 Cilt: 7, Sayı (2), 1383-1408.
- yeniakit.com.tr. (08.09.2023). <https://www.yeniakit.com.tr/haber/lezbiyen-ebrardan-yeni-skandal-rezalet-ki-ne-rezalet-1785435.html> Erişim Tarihi: 20.10.2023
- yenisafak.com. (03.08.2021). <https://www.yenisafak.com/gundem/ajanslardan-turkiye-karsiti-operasyon-bu-neyin-provasi-3675594> Erişim Tarihi: 20.10.2023

Yıldırım-Şahin, E. (2020), "Bir Taşra Hikâyesi Daha: Taşra Üniversitesinde Kadın Akademisyen Olmak", *Çalışma ve Toplum*, 1 (64), s. 229-268.

Yılmazçelik, İ. (2012). XIX. yüzyılda Osmanlı taşra teşkilatının önemli merkezlerinden biri olan Diyarbakır'da bazı görevlilerle ilgili tespitler. *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM*, 31(31), 225-24

EK-1: ORİJİNALLİK RAPORU

EK-2: ETİK KOMİSYON İZNI

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Tarih: 17/04/2023 17:05
Şey: E-35853172-300-00002805413



00002805413

Sayı : E-35853172-300-00002805413
Konu : Etik Komisyon İzni (Özgür BAYRAKTAR)

17.04.2023

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: 31.03.2023 tarihli ve E-12908312-300-00002776400 sayılı yazınız.

Enstitünüz Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Programı öğrencilerinden **Özgür BAYRAKTAR**'ın, Prof. Dr. Mete Kaan KAYNAR danışmanlığında hazırladığı “**Taşrada Öteki Olmak: Milliyetçi Muhafazakâr Çerçevenin Dışında Kalanlar**” başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun 11 Nisan 2023 tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Sibel AKSU YILDIRIM
Rektör Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 2AD7C751-0A3E-405F-9D75-87A5BA8A612C

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/hu-ebys>

Adres: Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara

Bilgi için: Çağla Handan GÜL

E-posta: yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet Adresi: www.hacettepe.edu.tr Elektronik

Bilgisayar İşletmeni

Ağ: www.hacettepe.edu.tr

Telefon: 0 (312) 305 3001-3002 Faks:0 (312) 311 9992

Telefon: 03123051008

Kep: hacettepeuniversitesi@hs01.kep.tr



EK-3: GRUP YORUM KARAMAN'DA

EK-4: GRUP YORUM KONSERİ DAVETİYESİ